

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ
(до 60-річчя утворення Черкаської області)**

**Частина 2
Економічні та загальноосвітні науки**

Умань – 2013

Тези наукової конференції / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. — Уманський НУС: Редакційно-видавничий відділ, 2013. — Ч. 1.: Сільськогосподарські, біологічні та технічні науки. — 244 с.

У збірнику тез висвітлено результати наукових досліджень, проведених працівниками Уманського національного університету садівництва та інших навчальних закладів Міністерства аграрної політики України та науково-дослідних установ УААН.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О.О. Непочатенко — доктор економ. наук (*відповідальний редактор*);
В.П. Карпенко — доктор с. – г. наук (*заступник відповідального редактора*);
О.І. Здоровцов — доктор екон. наук; Т.Є. Кучеренко — доктор екон. наук;
Л.В. Молдаван — доктор економ. наук; А.С. Музиченко — доктор екон. наук;
Ю.О. Нестерчук — доктор екон. наук; О.О. Шкільний — доктор екон. наук;
В.С. Уланчук — доктор екон. наук, С.П. Полторецький — кандидат с.-г. наук,
І.В. Прокопчук — кандидат с.-г. наук (*відповідальний секретар*).

Рекомендовано до друку вченою радою УНУС, протокол №5 від 21 лютого 2013 року.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО

<i>Г. Ю. Аніщенко</i>	ПОРЯДОК ВИЗНАННЯ ТА СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ПРОДУКЦІЇ У КВІТНИКАРСТВІ.....	13
<i>О.В. Апарова</i>	СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК СИСТЕМАТИЗОВАНОГО ВЧЕННЯ.....	14
<i>А.В. Аргатюк</i>	РЕГУЛЮЮЧА ФУНКЦІЯ ПОДАТКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ.....	16
<i>О.М. Байрак</i>	ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	17
<i>Ю.О. Безсмертна</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТИ ПОДАТКІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	18
<i>Н.О. Бленда</i>	ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА..	20
<i>В.В. Бобко</i>	ПЕРВІСНА ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАСІБ АКТУАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ.....	21
<i>П.П. Богачик</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОЇ АМОРТИЗАЦІЇ.....	23
<i>Н. В. Бондаренко</i>	ПЕРЕВАГИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ПРИ КРЕДИТУВАННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	24
<i>П.М. Боровик, Л.П. Павлова</i>	ПРОБЛЕМИ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН.....	26
<i>О.М. Будагян</i>	ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	28
<i>Г.Л. Бурляй</i>	ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	30
<i>Г.В. Винник</i>	ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА ЧЕРКАЩИНИ.....	32
<i>І.В. Власюк</i>	ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ У РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	33
<i>І.М. Гаркава</i>	ОПЛАТА ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА.....	34

<i>В.І. Гайдай, Т.В. Кубко</i>	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	36
<i>Н. І. Гвоздеї, Е.В. Щербакова</i>	ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ.....	38
<i>А.С. Голота</i>	РОЛЬ ЯКОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТО- СПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....	39
<i>Т.І. Голуб</i>	МОЖЛИВІ ЗМІНИ ТА НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ В РЕЗУЛЬТАТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ.....	41
<i>С.Г. Господаренко</i>	СУЧАСНИЙ СТАН МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇЇ ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА.....	43
<i>С. Г. Господаренко</i>	ПАРИТЕТНІСТЬ ЦІН ЯК ОСНОВНИЙ СТРИМУЮЧИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	44
<i>З. Гріщенко</i>	ПРИЧИНИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ СХЕМ МІНІМІЗАЦІЇ.....	45
<i>О.В. Дармограй</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ.....	46
<i>Т.О. Дерев'янку</i>	ОСВОЄННЯ ІННОВАЦІЙ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА.....	47
<i>А.Д. Джугостранська</i>	НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖ- НОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	49
<i>О.В. Дмитрик</i>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	51
<i>В.С. Долінський</i>	ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ДЕФІНІЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ПОНЯТТЯ «ВИТРАТИ» В РОБОТАХ ПРОВІДНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ ЕКОНОМІСТІВ.....	52
<i>А. Дремлюк</i>	ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ.....	55
<i>О.В. Дудкевич</i>	ПРОБЛЕМИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ.....	56
<i>О.В. Жарун</i>	ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	58

<i>Д.Б. Жученко</i>	ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДУ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	59
<i>О.А. Захарчук, А.Д. Джугостранська</i>	РЕСУРСНІ ПЛАТЕЖІ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ.....	61
<i>Ю.Л. Зборовська</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	63
<i>О.О. Івангородська</i>	СИСТЕМА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	64
<i>Н. А. Іванова, Л. В. Білявська, А. А. Славгородська</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ.....	65
<i>О. Касянчук</i>	УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЦІЄЇ ПРОБЛЕМИ.....	67
<i>Н.О. Кирнасівська</i>	ОЦІНКА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ.....	69
<i>Ю.М. Кирстя</i>	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ВНЕСЕННЯ ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТУ.....	70
<i>Л.В. Клименко</i>	АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ ПІДКОМПЛЕКС УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....	72
<i>А. Климчук</i>	НЕПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ.....	73
<i>А. Климчук</i>	ПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ.....	75
<i>В.Л. Коваленко</i>	НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	76
<i>О. С. Коваленко</i>	ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ І ЯГІД В ОБЛАСТЯХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ...	78
<i>О.С. Колесов</i>	МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ.....	79
<i>М.А. Коротєєв</i>	ПЕРЕДУМОВИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	81

<i>Л.І. Крачок</i>	ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ.....	83
<i>О.І. Крочак</i>	ПІДСИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	84
<i>Є.К. Кучеренко</i>	СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ.....	85
<i>В.А. Лементовська</i>	МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА.....	87
<i>Г.Ф. Мазур</i>	ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АПВ.....	88
<i>С.А. Мазур</i>	ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	91
<i>О.В. Мазур</i>	АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ПІСЛЯКРИЗОВОГО ПЕРІОДУ.....	93
<i>І.Г. Максименко</i>	НАУКОЄМНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ.....	95
<i>О.П. Манзій</i>	ЕФЕКТИВНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ – УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	96
<i>І. В. Марченко</i>	ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА.....	98
<i>Н.А. Масловата</i>	СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ.....	99
<i>Я.А. Матвієнко</i>	НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	101
<i>А.В. Микитюк</i>	ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ.....	102
<i>С.І. Микитюк</i>	ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ РИНКУ МЕДУ.....	103
<i>С.О. Михайловина</i>	ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	105
<i>О.М. Московенко</i>	ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ІНВЕСТИЦІЙ В СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО.....	107
<i>В. Ф. Невлад</i>	ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ МАРКЕТИНГОВИХ СЛУЖБ НА РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ УКРАЇНИ.....	108

<i>О.О. Недбалюк</i>	МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	110
<i>Ю. В. Овсюкова</i>	ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ.....	112
<i>О. А. Овчарук</i>	МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК.....	113
<i>Н.В. Оляднічук</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ...	115
<i>Л.А. Панкратова</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ.....	116
<i>Ю.В. Піддубна</i>	ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	118
<i>О.М. Поліщук</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА УКРАЇНИ.....	119
<i>О.Т. Прокопчук, М.І. Мальований</i>	СПЕЦИФІКА РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ.....	121
<i>О.Т. Прокопчук</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	123
<i>М.В. Процюк</i>	НЕПРЯМІ ПОДАТКИ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	125
<i>Г.О. Пчелянська</i>	МІСЦЕ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	127
<i>О.П. Ратушина</i>	ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ...	128
<i>В. Ратушина</i>	ПОЗИТИВНІ І НЕГАТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ БАЗИ В УКРАЇНІ.....	130
<i>А.О. Ревуцька</i>	ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ВЛАСНОСТІ.....	132
<i>О.В. Семенда</i>	РОЗВИТОК БАГАТОУКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ.....	133
<i>Д.М. Сидорчук</i>	КЛЮЧОВІ АГРАРНІ ВИРОБНИКИ. РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	135
<i>С.Д. Скуртол</i>	ОСНОВНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ.....	136

<i>Д.М. Соковніна</i>	ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	138
<i>К.Ю. Соколюк</i>	КОМПЛЕКСНІСТЬ ТА СИСТЕМНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ АПК.....	140
<i>С. Ю. Соколюк</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ.....	141
<i>О.І. Табенська</i>	УМОВИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ЕФЕКТИВНОМУ ВИХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК.....	143
<i>І.Б. Тернавська, Л.А. Пархоменко</i>	АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ.....	144
<i>І.В. Ткачук</i>	РИЗИКИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	146
<i>С.П. Ткачук</i>	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК.....	147
<i>А.Ю. Токар, Н.С. Руда</i>	ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА КОНСЕРВОВАНИХ ОВОЧІВ І ПЛОДІВ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	148
<i>Л.В. Транченко, О.М. Транченко,</i>	ПОНЯТТЯ І НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ПІДТРИМКИ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА.....	150
<i>Л.Д. Тулуш</i>	СПРАВЛЯННІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА.....	152
<i>А.О. Харенко</i>	КАНАЛИ РЕАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ.....	155
<i>О.М. Хрипун</i>	ЗЕМЕЛЬНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	156
<i>О.С. Цикалюк</i>	КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ.....	158
<i>І.І. Чернега</i>	МОТИВАЦІЯ – ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ.....	159
<i>Н.С. Черній</i>	СТАН ІНВЕСТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	160
<i>О.Г. Шайко</i>	МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	162

ЗАГАЛЬНООСВІТНІ НАУКИ

<i>Н.Г. Батечко</i>	ФЕНОМЕН ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	164
<i>О. М. Біднячук</i>	ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: “МОЗКОВИЙ ШТУРМ”.....	165
<i>В.М. Гончарук</i>	ПАРОНІМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ МИСЛИВСТВА.....	167
<i>Г.М. Гордієнко</i>	ДОПОМОГА РУСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ІНВАЛІДАМ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	168
<i>Г. В. Євтушенко, О. К. Васюкова</i>	МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	169
<i>С.А. Загорчевна</i>	АЛГОРИТМІЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ.	171
<i>А.В. Климюк</i>	ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НЕВСТИГАЮЧИХ СТУДЕНТІВ.....	172
<i>В. О. Кобилянська</i>	ТИПОВІ ПОМИЛКИ У ФАХОВИХ ТЕКСТАХ.....	174
<i>С.П. Ковальова</i>	РІСТ ТА РОЗВИТОК КАЧОК ПРИ ВИРОЩУВАННІ НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	175
<i>А.В. Кордонська, О.А. Дрючило</i>	ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ – ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАНЯТЬ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	176
<i>І.О. Кравчук</i>	ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	178
<i>А. К. Куліченко</i>	РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ДЖ. ДЬЮЇ У СТВОРЕННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ В. Г. КІЛПАТРИКА.....	179
<i>О.В. Лазарєв</i>	КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРОНОМІВ.....	181
<i>С.В. Лещенко</i>	ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА ГРУПОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВУЗІВ.....	183
<i>Л.В. Лісова</i>	ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-САМООЦІННОГО КОМПОНЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ.....	185
<i>Л.В. Літценберг</i>	СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ІДЕНТИЧНІСТЬ» ТА «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ».	186

<i>Н.О. Ляховська</i>	ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В АГРАРНИХ ВУЗАХ.....	188
<i>Ф. Ф. Марков</i>	СІМ'Я ТЕРЕЩЕНКІВ ТА САДОВО-ПАРКОВЕ МИСТЕЦТВО ЖИТОМИРЩИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	188
<i>Г. В. Мельник</i>	ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ САДІВНИЦТВА.....	190
<i>М. Н. Миколайчук</i>	МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	191
<i>М. Н. Миколайчук, Л.Є. Ковальов, І.І. Побережець</i>	РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНО РОБОТОЮ СТУДЕНТА.....	193
<i>Р. В. Ненька</i>	УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС.....	195
<i>О.О. Олійник</i>	СИНОНІМІЯ ПРИСЛІВ'ІВ.....	197
<i>М.В.Паєвська</i>	ТИПИ СКОРОЧЕНЬ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ.....	197
<i>І.І. Побережець</i>	ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНІ ВИМІРЮВАЛЬНІ УСТАНОВКИ НА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ.....	199
<i>Н.М. Поліщук</i>	З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	200
<i>Т. В. Сольська, О. С. Сольський</i>	ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ.....	202
<i>Т.І. Труш</i>	СИСТЕМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ.....	203
<i>І.І. Чучмій</i>	РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ.....	204
<i>А.В. Шендеровська</i>	ШЕНГЕНСЬКА ЗОНА: СТВОРЕННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК.....	206
<i>В.В. Теличкань</i>	МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	208

МЕНЕДЖМЕНТ

<i>Л.П. Альошкіна</i>	РИНОК ПОСЛУГ У СВІТОВІЙ ТОРГОВЕЛЬНІЙ СИСТЕМІ.....	210
<i>Н.О. Вернюк, Л.М. Коренюк</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	211
<i>Л.А. Головчук</i>	ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	213
<i>В.О. Жмуденко</i>	ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ ТА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	214
<i>О.Д. Залізняк</i>	ТІНЬОВА ЗАЙНЯТІСТЬ ПРОБЛЕМИ І НАСЛІДКИ.....	216
<i>О. А. Клименко</i>	ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	218
<i>Л.О. Кустрич</i>	ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ.....	219
<i>О.М. Мостовий</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО – ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ „ПК „ЗОРЯ ПОДІЛЛЯ” ГАЙСИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	221
<i>Д.В. Нагернюк</i>	МІСЦЕ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ЗАГАЛЬНО-НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР.....	222
<i>Л.М. Нецадим</i>	КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	224
<i>І.М. Новак</i>	МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	225
<i>М.С. Олійник</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В ТОВ «ПОЛЯНЕЦЬКЕ» УМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	227
<i>І.О. Панчоха</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ЗЕРНА В ПРАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» ТЕПЛИЦЬКОЇ ФІЛІЇ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	228
<i>Н.О. Петренко</i>	ВПЛИВ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА.....	230

<i>Н.Я. Питель</i>	ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК.....	232
<i>О. М. Саковська</i>	НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА.....	233
<i>О.М. Світовий</i>	УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА СТВОРЕННЯ ДОДАТКОВОЇ ВАРТОСТІ У ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА...	235
<i>С.В. Тимчук</i>	ЕКСПОРТНІ МОЖЛИВОСТІ РИНКУ ЛІСОПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ.....	236
<i>С. В. Тимчук, Д. В. Сінько</i>	ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ТОВ «НВП «АГРО-РИТМ».....	238
<i>П.П. Семченко</i>	УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ІНДЕКСУ (GII).....	240

**ПОРЯДОК ВИЗНАННЯ ТА СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ПРОДУКЦІЇ
У КВІТНИКАРСТВІ**

Г. Ю. АНИЩЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

У зв'язку із запровадженням у господарську практику сільського господарства України П(С)БО 30 «Біологічні активи» виникло багато дискусій у наукових колах щодо актуальних положень обліку таких активів. Ці питання знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних науковців, серед яких С. Голов, В. Жук, Т. Кучеренко, П. Сук та інші. У той же час специфіка функціонування окремих галузей сільського господарства накладає свій відбиток на визнання та порядок облікової реєстрації операцій з біологічними активами. Якщо проблемами обліку витрат і виходу продукції садівництва, виноградарства та хмелярства досліджуються та вирішуються, то в альтернативних аграрних галузях – квітникарстві, вирощуванні лікарських, ефіроолійних та декоративних культур досі залишається достатньо невирішених питань. Ці проблеми не висвітлюються та не обговорюється, що викликано відсутністю нагальної потреби у напрацюванні конкретних практичних рекомендацій для підприємств галузі. А все тому, що спеціалізованих виробників даної продукції в Україні поки що дуже мало, а за останніми оцінками 70-80% у структурі ринку квітів припадає на імпортерів. Вітчизняним виробникам квітів (на зріз, у горщиках), розсади необхідно керуватись чинними нормативними актами, які лише частково враховують специфіку виробничого процесу: селекції, розведення, вирощування.

Квітникарство належить до системи світового сільського господарства. В першу чергу це галузь рослинництва та один із напрямів декоративного садівництва, яка займається селекцією та вирощуванням рослин для зрізу, оранжерей, створення зелених насаджень відкритого ґрунту та декоративних цілей. Тому основу нормативно-правового регулювання обліку складають Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)СБ 9 «Запаси», 16 «Витрати», 30 «Біологічні активи». Крім того, затверджено Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання фактичної собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств від 18.05.2001р. № 132 та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів 29.12.2006р. № 1315, які мають рекомендаційний характер. Аналізуючи норми цих документів постає головне питання – які саме види продукції відносяться до сфери сільськогосподарського виробництва і в яких межах є правочинними норми П(С)БО 30 «Біологічні активи». Відповідь на це питання можна знайти у відповідних наказах Державного комітету статистики України про затвердження переліку порівнянних цін 2005р. на сільськогосподарську продукцію (від 23.01.2007р. № 13) та Постійних цін 2010 року на сільськогосподарську продукцію для розрахунку індексу обсягу сільськогосподарського виробництва (від 22.12.2011р. № 362). У першому документі продукцією сільськогосподарського виробництва були саджанці троянди, черенки лаванди. Також оцінці підлягали витрат на закладку ефіроолійних культур та вирощування молодих насаджень. Починаючи з 01.01.2012р. даний перелік був значно розширений. Обсяг сільськогосподарського виробництва формують й лікарські рослини, ефіроолійні культури. Постійні ціни використовуються для вирощування квіткової

розсади, іншого посадкового квіткового матеріалу (цибулини, бульби, тощо) у розрахунку на 1 га площі, але, зауважимо, що не до оприбуткованої продукції. Стосовно саджанців троянди, то проведено уточнення, що до сільськогосподарської продукції слід відносити ефіроолійні сорти.

У зв'язку з цим первісне визнання сільськогосподарської продукції активом у квітникарстві та інших подібних галузях рослинництва слід застосовувати виключно до тих видів, перелік яких відповідає нормам згаданого вище наказу № 362. Облік оприбуткованої готової продукції ведуть на рахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва». Номенклатура аналітичного обліку в даному випадку може залежати від виробничих потреб. Наприклад, субрахунок 271 «Продукція рослинництва» включатиме рахунки 4-го порядку 2711 «Насіння, плоди квіткових, лікарських та ефіроолійних культур», 2712 «Листя, коріння, квіти та зелена маса лікарських та ефіроолійних культур», 2713 «Саджанці товарні», 2714 «Розсада для продажу». В якості більш глибокого субконто можливою є організація обліку у розрізі конкретних видів продукції. Оприбутковані активи підлягають оцінці за справедливими цінами.

До решти продукції, після її первісного визнання слід застосовувати рахунок 26 «Готова продукція», на якому необхідно відображати інформацію про надходження та використання такої групи активів. Наприклад 261 «Квіти на зріз», 262 «Квіти у горщиках». Оцінку продукції проводити за фактичною собівартістю. За умови тривалого операційного циклу оприбутковану з виробництва протягом року готову продукцію можна оцінювати за плановими цінами, які в кінці року слід довести до фактичного рівня.

Як у першому, так і другому випадку використання частини насіння та посадкового матеріалу (саджанців, розсади) для власних потреб зумовлює необхідність зарахування продукції на субрахунок 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення».

Підставою для обліку оприбуткованої продукції є належним чином оформлені Щоденники надходження сільськогосподарської продукції (ф. № 81), Щоденники надходження продукції садівництва (для спеціалізованих господарств) (ф. № 83), Накладні внутрішньогосподарського призначення (ф. № ВЗСГ № 8). Для оформлення операцій з перебирання, сортування урожаю призначено Акт на сортування і сушіння продукції рослинництва (ф. № 82).

Таким чином, організація та ведення обліку продукції багаторічних насаджень ускладнюється для альтернативних галузей аграрного виробництва. У роботі розглянуто умови визнання такої продукції, а також запропоновано порядок використання рахунків бухгалтерського обліку для відображення інформації про зарахування на баланс та використання відповідних активів.

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК СИСТЕМАТИЗОВАНОГО ВЧЕННЯ

О.В. АПАРОВА, кандидат економічних наук
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

Розвиток економічної думки відбувався паралельно з розвитком цивілізації й особливо активізувався з середини XVIII ст., коли перед урядами країн, передусім Західної Європи і США, постала необхідність розв'язання назрілих соціально-економічних проблем.

Формування теоретико-методологічних засад регулювання економіки являє собою складний і тривалий процес, і кожна школа, теорія чи концепція, метод аргументації відображають певний щабель її розвитку, цільову орієнтацію тощо. Нині ми маємо цілий арсенал наукових напрацювань, оцінюємо їх досконалість, значущість, можливість застосування в умовах ринкового господарювання.

Але у сучасній вітчизняній науці небагато фундаментальних досліджень присвячених теоретико-методологічним засадам фінансовим інструментам державної політики економічного розвитку в умовах інституційних перетворень. Актуальність, науково-теоретична й практична значущість цих проблем, недостатня їхня вивченість і розробленість окреслили мету дослідження.

Еволюція теоретичних основ державного регулювання економіки дає змогу виокремити такі етапи становлення економічної теорії: класична – А. Сміт, Д. Рікардо; неокласична (маржиналістська) – У. Джевонс, А. Маршалл; посткейнсіанська (неокейнсіанська) – Дж. Кейнс, П. Самуельсон.

Теоретичні й практичні розробки щодо регулювання економічних процесів зумовили формування низки теорій, засоби впливу та положення яких є актуальними і можуть бути адаптовані до нинішніх економічних умов.

Найбільш відомою і загально визнаною є теорія регулювання економіки Дж. М. Кейнса. Ця теорія використовувалася для розробки державних програм, аналізу, формування державної політики ефективного попиту, обґрунтування масштабів і прибутковості інвестицій, державного регулювання інвестицій величиною процента кредитів і вкладенням їх у суспільно необхідні напрями діяльності. Дж. Кейнс довів первинність попиту у формуванні пропозиції, а не навпаки, як це вважалося раніше.

Неокейнсіанці доповнили теорію Дж. М. Кейнса так званним акселератором інвестицій (залежність приросту інвестицій від приросту доходу) і стали засновниками теорії державного регулювання економіки в умовах спаду чи приросту засобами держбюджету, податкової системи, виплатами допомоги. Прихильники монетаризму (М. Фрідмен) розробили теорію регулювання інфляції та одночасного скорочення виробництва шляхом відмови від державного адміністративного втручання й використання механізму зворотного впливу грошової сфери на товарну, монетарних засобів та монетарної політики – на розвиток економіки.

Аналіз теоретико-методологічних підходів щодо суті економічних процесів, засобів впливу на економіку свідчать про складний еволюційний шлях розвитку економічних теорій. На певних теоретичних етапах одна теорія змінювала іншу, вносячи певні зміни та доповнення. Розвиток теорії та практика економічних процесів з урахуванням зазначених стадій, концепцій, шкіл в цілому забезпечили формування економічних систем як сукупності всіх чинників соціально-економічної діяльності, майнових відносин, організаційних форм. Поєднання цих характеристик, зв'язки господарюючих суб'єктів на різних етапах розвитку цивілізації сформували економічні системи, які змінювали одна одну протягом останніх майже 150 років: ринкова економіка вільної конкуренції (чистий капіталізм, XVIII-XIX ст.); сучасна ринкова економіка з державним регулюванням (сучасний капіталізм, з другої половини XX ст.); традиційно керована економіка; адміністративно-командна (комуністична) система.

Визначення шляхів адекватного умовам та ступеню розвитку суспільства задіяння регуляторного потенціалу складових фінансової політики потребує подальшого дослідження взаємозв'язку фінансових відносин та соціально-економічних процесів.

Фінансова політика має розглядатися як складова системи інститутів суспільства, розвиток системи бюджетного регулювання сприятиме здійсненню відповідних

інституційних змін сучасного економічного середовища. Фінансова політика невіддільна від існуючих у країні інститутів, які утворюють певне інституційне середовище, що визначає відповідні фінансово-економічні відносини як результат діяльності держави та суб'єктів ринкового механізму. Держава, спрямовуючи діяльність на удосконалення базових інститутів економічного розвитку: власності, управління, праці, тим самим створює умови для формування й реалізації ефективної фінансової політики. Система державних фінансів вимагає адаптації до динамічних процесів, які відбуваються у суспільстві, що проходить за умов вилучення з інституційного середовища інститутів, які перешкоджають ефективному впливу фінансової політики на соціально-економічні процеси. Звідси важливим є формування системи інститутів, яка могла б забезпечити розвиток державних фінансів з урахуванням положень інституційної архітектури фінансової системи країни.

РЕГУЛЮЮЧА ФУНКЦІЯ ПОДАТКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

А.В. АРГАТЮК, студентка *

Уманський національний університет садівництва

В умовах сучасного суспільства податки перетворилися на важливий економічний, соціальний і політичний фактор розвитку. Податки беруть участь у перерозподілі нової вартості, виступають частиною єдиного процесу суспільного відтворення, специфічною формою відносин між державою, з одного боку, і суб'єктами господарювання, населенням – з іншого. Саме функції податків показують, яким чином реалізується загальносуспільне призначення їх як інструменту розподілу та перерозподілу державних доходів.

Дослідженням цього питання присвячена велика кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, В. Борейка, Н. Беспала, О. Атамчук, Т.Рева, К. Ковальчук.

Регулююча функція податків знаходить свій вияв у диференціації умов оподаткування. Стягуючи податки, держава завжди впливає на поведінку економічних суб'єктів – фізичних і юридичних осіб. Держава може встановлювати різні умови оподаткування для різних категорій платників, для здійснення одних і тих самих видів діяльності на окремих територіях. Конкретні умови оподаткування можуть або сприяти, або перешкоджати концентрації виробництва і капіталу.

Податки впливають на рівень і структуру сукупного попиту, вони можуть сприяти розширенню виробництва в окремих галузях чи гальмувати його. Через податки держава регулює фінансово-господарську діяльність організацій і громадян, а також за джерелами доходів і витратами. Завдяки регулюючій функції оцінюється ефективність податкової системи, забезпечується контроль за видами діяльності і фінансових потоків. Крім того, через цю функцію оподаткування виявляється необхідність внесення змін у податкову систему і бюджетну політику. Оскільки регулююча функція податків є об'єктивним явищем, то вплив податків відбувається незалежно від волі держави, яка їх встановлює. Держава може свідомо використовувати їх з метою регулювання певних пропорцій у соціально-економічному житті суспільства.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Таким чином, регулююча функція податків є важливим інструментом регулювання розвитку економіки держави. Оскільки при допомозі регулюючих ефектів податків можна стимулювати підприємства до розширення масштабів своєї діяльності та її удосконалення. Справляючи вплив на недобросовісних платників через підсистему адміністрування податків, держава тим самим сприяє прояву регулюючої функції податків.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.М. БАЙРАК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Для здійснення усіх видів діяльності підприємства, йому необхідні всі види ресурсів, зокрема фінансові. Фінансові ресурси значною мірою характеризують фінансовий потенціал, а саме можливості їх використання з метою отримання прибутку. Це в свою чергу зумовлює необхідність створення ефективної системи управління фінансовими ресурсами.

Різні аспекти проблем управління підприємствами досліджували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені: Балабанова І. Т., Бланк І.А., Ван Хорн, Гуманова О.А., Ковальов В.В., Кульман А, Мармуль Л.О., Мескон М.Х., Мішина С.В., Родіонова В.М., Стоянова О.С., Суторміна В.М. та інші, зокрема, управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств досліджували: Воробйов Ю.М., Гудзь О.Є., Дем'яненко М.Я., Стецюк П.А. та інші.

Термін «організація» багатозначний, само слово організація походить від французького (organіzation), що означає в функціональному значенні впорядкування, поєднання чого-небудь або кого-небудь в єдине ціле приведенням в певну систему. Можна сказати, що під терміном «організація» взагалі розуміють порядок, узгодженість в який-небудь послідовній діяльності або сукупності предметів. В іншому випадку організація являє собою діяльність людей, направлену на приведення об'єкта в стан упорядкованості. Термін «управління» розглядають як вид діяльності, пов'язаний з вибором мети, засобів її реалізації та організації досягнення. Фінансові ресурси – це сукупність грошових надходжень в грошовій та матеріальній формі, які використовуються для здійснення усіх видів діяльності підприємства.

Організація управління фінансовими ресурсами полягає в забезпеченні підприємства необхідними розмірами фінансових ресурсів для ефективного їх використання з метою отримання прибутку. Суб'єкт управління – це кадри фінансового управління – фінансові менеджери, фінансовий механізм і технічні засоби управління фінансовими ресурсами. Об'єкт управління – фінансові ресурси і джерела їх формування, прибуток, капітал і активи підприємства, грошові потоки, інвестиції, фінансові ризики тощо. Організація управління фінансовими ресурсами відбувається під час впливу суб'єкта управління на об'єкт.

Організація управління складається з багатьох елементів: мети задач, принципів та підходів управління. До основних задач управління фінансовими ресурсами відносять: забезпечення формування достатнього об'єму фінансових ресурсів; оптимізація структури джерел формування фінансових ресурсів підприємства; оптимізація розподілу

---

* Науковий керівник – д.е.н., проф. Кучеренко Т.Є.

сформованих фінансових ресурсів в розрізі основних напрямів господарської діяльності; забезпечення швидкої трансформації пропорцій розподілу фінансових ресурсів в розрізі видів діяльності підприємства, під час непередбачуваного впливу факторів зовнішнього середовища; забезпечення найбільш ефективного використання фінансових ресурсів; забезпечення мінімального рівня, пов'язаного з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства. Щоб досягти виконання поставлених задач використовують різні підходи до управління фінансовими ресурсами підприємства: системний, комплексний, логістичний, диференційований, ситуаційний, портфельний, процесний та інші.

До основних принципів управління фінансовими ресурсами належать: системність, інтегрованість з загальною системою управління підприємством; орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства; комплексний характер прийняття управлінських рішень; висока динаміка управління; варіативність підходів до управління; пріоритетність використання внутрішніх фінансових ресурсів; адаптивність до формування системи управління фінансовими ресурсами; ефективність прийняття управлінських рішень та їх законність; контроль. Найголовнішою ознакою, яка впливає на відмінності принципів управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств від інших галузей економіки є те, що виробництво продукції сільського господарства пов'язане з використанням землі та інших природних ресурсів.

До функцій фінансового управління слід відносити фінансове планування і прогнозування, фінансовий аналіз, фінансовий контроль, облік фінансових ресурсів та інших грошових коштів.

Під час формування організаційної структури системи управління фінансами потрібно дотримуватися загальних принципів побудови управління підприємства, а саме: організаційна структура повинна відповідати стратегії організації; організаційна структура повинна відповідати середовищу господарювання суб'єкта; відсутності суперечностей між елементами організаційної структури. Тому процес організації управління фінансовими ресурсами послідовність дій, які мають бути здійснені суб'єктом управління для формування управлінського впливу на фінансові ресурси.

Таким чином, організація управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств це систематичний та безперервний вплив суб'єкта управління на фінансові ресурси з метою їх раціонального формування, розподілу та ефективного використання у процесі операційної, фінансової, та інвестиційної діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТИ ПОДАТКІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Ю.О. БЕЗСМЕРТНА, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Кожна країна має свою податкову систему, яка має певні особливості як у методиці обчислення, стягнення, так і надання пільг. У кожній державі різною є і кількість податків. Але в більшості країн Західної Європи, Америки, Азії наявні податки, які є головними і присутні в кожній з них.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Порівнювати системи оподаткування в різних країнах непросто, оскільки в кожній державі свої податкові закони, і вони не вирізняються сталістю.

Для прикладу хочу навести порівняльну методику Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка полягає в обчисленні "агрегованого податкового тягара" як співвідношення сукупних податкових надходжень до внутрішнього валового продукту країни.

За даними, наведеними в звіті за податковою статистикою ОЕСР за 2010 рік, найнижчі податки – в Мексиці й Туреччині. У списку ОЕСР фігурують багато світових економік, і з початку 2000-х середній податковий показник по всіх цих країнах становить 35-36%. Згадаємо кілька країн, у яких використовувались найнижчі податки.⁶

1. Мексика. Крім того, що, згідно з останніми даними ОЕСР, Мексика – країна з найнижчим оподаткуванням у 21,1%, компанія KPMG визнала цю державу найбільш підходящою для ведення бізнесу з точки зору податків. Звіт KPMG, опублікований в травні 2010 року, охоплює дані щодо 95 міст у 10 високорозвинених країнах. Низька вартість життя привернула до Мексики більше пенсіонерів з США, ніж будь-яка інша країна світу.

2. Туреччина. У цій країні прибутковий податок стягується як з приватних осіб, так і з компаній. Крім того, податок на додану вартість там становить 18%; є й інші види непрямого оподаткування. Туреччина займає друге місце після Мексики в списку країн з низьким оподаткуванням, а співвідношення величини податків до ВВП в ній становить 23,5%. Це 16-а за величиною економіка в світі.

3. Південна Корея. Південнокорейський президент Лі Мун Бак ввів програми відновлення деяких компаній і банків, знизив кредитні ставки і здійснив широке поширення валютного обміну для того, щоб збільшити міжнародні резерви країни.

При цьому податки не підвищувалися, і таким чином Південній Кореї вдалося зберегти один з найнижчих у світі рівнів агрегованого податкового тягара в 26,6%. Серед країн ОЕСР Південна Корея швидше від всіх справилася з посткризовим відновленням, а зростання ВВП країни в 2010 році склало 5,8%. У Сеулі в листопаді минулого року пройшов саміт країн – лідерів "великої двадцятки".

4. США. Американська економіка найбільша в світі, а ВВП країни становить понад 14 трлн доларів. У порівнянні з іншими країнами в США відносно низька податкова планка плюс високий рівень життя. Податковий тягар в країні складає приблизно 26,9%, а погодинна оплата праці – найвища серед країн вільного ринку. І хоча рівень соціального обслуговування в Америці не настільки вражає, як у Данії і Швеції з їх високим оподаткуванням, все ж таки в країні працюють різні соціальні програми, орієнтовані на людей похилого віку, такі як Social Security, Medicare і Medicaid.

На відміну від багатьох європейських країн у США немає податку на продажі та податку на додану вартість. Податкові надходження до федерального бюджету країни формуються безпосередньо з прогресивного прибуткового податку і становлять від 10% до 35% ВВП.

5. Ірландія. Поки що Ірландія займає п'яте місце в рейтингу ОЕСР з рівнем податків у 28,3%, однак скоро це зміниться. Минулого року Ірландія звернулася по допомогу до Євросоюзу і Міжнародного валютного фонду, щоб врятувати свою банківську систему. Як умову для отримання фінансової допомоги уряд країни анонсував скорочення держвитрат на 20% і підвищення податків протягом чотирьох найближчих років. Мета ірландського уряду – зниження бюджетного дефіциту до 3% ВВП до кінця 2014 року.

Але у інших країнах світу також існують унікальні особливості сплати податків. Наприклад, в Японії. Даний податок має назву прибутковий податок з юридичних осіб.

При цьому встановлюється три види цього податку:

- державний прибутковий податок — 33,48% від прибутку;
- префектурний прибутковий податок — 5% від державного, що становить 1,67% від загального розміру прибутку;
- міський, районний — 12,8% від державного, що становить 4,12% від прибутку.

У сумі юридичні особи сплачують до 40% від загального прибутку. Крім того, частина прибутку є джерелом сплати податку на підприємницьку діяльність, який є податком префектур.

Оподаткування прибутку має свої особливості і в Норвегії. Найвища ставка оподаткування становить 28%. Прибуток до оподаткування розраховується як різниця між балансовим прибутком, який зменшений на суму витрат на виробництво та реалізацію і на суму сплачених податків у норвезькі податкові органи.

У Швеції при сплаті національного податку на прибуток усі платники податку поділяються на резидентів і нерезидентів. Резиденти сплачують податок з усієї суми доходів, а нерезиденти — тільки з прибутку, отриманого у Швеції. Ставка податку на прибуток — 28%. Не існує місцевих податків для корпорацій, а також немає різниці між розподіленим і нерозподіленим прибутком. При розрахунку прибутку акції підприємства оцінюються за нижчою ринковою ціною їх вартості.

Отже, в кожній країні свої особливості нарахування та стягнення податків, але всі вони зводяться до одного – податки є джерелом надходження у державну казну і без них неможливе функціонування окремої країни в цілому.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА

Н.О. БЛЕНДА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Перехід до нових форм та умов господарювання на основі ринкових відносин загострює проблему підвищення економічної ефективності виробництва. Для підприємства, організації, селянина чи фермера важливо знати не тільки обсяг виробництва, а й скільки витрачено матеріальних засобів і праці, тобто яка собівартість продукції, наскільки ефективно те чи інше виробництво.

Собівартість, як економічна категорія, є частиною вартості продукції, включає всі витрати сільськогосподарських підприємств, які необхідні для здійснення простого відтворення. В ній відображаються умови виробництва і результати виробничої діяльності, насамперед рівень фондоозброєності і продуктивності праці, ефективність прогресивних технологій, інтенсивність і продуктивність сільськогосподарських галузей.

Собівартість продукції є одним з найважливіших показників ефективності виробництва. Величина собівартості зумовлює конкурентоспроможність продукції та фінансові результати діяльності підприємства. У сучасних умовах спостерігається значне підвищення собівартості продукції, викликане ростом цін на матеріальні ресурси.

Головний шлях зниження собівартості продукції тваринництва — це підвищення продуктивності тварин. Зменшення собівартості та підвищення якості продукції можливе лише при крупнотоварному виробництві з високим рівнем спеціалізації, концентрації та інтенсифікації. Це дасть можливість підвищити ефективність використання засобів виробництва, що має позитивний вплив на зниження собівартості.

Інтенсифікація тваринництва передбачає насамперед інтенсивне й ефективне використання продуктивної худоби, вдосконалення способів її утримання і годівлі. Прогрес тваринництва виявляється не стільки у збільшенні поголів'я, скільки в поліпшенні його якості, в заміні гіршої худоби кращою, в підвищенні рівня її годівлі. Додаткові вкладення спрямовують на поліпшення племінної роботи, виведення нових, продуктивніших порід худоби, підвищення її продуктивності, впровадження прогресивних способів відтворення стада і прискорення його обороту.

Основним показником інтенсифікації в тваринництві є показник виробничих витрат у розрахунку на одну голову, який у кінцевому підсумку акумулює у собі кількісний вираз впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

При інтенсифікації виробництва кількість продукції збільшується, головним чином за рахунок підвищення індивідуальної продуктивності тварин.

Чим інтенсивніше ведеться господарство тим більше зростає роль і значення породи худоби. Сучасний етап розвитку молочного скотарства значно підвищує вимоги до селекційно-племінної роботи.

Основою високої продуктивності та ефективності тваринництва є повноцінна годівля худоби якісними кормами. Наукові дослідження і досвід передових господарств свідчать, що, реалізувавши генетичний потенціал худоби, яка утримується в господарствах України, можна збільшити виробництво молока, м'яса та інших продуктів тваринництва в 1,5-2,0 рази. Для цього необхідно значно вдосконалити кормовиробництво і перетворити його на спеціалізовану галузь сільського господарства.

Отже, основним напрямом дальшого розвитку скотарства є інтенсифікація виробництва молока і яловичини на основі зміцнення кормової бази і підвищення рівня годівлі тварин, впровадження комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів та переведення галузі на індустріальні технології, широкого використання спеціалізованих порід худоби, пристосованих до машинної потокової технології, удосконалення організації і оплати праці. Це дозволить знизити собівартість та підвищити конкурентоспроможність продукції.

ПЕРВІСНА ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАСІБ АКТУАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

В.В. БОБКО, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Бухгалтерський облік в Україні дозволяє застосовувати такі нові види оцінок: справедливу вартість, теперішню вартість, чисту вартість реалізації тощо.

Метою даного дослідження є поглиблення теоретичних та розробка методичних засад та практичних рекомендацій щодо питань оцінки основних засобів в контексті гармонізації з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Одним із основних джерел інформації в такому випадку є баланс, який повинен надавати інформацію користувачам для самостійного прийняття рішення, оскільки останні зацікавлені у визначенні реальної ринкової вартості основних засобів, що дасть можливість власноруч оцінити перспективи надходжень та видатків активів.

У Національних стандартах бухгалтерського обліку визначено декілька видів вартості основних засобів: первісна, справедлива, залишкова, ліквідаційна, ринкова, відновлювальна, переоцінена, та ін. Пріоритетними видами оцінки вважаються оцінка за первісною та справедливою вартістю. Первісна вартість об'єктів основних засобів формується в момент їх надходження на підприємство. Згідно п.4 П(С)БО 7 первісна вартість визначається як "історична (фактична) собівартість необоротних активів в сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів" [3, п. 4].

Далі в П(С)БО 7 зазначається, що

- первісна вартість об'єктів основних засобів, зобов'язання за які визначені загальною сумою, визначається розподілом цієї суми пропорційно до справедливої вартості окремого об'єкта основних засобів;

- первісною вартістю безоплатно отриманих основних засобів є їх справедлива вартість на дату отримання з урахуванням витрат;

- первісною вартістю об'єктів, переведених до основних засобів з оборотних активів, товарів, готової продукції тощо, є їх собівартість, яка визначається згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 9 "Запаси".

Отже, в залежності від джерела надходження, первісною вартістю може бути, як і справедлива вартість, так і собівартість.

При порівняльному аналізі із МСБО 16 «Основні засоби» [5] первісна оцінка основних засобів відповідно до вимог повинна здійснюватися за собівартістю. Складовими якої, у випадку основних засобів, є:

а) ціна придбання, включаючи імпортне мито і податки, що не відшкодовуються, у зв'язку з придбанням;

б) витрати, безпосередньо пов'язані з доставкою та доведенням активу до робочого стану.

Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів та П(С)БО 7 визначають, що "основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю, яка складається з таких витрат:

- суми, що сплачують постачальникам і підрядникам за устаткування, інструмент, інвентар та інші необоротні активи;

- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;

- суми ввізного мита;

- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (будівництвом) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);

- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;

- витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження і пуск основних засобів;

- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою".

Отже, до складу витрат, що формують первісну вартість входять не тільки суми грошових коштів або інших активів, сплачених постачальникам або підрядникам за об'єкт основних засобів, але й витрати на його доставку, установлення і введення в експлуатацію. А це, в свою чергу, дещо порушує методологічне визначення фактичної (історичної) собівартості за визначенням П(С)БО 7 за рахунок розширення її складових, таким чином створюючи конфлікт визначень та їх змістового наповнення.

Отже, вважаємо за доцільне в П(С)БО 7 первісною вартістю основних засобів вважати вартість їх зарахування на баланс, якою в залежності від способу надходження об'єкта можуть бути або фактична собівартість, або справедлива вартість.

Означене положення може бути додатково обґрунтовано і тим, що в момент здійснення угоди вартість об'єкта основних засобів є цілком реальною та ринковою, адже формується вона в умовах наявної в Україні ринкової економіки, а додавши до них витрати на транспортування та введення в експлуатацію отримаємо фактичну собівартість.

Додатковим аргументом на користь означеної концепції оцінки основних засобів є те, що, по-перше, підприємство має чітко визначену вартість об'єкта основних засобів, а, по-друге, вона може бути підтверджена, як самою угодою купівлі – продажу, так і відповідними первинними документами, що цілком відповідає одній з вимог визнання активів – його вартість має бути достовірно визначена. Таким чином, собівартість є оптимальним видом оцінки основних засобів на дату їх придбання.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОЇ АМОРТИЗАЦІЇ

П.П. БОГАЧИК, студент*

Уманський національний університет садівництва

Однією із причин економічних проблем в Україні є застаріла техніка і технології. Можливості їх оновлення залежить від діючої системи амортизації, під якою, як правило, розуміють сукупність застосованих методів і норм нарахування амортизації основних засобів.

Оскільки амортизація становить значну частину витрат виробництва, вона справляє істотний вплив на фінансові результати господарської діяльності та оподаткування підприємств.

У господарському законодавстві амортизацію розглядають з позиції бухгалтерського і податкового обліків. Підкреслимо, що бухгалтерська амортизація оперує поняттями «актив» (тобто майбутня економічна вигода або потенціал надходження коштів) і «строк корисної експлуатації» (тобто період протягом якого очікується використання цього активу).

Податкова амортизація, навпаки, ніякого відношення ні до активів ні тим більше до строків їх корисної експлуатації не має.

Загальноприйнятий критерій міжчасової нейтральності економічної амортизації було виведено П. Самуельсоном у його теоремі інваріантності ставки податку на прибуток.

Відповідний законопроект № 11028 про внесення змін до розділу XX Податкового кодексу був прийнятий 6 вересня 2012 і направлений на підпис Президенту. Хоча пільги торкнулися далеко не всіх, безумовною перевагою зазначеного Закону є звільнення інвесторів від сплати податку на прибуток на 5 років починаючи з 1 січня 2013 року і встановлення пільгової ставки податку на прибуток підприємств на рівні 8% в період з 2018 по 2022 рік. Також інвестори зможуть розраховувати на пільги зі сплати ПДВ при ввезенні товарів на митну територію України. Ввозячи обладнання для реалізації інвестиційних проектів інвестори отримають право виписувати податкові векселі з терміном погашення в 60 днів. До пільг слід також віднести право інвестора збільшити свої витрати шляхом застосування методу прискореної амортизації основних засобів.

Для реалізації права на пільги в оподаткуванні інвестору необхідно буде

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

zareєструвати інвестиційний проект. Скористатися правом на пільги зможуть як діючі, так і новостворені компанії. Податкові пільги будуть носити цільовий характер. Суми податку на прибуток, від якого звільняється інвестор, будуть сплачуватися на казначейський рахунок, використовувати їх можна буде тільки на розвиток інвестпроекту. Право на видачу податкового векселя на суму ПДВ інвестор отримає тільки при імпорті нового устаткування, яке використовуватиметься в інвестиційному проекті. Метод прискореної амортизації можна буде застосовувати тільки до тих основних засобах і тільки в тій частині, в якій вони задіяні в інвестиційному проекті.

Незважаючи на всі позитивні моменти орієнтованих на інвестора законів, механізм їх реалізації багато в чому залишається невизначеним. Для того, щоб пільги в оподаткуванні інвесторів почали діяти, належить прийняти ряд підзаконних актів, які можуть істотно спотворити спочатку позитивну ідею залучення інвестицій в українську економіку.

Тимчасово, до 1 січня 2019 року, платникам податку мають право застосовувати бонусну амортизацію до нових (що не були в експлуатації) основних фондів (обладнання, що працює на альтернативних видах палива, та устаткування для виробництва альтернативних видів палива) за наслідками першого звітного періоду, в якому введено в експлуатацію об'єкти таких основних фондів, у розмірі:

50 відсотків до балансової вартості таких основних фондів групи 3;

100 відсотків до балансової вартості основних фондів групи 4, що використовуються суб'єктами, які є виробниками альтернативних видів палива, виробництво якого підтверджується відповідним документом про ідентифікацію такого палива відповідно до норм статті 6 Закону України "Про альтернативні види палива".

Для підвищення рівня виробництва в Україні необхідно надавати сукупність пільг, що дасть змогу залучити більшу кількість інвесторів та підвищення норми амортизації дасть змогу покращити технологію виробництва, покращити оновлюваність основних засобів, а також використання сучасних альтернативних джерел енергії дозволить покращити енергетичну самостійність та дасть змогу виробляти екологічно чисту сільськогосподарську продукцію.

ПЕРЕВАГИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ПРИ КРЕДИТУВАННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н. В. БОНДАРЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Досвід банківського кредитування підприємств аграрної галузі кінця ХХ ст. свідчить, що збитковість галузі, відсутність ліквідної застави, висока ймовірність неповернення кредитів та недосконалість законодавчих механізмів робили їх непривабливими для банків.

Реформування аграрного сектору, при всіх своїх проблемах, відкрило аграріям доступ до кредитів комерційних банків. Позитивним зрушенням у державній політиці, починаючи з 2000 року, щодо фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є стимулювання грошового кредитування комерційними банками. Для цього запроваджено часткову компенсацію ставки за кредитами.

Протягом докризового періоду обсяги пільгового кредитування підприємств аграрної галузі зросли в 25 разів, а забезпеченість кредитними ресурсами з розрахунку на

1 га сільськогосподарських угідь – у 15 разів; відбулось суттєве збільшення частки кредитів при фінансуванні виробничих витрат сільськогосподарських підприємств від 13 до 47%, у тому числі на умовах здешевлення кредитів – від 5,2 до 18,3%; розширення напрямів кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств через банки, збільшення кількості агроформувань, які почали користуватися кредитними ресурсами, – у десятки разів, та зростання обсягів кредитів на одне сільськогосподарське підприємство до 439,5 тис. грн; подовження строків кредитування від 3 місяців до 1 року і зниження ціни кредиту тощо.

В період 2004-2008 рр. більшість банків мали надлишкову ліквідність – тобто їх кредитний портфель не встигав у рості за отриманими іноземними позиками та залученими депозитами. Однак навіть у той час банки користувалися досить жорсткими принципами при кредитуванні підприємств-виробників сільськогосподарської продукції. Ці принципи не втратили своєї важливості і в даний час:

1. Кредити надаються позичальникам, що ведуть бізнесову діяльність. Надання кредитів новим підприємствам, що не мають діяльності та досвіду роботи на ринку, є ризикованим для банку.

2. Кожен кредит повинен мати щонайменше два джерела для погашення: бізнесова діяльність позичальника і забезпечення кредиту – застава, порука третіх осіб.

3. Кредити надаються позичальникам, що мають стабільні грошові надходження на банківські рахунки.

4. Сума отриманих позичальником доходів від реалізації продукції протягом строку дії кредитного договору повинна покривати всі витрати та борги позичальника, термін погашення яких настає до строку повернення боргів банку.

5. Позичальник повинен брати участь у проекті грошовими коштами або майном.

Сільгоспвиробники працюють у доволі специфічних умовах, яким притаманний і сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, і безперервність процесів біологічного відтворення ресурсів, а тому кредитні ресурси, особливо довгострокові, відіграють вирішальну роль у розвитку агропідприємств.

Власне, кредитування цієї пріоритетної для нашої країни галузі економіки з кожним роком стає більш вигідним та «тримається» винятково на комерційному секторі. Зокрема, на сьогодні основними «гравцями» на ринку кредитування сільськогосподарських підприємств виступають ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Банк «Київська Русь», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «Державний ощадний банк України».

Поки державна система кредитування перебуває на стадії розробки, аграріїв виручає комерційний сектор. За даними Міністерства, на кінець 2011 року майже 2,5 тис. агропідприємств залучали кредити за відсотковою ставкою 9-25% річних.

Разом з тим, за даними профільного Міністерства вже на кінець 2011 року підприємства АПК залучили кредитів на суму 12 004,3 млн грн, хоча протягом аналогічного періоду у 2010 році ця сума була значно меншою та становила 7 398,5 млн грн.

Мабуть, все-таки така тенденція свідчить про все більшу довіру аграріїв до залучення банківських кредитів для власного розвитку. Значну роль у цій статистиці, безумовно, відіграють також і кредитні програми, асортимент яких щороку зростає. Вигода від таких програм очевидна для всіх – як для аграріїв, так і для виробників техніки, ЗЗР, мінеральних добрив тощо, та й для самих банків.

Особливу увагу сільськогосподарським підприємствам варто приділяти спеціальним можливостям для комплексного обслуговування: це придбання засобів захисту рослин у компаній із використанням векселів; по-друге, використання

партнерських програм придбання сільгосптехніки у кредит на пільгових умовах для клієнтів банків; активно використовувати моделі придбання сільськогосподарської техніки у лізинг через лізингові компанії, що дасть можливість оптимізувати структуру фінансування підприємств; по-третє, страхування посівів сільськогосподарських культур у рамках спільно розроблених програм страхування із провідними страховими компаніями; по-четверте, запровадити кредитування сільськогосподарських товаровиробників, у першу чергу дрібних та середніх, які не мають достатньо ліквідного майна, крім прав на майбутній врожай, під заставу аграрних розписок. Використання складських документів на зерно стане привабливим інструментом для кредиторів та дозволить завершити розбудову цілісної та ефективної системи функціонування таких документів. Це дасть можливість аграріям залучати матеріально-технічні та фінансові ресурси під заставу майбутнього врожаю та буде першим кроком на шляху становлення надійної системи комерційного фінансового забезпечення агропромислового сектора України.

ПРОБЛЕМИ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

П.М. БОРОВИК, кандидат економічних наук

Л.П. ПАВЛОВА, студентка

Уманський національний університет садівництва

Із набранням чинності Податкового кодексу України (ПКУ) механізм справляння податку на додану вартість зазнав суттєвих змін, зумовлених, насамперед, скороченням пільг з досліджуваного податку та зменшенням з 1 січня 2014 року ставки цієї податкової форми.

Варто зазначити, що ПДВ ще до реформування порядку його нарахування і сплати та й протягом останніх років забезпечував надходження значної частки доходів державної казни.

Зокрема, ПДВ забезпечує формування близько 40% доходів державного бюджету, що мобілізуються підрозділами Державної податкової служби (ДПС) України.

В той же час, згідно з вимогами статті 200 Податкового Кодексу України (ПКУ) та статті 7.7. Закону України «Про податок на додану вартість», що діяв в Україні до 2011 року, окремі його платники мають законне право на відшкодування з бюджету від'ємного значення об'єкта оподаткування з ПДВ. Передусім це відноситься до тих податкоплатників, які вивозять товари, роботи та послуги за межі України. Внаслідок цього в Україну надходять валютні цінності, але, одночасно, експортерам, що є платниками ПДВ, відшкодовують з бюджету значні суми податку. Слід зазначити, що одним із наслідків дії статті 200 ПКУ, якою узаконено права платників податків, які мають від'ємне значення об'єкта оподаткування з ПДВ на відшкодування таких сум податку із бюджету та відповідної норми Закону України «Про податок на додану вартість», є штучне завищення окремими платниками розмірів податкового кредиту саме з метою отримання бюджетного відшкодування. Крім того, суми податку на додану вартість, заявлені окремими платниками до відшкодування та розміри самих відшкодувань з року в рік зростають, що свідчить про те, що проблема бюджетного відшкодування все більше заважає підрозділам ДПС України виконувати плани по мобілізації надходжень до бюджету держави [9].

Варто відзначити, що частка бюджетного відшкодування з податку на додану вартість у загальних надходженнях цього податку в Україні є досить високою і має тенденцію до поступового щорічного зростання.

Зокрема, по Україні цей показник зріс з 23,5% у 2007 році до 32,9% у 2011 році, по Черкаській області – з 22,8% до 28,2% відповідно.

Крім того значна частина податку на додану вартість не надходить до бюджету внаслідок використання в практиці справляння цієї податкової форми податкових пільг та пільгових режимів непрямого оподаткування для окремих категорій платників.

Загалом, варто зазначити, що податкові пільги з ПДВ, як і відшкодування від'ємного значення об'єкта оподаткування, суттєво знижують фіскальну ефективність справляння цієї податкової форми а також, завдяки спричиненій ними нерівномірності податкового навантаження на окремі категорії та групи платників ПДВ, послаблюють її регулюючі властивості.

Як свідчать результати дослідження значним недоліком порядку нарахування податку на додану вартість, пов'язаним з обліковим аспектом його справляння, також є необхідність виписування платником ПДВ – продавцем товарів, робіт та послуг податкових накладних. Це призводить до суттєвих витрат платників цього податку на придбання та друк бланків зазначених документів.

Крім того, ПДВ, завдяки його перекладності на кінцевого споживача, зовсім не стимулює виробництво, а, натомість, сприяє розвитку торгівельної галузі. В зв'язку з цим, варто зазначити, що ПДВ зумовлює часткове зростання цін на продукцію, яку продає платник цього податку, а, отже, спільно з іншими факторами, може спричинити інфляційні процеси.

Слід також зазначити, що практика адміністрування ПДВ продемонструвала, що завдяки можливості бюджетного відшкодування цього податку та перекладності його сум, цей податок та його платників досить часто використовують в схемах мінімізації податкового навантаження та ухилення від оподаткування.

Оскільки механізм справляння аналізованої податкової форми має суттєві недоліки, може здатись, що Україні краще відмовитись від використання ПДВ. На наше переконання, цього допускати ні в якому разі не варто, оскільки цей податок має значний фіскальний потенціал та суттєві регулюючі властивості. Поряд з цим, як перелічені так і інші недоліки механізму справляння податку на додану вартість потребують розробки таких напрямів вдосконалення порядку його нарахування і сплати, які б дозволили швидко та ефективно вирішити проблеми, що заважають виконанню цією податковою формою її фіскальних та регулюючих завдань.

Результати дослідження показали, що основними напрямками вдосконалення порядку нарахування і сплати податку на додану вартість в Україні повинні бути розширення повноважень податкових органів щодо перевірок достовірності сум ПДВ, заявлених до відшкодування та підвищення відповідальності працівників податкової служби за їх результати, посилення відповідальності платників та їх посадових осіб за незаконне декларування від'ємного значення об'єкта оподаткування з ПДВ, розробка і запровадження понижуючих коефіцієнтів до сум задекларованого бюджетного відшкодування за результатами операцій з експорту сировини та низькотехнологічної продукції, посилення відповідальності громадян за реєстрацію фіктивних фірм, чіткіша координація дій податкової та митної служб України з метою запобігання фіктивного експорту а також імпорту товарів за заниженими цінами, скорочення пільг з ПДВ, відміна чинного порядку виписування податкових накладних та передбачення обов'язкового нарахування сум ПДВ і їх фіксації в первинних документах на реалізацію товарів та виконання робіт і послуг.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.М. БУДАГЯН, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Інвестування коштів в економіку країни є ключовим шляхом забезпечення стабільності її економічного та соціального розвитку. Інвестиції є найважливішим чинником розвитку сільськогосподарських підприємств. Стосовно сучасних економічних відносин інвестиції сільськогосподарських підприємств слід розглядати як всі види капіталу, що вкладаються ними у підприємницьку та іншу діяльність з метою одержання економічного, соціального чи будь-якого іншого ефекту для їх власників та інших зацікавлених сторін.

Черкаська область займає міцну позицію, як один з провідних виробників сільськогосподарської продукції у державі. За рівнем інвестиційної активності область посідає четверте місце серед регіонів України, чому сприяють вигідне географічне розміщення, добре розвинута інфраструктура, прийнятні умови для бізнесу, низький рівень витрат на виробництво, значні перспективи розвитку аграрної та харчової галузей. Область має низку переваг, яких позбавлені інші регіони. У деяких областях на частку приватних господарств припадає до половини виробленої сільськогосподарської продукції, а на Черкащині понад 75% господарств представлені господарськими товариствами і кооперативами, що свідчить про розвиненість великотоварного виробництва і використання сучасних моделей організації аграрного виробництва.

За січень-листопад 2011 року виробництво валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств зросло на 6,7 відсотка (по Україні – зростання на 16,5%) і становило 7,1 млрд. грн. У розрахунку на одну особу – це перше місце в державі.

В області зібрано більше 3,7 млн. тонн зернових, що на 48,2 відсотка більше до відповідного періоду минулого року та є найбільшим врожаєм за час існування області. У галузі тваринництва зросло виробництво м'яса на 1,2 відсотка, яєць – на 9,6 відсотка. Проте поголів'я великої рогатої худоби порівняно з відповідним періодом минулого року зменшилося на 3,7%, в тому числі корів – на 3,7%, в результаті чого виробництво молока зменшилося на 4,0%. Чисельність поголів'я свиней зменшилася на 7,8%, птиці – на 10,3%.

З метою подальшого розвитку тваринництва та забезпечення продовольчої безпеки в області виконується програма розвитку молочного скотарства на 2010-2020 роки та розроблено програму розвитку овочівництва. Розроблено також обласну цільову програму “Село Черкащини – 2020”, як один із основних інструментів розвитку сільських територій. Реалізація програми дозволить сформуванню сприятливого економічного середовища та покращити соціальне становище на селі.

Основними заходами для забезпечення виконання визначених завдань є: реалізація стратегічних інвестиційних проектів з впровадження прогресивних технологій шляхом будівництва та введення в експлуатацію: тваринницьких приміщень для утримання 1550 голів корів у с. Добра (приміщення І черги) ТОВ "Кищенці", Маньківський район; лінії швидкої заморозки продуктів рослинництва та морепродуктів ТОВ "Смілянська Хлодня", Смілянський район; овочесховищ ФГ "Баштечків сад", Жашківський район та овочесховищ ФГ “Голден”, Христинівський район; сучасного

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Кучеренко Т.Є.

свинокомплексу ТОВ “Золотоніський бекон” с. Щербинівка, свиноферми СВК “Козацький”, Звенигородський район; молочного комплексу (1500 голів) ТОВ “Кищенці”, Маньківський район та СТОВ “Родина” Чорнобаївський район; заводу з калібрування посівного матеріалу сільськогосподарської продукції на базі колишнього Шполянського цукрового заводу; створення КП “Черкаське агентство із залучення інвестицій”; пошук та залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні, наукомісткі, енергозберігаючі виробництва, нетрадиційні і відновлювальні джерела енергії та інформаційні технології; залучення інвестицій в аграрний сектор економіки для будівництва сучасних елеваторів зберігання зернових, фруктових та інших сільськогосподарських культур, спорудження крупних тваринницьких комплексів по утриманню корів, відгодівлі молодняку ВРХ та свиней; залучення інвестицій в туристичний сектор для будівництва інфраструктурних об’єктів; проведення і презентація економічного та інвестиційного потенціалу області на щорічному інвестиційному форумі «Черкащина інвестиційна»; підготовка та постійне оновлення інвестиційних пропозицій та інвестиційних паспортів міст та районів регіону, налагодження зв’язків суб’єктів господарювання області з міжнародними інвестиційними та фінансовими структурами.

Стабільна ситуація в реальному секторі економіки та поступове відновлення сприятливої зовнішньоекономічної кон’юнктури у першій половині року для товаровиробників області активізувало їх зовнішньоекономічну діяльність: зовнішньоторговельний оборот в області зріс на 63 відсотки, обсяг експорту товарів – на 48,8 відсотка. Забезпечено позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами у сумі 163,8 млн. дол. США. У першому півріччі цього року обсяг експорту сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості становив майже 618 млн. доларів США, зокрема, обсяг експорту продуктів тваринного походження збільшився на 17 відсотків, рослинного – на 22 відсотки.

Поліпшується і структура іноземних інвестицій в сільське господарство. Найбільше іноземних інвестицій у галузь надійшло із Кіпру та Німеччини по 25% від загального обсягу інвестицій даної галузі, Данії – 20%, США та Великобританії – 10% та інших країн. В цілому на ці країни припадає 90% інвестицій.

У розвиток підприємств сільського господарства, мисливства, лісового господарства станом на 1 січня 2011 р. вкладено 833,7 млн дол США прямих іноземних інвестицій, що становить 1,9% загального обсягу іноземних інвестицій в Україну.

Перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва на Черкащині цікавлять компанії з Європейських країн, які бачать можливості розширення свого бізнесу на Україні і, зокрема, у Черкаській області. Це сприяє приросту іноземного інвестиційного капіталу. За I півріччя 2012 року в економіку сільського господарства іноземними компаніями проінвестовано 26 мільйонів доларів США, що становить 13 відсотків від загальної суми інвестиційних коштів. Про це повідомив заступник голови Черкаської облдержадміністрації Олексій Головка на засіданні круглого столу з питань АПК, що проходив у рамках Інвестиційного Форуму.

Торік залучено внутрішніх інвестицій в агропромисловий комплекс області 883 млн. гривень, у першому півріччі цього року – 344 млн. гривень, що на 21,6 відсотка більше до відповідного періоду минулого року. Інвестиції, вкладені в основний капітал сільськогосподарського виробництва, і в наступні роки сприяють збільшенню прибутків від виробничої діяльності.

Таким чином, останніми роками інвестування сільського господарства розвивається високими темпами, за рівнем інвестиційної активності Черкаська область посідає четверте місце серед регіонів України.

Стан інвестиційного забезпечення аграрних підприємств області свідчить, що на сучасному етапі розвитку сільського господарства перед товаровиробниками стоїть завдання раціонального використання інвестиційних ресурсів, які надходять у галузь. З цього погляду пріоритетним стає не величина приросту інвестицій, а підвищення ефективності їх використання, якісний склад, поліпшення структури та напрямів інвестиційного забезпечення, спрямування коштів на застосування нових технологій і техніки, що в кінцевому підсумку сприятиме поліпшенню результатів господарювання аграрних підприємств області.

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Г.Л. БУРЛЯЙ викладач*

Уманський національний університет садівництва

Одним з найважливіших стратегічних напрямів успішного розвитку аграрних підприємств є їх спеціалізація – ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях та підприємствах, одержувати завдяки цьому кращі результати господарсько-фінансової діяльності.

Спеціалізація сільського господарства – це одна із форм планомірного, науково обґрунтованого поділу праці між територіальними і виробничими одиницями, їх галузями, а також усередині них з метою збільшення обсягів виробництва суспільно необхідної високоякісної продукції з найменшими витратами праці і коштів.

Найбільш високої економічної ефективності виробництва досягають ті господарства, які раціонально поєднують основні, додаткові і підсобні галузі. Досвід та практика показують, що кількість основних галузей в сільськогосподарських підприємствах не повинна перевищувати двох-трьох. Зараз більшість аграрних підприємств є багатогалузевими, що, як правило, негативно відображається на їх економіці.

З поглибленням теорії і практики спеціалізації сільського господарства в Україні вносилися зміни в методологію оцінки економічної ефективності спеціалізації виробництва. При цьому удосконалення методології найчастіше відбувалося шляхом доповнення вже визнаних чи новими показниками ефективності спеціалізації. Система показників ефективності спеціалізації зазнавала змін також у міру удосконалення методів визначення ефективності інтенсифікації виробництва, капітальних вкладень, ефективності окремих галузей і підприємства в цілому.

Раціональна спеціалізація сільськогосподарського підприємства сприяє найбільш ефективному використанню землі як головного засобу виробництва, праці і матеріальних засобів. Ефективність у рослинництві можна визначити по виходу валової, товарної продукції, валового і чистого доходу в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь і 100 га ріллі; на 1 працівника і на 1 людино-годину; на 100 грн. основних виробничих засобів; на 100 грн. усіх виробничих витрат.

Кожний з цих показників в рослинництві несе свою економічну інформацію з використання виробничих ресурсів. Так, виробництво валової і товарної продукції на

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Уланчук В.С.

одиницю земельної площі характеризує рівень використання головного засобу виробництва в сільському господарстві – землі. Вихід валового і чистого доходу на одиницю земельної площі синтезує економічну сторону використання землі з метою розширеного відтворення. Про продуктивність живої праці можна робити висновок по відношенню виробленої валової і товарної продукції до загальних витрат праці. Розміри чистого доходу, віднесені до загальних витрат виробництва, характеризують рівень рентабельності, що в сукупності з показником виходу чистого доходу на одиницю земельної площі досить повно виражає економічні умови і можливості розширеного відтворення і подальшої інтенсифікації сільського господарства. Даною системою показників виражається рівень використання землі, праці, основних і оборотних засобів, а через зміну цих величин описуються зміни в ефективності сільськогосподарського виробництва, галузева реорганізація виробництва, або інші невраховані причини й обставини.

Багато українських економістів, вважаючи, що приведеною системою показників недостатньо повно відображається ефективність спеціалізації, рекомендують доповнити цю систему такими показниками: продуктивність і оплата праці; урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби; собівартість продукції; ефективність капітальних вкладень.

Нерідко в пропозиціях особливий наголос робиться на якісну сторону ефективності виробництва. Так, до найбільш важливих показників ефективності спеціалізації варто відносити продуктивність праці, собівартість продукції, врожайність культур, ефективність основних і оборотних засобів, використання земельних і трудових ресурсів.

На противагу тенденції поповнення системи оцінки ефективності спеціалізації новими показниками, окремі автори намагаються виділити з цієї системи основний показник і обґрунтувати правомірність застосування його з позицій економічних умов, що складаються. Найбільше часто в якості такого рекомендується показник рентабельності виробництва, що має важливе значення в умовах ринкових відносин.

Отже, що стосується показників ефективності спеціалізації, то єдиної точки зору у цьому питанні в економічній літературі немає. На нашу думку, найбільш прийнятною є запропонована окремими авторами система показників, яка включає: рівень виробництва валової і чистої продукції та прибутку на одиницю площі (сільськогосподарських угідь, оброблюваної землі), витрат живої праці (люд. – год), виробничих фондів, поточних виробничих витрат; оплату праці у розрахунку на 1 середньорічного працівника, 1 люд. – день (люд. – год.).

Проте показники для визначення ефективності спеціалізації в дійсності характеризують ефективність сільськогосподарського виробництва в цілому. Тому вони є ненадійним економічним інструментом для обліку реальної економічної ефективності спеціалізації і міри впливу її на рівень використання землі, худоби, трудових ресурсів, поточних і капітальних витрат. Подальші розробки показників оцінки ефективності спеціалізації сільського господарства повинні забезпечувати інформацію про міру впливу відповідних заходів на задоволення суспільних, колективних і особистих інтересів у динамічному і статичному аспектах.

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА ЧЕРКАЩИНИ

Г.В. ВИННИК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

З метою формування продовольчого комплексу країни та економічної доцільності досягнення продовольчої безпеки, особливе значення відводиться галузям аграрного виробництва, що задовольняють потреби населення у продуктах харчування.

Важливе місце у землеробстві України належить садівництву. Плоди та ягоди є одним з основних джерел забезпечення необхідними для організму людини речовинами. Україна до 1991 року була провідною країною Європи у виробництві агропродукції на душу населення. В останні роки виробництво плодоягідної продукції в порівняно з 1997 роком зменшилось на 46%. В результаті цього ринок України більш як на 66% заповнюється імпоротною плодоягідною продукцією.

У Черкаській області – сприятливі умови для розвитку садівництва. Багаторічний досвід показав, що на землях Черкащини промислове садівництво розвивається добре. Область є однією з провідних в Україні з виробництва плодів та ягід, тут зосереджені біля 5% садів. Щорічно, незважаючи на важку і нестабільну економічну ситуацію, проводять посадку багаторічних насаджень і в результаті цього відбувається збільшення валового збору плодів та ягід. Реформи 90-х років привели до динамічного розвитку дрібного садівництва, в наслідок чого відбулися втрати позицій підприємствами суспільного сектору на ринку плодово-ягідної продукції. Зменшення площ промислового садівництва у регіоні привело до скорочення виробництва плодоягідної продукції в спеціалізованих підприємствах. В останні роки була прийнята державна програма розвитку сільського господарства, регулювання ринку, закладки та догляду за багаторічними насадженнями (виноградники, плодови та ягідні). Але, як виявилось згодом, очікувані результати так і залишилися на папері. Процес розширення площ садів та виноградарства стримується недостатнім фінансуванням, а також низькою ефективністю виробництва плодоягідної продукції. Капіталовкладень на їх закладку за рахунок так званого «однопроцентного збору» не достатньо.

Найбільші і найвідоміші садівницькі центри Черкаської області – ДП «ДГ Інститут помології ім. Л. П. Симиренка УААН» (201га), Яснозірська філія ТОВ ім. Шевченка Черкаського району (58га), СТОВ «Дніпро» Чорнобаївського району (19 га ягідників). До 2010 року середня урожайність плодкових культур не перевищує 50 ц/га. На Черкащині найкраще плодоносять зерняткові породи дерев (яблука, груші), що складає 49% валових зборів та 65% площ усіх плодоягідних насаджень, кісточкові займають 19% садів та 32% зібраної продукції, ягоди 7% і горіхи 4%.

Частка експорту у виробництві плодоягідної продукції становить лише 3-5%. Пропозиція на ринку свіжої плодоягідної продукції за останні роки постійно зростає в середньому на 7-10% на рік. Дефіцит свіжої та переробленої плодоягідної продукції став гостро відчуватися з 2002 року.

Проведенні дослідження, показують суттєву різницю в споживанні плодово-ягідної продукції населенням. Більш високі оцінки рівня середньомісячного споживання плодово-ягідної продукції серед міських 3,6 кг на одну особу, серед сільських домогосподарств 2,6кг. У багатодітних родинах споживають 1,5 кг плодово-ягідної продукції та у родинах з однією дитиною 3,3 кг. Беручи до уваги рівень споживання плодів та ягід у країнах Західної Європи та Північної Америки, який становить у

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Уланчук В.С

середньому 90 – 130 кг на людину і при певному мінімальному рівні споживання у розмірі 79 кг на людину в рік. Такі різниці певним чином обумовлені розмірами отриманих доходів населенням.

В господарствах населення області сконцентровано значно більше кісточкових та ягідних насаджень, ніж у сільськогосподарських підприємствах, що характерно і для багатьох інших регіонів. Даний факт обумовлений, перш за все, прагненням населення забезпечити себе високоякісною екологічно чистою продукцією при відсутності ринково-збалансованої пропозиції цієї продукції від сільськогосподарських підприємств. У регіоні задоволенні потреби населення в ягодах, горіхах, плодах вишень та абрикосів на 72–86%. За експертними оцінками, недопостачання яблук власного виробництва 86%, слив -73%, черешні – 59%.

На сьогоднішній день провідні позиції в галузі садівництва області займають Чигиринський, Золотоніський, Христинівський та Маньківський райони. В промислових садах краю найбільшого поширення набули яблуна та смородина. Валовий збір їх у 2006-2011рр. становив відповідно 86% та 13%. Виробництво плодоягідної продукції є одним із найбільш ризикованих видів бізнесу. До факторів ризику бізнесу при виробництві плодоягідної продукції слід віднести природні умови, сезонність виробництва, збитковість, ринки збуту. Особливу актуальність набуває питання розширення асортименту продукції садівництва.

В даній ситуації необхідно розробити організаційно – економічний механізм розвитку конкурентоспроможного садівництва, який направлений на вирішення питань виробництва високоякісної продукції, яка могла бути доступною для внутрішнього споживача, конкурентоспроможною на світовому ринку та забезпечування населення необхідною кількістю свіжою, свіже – замороженою та переробленою продукцією садівництва.

Важливо підвищити продуктивність промислового садівництва за рахунок зростання урожайності багаторічних насаджень, підвищення конкурентоспроможності через поліпшення якості, а також стандартизації плодів та ягід, зниження рівня собівартості продукції, розширення асортименту галузі.

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ У РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

І.В. ВЛАСЮК, студентка *

Уманський національний університет садівництва

У сучасному цивілізованому суспільстві податки є основною формою доходів держави. Крім суто фіскальної функції податковий механізм використовується для економічного впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку і структуру, на розвиток науково-технічного прогресу.

В умовах ринкової економіки у держави залишається менше можливості впливати на розвиток тих чи інших процесів у суспільстві шляхом прямих приписів, заборон і т.п. Такий вплив все більше набуває непрямий характер і здійснюється за допомогою оподаткування. Податки являють собою обов'язкові платежі, що стягуються державою з юридичних і фізичних осіб до державного та місцевого бюджетів. При цьому переслідуються економічні і соціальні цілі.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Вплив соціальної функції податків на розвиток держави, вивчали багато науковців, а саме: Василик О.Д, Соколова А.М, Єфименко Т.І, Юрій С.І, Поттер М., а також іншими вченими, які досліджували у своїх працях питання у сфері оподаткування.

За сучасних умов розвитку економіки держави особливе значення відводиться саме соціальній функції податків.

Соціальна функція – функція податків, що полягає у підтриманні соціальної рівноваги у суспільстві шляхом зміни співвідношення між доходами різних соціальних груп для зменшення нерівностей між ними. Ця функція суттєво впливає на добробут громадян держави та справедливий розподіл коштів державного бюджету між усіма верствами населення. За допомогою податків в державному бюджету концентруються кошти, які потім спрямовуються на вирішення проблем підприємств економіки держави: як виробничих, так і соціальних, фінансування розвитку виробничої і соціальної інфраструктури.

Реалізуючи соціальну функцію податків, держава спрямовує кошти на користь слабших і незахищених категорій громадян за рахунок перекладання податкового тягара на більш забезпечені верстви населення.

Побудована таким чином податкова система дає можливість надати ринковій економіці соціальну направленість, як це зроблено в Німеччині, Швеції, багатьох інших країнах, де функціонують ринкові умови. Соціальна направленість досягається шляхом встановлення прогресивних ставок оподаткування, спрямування значних коштів на соціальні потреби населення, повного або часткового звільнення від оподаткування громадян, які потребують соціального захисту.

Нерозривний зв'язок держави з податками та її значення озвучено у відомій фразі Бенджаміна Франкліна: "Платити податки і померти повинен кожний". Отже, функції податків є проявом сутності податків, способом вираження їх властивостей. Вони показують, яким чином реалізується їх суспільне призначення як інструменту розподілу та перерозподілу державних доходів.

Податки відіграють важливу роль у процесі соціально-економічного розвитку країни. Зокрема, з їх використанням здійснюється залучення доходів до державного бюджету та до найважливіших державних цільових фондів: пенсійного фонду, фондів соціального страхування, фондів сприяння розвитку окремих галузей економіки, формування інноваційної моделі економічного розвитку та ін. Разом з тим, податки є дійовим важелем впливу держави на розвиток економічних і соціальних процесів. Саме тому державі потрібно співпрацювати із суспільством при затвердженні нових їх видів для того, щоб успішно розвиватися в подальшому і не робити «кроків назад».

ОПЛАТА ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЗАЛЕЖНО ВІД ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

І.М. ГАРКАВА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Вивчення діючих систем оплати праці в сільськогосподарських підприємствах показало, що вони направлені перш за все на стимулювання збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. В той же час підвищення ефективності використання виробничих ресурсів даними системами стимулюється недостатньо. Щоб забезпечити підприємство необхідними власними фінансовими ресурсами для нормального функціонування громадського виробництва, задоволення суспільних потреб і дальшого

зростання доходів працівників від громадського виробництва необхідно враховувати як кількість і якість виробленої продукції, так і витрати на її виробництво.

Таким чином, в матеріальному стимулюванні працівників сільськогосподарського виробництва актуальним на сучасному етапі є вдосконалення оплати праці працівників трудових колективів, керівників і спеціалістів господарств і їх підрозділів в напрямі найбільш тісного зв'язку заробітків останніх з ефективністю господарювання.

В сучасних умовах однією з найбільш прогресивних форм матеріального стимулювання праці є оплата від валового доходу. Розглянемо категорію “валовий дохід” з погляду економіки та бухгалтерського обліку.

В економіці валовий дохід – це новостворена працею вартість, яка включає заробітну плату і валовий прибуток, та визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції і матеріальними витратами на її виробництво. Суми, які утримуються в формі податків (акцизний збір, податок на додану вартість тощо), не приносить економічної вигоди, тому вони виключаються із валового доходу (рис. 1).

Рис. 1. Валовий дохід у структурі виручки від реалізації продукції

Згідно П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Доходи від господарської діяльності класифікуються в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності за видами діяльності: доходи від реалізації продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг; інші операційні доходи; доходи від участі в капіталі; фінансові доходи; інші доходи від звичайної діяльності; доходи від надзвичайних подій.

В процесі основної діяльності підприємство отримує доходи (виручку) від реалізації продукції, виконаних робіт та наданих послуг, які відображаються в Звіті про фінансові результати у статті “Дохід (виручка) від реалізації (товарів, робіт, послуг)”.

Після вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції, виконаних робіт та наданих послуг, податку на додану вартість, акцизного збору та інших вирахувань підприємство отримує чистий дохід, який включає собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та валовий прибуток.

Порівняємо дві економічні категорії “валовий дохід” та “чистий дохід”. Різниця полягає в тому, що у чистий дохід на відміну від валового доходу включаються матеріальні витрати. Виходячи з цього, ми вважаємо, що оплату праці доцільно здійснювати від валового доходу, оскільки, саме він являється новоствореною вартістю,

що характеризує економічну ефективність виробництва. Його розмір залежить від кількості та якості продукції, а також від обсягу (вартості) використаних у процесі трудової діяльності грошових ресурсів (на оплату робіт, виконаних сторонніми підприємствами, організаціями, підрозділами; амортизаційні відрахування; страхові платежі тощо) та матеріальних засобів (насіння, садивного матеріалу, кормів, пального, будівельних, ремонтних та інших матеріалів, мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин і тварин тощо). Якість виробленої продукції впливає на обсяг валового доходу через систему цін (закупівельних, реалізаційних), які, як правило, диференціюються залежно від сортності продукції, вмісту в ній певних компонентів, строків надходження, розміру, від якісних характеристик тощо.

При використанні валового доходу для оплати праці встановлюється тісна залежність заробітку працівників від кількості та якості виробленої продукції, з одного боку, а також від обсягу витрат – з іншого. На цій основі створюється матеріальна зацікавленість працівників (а з нею і матеріальна відповідальність, бо при недоборі продукції, перевитраті коштів зменшується валовий дохід і, як наслідок, фонд оплати праці) в нарощуванні виробництва та раціональному використанні коштів.

Застосування системи оплати праці від валового доходу сприяє раціональному витрачання виробничих ресурсів, дозволяє знижувати собівартість виробленої продукції, підвищувати заробітки працівників і збільшувати чистий дохід.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

В.І. ГАЙДАЙ, викладач

Т.В. КУБКО, студентка

Уманський національний університет садівництва

Становлення іпотечного ринку в Україні є однією з найбільш важливих проблем, що потребують невідкладного розв'язання. Україна відстає від країн Східної і Центральної Європи у сфері іпотечного кредитування, що негативно позначається на темпах її розвитку, розв'язанні соціально-економічних проблем. Відродження інституту іпотеки, створення іпотечного ринку житла в країні є об'єктивною необхідністю, що пов'язано з потребами запровадження механізмів кредитування будівництва житла замість його бюджетного фінансування.

Іпотечний ринок житла виник у зарубіжних країнах останніми десятиріччями і є розвиненою формою організації відносин іпотеки. Наявність іпотечного ринку в сучасній економіці – закономірне явище. У той же час за радянських часів інститут іпотеки не визнавався.

Варто зазначити, що відповідно до українського законодавства єдиними установами, які мають право кредитувати на операції з нерухомості, є комерційні банки. Відповідно до цього вплив процесу глобалізації на банківський сектор пропорційно впливає на розвиток іпотечної системи в країні. Прихід іноземних банків до національних систем шляхом встановлення контролю над державними або націоналізованими банками інтенсивно проходив в країнах з перехідною економікою.

До завдань державних інститутів необхідно віднести створення ефективного фінансово-кредитного механізму операцій з нерухомістю. Пріоритетними напрямками щодо створення та розвитку системи іпотечного кредиту в Україні слід вважати: поліпшення стану вітчизняної економіки, зниження вартості залучення довгострокових

грошових ресурсів, формування нормативно-правової бази з питань іпотеки, створення системи державного регулювання іпотечного ринку, випуск та обіг іпотечних цінних паперів, створення спеціалізованих іпотечних банків та інших іпотечних установ.

За даними НБУ, відзначається скорочення частки іноземного капіталу в українській банківській системі в січні 2012 р. на 0,1 відсотковий пункт – з 41,9% до 41,8%.

Сьогоднішня фінансова криза виявила, що українська банківська система є не достатньо керованою та підвладна зовнішнім явищам, що відбуваються в світовій банківській системі. Процес становлення іпотечної системи характеризується утворенням стійких структурних елементів із нещільністю і неміцністю зв'язків між ними, відсутністю стійких обмінних процесів, чіткістю в окресленні механізму руху іпотечного капіталу.

Для порівняння, іпотечні кредити у США становлять близько 26 – 30% ресурсів комерційних банків, у тому числі іпотечні житлові кредити населенню – 18 – 20%. Іпотечні кредити формують 45% сукупного кредитного портфеля, з них іпотечні кредити населенню становлять 67%. У США кредити видаються переважно на придбання житла, в Україні, навпаки, для промисловості та комерційної діяльності.

Українські комерційні банки пропонують високі відсоткові ставки за іпотечними кредитами і, як наслідок, – значні суми переоплат за ними. Це пояснюється тим, що вітчизняні банки формують власні ресурси здебільшого за рахунок депозитів, вартість яких складає у середньому 15% річних, і вони не спроможні пропонувати довгострокові кредити за нижчими ставками.

Прогнози експертів на 2013 рік свідчать, що відсоткова ставка для кожного, хто захоче отримати іпотечний кредит залежатиме від суми доходу особи чи її сім'ї, терміну кредитування та внесеної початкової суми. У цьому випадку можна буде добитися зниження відсоткової ставки до 17%. Проте, врахувавши усі додаткові комісії та інші платежі, загальна сплачена сума відповідатиме ставці у 20 – 22%.

Уже сьогодні доцільно створити в Україні механізм, у якому суб'єктами іпотечного кредитування спочатку виступали б державні інститути. Державне регулювання іпотечного кредиту пов'язане з державними субсидіями, гарантіями і страхуванням. Мета цих заходів – зробити іпотечний кредит доступнішим для широкого загалу юридичних та фізичних осіб.

Велику роль в розвитку іпотечного кредитування відіграватиме ринок іпотечних цінних паперів, особливе місце на якому посідають заставні листи, головні юридичні документи які свідчать про заставу боржником нерухомості, що йому належить. Даний цінний папір досить поширений у європейських країнах.

Спираючись на зарубіжний досвід у сфері іпотечного кредитування, можна зробити висновок, що найбільші перспективи в сучасній українській економіці має розвиток житлової іпотеки. Будівництво соціального житла сьогодні неможливе внаслідок обмеженої фінансової бази і нестачі бюджетних коштів.

Для розвитку житлової іпотеки необхідно прийняти новий Житловий кодекс України. Важливою передумовою успішного розвитку житлового кредитування є низький рівень інфляції, стабільність цін та підвищення платоспроможного попиту населення на ринку житла.

ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Н. І. ГВОЗДЄЙ, кандидат економічних наук

Е.В. ЩЕРБАКОВА, студентка

Уманський національний університет садівництва

Головною ланкою економіки в ринкових умовах господарювання є підприємства як господарюючі суб'єкти. Вони здійснюють виробничу, науково – дослідну й комерційну діяльність, в результаті якої виробляють відповідні види продукції, реалізують її, отримують та розподіляють доходи, формують відповідні фонди фінансових ресурсів.

Питанням формування та використання фінансових ресурси присвячені роботи Д.Д. Марченко, що досліджує ці процеси в умовах трансформаційної економіки; О.О. Гудь, яка в своїх роботах розглянула процеси формування та використання фінансових ресурсів на рівні сільськогосподарських підприємств; О.М. Угляренко, В.М.Бородюка, В.М.Братішка та інших науковців.

Виробнича та фінансова діяльність підприємств починається з формування фінансових ресурсів. Вони мають створити передумови для стабільного процесу виробництва та його постійного зростання, що визначає конкурентоспроможність підприємства на ринку. Врешті-решт виграє той, хто зуміє залучити більше ресурсів з найменшими витратами.

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів підприємства основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні. Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, удосконалення його матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування.

Прибуток являється найвагомішим показником ефективності роботи підприємства, джерелом його життєдіяльності. Зростання його величини утворює фінансову базу для самофінансування діяльності підприємства, здійснення розширеного відтворення та задоволення зростаючих соціальних та матеріальних потреб трудових колективів.

Для здійснення виробничої та фінансової діяльності підприємства використовують окремі види ресурсів: матеріальні, трудові, фінансові, а також грошові кошти. Матеріальні ресурси є основою процесу виробництва. Їх формування здійснюється, як правило, за рахунок різних джерел: власного капіталу підприємства, позичених і залучених фінансових ресурсів.

Всі фінансові ресурси фірми як внутрішні, так і зовнішні в залежності від часу, протягом якого вони знаходяться в розпорядженні фірми, діляться на короткострокові (до одного року) і довгострокові (понад одного року). Цей розподіл досить умовний, а масштаб тимчасових інтервалів залежить від фінансового законодавства конкретної країни, правил ведення фінансової звітності, національних традицій. З визначення фінансових ресурсів випливає, що по своїй природі вони розподіляються на внутрішні (власні) та зовнішні (залучені). В свою чергу внутрішні в реальній формі представлені в стандартній звітності у вигляді чистого прибутку і амортизації, а в перетвореній формі – у вигляді зобов'язань перед службовцями фірми, податковими органами, позабюджетними фондами і іншими фірмами. Чистий прибуток являє собою частину прибутковості фірми, яка утворюється після вирахування із загальної суми прибутків обов'язкових платежів – податків, зборів, штрафів, пені, неустойок, частини відсотків і інших обов'язкових виплат.

Підприємство може функціонувати на основі:

- власних ресурсів, якщо їхня питома вага становить не менше 75-80%;
- змішаного фінансування – частки власних та залучених фінансових ресурсів майже рівні;
- за рахунок залучених ресурсів, якщо їх питома вага перевищує 55-60% загальної ресурсної бази.

Інформаційною базою дослідження служить фінансова звітність підприємств, а саме: форма №1 «Баланс». Джерела формування фінансових ресурсів відображені в пасиві балансу підприємства.

Значні фінансові ресурси підприємство може мобілізувати на фінансовому ринку. Формами їх мобілізації є: продаж акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, які випускаються даним підприємством, а також кредитні інвестиції.

Таким чином, можна зробити висновок, що наявність у достатньому розмірі фінансових ресурсів, їхнє ефективне використання визначають добрий фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність. У цьому зв'язку найважливішим завданням підприємств є пошук резервів збільшення власних фінансових ресурсів і найефективніше їх використання з метою підвищення ефективності роботи підприємства загалом. Однак в сучасних умовах підприємства недостатньо забезпечені фінансовими ресурсами через відсутність та недостатність відповідних джерел їх формування. Значна кількість підприємств є збитковими, що суттєво обмежує власні джерела формування фінансових ресурсів.

РОЛЬ ЯКОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

А.С. ГОЛОТА, аспірантка *

Уманський національний університет садівництва

Підвищення якості продукції є важливою умовою успішної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки. Якість характеризується як сукупність властивостей, що відображають здатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення. Якісна продукція забезпечує вищу прибутковість виробництва і фінансову стійкість підприємства, сприяє виходу продукції на світовий ринок, завдяки чому в державі формується більш сприятливий економічний клімат.

Проблема підвищення якості сільськогосподарської продукції та зміцнення конкурентних переваг підприємств знайшли своє відображення у працях Андрійчука В., Гайдуцького П., Должанського І., Зіновчука В., Каніщенко Н., Маліка М., Павлова В. та інших вчених. Проте питання якості продовжує загострюватися, що пов'язано з динамічним розвитком зовнішнього середовища та небажанням багатьох виробників переглянути свою діяльність стосовно її поліпшення за європейськими стандартами.

Якість продукції — це сукупність її властивостей, що характеризують міру спроможності даної продукції задовольняти потреби споживачів згідно з її цільовим призначенням. Як переконає світовий досвід, якість продукції є функцією від рівня розвитку науково-технічного прогресу і ступеню реалізації його результатів у виробництво. Чим вища якість продукції, тим повніше задовольняються потреби

---

* Науковий керівник – к. е. н., проф. Семенда Д.К.

споживачів і ефективніше вирішуються соціально-економічні проблеми розвитку суспільства. В умовах ринкової економіки якість продукції відіграє дуже важливу роль у підвищенні її конкурентоспроможності. Економічне суперництво підприємств, окремих об'єднань, боротьба їх за ринки збуту зосереджуються не тільки на ціні, а й значною мірою на нецінових факторах. Серед цих факторів — реклама, створення сприятливих умов для реалізації продукції, забезпечення (за необхідності) післяпродажного обслуговування покупців — особливе місце займає якість продукції. Очевидно, що за однакової ціни більшим попитом користуватиметься продукт, який має вищу якість. Водночас істотне поліпшення підприємством якості продукції порівняно з аналогічною продукцією конкурентів дає йому можливість підвищувати ціну на неї, не втрачаючи при цьому своїх споживачів, а в нерідких випадках навіть збільшуючи обсяг продажу.

Важливу роль у забезпеченні якості і, як результат, конкурентоспроможності продукції відіграють стандартизація, сертифікація та системи управління якістю.

Основними принципами і метою стандартизації є забезпечення безпеки для життя та здоров'я людини, тварин, рослин, охорона здоров'я; сприяння усуненню технічних бар'єрів у торгівлі; врахування сучасних досягнень науки і техніки, а також стану національної економіки; забезпечення участі в розробці стандартів юридичних та фізичних осіб — розробників, виробників, споживачів; добровільність вибору виробниками видів стандартів при виробництві продукції чи її постачанні; пріоритетність прямого впровадження в Україні міжнародних та регіональних стандартів; дотримання міжнародних та європейських правил і процедур стандартизації. Результатом стандартизації є нормативні документи в даній сфері. Вони встановлюють правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Стандарт — це документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі, та розроблений у встановленому порядку на основі консенсусу.

Стандарти є тим зразком, еталоном якості, до якого повинні прагнути виробники. Водночас вони встановлюють межу якості, нижче якої продукція вважається некондиційною, тобто нестандартною. Стандарти передбачають також диференціацію продукції за якістю: категорії, класи, сорти, відповідно до яких здійснюється матеріальне стимулювання виробників. Дотримання вимог стандартів забезпечує виробництво продукції, що відповідає кращим вітчизняним і зарубіжним зразкам, її конкурентоспроможність на світовому ринку, вдосконалення номенклатури виробів, підвищення рівня уніфікації, охорону навколишнього середовища і здоров'я людини.

Сертифікація – це процедура підтвердження відповідності, шляхом якої незалежна від виробника (продавця) та споживача (покупця) організація документально засвідчує, що продукція відповідає встановленим вимогам. Національна сертифікація відповідає за інтереси споживача, захищаючи його від неякісної, а часом і шкідливої для здоров'я продукції. Сертифікація продукції є не стільки засобом контролю, скільки фактором економічного регулювання якості, виступаючи елементом ринкових відносин.

Система якості – це сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для здійснення управління якістю. Управління якістю є вирішальною умовою поліпшення життєвого рівня населення та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства в умовах глобалізації.

Поглиблення інтеграційних процесів вимагає вдосконалення механізму управління якістю продукції в агропромисловому комплексі. Нині обов'язковою умовою виходу на міжнародний ринок є наявність у продавця сертифіката відповідності, що засвідчує відповідність продукції вимогам міжнародних стандартів ISO серії 9000, які

швидко поширюються в світі і регулюють єдині всесвітні вимоги до систем якості фірм-постачальників. Сьогодні складається така ситуація, що фірми, які не володіють сертифікатом на систему якості, підтверджуючи тим самим її відповідність стандартам ISO серії 9000, майже не мають шансів на укладання пристойного контракту і на участь у міжнародних тендерах, а їх товар оцінюється на світовому ринку в 2—4 рази дешевше.

Отже, забезпечення виробництва високоякісної продукції є важливою умовою успіху діяльності сільськогосподарських підприємств, відіграє надзвичайно важливу роль у підвищенні її конкурентоспроможності.

Значну роль у забезпеченні якості і, як результат, конкурентоспроможності продукції відіграють стандартизація, сертифікація та системи управління якістю.

Нині в Україні система стандартизації та сертифікації відповідно до міжнародної системи якості ISO серії 9000 лиш набирає обертів. Споживачі з Євросоюзу не охоче закупляють продукцію вітчизняних виробників з причини не відповідності їхнім стандартам якості. Для того щоб допомогти нашій країні Німеччина виділила кошти для створення та розвитку інфраструктур управління якістю на підприємствах України в рамках консультативної програми «Трансформ». З вище наведеного ми можемо стверджувати, що дане питання є досить актуальне і потребує подальшого вивчення.

МОЖЛИВІ ЗМІНИ ТА НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ В РЕЗУЛЬТАТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Т.І. ГОЛУБ, аспірант*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Аналіз соціально-економічних процесів, які відбуваються останнім часом на ринку, чітко доводить, що жодна країна світу не в змозі існувати окремо. Процеси глобалізації настільки тісно оповили економіку, що подальше просування вперед можливе лише при погодженні внутрішнього розвитку із загальносвітовими тенденціями. Світова організація торгівлі (СОТ) є тим флагманом міжнародної торгівлі, який визначає вектор розвитку 150 країн світу. Україна у 2008 році прийняла умови даної організації, зобов'язавшись зменшувати державну підтримку багатьох галузей, однією з яких є й аграрний сектор. І якщо раніше існувало лише дві кардинально протилежні думки з цього приводу, то після чотирьох років членства вже можна оцінити наслідки для аграрної сфери від вступу до СОТ. Саме дослідженню питань можливих змін та наслідків для аграрної сфери після здобуття Україною членства в СОТ і присвячена дана робота.

Україна є відносно молодим учасником міжнародного ринкового середовища і тому відчуває менший вплив від зовнішніх криз, ніж від внутрішніх. Дещо не вигідним на перший погляд міг виявитися вступ до СОТ для тих суб'єктів господарювання, діяльність яких зосереджена на внутрішньому ринку. Найбільше програли підприємства, які користуються численними пільгами в аграрному секторі, але не відповідають загальноприйнятій міжнародній практиці, зокрема положенням угод СОТ.

При вступі до СОТ Україна отримала набагато більше позитивних наслідків ніж негативних. Але ці негативні наслідки можуть призвести до занепаду вітчизняного

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Музиченко А.С.

виробництва, чого не можна допустити. Тому необхідно, щоб держава проаналізувала наслідки по кожному сектору економіки окремо і прийняла усі можливі міри для захисту національних виробників.

Зі вступом до СОТ, Україна прийняла європейські правила гри і взяла на себе зобов'язання обмежити обсяг державної підтримки. Але ж тут слід відмітити, що аграрна сфера через власну специфіку найбільше потребує державного захисту. Відповідно до правил СОТ, всі заходи державного впливу поділені на три групи: «зеленої», «синьої» та «жовтої скриньок».

До «зеленої скриньки» належать заходи, які не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників, а отже, не порушують принципів справедливої конкуренції. Державні витрати в межах «зеленої скриньки» можуть здійснюватись на підтримку наукових досліджень, підготовку і підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування; на фінансування ветеринарних і фітосанітарних заходів, контроль за безпекою продуктів харчування; вдосконалення інфраструктури. Заходи «синьої скриньки» також не мають обмежень фінансування з бюджету, якщо такі виплати прив'язані до конкретних площ чи врожаїв, здійснюються на 85% або менше від базового рівня виробництва. Щодо заходів «жовтої скриньки», то держава повинна взяти зобов'язання із скорочення бюджетного фінансування. Завдяки своїй позиції на переговорах, Україна не має зобов'язань перед СОТ із скорочення внутрішньої підтримки, що надається через «жовті» програми. Є лише зобов'язання не перевищувати домовлений річний сукупний вимір підтримки (СВП). Щорічний СВП, який акумулює в собі окремі «жовті» програми підтримки, не повинен перевищувати для України 3 млрд. 43 млн. грн.

Домовлений рівень державної підтримки сільського господарства, за умов певного реформування механізму надання такої підтримки, передбачає достатні можливості для захисту вітчизняного агропромислового комплексу в умовах членства у СОТ та відповідає сучасним потребам.

Отже, участь у СОТ стратегічно вигідна Україні як державі із значним експортним потенціалом у сільському господарстві. Лібералізація режиму доступу вітчизняних експортерів до зовнішніх ринків стане чинником прискорення структурних реформ в аграрному секторі, що у кінцевому рахунку сприятиме зростанню конкурентоспроможності національних виробників.

Більшість проблем, з якими зіткнулася Україна після вступу до СОТ, існували і раніше та були обумовлені невідповідністю внутрішніх і глобальних тенденцій економічного розвитку, відсутністю сучасної високотехнологічної інфраструктури, ринкових інвестицій, неготовністю національного господарства до інтегрування у світову економіку. Але після вступу України до СОТ ці ризики виявилися більш рельєфними та суттєвими.

Таким чином, навіть побіжний аналіз переваг і ризиків для сільського господарства від участі України в СОТ дає змогу сформулювати напрями державної політики, здатні знизити ризики, нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів. Йдеться, зокрема, про сприяння експорту з метою розширення зовнішніх ринків збуту; стимулювання внутрішнього попиту на продовольство; підвищення конкурентоспроможності національних виробників за рахунок поліпшення якості і безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості.

СУЧАСНИЙ СТАН МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇЇ ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА

С.Г. ГОСПОДАРЕНКО, аспірант*
Уманський національний університет садівництва

На сучасному етапі розвитку економіки України, молочна галузь відіграє досить важливе значення. Проте з кожним роком в Україні відбувається зниження вироблення молока та м'яса. Згідно статистичних даних, у 2011 році кількість виробленого молока становило близько 11 млн т, що на 1,5% менше, а м'яса – 169 тис. т (у живій масі), що на 2,5% менше ніж було вироблено в попередньому році. Основною причиною цього стало стрімке зменшення поголів'я майже в усіх регіонах країни. Різкого спаду виробництва не відбулося в зв'язку з підвищенням продуктивності худоби. Таким чином, відбулося збільшення кількості одержаного молока на середньорічне поголів'я. Крім того, середньодобовий приріст худоби становив 480 г, що майже на 4,5% більше, ніж у 2010 році. Однак такого зростання було недостатньо для досягнення валових показників минулого року.

Як наслідок цього, споживання молока на одну особу в країні припадає лише 206 кг, м'яса – 52 кг. В загальній кількості, фонд споживання молока становить 9 млн. т. Ці показники є значно нижчими, ніж рекомендовані норми Міністерства охорони здоров'я.

Отже, нині основне завдання галузі – забезпечення населення якісною та доступною продукцією, а також збільшення експорту молочної та м'ясної продукції.

Для досягнення потрібних результатів необхідно:

- збільшити зацікавленість виробників сирого молока в проведенні широкого оновлення (модернізації) процесу виробництва;
- створити чіткі інвестиційні програми;
- надати гарантії повернення вкладених засобів.

Важливим питанням є також якість молока. Це пояснюється тим, що значна частина молока постачається із господарств населення, а тому існує можливість його забруднення або псування під час неправильного зберігання чи транспортування без спеціального обладнання.

Молоко та вироби з нього відіграють важливе соціальне значення, саме тому ринок цих продуктів харчування потребує контролю та постійної уваги з боку держави. Державна підтримка виробникам молока здійснюється такими шляхами:

- дотації на молоко незбиране різного гатунку і вершки не згущені;
- підтримка виробників продукції дитячого харчування;
- програми розвитку селекційно-племінної роботи в молочному скотарстві;
- стимулювання підвищення якості молока, що відповідає вимогам державного стандарту України;
- надання пільгових коротко- та довгострокових кредитних ресурсів.

Селянські господарства, що виробляють товарне молоко, мають право отримувати державну підтримку на рівні з сільськогосподарськими підприємствами. Необхідне подовження програми компенсації витрат на придбання обладнання для доїння й охолодження молока. Проведення таких спеціальних заходів розвитку галузі забезпечує створення сприятливого інвестиційного середовища, а також досягнення оптимального рівня насичення внутрішнього ринку молоком і молочною продукцією.

Незважаючи на всі проблеми, молочне виробництво в Україні має значні

---

* Науковий керівник – к. е. н., с. н. с. Кісіль М.І.

перспективи розвитку. Досягнути позитивних результатів можливе за рахунок приросту поголів'я корів, збільшення їх продуктивності, покращення якості молоко-сировини і молочної продукції, впровадження новітніх технологій, і це все при зваженій зовнішньоекономічній політиці на світових ринках.

ПАРИТЕТНІСТЬ ЦІН ЯК ОСНОВНИЙ СТРИМУЮЧИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

С. Г. ГОСПОДАРЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Сталий перспективний розвиток сільського господарства як економіко формуючої складової економіки країни можливий лише на фундаментальному забезпеченні розширеного відтворення. Це, в свою чергу, не можливе без достатньої прибутковості.

Особливість аграрних процесів виробництва зерна, плодів, відгодівля худоби тощо не дозволяє виробникам сільськогосподарської продукції диктувати іншим галузям власні ціни та умови, необхідні для досягнення певного рівня рентабельності.

Відомо, і на цьому наголошують провідні наковці-аграрники, що удобрення, як система поповнення та насичення ґрунту поживними елементами, є одним з основних чинників формування врожаїв. За останні роки внесення поживних речовин у ґрунт значно скоротилось. В поєднанні з несприятливими погодними умовами загальний ефект не дозволяє досягти результатів хоча б рівня 90-х років минулого століття. За умов, якщо кількість внесених поживних речовин не збільшити, то забезпечити розширене відтворення та досягти визначених державними програмами перспективних показники буде вкрай важко, а то й неможливо. Причина цьому не в необізнаність господарюючих суб'єктів з науковими розробками, а в нестачі коштів, адже, наприклад, внесення добрив на порядок збільшує собівартість продукції. Однією з основних причиною цього є невідповідність у цінах на сільськогосподарську продукцію.

Ринкові відносини передбачають паритетність цін як еквівалентність обміну товарами. Якщо ж обмін не рівнозначний, то виробництво збиткової продукції припиняється. В нашому випадку виробництвом зі збитковою продукцією і припиненням функціонування може виявитися сільське господарство. За для того щоб зберегти на ринку суспільно необхідний товар беззаперечно потрібне втручання держави. Вирішальним у даному питанні має бути не "ручне" керування (регулювання цін на основні продукти цукор, олію, хліб, молоко – це лише більше пригнічує), а притаманні цивілізованому функціонуванню – прозорі, передбачувані та юридично коректні регулятивні інструменти: дотації, субсидії, оподаткування, демонополізацію тощо.

На нашу думку, для України сталість розвитку та функціонування аграрного сектору повинна бути найпріоритетнішим у порівнянні з іншими галузями як на мікро- так на макрорівні. Це з одного боку дозволить підтримувати продовольчу достатність та забезпечення населення в середині країни якісними продуктами харчування, а з іншого – закріпити провідне положення на світовому ринку.

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Малік М. Й.

ПРИЧИНИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ СХЕМ МІНІМІЗАЦІЇ

З. ГРИЩЕНКО, студент*

Уманський національний університет садівництва

Великого значення в економічному просторі України набуває проблема ухилення від сплати податків. Ухилення від сплати податків займає значну частину тіньової економіки країни. За даними Міністерства економіки, рівень тінізації в 2009 році – 28%, в 2010 – 34%, в 2011 – 32% від реального ВВП. З даних Міністерства економіки видно, що до державного бюджету надходить менше коштів, ніж потрібно для виконання державою своїх функцій.

Ухилення від сплати податків виникло разом із введенням самих податків. Адже, платник податків завжди намагається мінімізувати суму податку, що необхідно сплатити. Причиною ухилення від сплати податків є очевидний вплив податків на доходи і витрати платників при недостатньому усвідомленні ними вигід від споживання суспільних благ, що фінансуються за рахунок податкових платежів.

Серед основних чинників, котрі спонукають платників уникати сплати податків, виділяють:

- погіршення фінансового становища бізнесу та населення;
- нераціональна структура оподаткування, висока частка непрямих податків;
- рівень довіри платників до владних структур, котрі виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків;
- брак досвіду боротьби з податковими правопорушеннями законодавства;
- недосконалість юридичної техніки податкового законодавства – складність податкової системи. Вона обумовлює зниження ефективності податкового контролю та створює можливість уникнути сплати податків;
- особливості податкової системи та податкової політики, що проводиться в країні;

В Українській економічній енциклопедії ухилення від сплати податків трактується як сукупність легальних і незаконних способів приховування доходів від оподаткування. Ухилення від сплати податків може реалізовуватися двома шляхами: шляхом використання незаконних методів і шляхом легалізованих дій. Під ухиленням від сплати податків розуміють протиправні дії зі зменшення податкових зобов'язань, виявлення яких тягне за собою відповідальність (штрафні санкції, адміністративна, дисциплінарна та кримінальна) за порушення податкового законодавства.

Потрібно зауважити, що різні види податків по-різному піддаються ухиленню залежно від способу нарахування податку, розміру податкових ставок, об'єкта оподаткування.

Виділяють три групи залежності:

- під час визначення суб'єкта оподаткування менший інтерес до ухилення виникає у випадку, якщо платник податку і носій податкового тягара цього податку не збігаються (приклад – непрямі податки);
- при визначенні ставок оподаткування – тяжче ухилитись від податків, ставки по яких визначені у твердих сумах; серед відсоткових ставок лідером щодо ухилення є податки за диференційованими ставками за різними групами товарів чи платників;
- при визначенні об'єкта оподаткування у кількісних показниках ухилитися від сплати

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

податку важко; якщо об'єкт визначається у вартісному вимірі, то чим складніший механізм підрахунку, тим легше ухилитись від цього податку.

Великі можливостей для ухилення від сплати мають непрямі податки ПДВ, акцизний податок. Особливо це стосується ПДВ, оскільки його визначення здійснюється у відсотках до вартісного обсягу. Так, шляхом заниження обсягів реалізації чи завищення обсягів закупівлі суб'єкти господарювання намагаються зменшити розмір ПДВ, що необхідно сплатити.

Проблема ухилення від податків є актуальною і потребує вжиття заходів, спрямованих на її вирішення. Зменшити масштаби цього явища можна шляхом врегулювання і вдосконалення податкового законодавства, а також формування такої податкової системи, яка б не вимивала обігових коштів у суб'єктів господарювання і не спонукала їх шукати законодавчих прогалин, щоб зменшити податкове навантаження чи ухилитись від сплати податків.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

О.В. ДАРМОГРАЙ, асистент

Вінницький національний аграрний університет

В умовах наявної кризи важливе місце в розвитку ринкових відносин країни та її регіонів належить ринку продовольства, який є місцем обміну товарів продовольчого призначення. У товарному ринку будь-якої країни значення продовольства досить велике, але головною якісною характеристикою є забезпечення продовольчих потреб окремих регіонів, груп населення та країни в цілому.

Формування та ефективне функціонування регіональних ринків продовольчих товарів значною мірою залежить від скоординованих заходів з боку державних та місцевих органів влади у вирішенні проблем окремих ринків. Саме тому систематизація теоретичних засад функціонування ринку продовольства забезпечить можливість розробки стратегії ефективної соціально-господарської діяльності регіонів, концентрації основних напрямків і специфіки проведених соціально-економічних реформ на різних рівнях управління.

Вирішенню проблеми формування в Україні розвинутого продовольчого ринку та підвищення дієвості державного регулювання присвячені наукові праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких слід зазначити дослідження В.Г. Андрійчука, М.Й. Маліка, П.М. Макаренка, П.Т. Саблука, А.М. Шпичака, О.Г. Шпикуляка, М.Ю. Коденської, Ю.В. Коваленка, Худолій Л.М. та інших.

Проблема збалансованого забезпечення споживчих потреб населення продовольством є стратегічним завданням на усіх рівнях державного управління. В Україні в цілому та у Вінницькій області зокрема проблема оптимізації виробництва та споживання продовольчих товарів має гострий характер, оскільки внаслідок зниження рівня життя значної частини населення сформувалась деформована структура його харчування. В даний період структуру пропозиції на ринку диктує купівельна спроможність населення, і часто якісний склад продовольчого ринку є далеким від оптимальних норм споживання. Тому для удосконалення параметрів продовольчих ринків, формування збалансованої структури попиту та пропозиції і задоволення потреб населення в якісних продуктах харчування необхідне формування та удосконалення ринків продовольчих товарів, на основі законів ринкової економіки при відповідному

державному управлінню та підвищенні життєвого рівня населення. Це завдання вимагає вирішення ряду проблем теоретичного та практичного характеру.

Економічний механізм функціонування продовольчого ринку розглядається як взаємодія об'єктивно діючих факторів, явищ і процесів у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання продовольчих товарів. Параметри діяльності даного ринку визначаються співвідношенням потреб населення, внутрішніх виробничих можливостей, наявністю ринкової інфраструктури та розвиненістю між територіального обміну продовольством. Дослідження усіх зазначених факторів є необхідною умовою при вивченні проблем функціонування та розвитку продовольчих ринків на усіх рівнях.

Продовольчий ринок в окремі частині є складовою аграрного, в іншій – похідним від нього, тому загальні складові механізму їх побудови та розвитку в багатьох напрямках є спільними. Однак між ними є певні відмінності, такі як стабільність функціонування, передумовлена щоденною потребою людей в харчуванні, сезонністю виробництва і споживання, здатністю замінити інші ринкові системи.

Економічними особливостями продовольчого ринку, як єдиної цілісної системи, є:

- значна кількість учасників ринку, жоден з яких не має домінуючого становища і не володіє визначальною часткою у структурі виробництва та ринку;

- бар'єри для входження в число учасників ринку та у галузі виробництва нових товаровиробників досить низький;

- більшість видів продукції, що обертається на ринку має відносно стандартний характер;

- територіальні відмінності в межах країни для більшості видів продукції слабкі, але галузь характеризується відчутним впливом конкурентів національного і міжнародного рівнів;

- постійне існування споживчого попиту на продукцію (особливо на головні види продовольства) і його малоеластичний характер;

- значний вплив попиту на рух цін, що призводить до часткового коливання ринкової кон'юнктури в залежності від короткочасних змін попиту і пропозиції: при скороченні попиту ціни падають значніше, ніж обсяги виробництва, а при розширенні попиту обсяги виробництва збільшуються швидше, ніж зростання цін.

Отже, під продовольчі ринки – це система дій економічних суб'єктів, які спрямовані на збалансування попиту та пропозиції на продовольчі товари на мікро- і макрорівнях. При цьому взаємодія попиту та пропозиції здійснюється за допомогою системи цін і конкуренції, які є основними інструментами економічного механізму формування і функціонування продовольчого ринку. Але особливості функціонування окремих продовольчих ринків потребують зовнішніх регулюючих впливів з боку держави з метою їх сталого розвитку та збереження продовольчої безпеки.

ОСВОЄННЯ ІННОВАЦІЙ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Т.О. ДЕРЕВ'ЯНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Процес створення та освоєння інновацій в сільському господарстві охоплює всі внутрішні елементи підприємства та структурні одиниці. Інновації сприяють прискореному розвитку сільського господарства, підвищення його

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Нестерчук Ю.О.

конкурентоспроможності та ефективності. Освоєння інновацій є фактором якісного та більш ефективного використання ресурсів. Для галузі тваринництва кожне підприємство обирає лише ті інновації, що прийнятні саме для нього, ґрунтуючись на аналізі ринкового потенціалу підприємства.

Економічна ситуація, що склалась на ринку продукції тваринництва вимагає від керівників підприємств і організацій усвідомлення важливості реформування галузі на інноваційній основі. Якість економічного зростання галузі тваринництва, конкурентоспроможність, інноваційно орієнтований розвиток галузі та рівень інноваційних змін також залежить від комплексу заходів державної політики, що визначає пріоритетність прийняття рішень та послідовність дій. Проблема освоєння інновацій в тваринництві полягає не у несприйнятті їх економікою, а в низькій конкурентоздатності вітчизняних розробок. Набуває актуальності підтримка стратегії розвитку в галузі тваринництва, що є формою і джерелом доходів сільськогосподарських підприємств.

Освоєння інновацій змінює традиційні способи виробництва і проявляється в технологічних, технічних та організаційно-управлінських напрямках змін, які в основному дають вагомий економічний ефект. В сільському господарстві освоєння інновацій повинно спрямовуватись на підвищення ресурсного потенціалу (землі, праці, капіталу), розвиток підприємництва та ріст конкурентоспроможності.

Світовий досвід розвитку галузі тваринництва підтверджує необхідність освоєння інновацій. Серед умов, що стимулюють та сприяють застосуванню інновацій в тваринництві, виділимо такі:

- досягнення науки, розробка нових технологій та дослідних зразків нової продукції;
- прогнозування змін кон'юнктури ринку (дослідження попиту та створення пропозиції);
- формування на потенційних ринках збуту інноваційної продукції, як внутрішніх, так і зовнішніх;
- прискорення НТП;
- підвищення конкурентоспроможності;
- заохочення до співпраці сільськогосподарських товаровиробників з науково-дослідними організаціями;
- сприяння державної інноваційної політики;
- поширення інноваційних розробок, що мають економічний та соціальний ефект;
- розповсюдження тренінгів, виставок, презентацій для фермерів;
- створення інноваційно-інвестиційних фондів, як державних так і комерційних;
- підвищення престижу галузі;
- вирішення проблем, які виникають в процесі діяльності;
- прагнення на основі нововведень поліпшити свою діяльність;

Сільськогосподарські підприємства прагнуть до підвищення ефективності виробництва та прибутковості, щоб вийти на новий рівень розвитку і тому вдаються до інноваційної діяльності, яка в свою чергу потребує інвестиційної підтримки. Саме застосування інноваційних підходів до розв'язання економічних та соціальних завдань, які стоять перед підприємствами, дасть змогу забезпечити нарощення обсягів виробництва продукції тваринництва та зробити галузь стабільно прибутковою. Адже головними факторами, які стримують інноваційну діяльність в сільському господарстві, перш за все, є нестача оборотних засобів, неможливість залучення інвестицій та обмежений доступ товаровиробників до кредитних ресурсів в наслідок низької ліквідності сільськогосподарських підприємств. Інновації в галузі тваринництва повинні

передбачати зменшення витрат енергоємних кормів, через наукове обґрунтування дозування кормів та удосконалення приготування кормосумішей.

Будь які нововведення повинні нести комплексний характер, тож аналізувати їх потрібно з технологічної і нетехнологічної точок зору. Ефективність від запровадження інновацій в галузі тваринництва обумовлена дією наступних факторів: генетичним потенціалом тварин, розвитком кормової бази, матеріально-технічними ресурсами, грошовим забезпеченням, кадровим потенціалом, економічними відносинами, рівнем спеціалізації та кооперації виробництва, системою управління, формами господарювання, організації праці, матеріального стимулювання, соціальними умовами праці та відпочинку.

Інновації в тваринництві покликані сприяти вдосконаленню та покращенню якісних характеристик виробленої продукції тваринництва, стабілізації продовольчих ринків, покращенню забезпечення країни продуктами харчування вітчизняного виробництва, а також забезпеченню продовольчої безпеки.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

А.Д. ДЖУГОСТРАНСЬКА, студентка*

Уманський національний університет садівництва

В експортному потенціалі України значне місце посідає сільськогосподарська продукція та продовольчі товари, тому проблема управління конкурентоспроможністю товару складається із багатьох задач, багатоаспектність і взаємовплив яких потребують об'єднання їх в загальну систему управління конкурентоспроможністю.

Теоретико-методичні основи дослідження конкурентоспроможності підприємств є предметом уваги багатьох вчених-економістів – М. Портера, О. Ліпанової, Гончарова В.М., Євчук Л.А., Кулаєць М.М., Петриченко В.Ф., Самойлик Ю.В.

Агропромисловий комплекс України включає сукупність галузей, пов'язаних між собою процесом відтворення, основним завданням якого є: забезпечення продовольчої безпеки країни; дотримання оптимальних норм харчування населення, створення конкурентоспроможного експортного потенціалу сировини і продовольства.

Конкурентоспроможність підприємства – це його комплексна порівняльна характеристика, яка відображає ступінь переваг над підприємствами-конкурентами через сукупність оціночних показників діяльності на певних ринках, за певний проміжок часу.

Виробництво конкурентоспроможної продукції в аграрній сфері є результатом господарської діяльності конкурентоспроможного підприємства, яке має можливість виготовляти та забезпечувати необхідний рівень потреб споживачів. Варто зазначити, що Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектору та перетворення його у високоефективну сферу економіки. Сприятливі ґрунтово-кліматичні передумови, родючі землі сприяють подальшому його розвитку, отриманню врожаїв сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Проте, економічна криза значно вплинула на економіку України та досить різко загострила питання, які пов'язані з виробництвом, збутом та переробкою сільськогосподарської продукції. Оцінюючи функціонування сільського господарства

---

* Науковий керівник – к. е. н. доц. Клименко Л.В.

необхідно зазначити, що воно характеризується значним спадом ефективності. Невідповідність продукції АПК європейським стандартам та недосконалість законодавства є основною причиною масового зниження виробничих потужностей підприємств.

Основними причинами значного зниження виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції є: зниження технологічного рівня виробництва; моральне та фізичне зношення обладнання; зниження інвестиційного та інноваційного потенціалу; використання неякісної сировини з метою зниження собівартості.

Виходячи із вище зазначеного, доцільно розглянути основні напрями підвищення конкурентоспроможності. Серед них слід відмітити забезпечення підтримки процесу стандартизації якості продукції, удосконалення процесу отримання сільськогосподарськими підприємствами повного комплексу інформаційно-консультаційних послуг щодо експорту продукції, вирішення проблем повернення ПДВ та надання доступних кредитів для сільськогосподарських підприємств. Створення підприємствами власних сировинних ресурсів, замкнутого циклу виробництва і реалізації продукції, впровадження прогресивних технологій, інновацій, вдосконалення економічних відносин між учасниками ринку дасть можливість підвищити обсяги виробництва та якість продукції.

Напрямами підвищення конкурентоспроможності є: комплексний підхід до проблеми організації ресурсної та асортиментної структури АПК; впровадження інноваційних технологій та підходів у виробництво шляхом підвищення інвестиційної привабливості галузей АПК; ефективне управління ризиками операційної діяльності; удосконалення моніторингу зовнішнього середовища; удосконалення нормативно-правової бази в сфері сільського господарства.

На державному рівні потребує удосконалення механізм управління конкурентоспроможністю вітчизняного сільського господарства, який повинен забезпечувати інформаційний моніторинг кон'юнктури світового ринку, своєчасно реагувати на загрози з боку глобальних конкурентів, визначати технологічну та організаційно-економічну адаптивність аграрних підприємств, сприяти створенню системи цінностей експортоорієнтованих галузях, підтримувати функціонування ефективність маркетингових логістичних мереж, а також гарантувати відповідні інституціональні зміни.

Одним із засобів посилення конкурентних позицій на зарубіжних ринках є експортні кредити. Які можуть впливати на рішення імпортерів шляхом забезпечення доступу до фінансових ресурсів, що знижує загальні витрати на імпорт відповідних видів сільськогосподарської продукції. На рівень конкурентоспроможності країни на світовому ринку також впливають товарна диференціація та мобільність виробництва.

Отже, враховуючи все вище сказане, можна зробити висновок про те, що забезпечення конкурентоспроможності агропромислового комплексу України можливе при забезпеченні конкурентоспроможності окремих підприємств та організації, ефективних взаємозв'язків між ними, що дозволить АПК України інтегруватись в аграрну систему світу. З урахуванням існуючих проблем видається доцільною реалізація заходів за такими основними напрямами, як: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

О.В. ДМИТРИК, аспірант*

Вінницький національний аграрний університет

Основною проблемою сучасного етапу розвитку аграрної економіки є усвідомлення того, що при інтенсифікації та нарощуванні експортного потенціалу спостерігається руйнація сільського укладу життя та поступовий занепад сільських територій. При цьому в суспільстві відсутнє бачення сільської території як цілісної соціоекономічної системи, яка включає в себе: виробництво безпечного продовольства, рекреаційну діяльність, збереження природи і ландшафтів, охорону традиційної української самобутності, етносу та традицій.

Методологічним підґрунтям такого підходу слугує Концепція багатофункціональності сільського господарства, сформульована у 2008 році організацією економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу. Згідно цього документа функції сільського господарства слід розглядати у трьох взаємопов'язаних сферах діяльності: економічній, соціальній та екологічній. Іншими словами, у сільськогосподарському виробництві повинні продукуватися і блага нетоварного характеру та екологічного. Зрозуміло, що ці види діяльності більш притаманні не великому бізнесу, а малим формам господарювання на селі (сімейним та фермерським господарствам) [1].

Такий стан справ диктує необхідність формування нової моделі розвитку сільських територій за рахунок об'єднання зусиль держави, місцевих органів влади, аграрного бізнесу та господарств сільського населення.

До заходів державної політики стосовно сільських територій слід віднести:

- спрямування системи державної підтримки аграрного сектора на стимулювання виробництв, орієнтованих на місцеві продовольчі ринки, тобто сімейні форми господарювання;

- застосування заходів державного протекціонізму для вітчизняної тваринницької і молочної продукції, маючи на увазі підвищення ввізного мита на аналогічні вітчизняні товари;

- розробку конкретних галузевих програм – молочне скотарство і свинарство у тваринництві; зернові і олійні культури; садівництво у рослинництві;

- створення Фонду підтримки українського села шляхом введення спеціалізованого податку на товарообіг в державі (1% з продажу). За оптимістичними розрахунками це дало б можливість щорічно залучати до Фонду підтримки українського села 20-25 млрд. грн.

- залучити малі форми господарювання в систему пріоритетного державного регулювання аграрного сектора;

- створити для дрібнотоварного виробництва такі ніші виробництва продукції з доданою вартістю, як: розведення худоби, вирощування фруктів, овочів і винограду; участь у програмах лісонасадження та агроекологічних програмах за збереження господарюючими суб'єктами привабливих ландшафтів, архітектурних і культурних об'єктів тощо.

В рамках посилення впливу місцевого самоврядування на розвиток села слід законодавчо забезпечити:

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Мазур А.Г.

- організацію обслуговуючих кооперативів на території сільської (селищної) рад та інших форм малого бізнесу;

- згрупування в громаді Асоціації (спілки) володарів земельних паїв для колективного заключення договорів оренди з великими землевласниками на єдино визначений строк;

- контроль за виплатою 3% вартості паїв; продовження чи припинення договору оренди.

Діяльність агрохолдингів слід розглядати через призму існуючого антимонопольного законодавства і перш за все, Закону України "Про захист економічної конкуренції", для цього доцільно було б дотримуватись наступних положень:

- формування агрохолдингів відповідає об'єктивним економічним законам і спроби адміністративного обмеження граничної площі землекористування будуть неефективними;

- більш ефективним слід вважали перерозподіл доходів агробізнесу суспільства завдяки змінам оподаткування землі, посилення фінансової підтримки місцевих бюджетів та створення передумов для покращення якості життя в сільській місцевості;

- монополізація використання земель може мати свої наступні наслідки – монополізацію харчової промисловості через обмеження доступу до джерел сировини.

Практична реалізація запропонованих підходів в рамках реалізації моделі розвитку сільських територій потребує додаткового нормативно-правового забезпечення та реалізації положень державної аграрної політики щодо сільського розвитку.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ДЕФІНІЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ПОНЯТТЯ «ВИТРАТИ» В РОБОТАХ ПРОВІДНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ ЕКОНОМІСТІВ

В.С. ДОЛІНСЬКИЙ, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Постійний рух та зміна витрат в сільськогосподарському виробництві завжди ускладнює їх вивчення, проте потреба в дослідженні від цього тільки зростає. Сільське господарство України тільки розпочинає процес пристосування до та функціонування в ринковій економіці. Так постійна зміна цін у світі на сільськогосподарську продукцію, відбувається в нас ще з більшим розмахом, а все через слабкість економіки та неправильну політику в аграрній сфері.

Витрати виробництва – це основа собівартості сільськогосподарської продукції. І лише раціональний розподіл, при постійній зміні цін таких складових витрат, як сировина, матеріали, запчастини, пальне, електроенергія тощо, дозволить використати ці всі ресурси і не допустити перевитрат за кожним з цих елементів. Це змушує до необхідності повного дослідження всіх чинників та їх систематизації, для забезпечення результативного управління витратам та отримання адекватних висновків, необхідних менеджменту підприємства.

Питанням визначення категорії «витрати» присвячені роботи таких вчених, як: Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар, К.Р. Макконел, С.Л. Брю, К. Маркс, І.Л. Балабанов, І.Є. Давидович, С.В. Мочерний, К. Друрі, Бутинець Ф.Ф., Денисова І. П., Кустарев В. П., М. С. Пушкарь, А. М. Турило, Ю.Б. Кравчук, З.В. Задорожній, Н.С. Андрущенко, О.В. Олійник, В.О. Іваненко, Л.В.Нападовська, Н. М. Цветкова.

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Бурлай О.Л.

Основи сучасного бачення витрат беруть свої витoki з теорії вартості, адже А.Сміт ввів поняття абсолютних витрати, а Д.Рікардо розробив власну теорію порівняльних витрат. Під терміном «витрати» вони розуміли середні суспільні витрати на одиницю, тобто те, що коштувала окрема одиниця продукції на середньому підприємстві або чому дорівнюють середні витрати на усіх підприємствах, що належать до галузі.

Аналіз витрат в межах трудової теорії вартості завершив К. Маркс в своїй праці «Капітал» де поняття «витрати» він розглядає з точки зору теорії трудової вартості, яка ґрунтується на двох принципових категоріях – витрати виробництва і витрати обігу.

Витрати виробництва представляють собою витрати на виробництво, які повинні понести організатори підприємства з метою створення товарів і наступним отриманням прибутку. Категорія витрат обігу пов'язана з процесом реалізації товарів, до яких відносяться додаткові витрати обігу, а саме витрати на пакування, сортування, транспортування та зберігання товару. Цей вид витрат близький до витрат виробництва.

Витрати виробництва та обігу Маркс розглядав в процесі формування витрат за їх основними елементами у виробничому процесі. Він виділяв особливий вид витрат – «витрати на зберігання».

Всесвітньо відомий фахівець у сфері управлінського обліку К. Друрі надав досить загальне визначення поняттю «витрати». Так, на його думку слово «витрати» відображає грошові виміри усіх ресурсів, витрачених задля досягнення такої конкретної мети, як придбання якого-небудь товару або якої-небудь послуги. Цей термін – відмічає К. Друрі – має багато значень і в різних ситуаціях застосовуються різноманітні види витрат. Саме тому до цього терміну може бути додане те чи інше слово, що дозволить уточнити значення, яке використовується в конкретному виді виміру витрат, що їх було понесено.

На думку таких західних фахівців-обліковців як Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар «...у бухгалтерському обліку витрати визначаються як сукупність ресурсів, що їх було використано для досягнення якої-небудь цілі. Зазвичай це сума грошових коштів, що її має бути сплачено за певні товари та послуги».

Більш змістовно ця теза обґрунтована у праці таких відомих економістів як К.Р. Макконел та С.Л. Брю. Так існування економічних витрат пояснюється нестачею(рідкістю) ресурсів та можливістю їх альтернативного використання. Застосування деякої кількості ресурсів для виробництва будь-якого товару означає відмову від інших виробничих можливостей.

Витрати в економіці безпосередньо пов'язані з відмовою від можливості виробництва альтернативних товарів і послуг. Спираючись на визначення альтернативних витрат, ці науковці навели поняття економічних витрат.

Економічні витрати – це ті видатки, що їх фірма зобов'язана зробити, або ті доходи, що їх фірма повинна забезпечити постачальникам ресурсів для того, щоб відволікти ці ресурси від альтернативних варіантів використання.

Дослідження економічної сутності витрат було б неповним, якщо не брати до уваги думку вітчизняних вчених-економістів щодо трактування цього терміну.

Як відмічає І.Є. Давидович, в економічній літературі витрати трактуються по різному. Зокрема він зазначає, що «...визначення витрат, хоч і відрізняються одне від одного, мають спільну основу(базу), суть якої зводиться до використання ресурсів: трудових, матеріальних, фінансових».

За визначенням, наведеним в економічній енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного, витрати – це виражені у грошовій формі витрати різних видів економічних ресурсів(праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів) у процесі виробництва, обігу і розподілу продукції, товарів.

Досить багато уваги витратам приділяють вчені-економісти, що досліджують проблеми менеджменту. Їх цікавить, насамперед, управління витратами підприємства. Зокрема, М.Г. Грещак та О.С.Коцюба трактують витрати підприємства як “обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети. Як відомо, витрати бувають інвестиційні (разові) та поточні”.

А. М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А.Турило стверджують, що витрати – “це вартісне вираження абсолютної величини застосовано-споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети”.

За нашими оцінками, чимало науковців не дають власного визначення терміну “витрати” (зокрема, Л.К.Сук, П.Л.Сук, М.Ф.Огійчук та інші), а користуються тим, яке вважається офіційним і подане у національному положення (стандарті) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”. Термін “витрати” тут подано в розумінні: “зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучень або розподілення власниками”.

Професор Л.В. Нападовська стверджує, що термін “витрати” згідно з національними стандартами, означає використання (відтік) грошових коштів. Вона переконана, що під затратами слід розуміти сукупність затрат на виробництво та її реалізацію. Термін “затрати” має інший економічний зміст та призначення на відміну від терміна “витрати”, який використовується в фінансовому обліку.

В системі управлінського обліку, на думку Л.В. Нападовської, варто послуговуватись терміном “затрати”.

Професор Н. М. Цветкова зазначає, що термін “затрати” застосовують в розумінні ресурсів, “які використовуються для виготовлення продукції та включаються в її собівартість. Термін “витрати” не застосовують у виробничій діяльності, оскільки витрати не включають в собівартість продукції, вони є витратами періоду і їх вираховують із суми доходів при визначенні фінансового результату виходячи із принципу нарахування і відповідності доходів і витрат.

Доцент Г.В. Нашкерська розглядає термін “витрати” з точки зору процесу “споживання або використання матеріалів, товарів, робіт, послуг в процесі одержання доходу”. Далі автор зауважує, що здійснення витрат так чи інакше пов’язане з виробництвом та реалізацією продукції.

Отже сутність витрат складніша, ніж це можна зрозуміти з проаналізованих визначень. Адже вони безпосередньо пов’язані і зі структурою активів підприємства, і з процесом виробництва, і з рухом грошових потоків підприємства. основу процесу управління витратами можуть бути покладені різні концепції обліку витрат, може бути використана різна термінологія.

Тому дуже важливим для економістів є правильне розуміння цих питань, так як це дозволить їм найбільш ефективним способом використовувати інформацію для досягнення цілей підприємства.

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

А. ДРЕМЛЮК, студентка*

Уманський національний університет садівництва

В умовах сучасного суспільства податки перетворилися на важливий економічний, соціальний і політичний фактор розвитку. Їх витрачають не тільки на утримання суто державних установ, але й на освіту, охорону здоров'я, культуру, захист навколишнього середовища, на субсидії громадянам і цілим регіонам країни. Не менший вплив система оподатковування має на функціонування й ділову активність підприємницьких структур, які створюють фінансовий потенціал країни, що обумовлює необхідність проведення зваженої податкової політики на основі збалансування фіскальної та стимулювальної функції податків. В сучасних умовах податки використовуються як метод прямого впливу на бюджетні відносини та опосередкованого (через систему пільг і санкцій) впливу на виробників товарів, робіт і послуг.

На сьогоднішній день вчені неодноразово підходять до трактування сутності податків та ролі їх функцій у економіці держави. Дослідженням цього питання присвячена велика кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них праці О. Василика, В. Вишневського, О. Данілова, Ю. Іванова, А. Крисоватого, В. Мельника, П. Мельника, Д. Черніка, А. Соколовської, В. Федосова та інших. Так, В. Федосов, В. Опарін, В. Мельник трактують податки як частину економічних відносин, пов'язану зі створенням централізованих фондів фінансових ресурсів. В. Андрущенко, О. Данілов, О. Василик, В. Мочерний розглядають податки як обов'язкові платежі на користь держави для того, щоб вона могла виконувати свої функції. Існує також позиція, що податки – це примусове стягнення коштів на користь держави на законних підставах. Безумовно, всі визначені сутності податків як економічної категорії різні, але всі без винятку вони підкреслюють його головне призначення – мобілізацію фінансових ресурсів, тобто акцентують увагу на його фіскальній та регулюючій функції.

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Одними із головних функцій податків є фіскальна та регулююча функції. Вплив цих функцій на різні сфери економічного і соціального життя надзвичайно різноманітні. Податки традиційно використовуються як засіб демографічної політики: різні держави за допомогою податкових пільг намагаються або стимулювати, або стримувати зростання населення. Фіскальна функція – є найважливішою, оскільки згідно з цією функцією податки виконують своє головне призначення – наповнення доходної частини бюджету, доходів держави для задоволення потреб суспільства. Основна ознака цієї функції – її стабільність, що дозволяє формувати надходження податків до бюджету на постійній, стабільній засаді.

Фиск (від латинського «*fiscus*», букв. – кошик) у Древньому Римі військова каса, де зберігалися гроші, призначені до видачі. З кінця I сторіччя до н.е. фиском стала називатися приватна скарбниця імператора, що знаходилася у веденні чиновників і

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

наповнювалася прибутками з імператорських провінцій. З IV сторіччя н.е. фиск – єдиний загальнодержавний центр Римської імперії, куди стікалися усі види прибутків, податків і зборів, провадилися державні витрати і т.д. (звідси позначення терміном «фиск» державної скарбниці).

Реалізуючи фіскальну функцію, держава проводить всебічний економічний аналіз економічних систем та здійснює податковий контроль, який є частиною державного фінансового контролю і являє собою ефективний механізм зворотного зв'язку в ланцюгу практичних результатів розвитку економіки. Це сукупність контрольних заходів, які здійснюються податковими та іншими органами у відповідності з діючим законодавством, за правильністю нарахування податків та інших обов'язкових платежів до бюджету та позабюджетних фондів.

Фіскальна складова податку виявляє себе не тільки у сфері державного регулювання соціально-економічних процесів з допомогою податків, пільг тощо, а й у сфері суб'єктивно-ринкових відносин, тобто як діяльність людей, які свідомо спрямовують свій потенціал на досягнення кращих реальних економічних цілей в умовах діючої системи оподаткування.

Фіскальна функція є дуже важливою для характеристики податків, їх суспільного призначення. Для здійснення цієї функції важливе значення має постійність і стабільність надходження коштів. З огляду на цю функцію держава повинна отримувати не просто достатньо податків, але головне – надійних. Податкові надходження мають бути постійними і стабільними. Постійність означає, що податки мають надходити до бюджету не у вигляді разових платежів з невизначеними термінами, а рівномірно протягом бюджетного року в чітко встановлені строки.

Отже, можна зробити висновок, що фіскальна функція податків є важливим інструментом регулювання розвитку економіки держави. Якщо розглядати фіскальні ефекти податків, то можна побачити, що вони виконують наповнення доходної частини бюджету для задоволення потреб суспільства, формують централізовані фінансові ресурси для виконання державою її головних та другорядних функцій.

ПРОБЛЕМИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

О.В. ДУДКЕВИЧ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Фінансова звітність є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання. Метою фінансових звітів є надання інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та грошові потоки суб'єкта господарювання, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень. На думку Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України, подання публічними акціонерними товариствами звітності за МСФЗ дозволить керівникам, головним бухгалтерам і аудиторам учасників ринку цінних паперів суттєво покращити якість інформації, яка розкривається на ринку цінних паперів, а також зробить фінансову звітність учасників фондового ринку більш прозорою та зрозумілою для інвесторів. Повний комплект фінансових звітів, які емітент повинен подати відповідно до чинного законодавства, регулюється безпосередньо МСФЗ та складається з наступних звітів: а) звіт про фінансовий стан на кінець періоду; б) звіт про сукупні прибутки та збитки за період; в) звіт про зміни у власному капіталі за

період; г) звіт про рух грошових коштів за період; г) примітки, що містять стислий виклад суттєвих облікових політик та інші пояснювальні примітки; д) звіт про фінансовий стан на початок найбільш раннього порівняльного періоду, коли суб'єкт господарювання застосовує облікову політику ретроспективно або здійснює ретроспективний перерахунок статей своїх фінансових звітів, або коли він перекласифікує статті своїх фінансових звітів.

Складаючи фінансову звітність за міжнародними стандартами вперше, керівники підприємств та бухгалтерські служби можуть стикнутися з рядом проблем основними з яких є наступні: – відсутність кваліфікованих фахівців, які можуть розуміти і застосовувати МСФЗ. Причому мова йде не лише про підготовку звітності, а й про використання і розуміння її. Найбільш важкі для сприйняття на сьогодні елементи МСФЗ – стандарти, присвячені відображенню у звітності фінансових інструментів, зокрема вкладень у цінні папери, похідних інструментів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Складність також полягає ще й у тому, що активи і зобов'язання мають бути оцінені за справедливою вартістю, що є складним завданням для вітчизняних фахівців.

Крім того, власнику або керівнику підприємства необхідно виробити правильну стратегію впровадження МСФЗ. Існує два основних підходи до вирішення питання про переведення фінансової звітності на міжнародні стандарти – трансформація бухгалтерської звітності, складеної відповідно до національних стандартів на звітність в стандартах МСФЗ;

– конверсія або ведення паралельно з національними стандартами управлінського обліку відповідно до МСФЗ.

Оскільки важливим є саме результат, підприємство має право на свій розсуд обрати найбільш зручний для себе метод. Одні підприємства обирають перший шлях, у тому випадку, коли потрібно періодично, раз на квартал або раз у рік отримувати звітність відповідно до МСФЗ. Інші, йдуть шляхом, який дозволяє оперативно отримувати звітність відразу в двох стандартах, і, таким чином, застосовувати звіти в управлінні підприємством, розробці планів та бюджетуванні тощо.

Якщо говорити про трансформацію звітності з національних стандартів до вимог МСФЗ, то цей метод разом з перевагою відносної простоти має істотні недоліки. Як правило, трансформація робиться на квартальній або щорічній основі. Відповідно отримати інформацію на проміжних стадіях неможливо. Також даний спосіб, як правило, пов'язаний з використанням електронних таблиць для трансформації, коректувальних проводок, розрахунків і т.д. Тому варто наголосити про можливість підвищеного ризику виникнення помилок (внаслідок людського фактору).

Даний метод може використовуватися як проміжний крок до конверсії для великого бізнесу бо може стати звичайною практикою для середніх підприємств. При застосуванні паралельного обліку потрібно розуміти, що ведення обліку відразу в декількох моделях одночасно підніме важливу проблему – подвійного введення інформації. Якщо на підприємстві автоматизований бухгалтерський облік, технічно проблема може бути достатньо легко вирішена. Повна конверсія або паралельний облік з точки зору зменшення ймовірності здійснення помилок та часу отримання результату у звітності, постійного інформування користувачів про результати є більш коректною.

Таким чином, джерелом для формування звітності в кінцевому підсумку будуть служити одні й ті самі первинні бухгалтерські документи. Впровадивши на підприємстві інформаційну систему, яка дозволить автоматично проводити конвертацію облікових даних з національної системи обліку в МСФЗ, вдасться заощадити час. Проблеми оперативної підготовки звітності відповідно до МСФЗ полягає в комп'ютеризації обліку.

Єдиним недоліком такого способу підготовки звітності за МСФЗ є вартість програмного забезпечення та послуги з впровадження комп'ютерного забезпечення, які можуть коштувати мільйони або десятки мільйонів гривень.

Враховуючи вищевикладене, для запровадження МСФЗ на підприємстві необхідно створити відповідну службу, визначити її функції, закріпити обов'язки за відповідальними особами шляхом розробки внутрішніх розпорядчих документів. Одним з основних моментів, який необхідно прописати у таких документах є безперервне оновлення фахівцями відповідної служби власних баз знань, оскільки МСФЗ досить динамічні.

Зробивши такий важливий крок, не варто очікувати на складання повноцінної звітності, яка відповідає всім встановленим для розкриття інформації вимогам у короткостроковій перспективі. Важливо розуміти, що цей процес є поступовим і вимагає особливої ретельності, якщо ціллю є створення якісно нової системи обліку.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

О.В. ЖАРУН, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Інвестиції є основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки України в цілому. Економічна діяльність підприємств значною мірою характеризується обсягом і формами здійснюваних інвестицій. Величина чистих інвестицій досить точно відбиває характер економічного розвитку країни в цілому та її господарюючих суб'єктів зокрема. Якщо об'єм валових інвестицій менше суми амортизаційних відрахувань, тобто, сума чистих інвестицій складає від'ємну величину, то це означає зниження виробничого потенціалу, наслідком чого є зменшення виробництва продукції (послуг).

Об'єктивною основою інвестиційної діяльності є інвестиційні цикли, тобто комплекс дій від моменту прийняття рішення про інвестування до завершальної стадії інвестиційного проекту, наприклад, науково-дослідні та конструкторські роботи, прийняття інвестиційних рішень, планування та проектування, підготовка до будівництва, будівництво, вихід на проектні показники і режим окупності вкладень. Тому можна сприймати інвестиційний процес як сукупність інвестиційних циклів.

Інвестиційний процес з погляду руху фізичних величин являє собою такі явища: створення інвестиційних товарів; процес освоєння нових виробничих потужностей; експлуатація об'єкта в нормальному режимі з метою виробництва товарів (послуг).

Інвестиційний процес – це прийняття інвестором рішення щодо вибору об'єктів, обсягів та строків інвестування. Інвестиційний процес може бути представлений як послідовність п'яти основних етапів:

- вибір інвестиційної політики;
- аналіз ринку цінних паперів;
- формування портфелю цінних паперів;
- перегляд портфелю цінних паперів;
- оцінка ефективності портфелю цінних паперів.

Інвестиційний процес з погляду руху фінансових величин являє собою вкладення грошових сум з метою одержання додаткового доходу. Учасниками цього процесу є:

- вкладники грошей, що зберігають свої заощадження або в себе особисто, або передаючи їх у довірче користування інвесторам.

- інвестори, що здійснюють грошові вкладення в проекти або самі, або звертаючись до фінансових посередників.
- фінансові посередники.

Серед наслідків економічної кризи в Україні є різке зниження інноваційної активності, особливо в сільському господарстві, що ставить під загрозу здійснення навіть простого відтворення у суспільстві. Об'єктивна необхідність активізації інвестиційної діяльності посилюється фізичною і моральною застарілістю виробничих фондів – до 60-70% у промисловості, сільському господарстві, транспорті, торгівлі та ін. За низького рівня інвестицій країна втрачає потенційні можливості інноваційного розвитку, навіть, якщо має прогресивні наукові розробки. Через стрімке зниження інвестицій, особливо загрозлива ситуація створилася в сільському господарстві.

Слід також розрізнити поняття «інвестиційного процесу» та «інвестиційної діяльності». У законодавстві України інвестиційна діяльність визначається як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Тобто це безпосереднє виробництво матеріальних та нематеріальних благ, для створення яких необхідні здібності, знання та вміння самої людини. А процес вже є тим самим планом дій, який необхідний для досягнення певного результату в майбутньому.

До факторів, що гальмують розвиток інвестиційного процесу і відповідно виконання державних програм економічних перетворень на сучасному етапі становлення державності і економіки України, належать вкрай обмежені можливості внутрішніх джерел фінансових ресурсів підприємств і держави та побоювання іноземних інвесторів стосовно вкладень в економіку країни.

Суб'єкти господарської діяльності у країні, на жаль, ще не зацікавлені в нагромадженні ресурсів з подальшим вкладенням їх у виробничу і науково-технічну сфери, оскільки вкладення у ці сфери давали низьку прибутковість, і все це відбувається на тлі гострого дефіциту у підприємств власних обігових коштів.

Для поліпшення фінансового становища підприємств вищі органи державної влади систематично роблять спроби регулювати інвестиційний процес в Україні, законодавчо сприяти іноземним інвестиціям тощо. Однак вжиті заходи впродовж останніх п'яти років не дали бажаних результатів.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що розвиток економіки держави, регіону чи підприємства залежить від ефективності реалізації інвестицій. В умовах ринкової економіки висока ефективність інвестицій є вирішальним фактором розвитку і стійкої життєздатності підприємств. Особливо це стосується капітальних вкладень в основні фонди і виробничі потужності. Дослідження інвестиційного процесу, виявлення резервів його скорочення та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх практичного використання базуються на комплексному вивченні цього процесу як єдиної економічної системи з властивою їй сукупністю ознак складових елементів. Ця важлива методологічна передумова дає можливість активізувати структуру інвестиційного процесу і створити економічний механізм його реалізації.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДУ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Д.Б. ЖУЧЕНКО, асистент

Уманський національний університет садівництва

Незначна частка сільськогосподарських підприємств у валовому виробництві меду та формування дрібних товарних його партій, не дає їм змогу конкурувати на ринку та зумовлює постійний пошук каналів реалізації.

Окремим економічним проблемам формування та функціонування ринку продукції бджільництва приділена увага у працях Боднарчука Л. І., Вакуленко Л. Л., Ємця К. І., Христенко О. А., Чехова С.А., Яценко О.М.

Особливістю українського ринку бджільництва є дрібнотоварне виробництво, неефективна система збуту, незначна кількість каналів реалізації продукції, відсутність маркетингових розробок і технологій, відсутність інтеграційних процесів, недосконала ринкова інфраструктура. Діяльність у галузі бджільництва, як вид агробізнесу, відзначається нестабільністю й ризикованістю та не гарантує прибуток для розширеного відтворення. На думку більшості експертів, ринок продукції бджільництва є неорганізованим (55%) і хаотичним (39%), хоч 15% респондентів стверджують протилежне, вважаючи ринок організованим і 7% – інтенсивним.

Аналіз динаміки обсягів реалізації меду аграрними підприємствами галузі бджільництва Черкащини, показав значне скорочення розмірів товарних партій меду за 2001-2011рр. на 69 т або 62,2%. Виробництво меду аграрними підприємствами галузі бджільництва зменшилось на 143 т або на 57,0%, рівень товарності меду знизився на 5,1 в.п. Зменшення рівня товарності відображає стан збуту меду в сільськогосподарських підприємствах. Зменшення частки товарного меду вказує на те, що існує ряд проблем у розміщенні продукції на ринку.

В результаті групування сільськогосподарських підприємств Черкащини, котрі займались в 2011р. виробництвом та реалізацією меду, сукупність яких становить 80 підприємств, 20% формують товарні партії меду більше 1т, а значну частину – 43,8% сільськогосподарських виробників меду формують товарні партії до 250 кг. Найбільші товарні партії меду в 2011р. серед аграрних підприємств галузі бджільництва Черкащини формують ПАТ "Науково-виробнича фірма "Урожай" Корсунь-Шевченківського району, обсяг партії 32,3ц; ПСП "Плешкані" Золотоніського району – 28,5ц; СТОВ "Маяк" – 24,8ц та ТОВ "ім. Шевченка" Чорнобаївського району -18,2ц; ТОВ "Дзензелівське" Маньківського району. В них сформовано 28,0% загального обсягу товарного меду, виробленого сільськогосподарськими підприємствами Черкащини.

Основним каналом реалізації меду в 2001-2003рр. був його продаж населенню в рахунок оплати праці, питома вага даного каналу становить – 61,8% та пайовикам в рахунок орендної плати – 21,6%. Сегмент реального ринку реалізації меду за відповідний період становить, відповідно 9,2 та 7,4%. За період 2001-2011рр. відбулись суттєві зміни в структурі каналів реалізації меду, зокрема в середньому в 2009-2011рр. розширився сегмент реалізації меду на 17,2 та 25,9 в.п, відповідно на ринку, а також за іншими каналами, порівняно з 2001-2003рр. Реструктуризація збуту меду сільськогосподарськими підприємствами Черкащини, зумовлена пошуком найбільш вигідних каналів реалізації. Зокрема у 2011р. реалізація меду пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток) відбулась по 2483,1грн за 1 ц, проте ціна реалізації на ринку та за іншими каналами на 15,5 та 13,9% була нижча відносно зазначеної. Реалізація меду комерційним структурам здійснювалась за ціною у 1-1,5 рази нижчою ніж на продовольчому ринку.

Дослідження специфіки збуту товарних партій меду на регіональному рівні та формування ціни за різними каналами реалізації знаходять свій кінцевий результат у показнику рентабельності (збитковості) виробництва, котрі свідчать про непередбачуваність в розмірі одержуваного прибутку, а відтак вказують на пристосованість галузі до ринкових умов господарювання. Крім основних факторів, які лежать в основі показника рентабельності (збитковості) варто ще врахувати міру впливу на даний показник цінових переваг конкретних каналів реалізації меду. Вплив чинників на ефективність виробництва меду досліджувався за допомогою кореляційного аналізу.

В основу побудови регресійної моделі лягли наступні чинники впливу: обсяг товарних партій меду, ц (x_1); питома вага каналів реалізації меду населенню, % (x_2), на ринку (x_3), за іншими каналами (x_4), частка відхилення ціни реалізації до її середнього рівня (x_5). Вплив факторів визначився на рівень рентабельності виробництва меду $y(x)$, %. Розрахунки проведені на основі даних сільськогосподарських підприємств Черкащини за період 2004-2011рр.

За результатами проведених розрахунків встановлено рівняння множинної кореляції виду:

$$y(x) = -171,375 + 0,068 x_1 + 2,311 x_2 + 2,200 x_3 + 0,227 x_4 + 0,591 x_5; R = 0,919$$

Отримана залежність вказує на цільний зв'язок між даними факторами та результативною ознакою при значенні коефіцієнта множинної кореляції 0,919 та означає, що рівень рентабельності виробництва меду на 84,6% формується під впливом зазначених чинників. Позитивний ефект на окупність витрат виробництва мають всі зазначені чинники, проте найбільший вплив спричинено при виборі каналів реалізації населенню та на ринку. Найменший вплив на розмір рентабельності (збитковості) від реалізації меду серед обраних факторів мають обсяг товарних партій меду, що свідчить про перенасичення ринку продукцією.

Для подальшого розвитку галузі бджільництва, забезпечення ринкових переваг та рентабельного виробництва меду, аграрним підприємствам доцільно орієнтуватись на великотоварне, експортно-орієнтоване виробництво. Лише за умов нарощування обсягів товарних партій продукції та відносно середній ціні реалізації меду комерційним структурам – посередникам, можливо забезпечити рентабельне функціонування галузі.

РЕСУРСНІ ПЛАТЕЖІ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ

О.А. ЗАХАРЧУК, викладач

А.Д. ДЖУГОСТРАНСЬКА, студентка

Уманський національний університет садівництва

На сучасному етапі реформування податкової системи України, тенденції розширення завдань органів місцевого самоврядування призводять до зростання потреби у видатках, що потребує пошуку нових форм, методів і механізмів мобілізації надходжень до усіх видів місцевих бюджетів.

Підвищення результативності фінансової діяльності держави передбачає докорінну перебудову податкової системи і вдосконалення такого важливого її механізму, як ресурсні платежі. Ефективне використання інституту ресурсних платежів є важливим способом зміцнення фінансової системи України.

Вивчення процесу становлення та функціонування ресурсних платежів в податковій системі України приділили увагу у наукових працях та практичних напрацюваннях такі вчені: П.Ю. Буряк, В.П. Вишне夫斯基й, В. Кравченко, А.І. Крисоватий, П.В. Мельник, В.А. Онищенко, О. Петриченко, О.А. Захарчук та інші. Подальших досліджень потребують питання моніторингу адміністрування ресурсних платежів в системі оподаткування України та напрями збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів від цих платежів.

В сучасних умовах удосконалення природно-ресурсних платежів потребує створення регуляторного механізму, що дасть змогу запобігати незаконному привласненню ренти, забезпечувати більш повне її вилучення і раціональний перерозподіл, а також повноцінне відтворення природно-ресурсного потенціалу. Ресурсні платежі за спеціальне використання природних ресурсів можуть справлятися у

вигляді як абсолютних, так і відсоткових ставок від вартості видобутої сировини або її обсягу у натуральних одиницях чи отриманої з неї продукції, від ціни реалізації тощо.

На сьогодні в Україні існують такі види ресурсних платежів:

- 1) плата за землю;
- 2) плата за спеціальне використання лісових ресурсів;
- 3) плата за спеціальне використання водних ресурсів;
- 4) плата за спеціальне використання надр під час добування корисних копалин;
- 5) рентні платежі за нафту та газ;
- 6) екологічний податок
- 7) збір за використання радіочастотного ресурсу.

Однією з проблем у системі вітчизняного оподаткування є відсутність в нормативно-правовій базі чіткого визначення поняття «ресурсні платежі», що зумовлює неоднозначне його трактування як у законодавстві, так і в науковій літературі. У спрощеному вигляді ресурсний платіж можна визначити як плату(збір), що обчислюється залежно від обсягів використаного (видобутого) природного ресурсу. Але, очевидно, що таке визначення є неповним і потребує більш глибокого його розуміння, яке б відображало як призначення, так і функції справляння ресурсного платежу.

Основні тенденції природокористування в Україні свідчать про те, що проблеми використання окремих видів природних ресурсів мають специфічний характер, що зумовлюється особливістю методів, способів і технологій їх залучення у господарський обіг. Заходи, спрямовані на раціональне використання природних ресурсів та стабілізацію й оздоровлення довкілля в державі, здійснюють недостатньою мірою та вони не призвели поки що до значного ефекту.

Загалом в Україні створена система державного регулювання у сфері платного природокористування виявилася малоефективною, оскільки її механізм не стимулює розвитку господарської діяльності з використання природних ресурсів. Сучасний рівень зборів не забезпечив стійкого прогресу в мобілізації та акумуляції фінансових ресурсів, а також цільового спрямування коштів, або визначеної їх частки, на природоохоронну діяльність.

На динаміку, структуру й географію надходжень від ресурсних платежів впливає багато чинників. Насамперед, – регіональна структура економіки, розміщення продуктивних сил, фінансовий стан підприємств, розвиток побутової інфраструктури населених пунктів і, зокрема, наявність природних ресурсів, курортних зон, тощо. Крім того, обсяги надходжень ресурсних платежів визначають зусилля місцевої влади, спрямовані на створення необхідних умов для підприємницької діяльності, а також діяльність місцевих податкових органів із мобілізації доходів.

Удосконалення ресурсних платежів у вітчизняній системі оподаткування сприятиме підвищенню реальної дохідності бюджетів та оптимального розподілу коштів від використання природно-ресурсного потенціалу і, як наслідок, – прискорення соціально-економічного розвитку країни. Формування економічного механізму, який дасть змогу ефективно використовувати ресурсні платежі для підвищення темпів економічного розвитку і рівня життя населення в державі, має в сучасних умовах надзвичайно актуальне значення. Вирішення цієї проблеми можливе лише за умов адекватного врахування і використання рушійних сил та закономірностей розвитку бюджетних процесів.

Таким чином, вдосконалення оподаткування ресурсними платежами потребує великої підготовчої роботи. Процес трансформації повинен здійснюватися поетапно, у міру розвитку ринкових відносин, екологічної ситуації й розширення податкової бази, вдосконалення методик оцінювання ринкової вартості природних ресурсів, формування соціальних й економічних умов.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Ю.Л. ЗБОРОВСЬКА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Інтеграційні процеси, що спостерігаються в усьому світі, дають можливість використовувати переваги, пов'язані з економією за рахунок масштабів. Тому вітчизняні господарські одиниці мають бути готовими до розширення своїх торговельних кордонів. Ті ж, які вже опанували міжнародні ринки, повинні здійснювати контроль за своєю експортною діяльністю.

Дослідження експортного потенціалу за ринкових умов є складнішим процесом, ніж в період командно-адміністративної системи, оскільки кожне підприємство є індивідуальною господарською одиницею і здійснює підприємницьку діяльність у конкурентному економічному середовищі. Експортний потенціал є багаторівневим поняттям, тому показники оцінки його використання можна розділити на ті, що розраховуються на рівні країни, регіону, галузі та підприємства.

Про рівень формування й використання експортного потенціалу на мікрорівні свідчать такі кількісні показники як: темпи росту обсягів виробництва та забезпеченість основними фондами, надлишки нереалізованої продукції на складі, темпи росту експорту, питома вага прибутку від експортної діяльності в загальних обсягах прибутку, частка виробленої продукції, що експортується, досвід роботи на міжнародних ринках, середньорічна кількість експортних операцій та якісні показники, а саме: унікальність виробленої продукції, її інноваційність, складність для копіювання конкурентами, асортимент експортно орієнтованих товарів, географічна та товарна структура експорту, технологічний розвиток підприємства, налагодженість каналів збуту за кордон, рівень ефективності системи управління реалізацією продукції на зарубіжних ринках.

Найпростішим, на нашу думку, є розрахунок показників динаміки. Це порівняння даних звітного року з базовим та визначення відхилення між ними в абсолютних або відносних величинах. Зокрема, до них належать темп росту і темп приросту експорту. Встановлений курс НБУ також безпосередньо впливає на ефективність експорту та кінцеві результати, тому має бути обов'язково врахованим у розрахунках.

Пріоритети в експортній сфері для будь-якого рівня дослідження характеризують показники структури. Зокрема, аналіз товарної структури експорту показує, який вид продукції є найбільш конкурентоспроможним на зовнішніх ринках, має найвищий рівень попиту та є економічно вигідним, а географічної структури – основні країни-контрагенти. На підставі цих досліджень можна розробити пропозиції щодо удосконалення структури експорту, а саме – збільшення кількості експортно орієнтованих товарів та ринків присутності вітчизняної продукції.

Аналіз експортної діяльності доцільно розпочати з визначення того, наскільки економіка є відкритою для зовнішньої торгівлі. Рівень відкритості національного господарства (або показник експортної квоти) розраховують як відношення обсягів експорту до ВВП країни. Чим вища експортна квота, тим більш інтегрованою є економіка країни в світовий економічний простір.

Ріст обсягів виробництва не завжди супроводжується пожевленням експортної діяльності. Тому необхідно розрахувати рівень експортної орієнтації як відношення обсягів експорту до обсягів виробленої продукції. Чим вищий рівень даного показника, тим більш експортно орієнтованою є галузь.

Основним показником ефективності експортної діяльності є рівень рентабельності. Для підприємств-експортерів він включає не лише витрати на виробництво продукції, а

й транспортні, страхові, складські, вантажно-розвантажувальні, експедиторські витрати, вартість мита та митних зборів. Чим вищий рівень рентабельності, тим більше прибутку отримує підприємство в розрахунку на одиницю витрат.

Для зовнішньої торгівлі притаманні стрімкі зміни кон'юнктури ринку, коливання попиту та пропозиції. На неї мають вплив також неекономічні фактори, а саме: політична нестабільність, природні катаклізми, воєнні дії та інші, що призводить до коливання цін на продукцію. Індекс „умови торгівлі” базується на співвідношенні експортних і імпортних цін і показує, як змінилися умови торгівлі країни. Позитивним вважається розмір індексу більше одиниці (умови торгівлі покращились), або в найгіршому випадку одиниця (умови торгівлі не змінилися); негативним є розмір індексу менше одиниці (умови торгівлі погіршилися)

Крім усіх перелічених показників, на рівні підприємства необхідно здійснювати ще постійний аналіз таких даних: наявності та ефективності використання виробничо-ресурсного потенціалу; можливість повного забезпечення підприємства сировиною відповідної якості і здійснення ним систематичної виробничої діяльності; загального фінансово-економічного стану підприємства та вплив на нього експортної діяльності; виконання підприємством своїх зобов'язань по зовнішньоторговельних контрактах; величину трансакційних витрат; систематичність здійснення експортних операцій підприємством; рівня управління експортною діяльністю, вплив чинників, що знижують ефективність використання експортного потенціалу, сприятимуть розширенню асортименту експортно орієнтованих товарів і посиленню експортних позицій підприємства на зарубіжних ринках.

Таким чином, за допомогою вище вказаних показників можна провести аналіз експортної діяльності. Серед перелічених, на нашу думку, найповніше відображають рівень використання експортного потенціалу коефіцієнт експортної орієнтації та рентабельність експорту, оскільки характеризують частку експорту в обсягах виробництва та ефективність здійснення експортної діяльності. Своєчасне виявлення відхилень у негативний бік допоможе зосередитись на критичних секторах формування експортного потенціалу й досягти позитивних зрушень у зовнішній торгівлі.

СИСТЕМА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

О.О. ІВАНГОРОДСЬКА, студентка *

Уманський національний університет садівництва

Непряме оподаткування займає особливе місце в сфері як оподаткування, так і бюджету, оскільки через непрямі податки держава може реалізовувати перерозподіл фінансових ресурсів між різними категоріями споживачів – широкими верствами населення, підприємствами, бюджетом, між резидентами та нерезидентами. У контексті проголошеного принципу податкової політики – посилення стимулюючої та регулюючої функції оподаткування, роль непрямих податків є надзвичайно вагомою.

Непряме оподаткування України передбачає сальдовий розподіл доходів громадян. У процесі становлення ринкової економіки непрямі податки виступають інструментом мобілізації валового внутрішнього продукту до державного бюджету України. Надходження від непрямих податків зараховуються до державного бюджету України.

За економічною природою непрямі податки поділяються на акцизи та мита. Акцизи – це непрямі податки на операції з реалізації товарів і послуг, що

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

встановлюються у вигляді надбавки до ціни їх реалізації. У податковій системі України застосовується два види акцизів – податок на додану вартість (ПДВ) і акцизний податок.

Мита – це непрямі податки на операції з переміщення товарів через митний кордон держави і встановлюються у вигляді надбавки на митну вартість цих товарів. В податковій системі України розрізняють вивізні і ввізні мита.

Відповідно до бюджетної класифікації України мито є податком на зовнішню торгівлю, а ПДВ і акцизний податок є внутрішніми податками.

За сферою застосування непрямі податки поділяються на універсальні та специфічні. Універсальними є непрямі податки, що справляються з усіх товарів і послуг, окрім тих, які звільнено від оподаткування. Універсальними непрямими податками в українській податковій системі є ПДВ.

Специфічними є непрямі податки, що справляються лише з тих товарів і послуг, перелік яких визначено законодавством. Специфічними непрямими податками в податковій системі України є акцизний податок і мито.

За механізмом стягнення непрямі податки поділяються на одностадійні і багатостадійні. Одностадійними є непрямі податки, що одноразово стягуються на певному етапі товарообігу. Одностадійними непрямими податками є акцизний податок і мито.

Багатостадійними є непрямі податки, що підлягають стягненню на кожному етапі товарообігу – ПДВ, який підлягає сплаті на кожній стадії реалізації товарів і послуг.

За наявністю кумулятивного ефекту непрямі податки поділяють на кумулятивні (непрямі податки, механізм стягнення яких передбачає повторне оподаткування товарів і послуг на всіх стадіях їх обігу) та некумулятивні (непрямі податки, механізм стягнення яких виключає можливість повторного оподаткування товарів і послуг, забезпечуючи однакові податкові надходження за однаковими товарами і послугами незалежно від кількості етапів їх обігу на шляху від виробника до споживача).

Актуальною проблемою в сфері непрямого оподаткування в Україні є його неповна відповідність існуючим міжнародним теоретичним принципам. Враховуючи розширення міжнародного співробітництва слід здійснювати поступові заходи реформування непрямого оподаткування, зокрема: зменшити кількість пільг з ПДВ; поступово підвищувати ставки акцизного податку на алкогольні напої; запроваджувати єдину ставку на бензини моторні; застосовувати режим найбільшого сприяння у митній політиці та обґрунтовувати пільги з метою налагодження міжнародного співробітництва.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Н. А. ІВАНОВА, кандидат економічних наук

Л. В. БЛЯВСЬКА, викладач

А. А. СЛАВГОРОДСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Процес ведення бухгалтерського обліку на підприємстві являє собою сукупність інформаційних і контрольно-організаційних операцій. До інформаційних відносяться операції збирання, реєстрації, передачі, зберігання та обробки даних. Контрольно-організаційні операції, пов'язані з контролем і використанням одержаних в результаті виконання інформаційних операцій даних, які складають найбільшу питому вагу у діяльності бухгалтерського апарату, та є відображенням об'єкту бухгалтерського обліку, як функціональної управлінської роботи.

Облік розрахунків з оплати праці є одним з найважливіших і складних в системі обліку на підприємстві будь-якої форми власності. Облік заробітної плати базується на загальноприйнятих концепціях й принципах. Оплата праці та пов'язані з нею платежі становлять значну частину витрат і зобов'язань підприємства. Опрацювання інформації із заробітної плати є досить складною процедурою бухгалтерського обліку, тому ці питання потребують окремого розгляду. Зобов'язання з оплати праці існують за нарахованими виплатами у звітному періоді, які ще не погашені перед персоналом.

Обліково-аналітична категорія «розрахунки з оплати праці» відображає зобов'язання роботодавця здійснити оплату, надати винагороду за найману працю згідно з відповідними правовідносинами та з урахуванням норм чинного податкового, соціального й пенсійного законодавства, а також включає розрахунки із заробітної плати за трудовим договором, розрахунки щодо винагороди за цивільно-правовими договорами та авторських гонорарів.

Належна організація бухгалтерського обліку підвищує його призначення як основного засобу одержання достовірної інформації для прийняття економічно обґрунтованих рішень і попередження ризику у виробничо-фінансовій діяльності підприємства, тому його роль постійно зростає.

Метою обліку розрахунків підприємства з оплати праці є встановлення об'єктивної істини про інформацію, відображену у фінансовій звітності, в бухгалтерському обліку й первинних документах щодо повноти, об'єктивності, достовірності та законності з питань дотримання трудового законодавства і розрахунків з оплати праці.

Основними завданнями бухгалтерського розрахунків з оплати праці є контроль за дотриманням затвердженого штатного розкладу; точний облік відпрацьованого часу, кількості та якості праці кожного працівника; своєчасне і правильне нарахування заробітної плати та премій кожному працівникові; забезпечення своєчасної видачі оплати за працю, точний облік всіх розрахунків з оплати праці, включаючи розрахунки з бюджетом, органами соціального страхування; контроль за своєчасним і правильним утриманням із заробітної плати податків та зборів, сум за виконавчими документами та іншими платежами.

На нашу думку, найбільш складним для вирішення є питання узгодження діючих нормативних положень бухгалтерського обліку та законодавства. Тому, облік вимагає постійної реорганізації і модифікації відповідно до сучасних умов ведення та діючої законодавчо-нормативної бази.

Відповідальність за організацію обліку оплати праці і розрахунків з працівниками несе керівник та головний бухгалтер підприємства.

На стадії первинного обліку створюються первинні документи, де вперше відображаються господарські операції, на основі яких здійснюються подальші узагальнення та звітність. Інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку, в регістрах синтетичного та аналітичного обліку.

Постійний моніторинг змін законодавства у сфері зміни облікової документації, оподаткування доходів громадян виступає одним з першочергових та обов'язкових шляхів удосконалення ведення обліку розрахунків з оплати праці. З метою часткового вирішення проблеми, пропонуємо внести зміни до типових форм регістрів з обліку розрахунків з оплати праці в сільськогосподарських підприємствах, які ведуть облік за журнально-ордерною формою.

У Зведеній відомості № 5.1 с.-г. нарахування та розподілу оплати праці та відрахувань від неї за об'єктами обліку витрат, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 р. № 390 внести зміни відповідно до закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», а саме: назву колонки «Відрахування на соціальні заходи – кредит

рахунку 65» замінити на «Відрахування ЄСВ – кредит рахунку 65», а у колонках 14-17 вказувати ставки відрахувань єдиного соціального внеску.

У Зведеній відомості № 5.3 с.-г. за розрахунками з робітниками та службовцями, затвердженій наказом Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 р. № 390 відповідно до Податкового кодексу України та закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» внести зміни у розділі Б «Видано, перераховано, зараховано, внесено і утримано» пункті «Утримано»:

- назву рядка 30 «Прибутковий податок» замінити на «Податок з доходів фізичних осіб»;

- назву рядка 31 «до Пенсійного фонду» замінити на «ЄСВ 3,6%»;

- назву рядка 32 «до Фонду сприяння зайнятості населення» замінити на «ЄСВ 2,0%».

Ми вважаємо, що зміни в законодавстві, щодо обліку розрахунків з оплати праці повинні супроводжуватися змінами у типових формах облікової документації, адже на основі облікових даних складається звітність підприємств, основною вимогою якої є правдиве відображення інформації.

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЦЬОЇ ПРОБЛЕМИ

О. КАСЯНЧУК, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Податки є одним із найстаріших фінансових інструментів світу. За час свого розвитку вони набували найрізноманітніших форм, але, не зважаючи на це, економічний зміст їх залишався єдиним: це суспільне оподаткування частини особистого доходу платника на користь керівництва суспільством. Звідси випливає призначення податків – забезпечення існування суспільства в цілому. Саме тому держава зацікавлена у тому, щоб кожен платник податків сплачував їх, а не шукав способи зменшення розміру податків або ухиляння від них. Якби там не було, проте такі способи існують. Особливо часто їх використовують платники податків – юридичні особи – при ліквідації підприємств чи організацій.

Найпоширенішою схемою ухиляння від сплати податків при ліквідації підприємства є переведення коштів незадовго до банкрутства на рахунок якогось іншого підприємства чи організації. Зміст такої операції очевидний, проте податковій інспекції навряд чи вдасться довести незаконність таких дій.

На сьогоднішній день не так просто знайти людину, готову відбутися покарання замість винного. А тому за рішенням проблем з кредиторами або податковими органами все частіше звертаються до фірм, які як раз спеціалізуються на реорганізації або ліквідації підприємств. Суть проста: немає фірми – значить, немає і боргів. Про те, як ця послуга популярна, красномовно говорить велика кількість реклами, що побічно пропонує ліквідацію підприємства. На сьогодні лише в Києві діє близько 80 компаній-ліквідаторів. Щомісяця кожна з них надає послуги 10-15 клієнтам. Обсяг цього ринку – \$ 400-600 тис. на місяць. А одна така послуга в середньому коштує близько \$ 500.

Ще одним способом ухиляння від сплати податків є зміна засновника. Власне ліквідацією дану процедуру назвати не можна. Крім того, багато хто вважає, що зміна засновника лише погіршить ситуацію з боргами. Пропонується фіктивна зміна засновника, яка припускає, що пост нового «засновника» займе людина, якій вже нічого

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

втрачати (серед кандидатів найчастіше виявляються люди зuboжілі або опущені). Відповідна перевірка виявляє, що борги виникли ще при перших власниках, які й повинні нести відповідальність. Однак, якщо в фінансовому балансі не відбивалася заборгованість підприємства, і підтверджуючих документів стосовно зміни засновника після виникнення боргів у податкової служби немає, то колишніх керівників буде вкрай непросто притягти до відповідальності.

Як це не дивно, але за порадою можна також звернутись і до юриста. Згідно з кримінальним кодексом реорганізація підприємства і фіктивне банкрутство розцінюються як злочини. Однак довести їх фіктивність вкрай складно. Також, власникам фірми-боржниці доведеться відповідати перед законом за ухилення від сплати податків за ст. 212 КК, у випадку, якщо шахрайство буде розкрито.

Часто також використовується так звана «дворівнева схема». У даному випадку відразу після зміни директора фірму продають новому засновнику, який не є громадянином України. А потім новий директор залишає країну і відправляється на історичну батьківщину. Так у податкової служби виникнуть додаткові труднощі при знайомстві з документами.

Найнадійніший спосіб позбутися від непотрібних проблем – це приєднання або злиття двох фірм. Такої думки дотримуються самі ліквідатори. Відповідно до закону всі зобов'язання (борги перед бюджетом в тому числі) перекладаються на фірму, що поглинула іншу. За певну суму цілком можливе приєднання фірми до іншої, фіктивної, яка зареєстрована в іншому регіоні.

Єдиною дійсно законною процедурою є офіційна ліквідація, коли здійснюється зняття з обліку в реєстраційній палаті та податкових органах. Однак цей процес займе багато часу. Через певний термін (6-8 місяців) при успішному управлінні фірма буде відновлена або ж просто ліквідована. Ці послуги надаються так званими "білими ліквідаторами».

Обсяг податків дозволяють зменшити й інші схеми, наприклад: лжеекспорт (якщо експорт фіктивний, держава повертає ПДВ по експортерам); співробітництво (зрозуміло, теж фіктивне) з товариством інвалідів, дитячими будинками, спортивними організаціями та іншими об'єднаннями, які володіють податковими пільгами. Якщо мова йде про використання страхових компаній, схема виглядає приблизно так: партнерові перераховуються гроші, потім він несподівано зникає, фірмі виплачується страховка, а держава повертає їй ПДВ, який був виплачений, коли відбувалася операція. Зрозуміло, отримана страховка насправді оплачена фірмою, а партнер, раптово зниклий – підставний. У більшості незаконних схем ключовим моментом є підставні компанії, які реєструються найчастіше по не діючим або краденим паспортам.

Що ж, опрацювавши дану інформацію і зробивши певні висновки можна назвати такі методи боротьби з ухилянням від сплати податків при ліквідації підприємства:

- удосконалити існуючу систему реєстрації суб'єктів господарювання та процедуру ліквідації цих суб'єктів;
- удосконалити законодавчу базу, оскільки в основі правомірного обходу податку лежать шляхи і можливості несплати податку, надані законодавцем. Платник податку використовує прогалини законодавства, що пов'язані як з недосконалістю податкових норм, їх закріпленням, так і з ситуаціями, коли законодавець надає платникові право вибору або межі, в рамках яких останній може обрати найбільш вигідний для себе варіант;
- розробити механізми завчасного виявлення махінацій;
- впроваджувати податкову пропаганду, яка була б спрямована на підвищення самосвідомості платника податку;
- удосконалити податковий контроль та податкову систему в цілому.

ОЦІНКА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Н.О. КИРНАСІВСЬКА, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Серед індикаторів, що характеризують соціально-економічну ситуацію в країні та визначають рівень розвитку національної економіки важливе значення належить показникам зайнятості та безробіття. Рівень зайнятості населення свідчить не лише про якісну реалізацію його трудового потенціалу, але й про соціальну спрямованість економічної системи країни. Надходження від зайнятості покликані забезпечити працюючим та членам їх сімей можливість до відтворення та розвитку особистості. Саме зайнятість, доходи від якої дозволяють здійснювати не тільки елементарне відтворення робочої сили, а й надають можливість для освітнього, професійного, культурного та духовного розвитку зайнятої особи при витратах, які допустимі для роботодавця з позицій забезпечення ефективної діяльності вважається продуктивною зайнятістю.

Характерною особливістю Вінницької області є високий ступінь зосередженості робочої сили в галузі сільського господарства. Реформи в аграрному секторі економіки, його подальший розвиток на засадах приватної власності на землю та майно супроводжувались скороченням чисельності зайнятого у ньому населення. За період 2000-2011 рр. його кількість зменшилась із 342,8 тис. осіб до 211,0 тис. осіб. Відповідно частка зайнятих в аграрному секторі у структурі зайнятого населення області скоротилась за досліджуваний період із 40,8% до 30,2%. Разом з тим, такий рівень концентрації робочої сили саме в галузі сільського господарства майже вдвічі перевищує середній показник по Україні, який у 2011 р. склав 16,7%. В той же час в країнах ЄС в сільському господарстві зайнято близько 5%, в США – 3% загальної чисельності робочої сили, які не лише повністю задовольняють потреби власних країн в сільськогосподарській продукції, але й значні її обсяги відправляють на експорт.

Особливо швидкими темпами впродовж досліджуваного періоду зменшувалась чисельність найманих працівників сільськогосподарських підприємств. Якщо у 2000 р. за наймом працювало 190,2 тис. осіб, або 55,5% із загального числа зайнятих в аграрному секторі економіки, то у 2011 р. – лише 48,8 тис. осіб, або 23,1%. Масове вивільнення працівників сільськогосподарських підприємств пов'язано із звуженням у них сфери прикладання праці, внаслідок згортання трудомістких і капіталоємних галузей, які у переважній більшості стали збитковими. Виробничий напрям аграрних підприємств набув чіткої орієнтації на розвиток тих галузей, що потребують найменших затрат праці та коштів і можуть гарантовано забезпечити прибуткову діяльність. Такі трансформації у галузевій структурі викликали не лише скорочення потреби у робочій силі, але й призвели до посилення сезонності праці, сприяли поширенню неповної зайнятості працівників сільськогосподарських підприємств. У більшості випадків основна маса працівників робітничих професій зайнята неповний рік, їх приймають на роботу на період виконання сезонних робіт, а по його закінченню – звільняють. Якщо у 2000 р. із сільськогосподарських підприємств Вінниччини було звільнено 27,4% від середньооблікової кількості штатних працівників, а прийнято – 33,7%, то у 2011 р. – відповідно 55,5 та 53,5%. За таких умов звільнені працівники позбавлені постійного джерела доходу впродовж року та не мають гарантій на працевлаштування у наступному сезоні.

В умовах відсутності альтернатив для працевлаштування у сільській місцевості

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Коротєєв М. А.

вивільнені працівники аграрних підприємств поповнюють лави безробітних. Однак, фіксований рівень безробіття не відображає реальних масштабів даного явища на селі. Для переважної більшості селян, що опинилися без роботи єдиним джерелом одержання доходу та єдиною сферою прикладання праці виступає неформальна зайнятість у особистих селянських господарствах. Даний вид зайнятості носить вимушений характер, не сприяє продуктивному використанню трудового потенціалу та не забезпечує належного рівня доходів і мінімальних соціальних гарантій. Таким чином, розвиток особистих селянських господарств та нагромадження у них значних обсягів робочої сили слід вважати одним із засобів пом'якшення негативних соціальних наслідків безробіття, однак, аж ніяк, не перспективною формою зайнятості в аграрній сфері.

Серед пріоритетних напрямів забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення Вінницької області варто виділити відродження на ефективній основі сільськогосподарського виробництва у великотоварних підприємствах з оптимальним поєднанням рослинницьких і тваринницьких галузей, диверсифікацію сільської економіки у напрямі розвитку несільськогосподарських видів діяльності із переробки сільськогосподарської продукції, розміщення промислових виробництв, об'єктів виробничої, комерційної та соціальної інфраструктури, обслуговуючих і агросервісних підприємств, розвиток зеленого туризму, створення системи послуг тощо.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ВНЕСЕННЯ ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТУ

Ю.М. КИРСТЯ, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Платниками податків є суб'єкти податкових правовідносин, на яких за наявності об'єкта оподаткування покладено певний комплекс податкових обов'язків і прав, установлених законодавств.

Платники податків – це суб'єкти, які сплачують податки за рахунок коштів, що їм належать. Хто безпосередньо сплачує податок – другорядне питання: це може бути особисто платник податків, його представник або податковий агент. Платники податків є зобов'язаними суб'єктами. На правовий статус платників податків впливає метод фінансово-правового регулювання. Державне управління в сфері формування доходної частини бюджету об'єктивно зумовлено необхідністю підпорядкування суб'єктів, за рахунок коштів яких і формується ця частина бюджету. Саме тому правове регулювання відносин у сфері податкової діяльності держави спрямовано на однібічні владні розпорядження державних органів щодо безумовно зобов'язаних суб'єктів. У зв'язку з цим у правовому статусі платників податків пріоритетним є комплекс податкових обов'язків щодо податкових прав, які є похідними від обов'язків.

Вчинення платниками податків, порушень законів з питань оподаткування та порушень вимог, а також несвоєчасного внесення платежів до бюджету, тягне за собою відповідальність, передбачену Податковим Кодексом та іншими законами України.

За порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, до платників податків застосовуються такі види відповідальності:

а) фінансова; б) адміністративна; в) кримінальна; г) дисциплінарна.

Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій та/або пені.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Штрафна санкція (штраф) – це плата у фіксованій сумі або у вигляді процентів від суми податкового зобов'язання (без урахування пені і штрафних санкцій), яка справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним правил оподаткування, визначених відповідними законами.

Пеня – це плата у вигляді процентів, нарахованих на суму податкового боргу (без урахування пені), що справляється з платника податків у зв'язку з несвоєчасним погашенням податкового зобов'язання.

Нарахування пені починається від першого робочого дня:

а) наступного за останнім днем граничного строку сплати податкового зобов'язання – при самостійному нарахуванні суми податкового зобов'язання платником податку;

б) наступного за останнім днем граничного строку сплати податкового зобов'язання, визначеного у податковому повідомленні – при нарахуванні суми податкового зобов'язання контролюючими органами.

Терміном закінчення нарахування пені є день сплати (прийняття банком платіжного доручення) або, якщо податковий борг погашається шляхом стягнення коштів і активів, – день відчуження активів із права власності.

Пеня нараховується на суму податкового боргу із розрахунку 120% річних облікової ставки НБУ, діючої на день виникнення такого податкового боргу або на день його погашення, залежно від того, яка з величин таких ставок є більшою, за кожний календарний день прострочення у його сплат.

Примусове стягнення – звернення стягнення на активи платника податків у рахунок погашення його податкового боргу, без попереднього узгодження його суми таким платником податків.

Відповідно до законодавства активи платника податків можуть бути примусово стягнені в рахунок погашення його податкових зобов'язань виключно за рішенням суду. В інших випадках платники податків самостійно визначають черговість та форми задоволення претензій кредиторів за рахунок активів, вільних від заставних зобов'язань забезпечення боргу.

Посадові особи підприємств, суб'єкти підприємницької діяльності, в разі порушення норм податкового права можуть бути притягнуті до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Адміністративні санкції застосовуються, якщо є:

- 1) відсутність тяжких правових наслідків;
- 2) застосування щодо менш тяжких податкових правопорушень (проступків);
- 3) адміністративні санкції не тягнуть за собою судимості.

За ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів у значних розмірах платники можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

Податкова відповідальність базується на принципах невідворотності, законності, справедливості покарання та його індивідуалізації. Принцип невідворотності податкової відповідальності означає, що у разі вчинення податкового правопорушення платник податку неминуче повинен зазнати заходів податкової відповідальності. Принцип законності у податковій відповідальності означає передусім застосування податкових санкцій у суворій відповідності до закону, а також установлення цієї відповідальності виключно податковим законодавством. Справедливість покарання означає встановлення його точної міри, що адекватна мірі податкового правопорушення.

Своєчасна сплата податків і зборів є одним з основних обов'язків платника податків. Щоб уникнути неприємних ситуацій, потрібно завчасно сплачувати всі податки до бюджету. Цим самим платники податків запобігають правопорушенням, які можуть понести за собою негативні наслідки.

Проблема попередження ухилень від сплати податків потребує передусім господарсько-правового підходу. Державна політика у сфері оподаткування нині направлена на розвиток фіскальної та контролюючої функцій системи оподаткування.

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ ПІДКОМПЛЕКС УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Л.В. КЛИМЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Продовольча безпека є однією з першочергових глобальних проблем людства та невід'ємною складовою національної економічної безпеки. Найважливішою стратегічною галуззю української економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку й продовольчу незалежність держави є агропродовольчий підкомплекс.

Окремі дослідження проблем глобальної продовольчої безпеки знайшли відображення в працях В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, В.П. Галушко, О.Ю. Єрмакова, М.Ф. Кропивка, Ю.Я. Лузана, М.І. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, Л.В. Молдаван, О.С. Резнікової, П.Т. Саблука, М.І. Шияна, А.Г. Шпикуляка, В.В. Юрчишина та ін. Однак у сучасному інтегрованому середовищі досить гостро постає завдання щодо забезпечення суспільства продуктами харчування. Нині сьома частина населення планети недоїдає або голодує, а у найбільш розвинених країнах існує проблема надвиробництва продовольства, що спонукає світове співтовариство до пошуку напрямів оптимізації функціонування світової продовольчої системи.

Світова продовольча система, яка являє собою сукупність основних і допоміжних галузей, прямо або побічно залучених у виробництво продуктів харчування для людини, виникла на основі розвитку процесів агропродовольчої інтеграції й інтернаціоналізації міжнародного обміну продукцією лише у двадцятому столітті.

Провідну позицію в глобальній системі займає невелика кількість країн, в першу чергу, це країни «великої сімки» (США, Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, Франція, Японія), які визначають політику основних міждержавних організацій. Для інших країн завданням залишається намагатися пристосуватися до міжнародних торговельних та валютних відносин, які знаходяться у стадії формування, оскільки «політичної структури, яка б встановлювала правила поведінки для кожного учасника міжнародних економічних відносин та регулювала різнобічні грані міжнародного економічного розвитку поки що немає».

Україна має потужний експортний продовольчий потенціал, зумовлений наявністю усіх факторів виробництва (великі площі родючих земель, дешева робоча сила й ін.) та близькістю до ключових ринків збуту – країн ЄС, СНД, Близького Сходу, Північної Африки тощо. Проте в результаті ліквідації планового розміщення виробництва при недостатньому розвитку механізму ринкових зв'язків, нерегульованості ціноутворення, різкого зростання транспортних тарифів порушено структуру обміну продукцією існуючого агропродовольчого підкомплексу між регіонами, а також із країнами ближнього й дальнього зарубіжжя. Так зернова та олійна галузі АПК на поточний момент мають потужну інфраструктуру, що дає змогу українським підприємствам конкурувати з європейськими, проте молочна й м'ясна галузі знаходяться на низькому рівні розвитку. Застаріла матеріально-технічна база і низькі обсяги інвестицій у дані сектори АПК призвели до збільшення собівартості молочної та м'ясної продукції з одночасним зниженням їх якості, що не уможливило вітчизняній продукції конкурувати з імпортними товарами.

З урахуванням існуючих проблем, а також позитивного зарубіжного досвіду, для Української економіки доцільною є реалізація заходів у контексті підвищення рівня продовольчої безпеки на національному та міжнародному ринку за такими основними напрямками: завершення земельної реформи та перебудова економічних відносин на селі; фінансове оздоровлення, ефективне кредитне обслуговування та впровадження системи

іпотечного кредитування агропродовольчого підкомплексу; створення нових та сприяння оптимізації діяльності існуючих сільськогосподарських підприємств шляхом залучення сучасних технологій виробництва, що забезпечували б зростання їх економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції; сприяння залученню інвестицій в агропромисловий комплекс. Надання потенційним інвесторам необхідної допомоги при впровадженні інвестиційних проєктів, пропагування інвестиційної привабливості галузі; сприяння розвитку переробного виробництва на сільських територіях з метою зменшення собівартості готової продукції та зниження цін для кінцевих споживачів продуктів харчування; гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно стандартів ЄС та забезпечення необхідних обсягів фінансування цих робіт; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку за допомогою: створення інфраструктури для консалтингу, навчання та підвищення кваліфікації фермерів і сільськогосподарських спеціалістів, з метою підвищення ефективності та продуктивності праці в аграрному виробництві; удосконалення „твердої” інфраструктури (будівництво шляхів, електромереж, налагодження системи водопостачання, меліоративних споруд, підвищення рівня інформатизації сільськогосподарських підприємств тощо); налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами через: запровадження грантових програм у вищих навчальних закладах з метою підтримки університетських досліджень, спрямованих на вирішення проблем галузі АПК, підтримка молодих науковців; стимулювання розвитку територіально-виробничих та агротехнічних комплексів виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Отже, механізм забезпечення глобальної продовольчої безпеки на основі розвитку агропродовольчого підкомплексу України передбачає створення відповідної правової основи, яка повинна регламентувати відносини держав на ринках продукції агропродовольчого підкомплексу, забезпечити паритетність взаємозв'язків, економічну стабільність і в кінцевому підсумку сприяти підвищенню ефективності аграрного виробництва.

НЕПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

А. КЛИМЧУК, студентка *

Уманський національний університет садівництва

Непрямі податки займають вагоме місце в системі оподаткування нашої країни і є стабільною базою наповнення її бюджету. Так, у структурі її зведеного бюджету вони займають третину доходів. Серед непрямих податків чільне місце належить податку на додану вартість, частка якого становить дві третини непрямих податків у бюджеті України. Крім того, запровадження податку на додану вартість є умовою вступу до Європейського Союзу.

Рівень наукової обґрунтованості системи оподаткування, її відповідність сучасним вимогам мають надзвичайно важливе значення. Разом з тим, досвід використання податків, особливо непрямих, у регулюванні економічних процесів і реалізації фіскальної політики держави є незначний.

Але просте копіювання досвіду країн з розвинутою економікою не завжди дає бажаний результат. Останні роки економічного розвитку характеризуються

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

вдосконаленням податкової системи і, особливо, важливої її складової – непрямого оподаткування. Водночас у механізмі останнього залишається багато складних проблем, що є предметом дискусій і наукового вивчення.

Проблеми непрямого оподаткування були постійно в центрі уваги вчених. Серед класиків їх вивчали А. Вагнер, Д. Кейнс, Ф. Кене, А. Лаффер, Д. Локк, К. Менгер, Д. Міль, В. Парето, В. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт, російські дослідники – В. Галкін, В. Глухов, І. Дольде, С. Іловайський, О. Ісаєв, Л. Окунева, В. Лебедев, П. Мікеладзе, О. Соколов, М. Тургенєв, І. Янжул та інші.

Серед сучасних вітчизняних вчених, які досліджують питання непрямого оподаткування, слід виділити М. Азарова, О. Василика, Д. Дему, М. Дем'яненка, Т. Єфименко, Л. Косміну, П. Лайка, П. Мельника, Б. Пасхавера, Д. Полозенка, А. Соколовську, В. Суторміну, В. Федосова, О. Чередніченко та інших.

Непряме оподаткування, що має багатовікову історію, завжди вивчалось науковцями-фінансистами, а переваги та недоліки непрямих податків багаторазово дискутувалися у суспільстві. Від непрямих податків важко ухилитись і досить легко контролювати їх сплату. Непрямі податки не впливають на процеси нагромадження, але вони регресивні в соціальному аспекті і здійснюють досить значний вплив на загальні процеси ціноутворення.

Крім того, за допомогою специфічних акцизів можна впливати на структуру споживання. З іншого боку структура споживання у різних верств населення суттєво відрізняється, тому принцип справедливого оподаткування може бути реалізований через диференційований підхід до встановлення непрямих податків на окремі товари, роботи та послуги.

Проте значна частина питань, пов'язаних із сутністю, об'єктами, суб'єктами, механізмами й особливостями застосування непрямих податків і, зокрема, податку на додану вартість є недостатньо розробленою.

Особливого значення набуває державна підтримка доходів сільськогосподарських товаровиробників, а саме:

1) запровадження нових механізмів державної підтримки, зокрема системи дотування виробництва продукції з низьким рівнем рентабельності – насамперед продукції тваринництва;

2) стимулювання розвитку системи страхування.

Варто зазначити, що ПДВ у сільському господарстві визнано найбільш проблемним податком для підприємств галузі. До числа ключових питань його справляння віднесено диференціацію ставок податку, визначення моменту виникнення податкових зобов'язань, вирішення питання сезонного перевищення сум вхідного ПДВ над сумами вихідного, що зумовлено особливостями фінансового циклу і потребує налагодженого механізму бюджетного відшкодування, використання механізму справляння ПДВ як специфічного інструменту підтримки розвитку виробництва, а також пільгового оподаткування окремих операцій підприємств.

Таким чином, напрямами розвитку системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників при непрямому оподаткуванні повинні стати:

- поетапна відмова від непрямого способу підтримки сільськогосподарського виробництва за допомогою використання спеціальних податкових режимів (у частині врахування вимог СОТ і директив ЄС);
- збереження дії спеціальних режимів обкладення податком на додану вартість (ПДВ) сільськогосподарських товаровиробників.

Тому, прийняття «Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» в цілому є прогресивним кроком на шляху вирішення проблеми відродження українського села, однак існують певні невідповідності напрямів розвитку

системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників щодо діючого законодавства. В нашій державі, як і в багатьох інших країнах світу, податок на додану вартість є одним із основних джерел формування доходної частини бюджету. Тому зрозуміло, що нормальне функціонування цього податку є важливим для економіки країни.

Отже, непряме оподаткування та безпосередньо ПДВ посідає чільне місце в податковій системі України. Він має свої переваги та недоліки як з фіскальних позицій, так і з огляду регулювання обсягів споживання. Тому є необхідність в подальшому вдосконаленні механізму справляння податку, що вимагає як високої податкової техніки, так і великих фінансових витрат.

ПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

А. КЛИМЧУК, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Реформування аграрного сектору економіки зумовило появу ряду питань щодо побудови ефективних фінансових механізмів його функціонування. Постає необхідність у конструюванні нової за структурою та змістом системи прямого оподаткування галузі. Практичний прояв такої системи не обмежується суворо окресленим порядком її елементів, а являє собою логічно обґрунтовану послідовність дій, які у подальшому й визначають її методологічну спрямованість і практичну значущість. За таких умов постає питання з'ясування кількісних та якісних параметрів потенційної системи прямого оподаткування сільського господарства.

Питання оподаткування сільськогосподарських виробників традиційно привертають до себе підвищену увагу кола наукових інтересів багатьох вчених. Дослідженням з даної проблематики присвячені праці як вітчизняних вчених: В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, М. Дем'яненка, Д. Деми, так і ряду зарубіжних науковців, а саме І. Буздалова, А. Вагнера, О. Єгеревої, С. Корюнова.

На сьогоднішній день гостро постає питання реформування податкового механізму у сільському господарстві. Він повинен передбачати не лише оптимальні розміри податкового навантаження, а й відповідати за структурою платежів та застосовуванням податкового інструментарію рівню економічного розвитку України в цілому та сільськогосподарському секторі зокрема. За цих умов визначального характеру набуває Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року.

В Програмі висвітлено багато проблем економічного та соціального характеру та визначені шляхи їх подолання, але з точки зору оподаткування сільськогосподарських товаровиробників особливу увагу необхідно приділити наступним моментам:

- 1) зупинити тривале зменшення поголів'я великої рогатої худоби шляхом удосконалення механізму надання бюджетних дотацій;
- 2) сприяти концентрації виробництва тваринницької продукції в особистих господарствах населення шляхом кооперативних об'єднань;
- 4) розвинути комбікормову промисловість.

Потребує удосконалення система та механізм оподаткування сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням сезонності виробництва; впровадження механізму прямого та непрямиго оподаткування з урахуванням

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

необхідності забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринку.

У сфері прямого оподаткування напрямами розвитку системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників повинні стати:

- запровадження спрощеної системи оподаткування обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва з метою стимулювання їх розвитку у сільській місцевості та створення нових робочих місць;

- забезпечення переходу сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (виращуванні) та переробці продукції рослинництва у закритому ґрунті, а також продукції тваринництва і птахівництва, на сплату фіксованого сільськогосподарського податку у відсотках обсягу отриманого доходу;

- посилення ролі земельних платежів, вдосконалення методичних підходів до визначення бази їх справляння з метою обґрунтування оптимального розміру ставок для належного фінансування розвитку сільських територій.

Існують певні невідповідності напрямів розвитку оподаткування, які визначені в Програмі, відносно законодавчої бази.

По-перше, для суб'єктів малого підприємництва вже запроваджені спрощені системи оподаткування обліку та звітності, а саме: запровадження спеціальних режимів сплати податку на додану вартість окремих підприємств (насамперед фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів), використання податків на оціночний дохід і мінімальних податків.

По-друге, необхідно внести зміни до закону «Про фіксований сільськогосподарський податок» відносно об'єкта оподаткування.

По-третє, на сьогодні, плата за землю входить до складу ФСП і ставка фіксованого сільськогосподарського податку з одного гектара сільськогосподарських угідь встановлюється у відсотках до їх грошової оцінки.

І останнє, необхідно чітко визначитись, чи потрібно державі використовувати спеціальні режими справляння ПДВ для підтримки сільськогосподарського товаровиробника.

У результаті виконання програми передбачається збільшити обсяг надходження податків і зборів до зведеного бюджету України у 2,5 рази.

Прийняття «Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» в цілому є прогресивним кроком на шляху вирішення проблеми відродження українського села, однак для реалізації Програми Уряду необхідно підготувати законодавчу базу для оподаткування доходів сільськогосподарських товаровиробників.

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБґРУНТУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В.Л. КОВАЛЕНКО, пошукач *

Вінницький національний аграрний університет

Логіка дослідження передбачає наукове визначення основ інтеграції на засадах теорії економічних систем. Це дозволяє визначити поле дії та межі втручання в її розвиток і функціонування та створити дієвий механізм здійснення інтеграційних процесів в агропромисловому виробництві в рамках дії об'єктивних економічних законів. В свою чергу, значення і практичне застосування законів та їх проявів у вигляді

---

* Науковий керівник – д.е.н., проф. Мазур А.Г.

стійких закономірностей, дотримання наукових принципів дозволяє в практичній площині раціонально використовувати наявний природно-ресурсний потенціал аграрної економічної системи і оптимізувати економічну діяльність у її структурі на національному, регіональному і місцевому рівнях [Коденська М.Ю., 1993].

Системний аналіз сукупності економічних законів дозволяє виділити такі із них, які в найбільшій мірі визначають доцільність і необхідність інтеграції суб'єктів господарювання, це: закон сталого розвитку економічних систем, закон економії робочого часу; закон погодження економічних інтересів; закон наукової організації управління. Серед перерахованих вище, на нашу думку, найбільшу роль стосовно інтеграції відіграє закон сталого розвитку економічних систем. Його дія спрямовує розвиток інтегрованих структур в посилення соціальних аспектів діяльності, раціональне природокористування комплексне використання та відтворення ресурсної бази виробництва, реструктуризацію виробничих структур у зв'язку зі зміною умов господарювання.

Що стосується наукових принципів, то їх визначення продиктовано авторською позицією відокремлення об'єкту дослідження як специфічного та бажанням більш поглибленого опрацювання категорії інтеграція. Найважливіші із них є складовими наукової методології інтеграційних процесів. Принцип справедливості орієнтує на дотримання оговореної системи розподілу матеріальних благ всередині новоствореної структури. Принцип стабільності означає, що здійснення економічного зростання в новоствореній структурі триватиме довгий період. Принцип поступовості і етапності вимагає суворого дотримання визначеної технології формування інтеграційних об'єднань. Принцип законності (верховенства права) передбачає відповідальність за протиправні дії при розподілу прибутку між учасниками об'єднання. Принцип відносної самостійності гарантує збереження повноважень і функцій управління, а також участі в розподілу прибутків підприємств, що погодились на інтеграцію. Принцип можливості виходу із інтегрованої структури підкреслює добровільність їх створення та відсутності дискримінації при їх розпаді. Принцип різноманітності форм економічної інтеграції орієнтує на їх різноманіття (асоціації, фірми, агрохолдинги тощо), тобто організаційна форма не є обмеженням об'єднання суб'єктів господарювання. Принцип орієнтації на вертикально інтегровані виробничі структури орієнтує на досягнення максимальної вигоди (прибутку) структури, коли на виході виробничого ланцюга отримується готова до споживання продукція.

Наукові принципи інтеграції як процесу окреслюють межі впливу на формування інтегрованих структур в АПК та визначають керівні ідеї, яких слід дотримуватись при здійсненні технології інтегрування, проте вони не визначають інструментарію здійснення інтеграції на практиці. Цю функцію виконують методи інтеграції, до яких відносять: економічні, інституційні, нормативно-правові, адміністративні та суспільні [Могильний О.М. 2005].

Звичайно, вищезазвані методи інтеграції не вичерпують всього змісту її наукової методології, її доповненням можуть слугувати і фактори виробництва: сировинний, енергетичний, робочої сили, споживчий, транспортний, науково-технічного прогресу, ринкової кон'юнктури.

Проектування інструментарію наукових підходів щодо економічної категорії "інтеграція" на основі дії економічних законів, їх прояву у вигляді стійких закономірностей, сукупності наукових принципів, методів та факторів виробництва дає підстави стверджувати, що вона має достатньо аргументоване методологічне забезпечення стосовно дослідження та здійснення інтеграційних процесів в системі АПК.

ТЕНДЕНЦІ ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ І ЯГІД В ОБЛАСТЯХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

О. С. КОВАЛЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Виробництво плодів, ягід і винограду має важливе економічне і соціальне значення. Садівництво – одна з провідних галузей сільського господарства. Плоди і ягоди – незамінний продукт харчування. Вони сприяють профілактиці захворювань, мають лікувальні властивості.

Питанням підвищення економічної ефективності виробництва продукції садівництва займалися такі вчені: Л.Ф.Пилипчинець, В.Чорнодон, О.М. Шестопад, А.І. Шумейко, П.Ф. Дуброва, В.В. Юрчишин, І.І. Лукінов, М.М. Артеменко. Однак дана проблема з огляду на трансформації, які відбуваються в аграрній сфері, потребує подальшого наукового обґрунтування і практичного вирішення.

Сьогодні галузь не повністю задовольняє потреби населення в плодово-ягідній продукції. Фактичне споживання плодів та ягід становить 32 кг на душу населення в рік при науково обґрунтованій нормі 75 кг. За рахунок власного виробництва забезпечується лише 25-30% необхідної кількості фруктів, або 20-25 кг в рік на людину. Незабезпеченість внутрішнього ринку якісними плодами і ягодами дозволяє практично безперешкодно заповнювати його імпортною продукцією. Головна частина виробництва плодово-ягідної продукції зосереджена в основних зонах товарного садівництва, що мають найбільш сприятливі природні і економічні умови для його розвитку.

На розмір прибутку великий вплив робить врожайність, собівартість і ціна реалізації плодів і ягід. Між урожайністю і собівартістю, собівартістю і рентабельністю існує зворотна залежність. Чим вище врожайність, тим нижча собівартість. Чим нижча собівартість, тим вище рентабельність. На рисунку 1 бачимо, що урожайність плодів і ягід з кожним роком зростає у сільськогосподарських підприємствах. У порівнянні з 2000 роком урожайність плодів і ягід у 2011 році у Вінницькій і Черкаській областях зросла у 4,9 і 2,3 рази відповідно.

Правильний вибір сорту є одним з найважливіших умов підвищення урожайності плодів і ягід. У процесі підбору сортів плодових і ягідних культур слід враховувати їх врожайність, пристосованість до умов того чи іншого регіону, чуйність на внесення добрив, терміни дозрівання та якість продукції. Пов'язано це з необхідністю зростання щорічних закладок нових садів, реконструкції існуючих насаджень, впровадження інтенсивних технологій промислового типу. Отже, в умовах складних ринкових відносин і прискореної окупності інвестиційних вкладень важливим питанням є розвиток розсадництва як основи становлення садівничої галузі в цілому.

Особливу увагу при цьому повинно бути приділено поліпшенню якісного вирощування садивного матеріалу плодово-ягідних культур, їх породному і сортовому складу у відповідності з потребами в посадковому матеріалі спеціалізованих господарств промислового напрямку, особистих підсобних господарств і садівничих товариств з урахуванням особливостей окремих плодових зон, підвищення питомої ваги зерняткових культур, щеплених на вегетативно-розмножуваних слаборослих підщепках.

Однією з умов високорентабельного ведення садівництва є планомірна заміна старих плодових і ягідних насаджень. Реконструкція садів має здійснюватися з урахуванням науково обґрунтованого садооборота, що дозволить мати насадження певної вікової структури. Непланомірна заміна старих насаджень новими викликає різке

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Бурляй О.Л.

коливання обсягу продукції, що може негативно віддзеркалюється в економіці господарства.

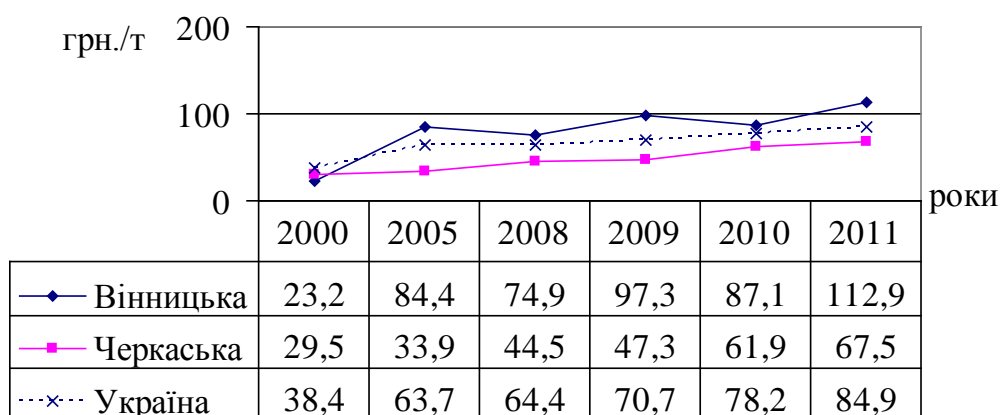

Рис. 1. Динаміка урожайності плодів та ягід у Черкаській і Вінницькій областях

Для підвищення економічної ефективності вирощування плодоягідної продукції за сучасних умов необхідно зосередити увагу на вирішенні наступних питань: врахування ґрунтово-кліматичних особливостей у породно-сортовій структурі і розміщенні насаджень, спеціалізацію промислового садівництва та оптимізацію структури породно-сортового складу насаджень; державну підтримку закладання молодих насаджень, будівництва сучасних холодильників та розвитку переробної промисловості області; прискорений розвиток ринкової інфраструктури області та створення спеціалізованого оптового ринку з можливістю вільного доступу на нього безпосередніх товаровиробників;

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

О.С. КОЛЕСОВ, кандидат економічних наук
Вінницький національний аграрний університет

Аналіз соціально-економічного розвитку України в цілому та в регіональному розрізі вимагає детального вивчення як економічних механізмів забезпечення високих соціальних стандартів, так і оцінки впливу соціальних чинників на економічні показники регіонів.

Для цього розробляються методологічні підходи та використовуються різноманітні методики розрахунку соціально-економічної безпеки, розраховуються оптимальні та порогові рівні показників, які характеризують рівень розвитку економічної та соціальної сфери життя суспільства.

Соціально-економічна безпека як елемент національної безпеки формується із складових, які можуть бути класифіковані за критеріями масштабів оцінки (глобальна, національна та регіональна), складом ризиків і загроз, а також за здатністю суб'єктів до відтворення і розвитку (онтологічна, ідентифікаційна, рефлексивна, інноваційна та інші).

Цільовою компонентою соціально-економічної безпеки є соціально-демографічна, оскільки підвищення, якості життя населення, удосконалення системи освіти, охорони здоров'я, житлового-комунального господарства покликані призвести до підвищення конкурентоспроможності людського капіталу, зростання його інноваційної,

інвестиційної та підприємницької активності.

Для кількісної та якісної оцінки соціального становища населення в Україні та в регіональному розрізі доцільно використовувати дані щодо людського розвитку, які систематизуються за методиками ПРООН (щодо рівня України відносно інших країн світу) та Державного комітету статистики України сумісно з Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України (для міжрегіональних порівнянь).

Дослідження динаміки індексу людського розвитку (ІЛР) та рангу України свідчить про стабільне значення абсолютних показників одночасно із нерівномірністю тенденції у рейтинговій оцінці. Це свідчить про те, що темпи приросту окремих показників, які визначають ІЛР є нижчими у порівнянні з іншими країнами.

Це свідчить про істотні недоліки в управлінні соціальною сферою в Україні. Значні економічні витрати на підтримку соціальних стандартів часто є нераціональними, недостатніми та потребують оптимізації. Ще більш критичною виглядає регіональна асиметрія у рівні людського розвитку в Україні, – одні регіони мають досить високі індекси, інші є депресивними.

При розрахунку ІЛР в розрізі областей України використовуються групи показників: демографічного розвитку регіонів, розвитку регіональних ринків праці, матеріального добробуту, умов проживання, рівня освіти, стану та охорони здоров'я населення, соціального середовища, екологічної ситуації та фінансування людського розвитку, які умовно можна розділити на дві групи – економічного та соціального характеру.

Переважаючий вплив соціальних показників над економічними у структурі вихідних даних, які використовуються при розрахунку ІЛР в Україні (6 груп показників соціального характеру і 3 – економічного) лише частково відповідає характеристиці реального рівня соціально-економічної безпеки і потребує розширення в частині саме економічних індикаторів, оскільки практично не враховано рівень продовольчої безпеки, інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів, їх інфраструктурного забезпечення тощо, хоча вони істотно впливають на якість життя населення.

Для цього доцільно використовувати індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК), який щороку розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму на основі опитування керівників бізнес-організацій різних форм власності та сфер економічної діяльності усіх регіонів України.

Із загальної сукупності показників, що входять до ІГК дві групи можна умовно віднести до соціальних, а інші 10 – до економічних. Використання Індексу глобальної конкурентоспроможності у поєднанні з Індексом людського розвитку дасть можливість визначити рівень соціально-економічної безпеки в регіоні, оскільки вони практично повністю охоплюють її параметри.

Об'єднання зазначених індексів можливе через приведення їх до порівняного вигляду через відношення окремого значення до рівня максимального. Ми пропонуємо розраховувати індекс соціально-економічної безпеки (ІСЕБ) за формулою:

$$ІСЕБ_i = \frac{ІЛР_i}{ІЛР_{\max}} \times \frac{ІГК_i}{ІГК_{\max}},$$

де ІСЕБ_i – індекс соціально-економічної безпеки окремого регіону;

ІЛР_i та ІЛР_{max} – індекс людського розвитку окремого регіону та регіону з максимальним рівнем індексу;

ІГК_i та ІГК_{max} – індекс глобальної конкурентоспроможності окремого регіону та регіону з максимальним рівнем індексу.

Узагальнені та окремі показники ІСЕБ можуть використовуватися при визначенні пріоритетів щодо проведення заходів для розвитку економіки, а також сильних сторін регіонів, позитивних та негативних векторів розвитку соціально-економічних систем, і можуть бути підставою для вибору загальнодержавної та регіональної економічної політики.

ПЕРЕДУМОВИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

М.А. КОРОТЄЄВ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Забезпечення виживання та розвитку сільськогосподарських підприємств у сучасному ринковому середовищі, що характеризується загостренням економічних ризиків і динамічною зміною ринкової кон'юнктури, вимагає розробки ефективних засобів протидії ринковим загрозам, з-поміж яких найбільш дієвим вважається диверсифікація їх виробничої діяльності. Диверсифікація виробництва в сільськогосподарських підприємствах – це процес освоєння виробництва нових, або ж розширення номенклатури та асортименту традиційних видів продукції, які виробляються підприємством, що дозволяє більш повно реалізувати наявний природний, біологічний, ресурсний, виробничий потенціал і сприяє зміцненню фінансово-економічної та екологічної безпеки, підвищує конкурентоспроможність і ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Потреба у диверсифікації виробництва сільськогосподарських підприємств визначається комплексом передумов як загальноекономічного, так і специфічного характеру. Передумовами загальноекономічного характеру, що властиві для підприємств всіх видів діяльності є: прагнення товаровиробників до одержання стабільного доходу та максимізації прибутку; швидка зміна потреб та вимог кінцевих споживачів продукції, що вимагає оновлення номенклатури та розширення асортименту продукції; поява нових видів продукції та сприятливі можливості для освоєння нових ринків збуту.

Передумови специфічного характеру пов'язані із особливостями сільського господарства як виду економічної діяльності: використанням землі як головного засобу виробництва; залежністю результатів господарювання від природно-кліматичних умов; сезонним характером виробництва та звуженням спеціалізації виробництва в більшості сільськогосподарських підприємств.

За останні десятиріччя кардинально трансформувалась галузева структура аграрних підприємств. Випереджаючими темпами згорталися ті виробництва, що потребують значних затрат праці та капіталу і які в нових економічних умовах у переважній більшості підприємств стали збитковими. Для забезпечення виживання в умовах економічної кризи, аграрні товаровиробники почали орієнтуватися на пріоритетне виробництво тих видів продукції, що при найменших матеріальних та трудових затратах могли б забезпечити найвищий економічний ефект. Відповідно, суттєвих змін зазнала структура посівних площ сільськогосподарських культур у бік збільшення питомої ваги зернових та олійних культур. Зокрема, в 2011 р. в Україні частка зернових та зернобобових культур у посівах склала 56,7, соняшнику – 17,1, сої – 4,1, ріпаку – 3,1%. Від реалізації продукції даних культур вітчизняні сільськогосподарські підприємства одержали в середньому за 2009-2011 рр. більш ніж 2/3 загального доходу (виручки). Зерно і насіння соняшнику є тими видами продукції, що забезпечують товаровиробникам основну суму прибутків – їх частка у загальній сумі прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції за досліджуваний період

становить в середньому відповідно 31,3 та 36,1%.

Вузька спеціалізація сільськогосподарських товаровиробників, а іноді практично монокультура, посилює ризики як агробіологічного так і економічного характеру. Порушення сівозмін призводить до виснаження ґрунту, розмноження шкідників, нестабільної урожайності та суттєвої залежності результатів господарювання від погодно-кліматичних умов конкретного року. Для забезпечення раціонального використання та охорони земель, постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2011 р. № 1134 «Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь» землекористувачів та землевласників зобов'язано до 1 січня 2013 року розробити проект землеустрою. Він має враховувати затверджені постановою КМУ № 164 від 11.02.2010 р. нормативи оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах. Контроль та перевірки з боку реорганізованої сільськогосподарської інспекції покликані спонукати землевласників та землекористувачів до їх дотримання.

Надмірна залежність фінансово-економічних результатів сільськогосподарських підприємств від виробництва продукції зернових та олійних культур посилює загрози економічного характеру. Нерозбудована ринкова інфраструктура, відсутність доступу товаровиробників до міжнародних ринків збуту продукції робить їх залежними від мінливої кон'юнктури внутрішнього ринку та заручниками трейдерів-монополістів. Загострюють ризики періодичні, не завжди прогнозовані та виважені спроби державного регулювання ринку даних видів продукції, обмеження їх експорту тощо.

Потреба у диверсифікації аграрного виробництва викликана також передумовами соціально-економічного характеру, інтенсивним зростанням безробіття у сільській місцевості та зосередженням значної частини економічно активного населення у особистих селянських господарствах. Зайнятість в них носить вимушений характер, не забезпечує повного використання трудового потенціалу і не гарантує достатнього рівня доходу, що дає підстави вважати її однією з форм прихованого безробіття на селі. Це визначає нагальну потребу у створенні нових робочих місць та забезпеченні продуктивної зайнятості сільського населення

Напрями диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств об'єднують у три основні групи. Перша група передбачає розвиток власне сільськогосподарського виробництва на основі раціонального поєднання рослинницьких і тваринницьких галузей, орієнтацію на виробництво екологічно чистої органічної продукції, розвиток овочівництва, садівництва, «нішове» сільське господарство. Друга – передбачає розширення сфери послуг, що надаються підприємством населенню або іншим підприємствам з обробітку землі та догляду за посівами, збирання врожаю, транспортних перевезень тощо. Третя група поєднує напрями пов'язані із організацією та розвитком у підприємствах діяльності із заготівлі, зберігання, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції (виробництва борошна, круп, хлібобулочних виробів, олії, консервованих овочів, фруктів, соків, концкормів, м'ясо-молочних виробів та ін.) та виробництва промислової продукції (будівельних матеріалів, тари, пакувальних матеріалів, пошив одягу, взуття тощо).

Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств дозволить мінімізувати ризики від несприятливих явищ агротехнічного і погодно-кліматичного характеру та непередбачених тенденцій на ринку, сприятиме оптимізації галузевої структури та нівелюванню сезонності сільськогосподарського виробництва. Це не лише гарантує регулярність отримання доходів та підвищення прибутковості діяльності товаровиробників, але й сприятиме реалізації загальнодержавних пріоритетів із забезпечення продовольчої безпеки країни, підвищення зайнятості населення та вирішення соціальних і матеріальних потреб селян.

ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Л.І. КРАЧОК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

На сучасному етапі перед Україною стоїть завдання зайняти чільне місце серед економічно розвинених країн світу, здійснивши кардинальні економічні, соціальні, інституційні перетворення всіх складових народногосподарського комплексу та сільського господарства, зокрема.

Підвищення ефективності функціонування аграрної галузі, досягнення стабільного розвитку економіки можливо, передусім, за умови науково-технічного забезпечення агропромислового виробництва. Проте відсутність позитивних наслідків реструктуризації сільськогосподарських підприємств, їх низька інвестиційна привабливість і відсутність коштів істотно гальмують інноваційний розвиток цієї галузі та створюють загрози технологічній безпеці в цілому. Тому, особливої актуальності набуває питання визначення головних проблем гарантування технологічної безпеки аграрної галузі.

Внесок у дослідження різних аспектів інноваційних процесів в сільському господарстві зробили: А.Ф. Бондаренко, А.Н. Бузні, О.Б. Бутнік-Сіверський, М.І. Кісіль, О.В. Крисальний, М.Ф. Кропивко, О.А. Лапко, М.І. Лобанов, П.М. Музика, П.Т. Саблук, М.А. Садиков, С.В. Шолудченко та інші науковці. Проте, дослідженням технологічної безпеки на галузевому рівні приділено не достатньо уваги.

Під поняттям «технологічна безпека аграрної галузі» ми пропонуємо розуміти такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу аграрної галузі, який дає змогу забезпечити належне функціонування галузевої економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а також гарантування фінансової незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів.

На даний час процес формування та активізації технологічної безпеки галузі залежить від ступеня інноваційності як економіки держави, так і від інноваційності аграрного виробництва.

В останні роки не лише в сільському господарстві, а й в цілому в економіці України спостерігається нестабільність інноваційної активності. Відкритий доступ до іноземних технологій може призвести до гальмування національного розвитку та занепаду прикладної науки в аграрній сфері, що породжує небезпеку виникнення технологічної залежності від зарубіжних новаторських розробок.

З огляду на такі обставини, ми спробували виділити основні проблеми гарантування технологічної безпеки, враховуючи особливості підгалузей сільськогосподарського виробництва, – рослинництва і тваринництва.

Загрозами технологічної безпеки у сфері рослинництва виступають: зниження врожайності сільськогосподарських культур і низька якість продукції; деградація й руйнування природного середовища; зменшення родючості ґрунту; залежність продуктивності рослинництва від природних факторів; зростання площі зрошуваних земель; низька ефективність селекційної роботи вітчизняних вчених; проблеми у створенні і використанні нових сортів сільськогосподарських культур; слабка зацікавленість суб'єктів господарювання у освоєнні науково обґрунтованих систем землеробства та насінництва тощо.

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Жаворонкова Г.В.

Сфера тваринництва теж створює низку проблем із забезпечення належного рівня технологічної безпеки аграрної галузі, а саме: застарілий селекційно-генетичний потенціал, від якого безпосередньо залежить рівень продуктивності тварин; неефективне використання кормових ресурсів; відсутність ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на підвищення рівня інтенсивності та ефективності виробництва; потреба у біотехнологічних систем розведення тварин з використанням методів генної та клітинної інженерії; низький рівень індустріалізації виробництва, механізації і автоматизації виробничих процесів; необхідність модернізації та технічного переозброєння виробництва, освоєнням наукоємних технологій; низька ефективність виробництва продуктів тваринного походження; низька якість та конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції.

На нашу думку, з метою подолання кризового стану інноваційної активності у галузі сільськогосподарського виробництва необхідно:

- сприяти тісній взаємодії держави і приватного бізнесу в цій сфері;
- збільшити обсяги фінансування на аграрну науку;
- покращити рівень підготовки і кваліфікації кадрового складу АПК;
- підвищувати рівень платоспроможного попиту на інноваційну продукцію сільськогосподарського виробництва;
- заохочувати інвестування заходів щодо впровадження науково-технічних досягнень у виробництво і реалізацію відповідних програм інноваційної діяльності у сільському господарстві;
- розробляти та впроваджувати дієві механізми стимулювання розвитку інноваційного процесу в аграрній сфері.

Таким чином, економіка України і, особливо, сільське господарство характеризується цілим рядом проблем, які ставлять під загрозу гарантування національної безпеки і потребують негайного вирішення. Виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції можливо лише при використанні досягнень науково-технічного прогресу, в основі якого лежать інноваційні процеси. Вони дозволяють вести безперервне технологічне оновлення сільського господарства, зміцнити національне виробництво та сприяти стійкому економічному розвитку держави.

ПІДСИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

О.І. КРОЧАК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Облік і аналіз за центрами відповідальності підприємств слід розглядати як підсистеми внутрішньогосподарського менеджменту. Тобто, розглядаючи загальну систему обліку і аналізу на підприємстві, за аналогією з концепцією виділення центрів відповідальності забезпечується розділення обліку і аналізу з виділення відповідних внутрішньогосподарських підсистем.

З метою створення надійної інформаційної системи на підприємстві з децентралізованою формою управління важливо розмежувати різні рівні управління. Між підрозділами і вищим керівництвом підприємства має існувати прямий зв'язок, однак для кожного управлінського рівня необхідно створити раціональну інформаційну систему з чітко визначеними потоками інформації. Залежно від ієрархічного рівня відрізняються зміст інформаційної системи, цілі її накопичення та обробки.

Інформаційна модель управління створює умови для забезпечення контролю з боку вищого керівництва. Визначаючи мету інформаційної системи, Панасюк В. М. стверджує, що вона «покликана на базі інформаційної системи забезпечити апарат управління всіх ланок господарства необхідною інформацією для вироблення і прийняття відповідних управлінських рішень».

Досягнення мети в системі обліку за центрами відповідальності забезпечується децентралізацією контролю за формуванням основних показників діяльності. Відповідно, оцінити ефективність діяльності центру відповідальності можливо за двома параметрами: досягненням поставлених локальних цілей центрів відповідальності і глобальної мети підприємства та ефективністю використання ресурсів в межах регламентованої компетенції. При цьому найефективнішим є центр відповідальності, який виконав поставлені перед ним завдання, затративши мінімальну кількість ресурсів. Оцінити ефективність діяльності та результати центрів відповідальності дозволяє внутрішньогосподарський аналіз. Аналіз здійснюють менеджери підприємства або його власники, використовуючи усю сукупність інформаційних показників. Внутрішньогосподарський аналіз, аналогічно внутрішньому обліку, є комерційною таємницею підприємства. Як відзначає Бочаров В.В., «внутрішній аналіз орієнтується на цілі та інтереси власників (учасників) вищого і управлінського персоналу підприємства». Основною проблемою при здійсненні внутрішнього аналізу є відсутність стандартів для здійснення аналітичних робіт, особливо в умовах специфічної організації управління, в тому числі і за центрами відповідальності. Саме тому в системі центрів відповідальності визначається необхідність додаткового дослідження на предмет здійснення аналізу діяльності центрів відповідальності. Внутрішньогосподарський облік і аналіз це взаємопов'язані процеси, що забезпечують функціонування децентралізованої системи управління. Характерною відмінністю внутрішньогосподарського обліку є його конфіденційність – він становить комерційну таємницю підприємства та призначений для внутрішніх користувачів. На відміну від системи диференціювання витрат і доходів, яка використовується для оцінки конкретних разових завдань за релевантною інформацією, облік за центрами відповідальності передбачає врахування постійного потоку інформації. Крім того, внутрішньогосподарський облік обліковує не лише фінансові, але і не фінансові показники діяльності (показники якості, тривалості, новизни тощо).

Таким чином, обліково-аналітичну інформацію можна визначити як інформацію, що її підприємство формує в основному у процесі внутрішньогосподарського обліку та аналізу.

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Є.К. КУЧЕРЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Економічний потенціал країни – це складна за змістом і багатоаспектна за значенням структура. На думку більшості дослідників, економічний потенціал є узагальнюючим показником, який поєднує природні, виробничі, науково-технічні, соціально-культурні властивості економічної системи. Величина економічного потенціалу підприємства визначається масштабом, ступенем досконалості та структурою продуктивних сил. Аналіз публікацій свідчить, що категорія "економічний потенціал підприємства" трактується неоднозначно (табл. 1).

---

* Науковий керівник – д.е.н., проф. Непочатенко О.О.

1. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності "економічний потенціал"

Вчені	Теоретичні підходи
Є.В. Лапін	Максимально можливий обсяг виробництва матеріальних благ і послуг в умовах, що забезпечують найбільш ефективно використання за часом і продуктивністю наявних економічних ресурсів
Т.Г. Шешукова, Е.В. Колесень	Економічний потенціал підприємства являє собою максимально досяжний стан економічної системи, що спостерігається при найбільш ефективному використанні всіх видів власних ресурсів, доступних джерел їх отримання і ринкових умов.
А.П. Романов, М.Н. Губанова	Виробничий потенціал є основою економічного потенціалу господарюючого суб'єкта і відображає потенційні можливості підприємства. Економічний потенціал підприємства – це інтегральна оцінка потенційних можливостей, закладених в ресурсному потенціалі та реалізації їх для досягнення економічного ефекту.
В.В. Желєзняк	Категорія "економічний потенціал" характерна для господарських систем – країни, галузі, підприємств як суб'єктів господарювання; основним змістом економічного потенціалу є виробнича функція, носіями якої виступають саме промислові підприємства і промисловість у цілому.

Категорію "економічний потенціал" можна розглядати на двох рівнях: досягнутому (існуючому) і перспективному (максимально можливому). Досягнутий рівень являє собою ресурси і спроможність, притаманні суб'єкту господарювання на даний момент. Вони являють собою реальну складову економічного потенціалу. Перспективний рівень – максимально можливий обсяг ресурсів, якими може володіти підприємство, якщо задіє всі наявні в його розпорядженні можливості і приховані резерви.

При поєднанні ресурсного підходу с перспективним рівнем в літературі виділяють групу понять, що містять у своїй основі концепцію, яку можна представити у вигляді наступної моделі: економічний потенціал – максимальна величина результативного показника, яку можна досягти при оптимальному використанні і комбінуванні факторів. Відповідно до цієї концепції потенціал будь-якої економічної системи, такої як країна, галузь або окреме підприємство, характеризується обсягами накопичених ресурсів і максимально можливим обсягом виробництва матеріальних благ і послуг, які можна досягти в перспективі при оптимальному використанні наявних ресурсів.

Поняття економічного потенціалу має складну структуру, при цьому компоненти мають неоднорідний зв'язок між собою. Так, найбільш тісний і прямий вплив існує між виробничим і трудовим потенціалами. Інноваційний потенціал є пришвидшувачим фактором, який здатний вплинути на загальний результат через інші компоненти. Фінансовий потенціал має найбільш загальний вплив на всі елементи і, як наслідок, на кінцевий результат. Це пов'язано з тим, що виробничий, трудовий і інноваційний потенціали несуть в собі інформацію про активи та ресурси (матеріальні, нематеріальні, трудові) підприємства, а фінансовий потенціал полягає в оцінці величини і структури джерел формування цих активів і ресурсів

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

В.А. ЛЕМЕНТОВСЬКА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Реалізація аграрної політики в Україні, вирішенні соціальних і економічних проблем на селі вимагає не тільки теоретичного обґрунтування подальшого їх розвитку, але й здійснення практичних кроків щодо реалізації стратегії формування ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій.

Втрата Україною позицій на світовому ринку молока і молочних продуктів, низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції зумовлена недостатньо обґрунтованою аграрною реформою, недосконалою системою ринкових відносин, відсутністю продуманих напрямів стратегічного розвитку молочного підкомплексу АПК. Далися взнаки і спадщина щодо екстенсивного розвитку сільського господарства, зокрема і скотарства в "радянський період".

Маркетингові дослідження покликані вирішувати сучасні проблеми розвитку галузі, поповнити відповідною інформацією систему маркетингу, що складе основу визначення пріоритетних напрямів формування стратегії подальшого її розвитку..

В молочній галузі 2010 рік позначився стрибкоподібним розвитком. По-перше, ринок пережив рекордне дорожчання молочної сировини, а український споживач – аналогічне зростання цін на молокопродукти. По-друге, знову «схудло» вітчизняне молочне стадо, а існуюча система підтримки тваринників завдяки реформаторству чиновників виявилася майже паралізованою. Все це не могло не позначитись на кількісних і якісних показниках сировинної бази галузі, але не настільки катастрофічно, щоб починати імпортувати молочну продукцію, як це зробив уряд.

У 2011 році на українському молочному ринку тривала стагнація, обумовлена з одного боку низькою купівельною спроможністю населення, а з іншого – важким становищем самих підприємств.

Скорочення поголів'я дійних корів було викликане перш за все дефіцитом готівкових коштів, що було характерним для періоду перехідної економіки від планової до ринкової. В ряді випадків тварини використовувались в процесі бартерного розрахунку та виконували функції одиниці обміну.

На початку 2012 року (станом на 1 січня) загальне поголів'я корів в Україні становило 2588 тисяч голів, з яких 22% утримуються у сільськогосподарських підприємствах, а 77% – у присадибних господарствах.

У 2011-2012 роках тенденція до скорочення загального молочного поголів'я в Україні залишилась сталою. Лише за період з грудня 2011р. до січня 2012 р. кількість корів, що утримуються у сільськогосподарських підприємствах скоротилась на 1,1% у 2012 році у порівнянні з 2011р., а у присадибних господарствах – на 1,8%. Прослідковується скорочення загального поголів'я. Це було зумовлено в основному через зміну системи дотацій та державної підтримки тваринництва у 2011 році, що проявлялась у відміні відшкодувань ПДВ для сільгоспвиробників, а також зростання цін на кормові культури та збільшення цінового диспаритету між виробництвом та торгівлею.

При ранжуванні було виявлено що Черкаська область посідає 15 місце (93,6 тис. голів) за чисельністю поголів'я корів. Питома вага Черкаської області в Україні, щодо чисельності поголів'я становить 3,6%. В 2012 році в Черкаській області спостерігається скорочення поголів'я, яке відбулось лише у присадибних господарствах (на 4,5%), в той час, як сільськогосподарські підприємства наростили дійне стадо на 1,1% у 2012 році, в порівнянні з 2011 роком.

Для перехідного періоду характерною була переважаюча частка поголів'я, що утримувалась у сільськогосподарських підприємствах при значно меншому відсотку поголів'я у присадибних господарствах. Як наслідок, частка молочної сировини, що вироблялась на промисловій основі становила 76%, і лише 24% усього сирого молока надходило від присадибних господарств. Економіко – політичні процеси, що відбувались протягом 1990 – 2011 років та спричинені ними негативні наслідки для розвитку великих агроформувань, призвело до перерозподілу часток поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах та присадибних господарствах. Частка сільськогосподарських підприємств у валовому виробництві молока в Україні в 2008 році знизилась на 58,6% у порівнянні з 1990 роком. У 2008 – 2011 роках така тенденція дещо призупинилась.

Найбільшими виробниками молока, тобто молочної сировини виступають, як правило великі агропромислові об'єднання, що утримують найбільше поголів'я корів та використовують науково-технічні розробки в галузі молочного скотарства. Серед них: Агрохолдинг «Укрленфармінг», ТОВ «Астарта – Київ», Харвіст Холдинг, ТОВ «Українська молочна компанія», Група компаній «Кернел» та ін.

Суспільно-політичні і економічні зміни, які відбулися в Україні ускладнили ситуацію в молочному тваринництві і переробній промисловості, виявивши їх низьку ефективність та конкурентоспроможність. Передусім виробництво молока в Україні характеризується низьким ступенем концентрації, що спричиняє високу собівартість продукції і низьку окупність механізації виробництва. Розгалуження виробництва молока по великій масі господарських, здебільшого дрібних, структур пов'язано з екстенсивною годівлею, низькою продуктивністю тварин та невисокою якістю молока.

Таким чином, виникає необхідність вжити невідкладних та узгоджувальних заходів з боку держави, сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств щодо прискорення нарощування поголів'я худоби, підвищення її продуктивності та поліпшення якості продукції тваринництва, удосконалення економічних відносин між товаровиробниками молочної сировини і підприємствами по її переробці. Стратегія розвитку молокопродуктового підкомплексу має бути спрямована на повне задоволення потреби внутрішнього і зовнішнього ринків конкурентоспроможними молокопродуктами.

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АПВ

Г.Ф. МАЗУР, кандидат економічних наук, докторант*
Уманський національний університет садівництва

Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, здебільшого зорієнтовані на постіндустріальний розвиток. Це передбачає реформування моделі матеріально-ресурсного розвитку і вдосконалення структурно-функціональних інститутів з їх адаптацією до умов глобального середовища, яке теж перебуває в стані трансформації. Відтак визначення подальших перспектив модернізації інституційної складової фінансово-економічного механізму стимулювання розвитку АПВ потребує більш детального дослідження і обґрунтування.

Україна з набуттям у 2005 р. статусу країни з ринковою економікою і підписанням у 2008 р. угоди щодо членства в СОТ отримала можливість прискорити трансформаційні

---

* Науковий консультант – д. е. н., проф. академік НААН Саблук П.Т.

процеси та вдосконалити соціально-економічні відносини. У зв'язку з цим набувають великого значення проблеми, що пов'язані з інституційною та структурною перебудовою аграрної сфери. Вирішення означених проблем можливе за умов переорієнтації державного регулювання та створення нових неформальних інститутів. У зв'язку з цим стає більш актуальною проблема теоретичного обґрунтування процесів, чинників, а також наслідків інституційних перетворень в аграрній сфері економіки на основі концептуальних засад інституціональної економічної теорії та аналітичного інструментарію сучасного інституціоналізму. Це допоможе адекватно відобразити суть і природу трансформаційних процесів, розробити механізми прискорення інституційних змін та вдосконалити соціально-економічні відносини, дозволить з'ясувати й оцінити рівень впливу різних інституцій на процеси трансформації, розробити модель інноваційно-інституційного розвитку АПВ. Цим і визначається актуальність даної наукової розвідки як в теоретичному, так і практичному аспектах.

Теоретико-методологічне підґрунтя теорії інституалізму складають фундаментальні концепції і основні положення, сформульовані в наукових працях таких вчених-економістів, як Дж. Гобсон, Т. Веблен, Дж. Р. Коммонс, У. Мітчелл, Дж. Гелбрейт, О. Уільямсон, Р. Коуз, Д. Норт та ін.

Структурування концептуальних положень інституціонального напрямку стосовно дослідження й аналізу інституційних перетворень у трансформаційній економіці досліджували й вітчизняні вчені, а саме: О.Є. Гудзь, Л.А. Євчук, В.А. Ільяшенко, С.М. Кваша, Ю.С. Коваленко, О.І. Кондратюк, Н.В. Кривенко, І. Лукінов, Н.А. Мазур, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, М.А. Місевич, М.В. Місюк, О.А. Нужна, А.Т. Опря, П.Т. Саблук, та деякі інші.

Незважаючи на те, що в наукових працях вітчизняних і зарубіжних економістів досить повно розкрито теоретико-методологічні аспекти інституційної теорії, потребує подальшого вивчення проблема обґрунтування інституційних перетворень у аграрній сфері України.

Інституціоналізм як напрямок економічної думки не має чіткої економічної моделі, відтак актуальною залишається проблема подальшої інтеграції різних наукових течій в міждисциплінарний блок. Доцільність такого підходу підтверджується тим, що інститути як сукупність традицій, звичаїв, устроїв існують давно, проте в сучасних умовах, які характеризуються стрімкими інтернаціоналізаційними і глобалізаційними процесами, вони не завжди відповідають цілям і стратегіям країн з різними типами економік. У трансформаційній економічній системі інституційний підхід до аналізу економічних проблем дозволяє дослідити їх в комплексі з соціальними, політичними, правовими інституціями, що в сукупності впливає на сталий соціально-економічний розвиток АПВ. Для такої системи ринковий механізм не є ідеальним, оскільки він не в змозі долати протиріччя, що складаються між інституціями та регулювати економічний розвиток. Відтак інституційні перетворення повинні відбуватись з втручанням держави і суспільства і стосуватись як формальних, так і неформальних інститутів.

Формальні інститути розглядаються як загальноприйняті норми та правила, що створені і підтримуються уповноваженими органами, яким делегувало повноваження суспільство. Відповідно, неформальні інститути розглядаються як загальноприйняті умовності, еволюційно-спадкові норми ментальності та етичні кодекси поведінки людей. До функцій інститутів можна віднести, по-перше, створення дієвої структури мотивів, що спонукають до взаємодії економічних агентів, по-друге, зменшення невизначеності в соціально-економічних відносинах, по-третє, організацію повсякденного життя суспільства. Підґрунтям для створення неформальних інститутів є інформація, що передається через соціальні механізми і є частиною культурної спадщини.

Основою детермінантою для якісного економічного аналізу інституційних

перетворень є категорія власності. При цьому поняття «власність» набуває більш широкого тлумачення і використовується як «право власності», оскільки не ресурс (засоби виробництва чи робоча сила) сам по собі є власністю, а низка чи «пучок» прав (або принаймні частка права на використання ресурсу). Отже, права власності, у тому числі інтелектуальної, в трансформаційній економічній системі необхідно розглядати як санкціоновані суспільством суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні та поведінкові відносини, які виникають у зв'язку з існуванням певних благ і стосуються їх використання.

Правова визначеність і розмежування прав між суб'єктами привласнення дозволяє створити підґрунтя для вирішення соціально-економічних проблем і здійснення інституційних перетворень та безпосередньо впливає на ефективність функціонування молоді ринкової економіки. В такій економіці перетворення наявних і формування нових інститутів буде мати конструктивний характер за умов, коли економічні агенти самі братимуть активну участь у цьому процесі, вміло оперуючи економічними поняттями і законами. Отже, інституційні перетворення у трансформаційній економіці повинні сприяти, окрім формування інституційного середовища, створенню нового світогляду суспільства, а кількісна зміна прав власності призведе до якісних змін в економічному стані господарюючих суб'єктів.

Ускладнює такий процес ряд чинників, а саме: здебільшого формальне існування законів, їх недосконалість, суперечливість один одному; велика кількість політичних партій, блоків, об'єднань, які розшаровують населення за ідеологічними поглядами; перетин поглядів різних поколінь (як мінімум трьох), які по-різному сприймають і реагують на реформи; протиріччя між проголошеними цілями і заходами, що реалізуються в сфері економічної і соціальної політики, це проковує подальше розшарування населення за статусом і рівнем доходів; тінізація процесів роздержавлення і приватизації; домінування у виробництві товарів з низьким рівнем технологічної обробки; диспропорції в розвитку регіонів, галузей народного господарства, в зовнішньоекономічній політиці; низький рівень розвитку соціальної сфери та екологічної політики тощо.

У трансформаційній економічній системі економічне зростання досягається за рахунок інституційних і організаційних інновацій, що дозволяє знизити трансакційні витрати, стимулює підприємницьку діяльність та підвищує конкурентоспроможність АПВ. Таким чином, інститути повинні не тільки знизити витрати щодо специфікації прав власності, витрати, пов'язані з розробкою законодавчої та договірно-правової бази захисту і просування національних інтересів на світові ринки, але й сприяти децентралізованому прийняттю рішень економічними суб'єктами, надаючи їм в повному обсязі інформацію і сучасні знання про ефективне функціонування конкурентних ринків.

Першоелементом інституційної моделі трансформації національної економіки є не просто відокремлене поєднання конституційованих інститутів, ресурсів і економічних суб'єктів, що ними розпоряджуються, а створення дієвих взаємозв'язків між ними в сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання. Це дозволить вивести трансформаційну економічну систему в якісно іншу. В цьому аспекті дослідження конструктивних інституційних перетворень дозволяє здійснити оцінку економічної, організаційної, правової, політичної, адміністративної та соціальної сфер комплексно. Основне завдання такого підходу знаходиться в площині дослідження рівня асиметрії інформації, трансакційних і інтерактивних витрат, що виникають до, під час і після ухвалення певних рішень інституційними одиницями. Наведені витрати в певних випадках можуть мати вартісну оцінку, проте здебільшого вимірюються якісно (з урахуванням фактору часу) та мають виражений соціально-економічний, ментальний, моральний та соціопсихологічний характер.

Сама по собі ринкова модель для аграрної сфери економіки не є самоціллю, вона

виступає лише засобом покращення добробуту населення та укорінення демократичних принципів в суспільстві. Це в свою чергу спонукає державу звернути увагу на підвищення значущості соціальних інституцій і суспільних інтересів при виборі стратегічних і тактичних дій розвитку економіки та гармонійно поєднувати приватні інтереси з інтересами країни. Отже, на якість функціонування національного ринку внаслідок інституційних перетворень впливає декілька складових: насиченість економіки необхідними ринковими інститутами, правова підтримка та інформаційне забезпечення. Держава сприяє розвитку таких інститутів, засоби регулювання якими визначаються цілями державної політики, яка на сучасному етапі є невідлагодженою. Тому трансформаційну економічну систему можна визначити як сукупність формальних і неформальних інститутів, ресурсів та економічних суб'єктів, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою в сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання.

Ключовим і визначальним чинником, що підтверджує необхідність скоординованих і чітких дій з боку держави для покращення соціально-економічних відносин і переходу від економічного зростання до сталого економічного розвитку, є інститут підприємництва. Інститут підприємництва, чітко визначені права власності і всебічно поінформовані підприємці є однією з головних рушійних сил і стимулом динамічного розвитку національної економіки на ринкових засадах, ефективним засобом структурної перебудови економіки, інструментом подолання диспропорцій, активізації інноваційної діяльності та розвитку конкуренції. Становлення і розвиток підприємств малого агробізнесу є необхідною складовою інституційних перетворень та створення ефективного механізму ринкових відносин.

Необхідність державного регулювання підтверджується також тим, що у трансформаційній економіці не існує механізму, що перетворює її на автоматичну саморегульовальну систему, яка постійно перебуває у стані рівноваги. Для ефективного регулювання і координації з боку держави інституційних перетворень доречним є використання моделі кластеризації економіки, що безпосередньо пов'язана з детермінантами соціально-економічного прогресу, національними інтересами і є проявом системного характеру інституційних перетворень. Її використання в інституційному середовищі дозволить створити умови для підвищення конкурентоспроможності певного регіону чи певної галузі в рамках кластеру, що згодом сприятиме підвищенню конкурентоспроможності іншої галузі чи регіону і, врешті, дозволить підвищити конкурентоспроможність аграрної сфери економіки

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

С.А. МАЗУР, кандидат економічних наук
Вінницький національний аграрний університет

Об'єктивна оцінка процесів реструктуризації будь-якої системи передбачає використання відповідної номенклатури показників. Детальний аналіз наукових підходів до їх визначення стосовно регіонів дозволяє зупинитися на трьох основних групах:

1. Показники, що характеризують готовність регіону до здійснення процесів реструктуризації. При цьому мається на увазі погодженість цілей реструктуризації з поточними цілями і стратегією розвитку регіональних утворень, наявність відповідного кадрового потенціалу і його підготовленість до проведення майбутніх змін.

2. Показники, що відображають сам процес реструктуризації (фінансові затрати, необхідні внутрішні ресурси та залучені зовні, терміни проведення запропонованих змін, рівень реструктуризаційних дій тощо).

3. Показники, що відображають результати реструктуризації (ступінь досягнення поставлених цілей, зміна виробничо-господарської, організаційної, фінансової, соціальної, природоохоронної та інших складових функціонування економічної системи після перетворень).

В умовах недостатньої визначеності, коли результат із кожного альтернативного проекту не відомий, вірогідність результатів реструктуризаційних дій може бути визначено за допомогою критеріїв Байеса Хаджа-Лемана та Гермейера. Зокрема, у відповідності з критерієм Байеса в якості оптимального вибирається рішення, яке забезпечує максимальне (мінімальне) значення математичного очікування прибутку (збитку):

$$W = \max \sum_{j=1}^n W_{ij} P_j, \text{ якщо } W_{ij} - \text{прибутки,}$$

де: P_j – вірогідність, що відповідає діючому стану; i – порядковий номер оцінюваного рішення (проекту), $i = 1, 2, \dots, m$; j – порядковий номер можливого стану, $j = 1, 2, \dots, n$.

В умовах невизначеності, коли неможливо визначити вірогідність потенційних результатів, застосовують критерії Вальда, Севиджа, Гурвіца і Лапласа. Наприклад, у відповідності з критерієм Вальда (критерієм песимізму) в якості оптимального вибирається рішення, що забезпечує максимальний результат із мінімально можливих:

$$W = \max(\min W_{ij}), \text{ якщо } W_{ij} - \text{прибутки.}$$

Якщо в процесі прийняття рішення важко надати перевагу одному із критеріїв, то доцільно провести їх аналіз, вибравши оптимальні за різними критеріями рішення і порівняння.

Вітчизняною наукою напрацьовано і інші підходи до оцінки процесів реструктуризації, що проявляється у вибіркових показниках ефективності [2].

Зокрема для оцінки рівня розвитку окремих територій регіону можна скористатись наступною формулою:

$$I_{pn} = \sum x'_{yp} q_y,$$

де: I_{pn} – інтегральна оцінка рівня соціально-економічного розвитку територій p у рік n ;

x_{yp} – значення нормативних показників соціально-економічного розвитку території p ;

q_y – коефіцієнти вагомості показників.

Загальну характеристику структурних змін в економіці регіону можна отримати і за допомогою розрахунку індексу структурних зрушень:

$$I_c = \frac{\sum J P_j^o \Pi_j^i}{\sum P_j^o \Pi_j^o};$$

де: P_j^o – якісний показник j -ої сфери виробництва базового періоду;

Π_j^o – частка j -ої сфери діяльності базисного року (за чисельністю персоналу, тис. осіб, вартістю основних засобів виробництва, млн. грн.);

Π_j^i – частка j -ої сфери діяльності звітного року.

Показник сукупної ефективності регіональної економіки від реструктуризації може бути вираженим у вигляді узагальнюючого критерію ефективності:

$$K_e = \frac{Q(\text{ВДВ}, \text{ТП})}{I_n} \rightarrow \max,$$

де: K_e – приріст ефективності;

Q – обсяг кінцевого корисного ефекту, що може бути виражений валовою доданою вартістю (ВДВ), або показником виробництва товарної продукції (ТП) в базових галузях;

I_n – сукупні витрати.

В цілому методичне забезпечення реструктуризації економіки регіону дозволяє забезпечити її результативність і слугує важливим інструментом для прийняття виважених управлінських рішень.

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ПІСЛЯКРИЗОВОГО ПЕРІОДУ

О.В. МАЗУР, аспірант*

Київський університет ринкових відносин

В післякризовий період на роль та значення інвестиційної діяльності страхових компаній в страховому бізнесі є різні точки зору. Одна з них ґрунтується на тому, що основним завданням страхової компанії є надання страхових послуг, а тому інвестиційна діяльність має вторинне значення.

Прихильники іншої точки зору вважають, що інвестиційна діяльність є головною, створює умови для виконання страхових зобов'язань перед клієнтами, особливо це стосується страхування життя. Якщо для західних страхових компаній інвестиційна функція є рівнозначною щодо інших функцій, вітчизняні страховики часто недооцінюють важливість інвестиційної функції.

Переважає більшість вітчизняних страховиків заробляють кошти безпосередньо на страхових операціях і задовольняються низько дохідними інвестиційними інструментами, такими, як депозити. Розмір додаткового інвестиційного доходу є одним з важливих критеріїв спроможності страховика ефективно управляти активами.

У розвинутих країнах компанії страхового сектору отримують прибуток переважно за рахунок реалізації успішної інвестиційної політики.

Таким чином, інвестиційна діяльність страхових компаній має велике значення і на мікрорівні, оскільки вона є одним з головних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії.

Специфіка страхової діяльності зумовлює різні підходи при здійсненні інвестицій страховими компаніями. Так, страховики зі страхування життя, зазвичай вкладають кошти у довгострокові інвестиційні інструменти, оскільки доходи компаній зі страхування життя перевищують їх страхові витрати, а останні можуть бути оплачені з доходів від премій та інвестицій, то недоцільно вкладати фонди страхування життя в короткострокові цінні папери. Водночас анuitети та дохідні купони з гарантованою викупною сумою потребують іншого підходу до інвестицій, а саме – вкладень у короткострокові інвестиційні інструменти.

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Бондаренко В.М.

Для страховиків з ризикового страхування первинне значення має наявність грошей для виплати страхового відшкодування. Це потребує, щоб

інвестиції вкладалися на порівняно короткі терміни або, у крайньому випадку, щоб їх можна було легко перетворити на гроші. Крім того деякі страхові претензії, наприклад, претензії зі страхування відповідальності, можуть протягом тривалого часу залишатися неоплаченими повністю.

У зв'язку з цим, інвестиції можуть залишатися, але вони мають зберігати свою реальну вартість та приносити дохід, який накопичувався б для подальшої кінцевої виплати відшкодування. Наявність окремих видів страхових резервів, які можуть деякий час не використовуватися страховиками, потребують іншого підходу до інвестицій, а саме – вкладень у довгострокові інвестиційні інструменти. Зауважимо, що перебуваючи в ролі інвестора, страховик не тільки набуває додаткове джерело доходів, але й наражається на додаткові ризики.

Враховуючи той факт, що кошти страхових резервів не є власністю страховика, то важливого значення має державна регламентація розміщення цих резервів.

Інвестування та розміщення коштів страхових резервів з урахуванням вимог чинного законодавства означає дотримання страховиком законодавчо регламентованих напрямів розміщення, нормативів розміщення та принципів розміщення.

Напрями розміщення і нормативи розміщення є не однакою для технічних страхових резервів та резервів зі страхування життя, хоча багато в чому вони співпадають.

Можливість страховиків реалізовувати свій інвестиційний потенціал напряду залежить від загального рівня розвитку страхового ринку.

Впродовж 2009–2011 рр. страховий ринок України демонстрував високі темпи розвитку і, поряд з банківським сектором, був одним з найбільш динамічних секторів фінансового ринку. Його щорічний приріст становив 30–40% у сегменті страхування ризиків, та 60–70% – у страхуванні життя.

Основні чинники розвитку ринку – зростання добробуту населення та поліпшення його страхової культури. Незважаючи на світову фінансову кризу, яка в цілому негативно позначилася на становищі національних фінансових ринків, позитивна динаміка на українському страховому ринку зберігалася і на початку 2012 року.

Загальна динаміка страхового ринку визначалася наступними тенденціями. Станом на кінець 2010 р. кількість страхових компаній становила 469, що на 23 компанії, або на 5,16% більше, ніж на кінець 2009 р. У тому числі на 7 збільшилася кількість компаній по страхуванню (близько 72 компаній) та на 16 – компаній по страхуванню ризиків (близько 397 компаній).

Протягом останніх років впевнено зростала кількість компаній з іноземними інвестиціями. Так, наприкінці 2011 року на українському страховому ринку діяли 93 страхові компанії з іноземним капіталом, що в 2 рази більше, ніж на кінець 2009 р., а частка іноземного капіталу в українському страхуванні становила 27%.

Враховуючи, що в Україні вільні кошти страховиків, у силу специфіки вітчизняного законодавства та інституційних особливостей страхового ринку, не повною мірою трансформуються в інвестиційні ресурси, вирішення хронічних проблем перебуває у правовій площині.

НАУКОЄМНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

І.Г. МАКСИМЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Стан науково-технічного прогресу розвитку АПК дуже залежить від функціонування аграрної науки, метою якої є подальше поглиблення і розширення використання, перевезення, підготовка наукових та обґрунтованих рекомендацій щодо ефективної організації та вибору технології виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки.

Ефективне ринкове регулювання – це широка підтримка форм і способів господарювання, які сприяють використанню в сільськогосподарському виробництві наукових досягнень, розвиток ринку наукоємних технологій. Науково-технічний прогрес має в сільськогосподарському виробництві свої особливості. Вони пов'язані з природними і соціально-економічними відмінностями сільського господарства від промисловості.

Аналіз показує, що більшість підприємств, які впроваджують досягнення науково-технічного прогресу поліпшують своїх виробничі та економічні показники. Передові господарства, долаючи кризову ситуацію використовують в агропромисловому виробництві досягнення науки і техніки. Спостерігається зворотний процес – вимушений перехід до примітивних методів ведення господарства.

Досягнення біології, біохімії, селекції, генетики, мікробіології означають справжню революцію в сільському господарстві біотехнологічних. Їхні досягнення проявляються в нових засобах виробництва, нетрадиційних технологіях, які є складовими елементами зональних систем ведення сільського господарства. Традиційні механізовані технології виробництва пов'язані з негативними явищами: погіршенням фізико-хімічних властивостей ґрунту, забрудненням навколишнього середовища, погіршенням якості продукції.

Одним з найважливіших напрямків розвитку ринку нових технологій є впровадження безвідвальних технологій обробки ґрунту. У Канаді, природні умови якої багато в чому схожі на українські, вже давно відмовилися від оранки і застосовують зазвичай і глибоке рихлення ґрунту. У США також не використовують традиційну оранку з оборотом шару, а перейшли на нові види обробки ґрунту в сільському господарстві (мінімальну та нульову), що вимагає посиленої хімічного захисту рослин від бур'янів і шкідників.

Однак стратегічним напрямком розвитку науки і наукоємних технологій є державна підтримка біотехнологічних розробок у галузі агропромислового виробництва, зокрема рослинництва, тваринництва і сільськогосподарської мікробіології, головним чином на основі використання сучасних методів генної інженерії. Біотехнологія постачає на світовий ринок продукцію на мільярди доларів, в основному фармацевтичні препарати для профілактики і лікування багатьох важких захворювань людини та тварин. Цим же способом все більш широко здійснюється продовольство. Так, у США ще кілька років назад ввозили половину споживаного цукру (3-4 млн. т. в рік), сьогодні цей ринок складається на 7% з біотехнологічного аспартаму, який у 7 разів солодший цукру.

Обсяги тваринництва повинні плануватися з урахуванням повного забезпечення худоби поживними речовинами виходячи з розроблених наукою норм, розрахованих на реалізацію вже створеного генетичного потенціалу продуктивності. Магістральним напрямом розвитку тваринництва є сучасні комплексно-механізовані і автоматизовані ферми, що використовують нові ефективні технології.

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Жаворонкова Г. В.

Потребують вирішення екологічні проблеми. Зараз є певні розробки ефективної технології утилізації відходів тваринництва, в яких зосереджено від 40 до 50% органічної речовини спожитих кормів. Повинна існувати взаємодія в циклі "грунт – рослина – тварини – відходи тваринництва – грунт". Перспективою є також створення тварин, генетично стійких до інфекційних хвороб, отримання тварин – продуцентів, біологічно активних речовин.

Державне та ринкове регулювання щодо розвитку ринку нових технологій в АПК включає: фінансування створення та використання новітніх технологій (в рамках цільових державних програм, проектів); сприяння залученню додаткових джерел фінансування (позабюджетні кошти, кредити банків); вдосконалення механізму залучення інвестицій та стимулювання створення та використання наукоємних технологій; формування єдиної державної науково-технічної політики, розвиток законодавства; підтримка наукових установ, які розробляють нові технології; матеріальне стимулювання створення та використання нових технологій у господарствах і організаціях; встановлення податкових пільг користувачам нових технологій аж до повного звільнення їх від сплати податків; підтримка державними ресурсами програм і проектів створення нових технологій; забезпечення національної безпеки, здійснення контролю при передачі нових технологій за кордон та їх імпорту, а також за іноземними інвестиціями в галузі створення та використання нових технологій; формування державних банків нових технологій;

У сфері зовнішньоекономічної діяльності важливо звернути увагу на необхідність залучення до неї малих і середніх підприємств АПК, які, хоча і не мають в своєму розпорядженні достатніх засобів для проведення маркетингових досліджень, тим не менш, відіграють важливу роль, беручи участь у виробництві експортної продукції, яку вони дають у розпорядження інтеграторам-експортерам на субпідрядних контрактній основі. Майже на 100 заводах України та країн СНД, а також в Китаї впроваджується технологія переробки картоплі на крохмал з використанням гідроциклони. Тут же розроблено необхідне обладнання.

В сучасних умовах важливо удосконалити організаційний механізм прискорення впровадження науково-технічного прогресу. Це стосується прогнозування та планування, розробки та реалізації спеціальних науково-технічних програм, а також федеральної програми. Необхідно поглиблювати і розширювати інтеграцію науки і виробництва, створювати та вдосконалювати інформаційно-консультаційні служби АПК для забезпечення сільськогосподарських товаровиробників досягненнями науки і техніки.

ЕФЕКТИВНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ – УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

О.П. МАНЗІЙ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Земельний потенціал України складає близько 60,3 млн. гектарів землі та належить до основних чинників національного багатства. На території України зосереджено 8% чорноземних ґрунтів світу, 0,5% – запасів прісної води і 0,5% запасів деревини. Земельні ресурси України оцінюються в 3,5 трильйони доларів США, а землі сільськогосподарського призначення – в 766,5 млрд. дол. США, що становить 21,3% вартості земельних ресурсів (за даними Ради з вивчення продуктивних сил України НАНУ). Територія України відрізняється унікальною інфраструктурою, яка створювалася багатьма поколіннями людей.

Україна, займаючи 0,4% території суші Землі, має найродючіші землі: 60% площі ріллі України складають чорноземи, решта – переважно ґрунти, що характеризуються значною родючістю (сірі лісові і каштанові), і лише 15% ріллі припадає на дереново-підзолисті ґрунти.

Земельний фонд України характеризується надзвичайно високою господарською освоєністю. Україна входить до п'ятірки держав, в яких на 100 жителів припадає понад 50 га ріллі. Після таких великих за територією країн світу як США, Росія і Канада Україна посідає четверте місце і володіє 41,9 млн. га сільськогосподарських угідь, з яких 33,3 млн. га зайнято безпосередньо під ріллею. В Україні показник розораності сільськогосподарських земель один з найвищих у світі. Майже 70% території країни займають сільськогосподарські угіддя, понад 17% – ліси і лісовкриті площі. Міста й інші населені пункти займають більш як 6,9 млн. га земельного фонду, або 11,4%. Більш ніж половину території нашої країни (65,4%) використовують сільськогосподарські товаровиробники, 11,9% – громадяни. Ще більшою є питома вага продуктивних угідь у їх власності і користуванні. Зокрема сільськогосподарські товаровиробники використовують 80,8% сільськогосподарських угідь, а громадяни – 16,3%.

Україна достатньою мірою забезпечена орними землями на одного жителя (0,66 га ріллі порівняно із 0,24 га у світі), а середньозважений вміст гумусу в орних ґрунтах складає 3,25%. Однак, кількість орної землі у розрахунку на 1 особу не пов'язано з рівнем продовольчого забезпечення населення, оскільки останній залежить не лише від площі земельних ресурсів і родючості ґрунтів, а й від рівня культури землеробства, структури посівів, економіки країни, розвитку переробної промисловості, соціальних умов і рівня життя населення.

Землекористування не даремно опинилося в центрі уваги, оскільки земельні ресурси та способи їх використання є потужним фактором впливу на сталість розвитку. Масштабні земельні перетворення обумовили виникнення гострих проблем соціального, економічного і екологічного характеру. Зокрема, належним чином не забезпечується раціональне використання та охорона земельних ресурсів, відтворення продуктивного потенціалу сільськогосподарських земель. Своєрідність розвитку земельних відносин, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням землею, полягає у відсутності єдиної концепції землекористування та механізму її реалізації. Донедавна земельний фонд України знаходився виключно в державній власності, що обумовлювало директивний характер його використання. Перехід до приватної власності на землю і розвиток ринкової економіки кардинально змінили як земельні відносини, так і характер використання землі. Однак перетворення, що відбувалися в останні десять років, хоча і змінили суттєво правовий статус землі та організаційно-територіальні форми господарських підприємств, в остаточному підсумку не сприяли поліпшенню соціальних умов і розв'язанню екологічних проблем землекористування. Натомість, порушилась існуюча регіональна організація виробництва, зросла екологічна небезпека деградації продуктивних земель.

Земельноресурсний потенціал України, за різними експертними оцінками, дає змогу виробляти продуктів харчування на 140-250 млн. чол. Проте рівень його використання є низьким, а виробництво сільськогосподарської продукції не завжди забезпечує навіть власні потреби країни. Основна причина полягає в недостатньому технологічному й організаційному рівні землеробства, відсутності ефективного і дієздатного земельного законодавства. Інфраструктура землекористування поступово погіршується та відстає від потреб реальної економіки. Посівні площі сільськогосподарських культур скорочуються, рілля виводиться з господарського обігу, що обумовлює зменшення валової продукції рослинництва. Майже повсюдно порушені сівозміни, різко призупинено внесення органічних та мінеральних добрив, зростає забур'яненість полів, погіршується їх фітосанітарний стан.

Найбільша увага приділяється питанню збереження, раціонального використання і розширеного відтворення земельних ресурсів як базису сталого розвитку України. Актуальною проблемою сьогодення є організація використання, збереження і відтворення земельних ресурсів відповідно до принципів сталого розвитку. Особливу увагу слід зосередити на здійсненні сталого розвитку землекористування шляхом комплексного розв'язання проблем забезпечення раціонального використання землі. І однією з важливих складових їх вирішення є оптимізація землекористування.

ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

І. В. МАРЧЕНКО, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Суспільні відносини, які виникають під час сплати податків та інших платежів і врегульовані нормами права, є податковими правовідносинами між державними фінансовими органами й особами щодо обов'язкових платежів у бюджеті всіх рівнів.

Податкові правовідносини визначають широке коло питань, і перш за все, форми платежу, контроль за правильністю його нарахування і вчасного внесення в бюджет. Вони мають свої особливості, насамперед щодо їх суб'єктів та об'єктів: платників податків і державних податкових органів. Вони становлять механізм правового регулювання, дія якого починається від правової норми і до учасника правовідносин.

Особливості принципів і методів податкового права досліджуються в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема М. Недюха, Ю. Пашенко, В. Форостовець та інші.

Метод податкового права характеризується як владно-майновий, зумовлений необхідністю застосування імперативних (таких, що не допускають вибору) норм податкового права з метою формування державного бюджету за рахунок коштів платників податків, тобто імперативний метод.

У податковому праві головне місце займають принципи – норми, закріплені в конституціях, конституційних, органічних законах, у деяких нормативних актах виключно податкового характеру та ін. Принципи відіграють роль орієнтирів у формуванні податкового права. Будучи основними принципами нормативного регулювання, вони задають тон усій наступній правотворчості в податковій сфері, гарантуючи її логічність, безперервність та збалансованість. Вони є основними критеріями для оцінки якості податкової системи країни.

Галузеві принципи – принципи, властиві для конкретної галузі права. Зокрема для податкового права як підгалузі фінансового права, такі принципи закріплено у Податковому кодексі України.

До них належать принципи:

- стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності – введення пільг з оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва;
- обов'язковості – впровадження норм щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), визначених на основі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства;
- рівнозначності і пропорційності – справляння податків з юридичних осіб

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

здійснюються у певній частці від отриманого прибутку і забезпечення сплати рівних податків та зборів (обов'язкових платежів) на рівні прибутку і пропорційно вищих податків та зборів (обов'язкових платежів) – на більші доходи;

- рівності, тобто недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) у процесі визначення обов'язків щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів);

- соціальної справедливості – забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподатковуваного мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, котрі отримують високі та надвисокі доходи; а також стабільності – забезпечення незмінності податків та зборів (обов'язкових платежів) і їхніх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;

- економічної обґрунтованості – встановлення податків та зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;

- рівномірності сплати – встановлення строків сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) згідно з необхідністю забезпечення вчасного надходження коштів до бюджету з метою фінансування витрат;

- компетенції – встановлення і скасування податків та зборів (обов'язкових платежів), а також пільг їхнім платникам здійснюються відповідно до законодавства про оподаткування виключно Верховною Радою України, Верховною Радою АРК і сільськими, селищними, міськими радами;

- єдиного підходу – забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку та збору (обов'язкового платежу), об'єкта оподаткування, джерела сплати податку та збору (обов'язкового платежу), податкового періоду, ставок податку та збору (обов'язкового платежу), строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг;

- доступності – забезпечення дохідності норм податкового законодавства для платників податків та зборів (обов'язкових платежів).

Втілення їх має сприяти нейтралізації суперечностей, які виникають між державою в особі податкових органів і платниками податків, спонукати всіх суб'єктів підприємницької діяльності в Україні вчасно й у повному обсязі виконувати обов'язки зі сплати до бюджету частини свого прибутку на потреби держави.

СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Н.А. МАСЛОВАТА, студентка *

Уманський національний університет садівництва

Податкова система – це сукупність установлених у країні податків і обов'язкових платежів податкового характеру та механізму їх справляння. Як видно з визначення, вона дещо ширша від сфери оподаткування як механізму перерозподілу доходів. Водночас із погляду платників податків будь-які платежі на користь держави, що ведуть до зменшення їхніх доходів, розглядаються як податки, у зв'язку з чим подібне розширене трактування податкової системи цілком виправдане.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Податкова система кожної країни відображає її специфічні умови. У світі немає держав з тотожними податковими системами. Однак це не означає, що створення податкової системи і податкова політика ведуться спонтанно, як кому забажається. Є певні положення, які визначають підхід держави до цієї сфери своєї діяльності. Для того щоб податкова політика давала позитивні результати, необхідне наукове обґрунтування основ податкової системи.

Формування податкової системи ґрунтується на таких засадах: по-перше, системність, по-друге, установлення визначальної бази цієї системи і, по-третє, вихідних принципів.

Вимога системності полягає в тому, що всі податки мають бути взаємопов'язаними між собою, органічно доповнювати один одного, не вступати в суперечність із системою загалом та окремими її елементами. Системний підхід означає, що мають реалізовуватись обидві функції податків. З фіскального погляду податкова система повинна забезпечити гарантоване і стабільне надходження доходів у бюджет. З регулюючого погляду – забезпечувати державі можливість впливу на всі сторони соціально-економічного розвитку суспільства.

Визначальною базою побудови податкової системи є обсяг видатків бюджету та цільових фондів. Податки в державі – не самоціль. З погляду організації її фінансової діяльності вони вторинні відносно видатків.

Безумовно, слід ураховувати можливий негативний вплив високих податків на суспільство й економіку, але й ігнорувати інтереси держави неможливо. Збалансування доходів бюджету з обсягом державних видатків є аксіомою фінансової науки. Відхід від неї призводить до наслідків більш тяжких, ніж високий рівень оподаткування. Ідеться насамперед про інфляцію, яка, по суті, також є формою оподаткування, але прихованою. Особливість інфляції полягає в тому, що це відкладені на завтра податки, однак завтра доведеться платити значно більше, ніж сьогодні.

Важливою складовою побудови і функціонування податкової системи є встановлення її вихідних принципів. Вони розглядаються за трьома напрямками:

- принципи формування податкової системи;
- принципи оподаткування;
- принципи податкової політики.

Принципи формування податкової системи визначають фундаментальні доміанти відносно встановлення кожного податку окремо та їх сукупності. До них відносять: рівнонапруженість в оподаткуванні, урівноваженість інтересів держави і платників податків та цілеспрямоване застосування податків як фінансових інструментів регулювання пропорцій соціально-економічного розвитку.

Принципи оподаткування відображають засади справляння податків державою. У класичному вигляді вони були сформовані ще А. Смітом і залишаються актуальними до цього часу. Ці принципи досить прості й чіткі і зводяться до такого:

- усі громадяни мають сплачувати податки відповідно до своїх можливостей і доходів (обов'язковість, всеохоплюваність та платоспроможність);
- податок має бути чітко визначений і відомий усім (чіткість і прозорість);
- податок має сплачуватись у зручний час і спосіб (зручність для платника);
- система мобілізації податку має будуватись у такий спосіб, щоб мінімізувати витрати держави (фіскальна ефективність для держави).

Податкова політика здійснюється за певними напрямками і принципами. Напрями податкової політики визначаються завданнями соціально-економічного розвитку і можуть мати стимулюючу чи стримуючу спрямованість. Такими завданнями можуть бути забезпечення нарощування національного капіталу за рахунок капіталізації прибутку та сприяння інвестиціям, стимулювання експорту, забезпечення зайнятості

населення і політика доходів, бюджетне вирівнювання регіонального розвитку, гуманізація суспільних відносин, демографічна і молодіжна політика та сприяння розвитку сім'ї тощо. Основою податкової політики є забезпечення дієвості податків у реалізації зазначених завдань як через їх фіскальну, так і регулюючу функцію.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Я.А. МАТВИЄНКО, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Сучасний економічний розвиток України та її регіонів в значній мірі залежить від стану податкової політики. В умовах переходу до ринкової економіки важливим завданням економічної політики держави є створення і забезпечення функціонування в країні ефективної податкової системи. Податкова політика є безпосереднім інструментом впливу на розвиток економіки, відтворення виробничих процесів, перерозподіл доходів у суспільстві та покращення добробуту населення. Подолання соціально-економічних труднощів становлення економіки ринкового типу в Україні з урахуванням комплексного розвитку її регіонів вимагає суттєвих змін у діючій податковій системі та приведення її у відповідність до вимог нинішнього етапу розвитку суспільства.

Питанням податкової політики України займаються як вітчизняні, так і закордонні вчені, а саме: Конрад Ю., Мартинова Т., Максимова Л.П., П. Хайта, К. Бредлі, Ш. Бланкарта, К.Т. Кривенко та багато інших.

Сучасна податкова система України починає свій відлік з 1992 року. Це досить короткий час для створення високоефективної політики оподаткування, оскільки створення ефективної системи оподаткування – це не лише практична, а й серйозна наукова проблема. Адже податкова система включає в себе перелік встановлених в країні податків, зборів і обов'язкових платежів, а також складні механізми їх нарахування та внесення до бюджету та до державних цільових фондів.

Оцінка результативності діючої податкової системи дозволила сформулювати вимоги до системи оподаткування та принципи державного регулювання податкової системи, які враховують соціально-економічну ситуацію в Україні та стратегічні завдання реформування національної економіки. Податкова система повинна забезпечувати збільшення податкових надходжень за рахунок розширення бази оподаткування та легалізації тіншового сектора економіки, стимулювати розвиток виробництва, гарантувати стабільність та рівномірність податкових надходжень до державного бюджету, сприяти узгодженню загальнодержавних і місцевих інтересів і включати економічно обґрунтовані податки і податкові ставки.

Дотримання основних принципів оподаткування досить важливе для ефективної реалізації податкової політики сьогодні та створення оптимально справедливої та економічно виправданої системи оподаткування в найближчому майбутньому.

Сьогодні в Україні питання податкової політики належать до найгостріших як в економічному й соціальному, так і в політичному контексті.

Важливою умовою ефективної податкової політики є її стабільність і передбачуваність, завдяки чому у підприємств виникає можливість планувати господарську діяльність та правильно оцінювати ефективність прийнятих рішень.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Основними недоліками податкової системи України є: відсутність цілісної концепції її побудови та правового підґрунтя організації податкових відносин; зосередження на фіскальній ролі податків із втратою регулюючого впливу; можливість ухиляння від сплати податків; скорочення податкових надходжень; сприяння розширенню тіньового сектора економіки.

Таким чином, для вдосконалення податкової політики на сучасному етапі необхідно дотримуватися таких напрямів:

- прискорення процесів формування реального власника в усіх галузях національної економіки, насамперед у промисловості і аграрному секторі;
- створення умов для динамічного розвитку підприємств та галузей народного господарства, які мають тенденцію швидкого обігу фінансового капіталу, максимального зростання обсягу виробництва та прибутку;
- розширення сектору малого бізнесу, який дає змогу, з одного боку, забезпечити зайнятість значної частини населення, а з іншого – прискорити процеси розвитку національної економіки;
- оптимізація співвідношення між фінансовими ресурсами, мобілізованих до бюджетів різних рівнів, і грошовими засобами, що залишаються в розпорядженні фізичних та юридичних осіб;
- зміна співвідношення між податками, які сплачуються населенням і підприємницькими структурами, за рахунок істотного збільшення доходів фізичних осіб;
- збільшення податкової бази із значної кількості прямих податків, використання обґрунтованих податкових ставок залежно від виду діяльності та отриманих доходів;
- використання економічних важелів для обмеження товарообмінних операцій усіма підприємствами та галузями економіки.

Отже, розробка і використання в Україні податкової політики як засобу макроекономічного регулювання є одним з найактуальніших сучасних завдань. Невирішеність даної проблеми призводить до нестабільності податкової політики, що дестабілізує економіку.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

А.В. МИКИТЮК, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Фінанси підприємств як складова частина фінансової системи займають визначальне місце у структурі фінансових відносин суспільства. Вони функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід – основні джерела фінансових ресурсів. Саме тому від стану фінансів підприємств залежить можливість задоволення суспільних потреб, фінансова стійкість країни.

Об'єктом фінансів підприємств є економічні відносини, пов'язані з рухом коштів, формуванням та використанням грошових фондів. Суб'єктами таких відносин можуть бути підприємства та організації, банківські установи та страхові компанії, позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, аудиторські організації, інші суб'єкти господарювання, які є юридичними особами.

Фінанси підприємств – це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

У процесі відтворення фінанси підприємств як економічна категорія проявляються та виражають свою суть, свою внутрішню властивість через такі функції:

---

* Науковий керівник – к. е. н., Улянич Ю.В

- формування фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності;
- розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної виробничої та інвестиційної діяльності, для виконання своїх фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, господарюючими суб'єктами;
- контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

Формування фінансових ресурсів на підприємствах відбувається під час формування статутного фонду, а також у процесі розподілу грошових надходжень у результаті повернення авансованих коштів у основні та оборотні фонди, використання доходів на формування резервного фонду, фонду споживання і фонду накопичення.

Формування та використання фінансових ресурсів на підприємствах – це процес утворення грошових фондів для фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Рух грошових потоків кількісно відображає всі стадії процесу відтворення через формування, розподіл та використання грошових доходів, цільових фондів. Відтак фінанси є безвідмовним індикатором виникнення вартісних диспропорцій: дефіциту грошових коштів, неплатежів, нецільового використання коштів, збитків та інших негативних явищ у процесі фінансово-господарської діяльності підприємств.

Контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів впливає з притаманної фінансам здатності об'єктивно відображати кількісні й вартісні пропорції виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг.

Важливою є роль фінансів підприємств у забезпеченні збалансованості в економіці країни матеріальних та грошових фондів, призначених для споживання та нагромадження. Забезпечення такої збалансованості великою мірою впливає на стабільність національної валюти, грошового обігу, стану розрахунково-платіжної дисципліни в народному господарстві.

Обов'язковими передумовами ефективного функціонування фінансів підприємств є:

- різноманітність форм власності;
- свобода підприємництва та самостійність у прийнятті рішень;
- вільне ринкове ціноутворення та конкуренція;
- самофінансування підприємництва;
- правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності;
- обмеження і регламентація державного втручання в діяльність підприємств.

Фінанси є суттєвим складовим елементом системи управління економікою. Без фінансів неможливо забезпечити індивідуальний кругообіг виробничих фондів на розширеній основі, запроваджувати науково-технічні досягнення, стимулювати інвестиційну діяльність, регулювати структурну перебудову економіки.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ РИНКУ МЕДУ

С.І. МИКИТЮК, аспірант*

Вінницький національний аграрний університет

Проблема територіальної організації продуктивних сил для будь-якої країни є визначальною, бо вона лежить в основі господарського управління територією. Кожна держава, перш ніж розробити концепцію розвитку в довколишньому просторі, оцінює

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Мазур А.Г.

власні економічні, демографічні, природні, територіальні можливості, шукає нішу в територіальному й міжнародному поділі праці, визначає галузі спеціалізації як між внутрішніми територіями, так і щодо обміну товарами на світовому ринку.

Територіальний поділ праці, що закріплює певні галузі виробництва за регіонами, виявляється не лише у їхньому розташуванні, формуванні зон виробництва й збуту, але й у спеціалізації економічних районів, та поєднанні їхніх галузей, у між- і внутрішньорайонних зв'язках.

Питання територіальної організації окремих ринків були предметом досліджень багатьох вчених, зокрема таких, як: Лисецький А.С., Мазур А.Г., Мармуль Л.О., Пасхавер П.Й., Саблук П.Т., Топіха В.І., Уланчук В.С., Худолій Л.М., Червен І.І., Чернюк Л.Г., Шпичак О.М. та інші.

В умовах, коли економіка стала головним засобом реалізації суспільних потреб доцільно вивчати соціально-економічні райони з наголосом на соціальному факторі. Враховуючи вищезазначене слід погодитися із характеристикою категорії економічного району – це великий регіон України, територія якого тісно пов'язана з найбільшим населеним пунктом – демографічним, урбаністичним, соціальним, культурним та економічним ядром, що визначає її головні зовнішні функції і геопросторову організацію, яке поєднує поняття "соціально-економічний район", "антропогеографічний район", "суспільно-географічний район".

При територіальній організації виробництва слід дотримуватись принципів, які впливають із закономірностей районотворення і водночас є основою методів поділу території.

М.І. Долішній, М.М. Паламарчук та О.М. Паламарчук виділяють наступні принципи соціально-економічного районування:

- змістовність соціально-економічного районування – соціально-економічний район є не статистично однорідною територією за якоюсь ознакою, а соціально-економічною єдністю, цілісністю, спільністю життєдіяльності.

- перспективний аналіз районування – визначається часова властивість мереж районування. За допомогою районування треба вирішувати і прогнозувати соціально-економічні завдання. Районування може реконструювати минуле, відбивати стан регіоналізації соціально-економічної диференціації.

- проблемність районування – націленість його на вирішення соціально-економічних проблем у різних регіонах України. Разом з районуванням мають бути визначені і регіональні соціально-економічні проблеми.

- відповідність соціально-економічного районування і адміністративно-територіального устрою України – незбалансованість окреслених двох окреслених проблем веде до внутрішньої соціально-економічної розбалансованості.

За часів СРСР на території України нараховувалося приблизно 5 млн. бджолиних сімей, які виробляли близько 60 тис. тонн валового меду на рік. Тобто одна бджолина сім'я виробляла близько 12 кг меду на рік при потенціалі до 100 кг. Після здобуття Україною незалежності чисельність бджолиних сімей скорочувалася. Так в результаті масової загибелі бджіл взимку-навесні 2002-2003 років бджолосімей залишилося трохи більше 2 млн. Нині, згідно з даними експертів, їх близько 3,75 млн. В Україні налічується понад 2 тисяч виробників меду. 95% українського медового врожаю забезпечують приватні господарства. Виробництво продукції бджільництва в Україні зосереджене в таких господарських структурах: великі аграрні підприємства – 10%; приватні господарства – 33%; приватні пасіки, ферми – 44%; лісгоспи – 5%; інші – 8% валового виробництва.

Останніми роками в структурі виробництва меду в регіонах України лідирують за обсягом виробництва Полтавська (12%), Донецька (11%) та Черкаська (9%) області. Від

5% до 7% обсягу виробленої продукції належить Кіровоградській, Запорізькій, Вінницькій, Харківській, Сумській та Київській областям. Найбільша кількість підприємств-виробників меду знаходиться у Вінницькій, Полтавській та Черкаській областях. За обсягом виробництва продукції в розрахунку на одне підприємство лідирують Донецька, Запорізька та Полтавська області.

Найбільш вагоме становище на ринку фасованого меду займають компанії "Бартник", "Златомед", "Українська медова група", "Мед Поділля".

Хоча продукція бджолярства в Україні відповідає стандартам ЄС, роздробленість виробництва заважає розвитку галузі та негативно позначається на якості меду. Так, частка сільгосп підприємств у виробництві меду становить менше 1% і в результаті вони реалізують незначну частку від загального обсягу споживання. Понад 90% меду виробляють пасіки, господарі яких самостійно реалізують свою продукцію на торгових майданчиках або продають оптовим посередникам, що забезпечує їм достатню рентабельність.

В сучасний період існує необхідність забезпечення оптимального поєднання галузевого і територіального управління економікою, з метою всебічного розвитку продуктивних сил і посилення територіального аспекту, з метою задоволення потреб суспільства за рахунок внутрішніх резервів, враховуючи територіальний поділ праці.

ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

С.О. МИХАЙЛОВИНА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Інвестиційна діяльність особистих селянських господарств, як було встановлено, здійснюється рідко, несистематично, здебільшого за потребою, з метою вирішення окремих питань та фінансування поточних витрат. Джерелом таких інвестиційних ресурсів зазвичай є власні кошти. Специфіка досліджуваних господарств зумовлює певну сталість їхньої діяльності. Так, господарства використовують лише наявні у їхній власності земельні ділянки та пасовища, без оренди нових. У зв'язку з цим, найбільшим ризиком їхньої господарської діяльності є несприятливі погодні умови, що можуть спричинити неврожай сільськогосподарських культур, а також хвороби й інші фактори впливу на здоров'я та продуктивність худоби. Іншим значним фактором впливу слід вважати нехтування науковими підходами до ведення сільськогосподарського виробництва, здебільшого невикористання (або недостатнє використання) інтенсивних технологій рослинництва і тваринництва.

Є підстави вважати, що активізація інвестиційної діяльності через залучення інвестиційних ресурсів (власних і позикових) сприятиме ефективному розвитку досліджуваних особистих селянських господарств. Важливою складовою забезпечення їх ефективного розвитку виступає вдосконалення методичного апарату формування та використання інвестиційних ресурсів.

Процес удосконалення методичного забезпечення формування та використання інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств може здійснюватися поетапно.

Реалізація першого етапу передбачає аналіз сумарного обсягу результатів господарської діяльності особистих селянських господарств упродовж аналізованого періоду. Даний аналіз доцільно проводити з метою дослідження динаміки таких показників розвитку як: валова продукція, валові витрати, валовий дохід, чистий дохід.

Дослідивши основні тенденції вказаних показників та основні фактори впливу, які мали місце у досліджуваному періоді на діяльність особистих селянських господарств, доцільно спрогнозувати обсяги валової продукції та витрат на наступних п'ять років, що стане базою для удосконалення методичного забезпечення визначення потреби в інвестиційних ресурсах щодо забезпечення ефективного розвитку особистих селянських господарств. Очевидно, що головним фактором, який впливає позитивно на ефективність їх розвитку, є активізація інвестиційної діяльності.

В основі удосконалення методичного забезпечення формування та використання інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств провідне місце займає розробка системи показників ефективності інвестиційної діяльності, до якої доцільно віднести: приріст чистого грошового потоку після впровадження необхідного обсягу інвестиційних ресурсів; чиста теперішня вартість інвестиційного проекту з урахуванням інвестиційних ризиків; внутрішня норма доходності; коефіцієнт прибутковості капіталовкладень тощо.

Враховуючи той факт, що чистий дохід для особистого селянського господарства має таке ж значення, як і чистий прибуток для підприємства. Ми вважаємо, що на основі даного показника можливо розрахувати відносні показники прибутковості особистих селянських господарств, до яких слід відносити:

- валова рентабельність рослинництва – відсоткове відношення валового доходу від продажу продукції рослинництва до витрат рослинництва, %;

- валова рентабельність тваринництва – відсоткове відношення валового доходу від продажу продукції тваринництва до витрат тваринництва, %;

- валова рентабельність особистого селянського господарства – відсоткове відношення сукупного валового доходу до сукупних витрат господарства, %;

- чиста рентабельність особистого селянського господарства – відсоткове відношення сукупного чистого доходу до сукупних витрат господарства, %;

- валова рентабельність продажу – відсоткове відношення сукупного валового доходу до сукупного обсягу валової продукції господарства, %;

- чиста рентабельність продажу – відсоткове відношення сукупного чистого доходу до сукупного обсягу валової продукції господарства, %.

Другий етап передбачає прогнозування обсягів валової продукції особистих селянських господарств за досліджувані роки з урахуванням активізації їх інвестиційної діяльності.

На третьому етапі доцільно провести прогнозування витрат рослинництва і тваринництва.

На четвертому етапі визначається потреба досліджуваної сукупності господарств в інвестиційних коштах та оптимізацію їх структури.

На п'ятому етапі алгоритму вдосконалення методичного забезпечення формування та використання інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств потрібно визначити абсолютний приріст сумарного обсягу чистого грошового потоку, що може бути отриманий після впровадження необхідного обсягу інвестиційних ресурсів.

На шостому етапі доцільно зробити розрахунок чистої теперішньої вартості розробленого інвестиційного проекту їх розвитку з урахуванням інвестиційних ризиків.

На сьомому, заключному етапі потрібно провести оцінку ефективності їх інвестиційної діяльності за показниками внутрішньої норми доходності та коефіцієнтом прибутковості.

Отже, дослідження передумов для формування власних і позикових інвестиційних ресурсів та розробка шляхів активізації інвестиційної діяльності уможливили вдосконалення методичного апарату визначення потреби в інвестиційних ресурсах для забезпечення ефективного розвитку особистих селянських господарств.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ІНВЕСТИЦІЙ В СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

О.М. МОСКОВЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

Успішний розвиток сільського господарства потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Проте власні, залучені та позикові інвестиційні джерела сільськогосподарських товаровиробників поки що недостатні для задоволення їхніх інвестиційних потреб, хоча в динаміці вони зростають. Зовнішні, зокрема й іноземні, інвестиції в галузь надходять в обмежених обсягах, а частка сукупного капіталу нерезидентів поки що незначна. Тому в стратегічній перспективі необхідно здійснити додаткові заходи щодо інвестиційного забезпечення сталого розвитку сільського господарства. За підрахунками економістів для забезпечення сталого розвитку галузі необхідно, щоб прогнозні обсяги інвестицій в основний капітал у 2015 році становили 30, а в 2020-му – 45 млрд. грн.

В сільському господарстві спостерігається низька інвестиційна активність, що зумовлено особливостями галузі:

- сезонність і тривалий період обороту;
- висока фондо- і матеріалоємність, яка потребує значних інвестицій;
- залежність від природо-кліматичних умов;
- відносна негнучкість сільськогосподарського виробництва до змін умов виробництва;
- невеликий строк зберігання продукції, що потребує швидкої переробки і реалізації.

Спад інвестування сільського господарства зумовлений також скороченням відносних інвестицій товаровиробників через погіршення їх фінансового стану, умов одержання кредитів, скорочення зовнішніх інвестицій внаслідок низької норми прибутку та високого ступеня ризиків. За цих умов важливого значення набуває обґрунтоване визначення пріоритетних напрямів вкладення вкрай обмежених інвестиційних ресурсів в розвиток галузі.

В рослинництві інвестиційні процеси повинні бути спрямовані на:

- підвищення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на основі підвищення родючості ґрунтів;
- зростання урожайності сільськогосподарських культур та покращення якості продукції;
- зниження затрат енергоресурсів;
- зменшення залежності продуктивності рослинництва від природних факторів;
- підвищення ефективності використання меліоративних земель;
- економію трудових і матеріальних витрат;
- подолання процесів деградації і руйнування природного середовища та екологізацію виробництва.

Інвестиційну політику в рослинництві необхідно будувати на запровадженні ресурсозберігаючих технологій обробки продукції землеробства, основу якої повинно складати оновлення техніки.

Технологічна модернізація виробництва повинна здійснюватись через інвестиції:

- на придбання високоефективної техніки і обладнання (комбінованих ґрунтообробних і посівних агрегатів, комбайнів у комплектації з подрібнювачами, комплектів машин для ефективного використання мінеральних добрив, засобів захисту рослин);

- в технологічне переоснащення існуючої бази післязбиральної обробки зерна і насіння з використанням високопродуктивного обладнання;
- в механізацію навантажувально-розвантажувальних і транспортних операцій, частка яких від всіх витрат у сільському господарстві складає біля 25%.
- на розвиток виробничо-технологічної бази насінневих господарств для забезпечення підприємств насінням високих репродукцій;
- в відновлення, підтримку і збереження родючості сільськогосподарських угідь.

В умовах спаду виробництва тваринницької продукції важлива роль у відновленні галузі належить техніко-технологічним інвестиціям, які пов'язані з індустріалізацією виробництва, комплексною механізацією і автоматизацією виробничих процесів, реконструкцією, модернізацією і технічним переоснащенням тваринницьких ферм і комплексів, освоєнням енергозберігаючих технологій, що обумовлюють рівень і ефективність виробництва продукції тваринництва. Застосування ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції тваринництва при широкому використанні машин і обладнання нового покоління є визначальними у підвищенні ефективності виробництва продукції.

Рівень продуктивності тварин безпосередньо залежить від удосконалення селекційно-генетичного потенціалу. З ціллю більш ефективного використання кращих генотипів тварин, прискореного удосконалення племінних і продуктивних якостей тварин необхідне укріплення матеріально-технічної бази племінних господарств, підготовка кадрів для запровадження перспективних технологій в тваринництві.

Всі вище вказані заходи потребують значного збільшення щорічних інвестицій у сільське господарство. Це стає можливим при умові відновлення інвестиційного потенціалу аграрних підприємств за рахунок удосконалення державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації, інвестиційного забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури, підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ МАРКЕТИНГОВИХ СЛУЖБ НА РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ УКРАЇНИ

В. Ф. НЕВЛАД, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Комерційна діяльність по збуті продукції на підприємстві досить багатогранна, вона починається з координації інтересів виробника з вимогами ринку. Виробник продукції зацікавлений у зниженні витрат виробництва, а це можливо досягти при більших обсягах виробництва й невеликій номенклатурі продукції, що випускається. Однак ринок вимагає іншого: споживачі зацікавлені у великому виборі якісної, різноманітної продукції з різними споживчими властивостями за прийнятною ціною.

Сільськогосподарське машинобудування є високоінтегрованою галуззю і характеризується глобалізацією, яка постійно наростає. Більшість великих продуцентів — John Deere, Case, New Holland (CNH Global), AGCO Corporation — є транснаціональними корпораціями, які мають спільні виробничі або складальні підприємства в усьому світі. Інші компанії, які не виготовляють своєї техніки на зарубіжних підприємствах, мають у багатьох країнах своїх торговельних агентів і канали збуту продукції.

Світове сільське господарство має тенденцію до збільшення розмірів фермерських господарств, зростання рівня їх механізації. Найпомітніше ця тенденція проявляється в США, Канаді, Австралії та 6 країнах Західної Європи. Тому більшість сільгосптехніки, що реалізується на ринках цих країн, йде на заміну малопродуктивної застарілої техніки.

Дедалі більше фермерів обробляють ґрунт агрегатами, що використовуються на міжгосподарській основі. Обсяг продажів зернозбиральних комбайнів у 2009–2010 господарському році скоротився до 3000 шт. Причиною цього стало підвищення продуктивності зернозбиральних комбайнів та насичення ними господарств.

У період планової економіки підприємства України виготовляли лише близько 30% найменувань техніки, потрібної сільськогосподарському виробництву. Із переходом до ринкової економіки до виробництва сільгосптехніки підключилася низка підприємств інших галузей, розширили номенклатуру виробництва підприємства сільськогосподарського машинобудування.

За своїм технічним рівнем, зокрема за надійністю, вітчизняна техніка поступається зарубіжним аналогам, але значно дешевша і більш пристосована до умов використання. Проте обсяги виробництва і продажів нової сільгосптехніки залишаються малими, через що машинно-тракторний парк (МТП) сільгосппідприємств морально та фізично старіє, зменшується кількісно. Такий МТП не забезпечує вчасного виконання потрібного обсягу робіт, що веде до розтягування строків польових робіт і втрат урожаю. В Україні мають свої представництва практично всі провідні західноєвропейські фірми, що виготовляють сільськогосподарську техніку. Обсяги продажів зарубіжної техніки, як і вітчизняної, теж обмежені. Найбільшу активність в питаннях створення СП виявив Дніпропетровський «Південмаш», який зараз організовує потужності для побудови та обслуговування своєї продукції в Казахстані та на Кубі спільно з тамтешніми партнерами (одне СП підприємство вже працює в Єгипті).

В2012році на внутрішній ринок за допомогою лізингової схеми з ВАТ «Харківський тракторний завод» реалізовано 100 одиниць техніки (у планах значилося 450). При виробничих потужностях 20 тис. тракторів на рік ХТЗ виробляє близько 1 тис. В останні роки 30% харківської продукції продається в країні, а інші 70% експортуються.

Щорічно аграрії витрачали на закупівлю сільгосптехніки 12-15 млрд грн., тобто 70-80% припадало на імпорту. За прогнозами в найближчі роки постачання імпортової техніки займе до 70% українського ринку.

Тому, фінансово-промислові групи і великі агрохолдинги створили підрозділи з торгівлі та обслуговування імпортової сільгосптехніки. У цьому бізнесі мають свої інтереси група Приватбанку (ТОВ «ПриватЛізинг», дилер CLAAS), група «Райз, ТОВ «Агротек» і багато інших.

Крім того, в Україні торгують сільгосптехнікою великі іноземні компанії, такі як АМАКО (США). А представники галузі намагаються заручитися підтримкою більш передових виробників і мають наміри збирати їх техніку в Україні.

Техніка, зібрана в Україні, має близько половини вітчизняних комплектуючих, що дозволяє їй брати участь у державній лізинговій програмі НАК «Украгролізинг».

Оскільки зернозбиральні комбайни та трактори становлять більшу частину імпорту сільськогосподарської техніки, торгові марки та імпортери цих товарних груп є лідерами всього бізнесу сільськогосподарської техніки.

За результатами маркетингового 2011 року, в Україну було імпортовано більше 2700 зернозбиральних комбайнів на суму близько \$330 млн. У вартісному виразі лідерами серед торгових марок стали: «Claas» (25,3% загального імпорту комбайнів в Україну), «John Deere» (17,4%) і «Палес» (15,1%). У вартісному вираженні лідерами серед імпортерів комбайнів стали компанії «Техноторг-Дон» (16,2% загального імпорту комбайнів в Україну) і «Ростсельмаш» (7,4%). За ними йдуть імпортери американських і європейських комбайнів: компаній «Райз» (6,5%), «Агротек» (5,2%) і «Новофарм» (4,6%).

Ринок імпортованих тракторів має не менш значні показники. За результатами маркетингового 2011 року, в Україну було імпортовано близько 10000 тракторів потужністю більше 80 к.с. на загальну суму близько \$330 млн. У вартісному виразі

лідерами серед торгових марок тракторів є: «МТЗ» (47,2% загального імпорту тракторів в Україну), «John Deere» (19,0%), «Case» (11,3%) і «New Holland» (6,5%). Імпорт тракторів МТЗ в основному ділиться між двома лідируючими постачальниками: «Техноторг-Дон» (24,7% загального імпорту тракторів в Україна) і «ТД МТЗ-Білорусь-Україна» (14,0%). За постачальниками білоруських тракторів йдуть імпортери американських і європейських тракторів: компанії «Новофарм» (6,1% загального імпорту тракторів в Україну), «Агротек» (5,7%) і «Агробудівельний альянс «Астра» (5,5%).

Незважаючи на зростаючі обсяги імпорту, Україна належить до числа ринків, що розвиваються.

Провідні компанії-виробники, торгові марки яких займають лідируючі позиції, як і раніше знаходяться в процесі формування дилерських мереж.

На даний час в сільському господарстві – стратегічної галузі України – маркетинг відіграє ключову роль. Зазвичай витрати на маркетинг у компаній-лідерів цього бізнесу становлять 2-3% від обороту. Будь-який власник вимагає ефективного використання коштів. Тому принципово важливо спочатку вибудувати правильну й ефективну систему комунікацій з клієнтами, яка завтра збільшить продажі компанії.

Спочатку, компанії визначаються з положенням на ринку – це тема покупки досліджень (визначення обсягу ринку, частки торгових марок та імпортерів, виявлення найбільш інтенсивних конкурентів, співвідношення нової техніки і тієї яка була у користуванні). Далі компанії визначають найбільш прибуткові сегменти, ставлять завдання і виробляють методи для їх досягнення. Примітно, що в пост-кризовий період система комунікацій і методи просування компаній змістилися від іміджевої реклами в сторону персонального продажу. Таким чином, компанії стають ближче до клієнтів, організовуючи на їх базі численні дні поля і демонстрації техніки в робочих умовах. Вибіркова участь у виставках та профільних заходах також є ефективним методом комунікації. Велике значення має робочий матеріал компанії – те, з чим доводиться працювати звичайному менеджеру з продажу: електронний каталог техніки ефективно замінить сто рекламних буклетів, а фільм про компанію-постачальника за допомогою інтерв'ю з кінцевими користувачами розповість про конкурентні переваги компанії і вигоди співпраці для українських фермерів. Все це в купе створює професійний образ компанії і складає ключові фактори успіху.

У кожному разі, маркетингова комунікація компанії-імпортера повинна бути спрямована на кінцевого споживача і створення з ним довгострокових партнерських відносин. Для цього фахівці з маркетингу повинні не тільки розробити для компанії-імпортера комплекс ефективних методів просування, але й мають виконати частину роботи: від маркетингового дослідження до створення відповідного іміджу.

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

О.О. НЕДБАЛЮК, здобувач*

Вінницький національний аграрний університет

Маркетингова стратегія пов'язана із діяльністю підприємства для досягнення ринкових переваг в довгостроковій перспективі з точки зору конкурентів та споживачів [Акімова І.М. 2001].

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Колесов О.С.

В широкому розумінні маркетингова стратегія – основа дій підприємства в конкретних ринкових умовах, що визначає ефективне використання наявних маркетингових ресурсів для розширення цільових ринків та досягнення позитивних результатів [Abell D.F. 1980]. Більш вузько маркетингова стратегія – це напрямок діяльності підприємства при виборі цільових ринків, розробці та практичному втіленні комплексу маркетингу [Day G.S. 1986].

Як зазначає Бондарєва Ю.Г. [2010], основне призначення маркетингової стратегії полягає в узгодженні між собою маркетингових цілей підприємства з її можливостями, вимогами споживачів, використати слабкі позиції конкурентів та свої конкурентні переваги.

Існує велика кількість видів маркетингових стратегій: глобальні маркетингові стратегії (в якому напрямі розвиватиметься фірма?), базові стратегії (на яких конкурентних перевагах базуватиметься стратегія?), стратегії росту (які напрями розвитку слід обрати?), конкурентні (яку стратегію конкурентної боротьби обрати?) та функціональні маркетингові стратегії (які рішення щодо комплексу маркетингу слід прийняти?).

Серед глобальних маркетингових стратегій, які визначають принципові рішення щодо вибору напрямку розвитку фірми, виділяють наступні [Гаркавенко С.С. 1998]:

- стратегія інтернаціоналізації (освоєння нових ринків);
- стратегія диверсифікації (виробництво нових товарів);
- стратегія сегментування (виробництво широкої гами товарів для різних груп споживачів);
- стратегія глобалізації (стандартизація продукції на основі визначення загальних характеристик ринків, які не залежать від особливостей країн);
- стратегія кооперації (взаємовигідна співпраця з іншими фірмами).

За М.Портером [1990] базовими є наступні стратегії: стратегія цінового лідерства; стратегія диференціації; стратегія концентрації.

Вибір напрямку росту обумовлює і вибір маркетингової стратегії: стратегії інтенсивного росту; стратегії інтегративного росту; стратегії диверсифікації [5].

Відповідно до частки ринку, яку займає фірма, Ф.Котлер [1990] виділяє чотири типи маркетингових конкурентних стратегій:

- маркетингові стратегії лідера ринку;
- маркетингові стратегії челенджера;
- маркетингові стратегії послідовника;
- маркетингові стратегії нішера.

До функціональних маркетингових стратегій належать: товарна стратегія; цінова стратегія; стратегії розподілу і просування.

При формуванні стратегії для молокопереробних підприємств насамперед необхідно врахувати: на якій стадії життєвого циклу перебуває галузь; структуру галузі; сутність і потужність п'яти конкурентних сил (постачальники найважливіших ресурсів, покупці, конкуренція між продавцями в середині галузі, товари-субститути, потенційні продавці даного товару), масштаби діяльності конкурентів.

На ринку молока та молочної продукції найчастіше використовуються такі конкурентні стратегії, як стратегія «збору врожаю», нішева стратегія, стратегія захоплення та утримання лідерських позицій, стратегія швидкого вилучення капіталу [Ларіна Я.С. 2007]. Проте така класифікація є неповною, тому що на ринку молочної продукції є приклади імітації стратегій інших підприємств (стратегія послідовника) чи захоплення лідерських позицій на ринку (це мета фірми-челенджера). Також потрібно зважати на те, що слідування певній стратегії залежить від задачі, яку підприємство реалізує в даний момент.

Отже, маркетингова стратегія — це основний напрямок маркетингової діяльності підприємств, в процесі реалізації якої вони хочуть досягти намічених цілей та бути конкурентоспроможними. У стратегіях, які розробляються для суб'єктів ринку молока та молочної продукції мають бути розглянуті ті продукти, що вже випускаються та нові, ціни, просування молокопродуктів на ринку та доведення їх до споживачів. Також важливо визначити, як саме стратегія реагуватиме на небезпеки та можливості ринку.

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Ю. В. ОВСЮКОВА, аспірант*

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

Незважаючи на структурні зміни в економіці, окремі теоретичні та практичні проблеми щодо формування виробничих витрат сільськогосподарських підприємств залишаються невирішеними. Недостатньо обґрунтованою є проблема впливу організаційно-правових форм господарювання на діяльність підприємств. Це зумовлює об'єктивну потребу розгляду впливу організаційно-правових форм господарювання сучасних підприємств та їх об'єднань на формування виробничих витрат. Адже процеси приватизації й реструктуризації великих підприємств, а також галузевих комплексів привели до утворення груп суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних відносинами економічної та організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі й управлінні. Ефективне формування виробничих витрат у межах взаємопов'язаних підприємств можна забезпечити, проаналізувавши економіко-правові засади створення та функціонування суб'єктів господарювання, що пов'язані відносинами контролю-підпорядкування.

Основною засадою дослідження питань створення груп та об'єднань підприємств, взаємопов'язаних через систему участі в капіталі або в управлінні, є те, що вони розвиваються від простих до складних форм. Так, підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно та самостійний баланс. Суб'єкти господарювання мають право відкривати свої філії, представництва, інші відокремлені підрозділи без створення юридичної особи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування.

Відокремлений підрозділ юридичної особи – це філія, інший підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та виробляє продукцію, виконує роботи або операції, надає послуги від імені юридичної особи, або здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи. Філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місце знаходженням та здійснює всі або частину її функцій.

Розглянемо детальніше вплив організаційно-правової форми на формування виробничих витрат сільськогосподарських підприємств на прикладі філії «Світанок» Дочірнього підприємства «Агрофірма «Шахтар» Слов'янського району Донецької області.

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Олійник Т. І.

Філія «Світанок» не є юридичною особою і фактично виступає у складі дочірнього підприємства «Агрофірма «Шахтар». Філія надає свій земельний капітал і основні фонди в оренду засновникові. Організаційно-правова форма Засновника – Дочірнє підприємство. Така форма організації дає можливість консолідувати фінансові ресурси і гарантує здобуття крупних кредитів і ін. Але не дивлячись на всі переваги дочірнє підприємство, як форма організації проявило себе не з кращого боку і володіє рядом серйозних недоліків.

Зокрема, при створенні і функціонуванні агрофірми – в цьому величезному виробничому і територіальному конгломераті розчиняються індивідуальні сільськогосподарські підприємства, вони втрачають свою самостійність, міняється селянський побут, землевласники стають найманими робітниками. Все це сприяє тому, що фактично господарем є адміністрація Агрофірми, а сільськогосподарські товаровиробники залишаються в ролі звичайних найманих робітників і постачальників сировини для переробки.

При цьому ціни на продукцію завжди обмежені самим Засновником, тобто Агрофірмою, оскільки її монополізоване положення (за відсутності пропозиції з боку інших організацій), при існуючій загрозі прискороного псування сільгосппродукції, служить обмежувальним бар'єром для цін. Якби філія мала право голосу і могла вступати в акціонерні суспільства з переробними підприємствами, то між ними б встановлювалися взаємовигідні договірні стосунки, включаючи формування цін. А в даному випадку філія «Світанок», зобов'язана направляти свою продукцію лише на переробні підприємства, що входять до складу ДП «Агрофірма «Шахтар». У результаті, не володіючи можливістю для встановлення прийнятних закупівельних цін на свою продукцію, вони до того ж, не мають ні можливості шукати вигідніші канали її реалізації, ні припиняти її виробництво зовсім, переорієнтовуючись на виробництво інших видів продукції, оскільки право вирішального голосу завжди залишається за Засновником. Сукупність цих чинників і привела до того, що занижені ціни реалізації готової продукції філії «Світанок» при зростаючій тенденції собівартості перевели підприємство з категорії прибуткових в категорію близьких до банкрутства. Можливе таке положення справ вигідно Агрофірмі, оскільки, показавши державі, що її діяльність збиткова, з'явиться можливість відхилитися від сплати податків і, можливо, отримати дотації на сільськогосподарську діяльність. Дана проблема дуже глибока і, по своїй суті, лежить в корені багатьох подальших проблем філії «Світанок», у тому числі – критичному положенні фінансово-економічного стану.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що Дочірнє підприємство показало себе як неефективний спосіб організації власності в сільськогосподарському підприємстві «Світанок». Тому виникає необхідність спочатку застосувати реструктуризацію Агрофірми. У широкому розумінні реструктуризація передбачає комплексність змін, а не зміну однієї сфери. Впровадження реструктуризації дозволить отримати, перш за все, соціальний ефект, а також покращення фінансового становища підприємства.

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

О. А. ОВЧАРУК

Уманський національний університет садівництва

Хлібопекарська галузь є однією з провідних галузей харчової промисловості України, призначення якої – безперебійне забезпечення виробництва хліба, хлібобулочних та інших борошняних виробів у обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки.

Протягом останніх років в хлібопекарській галузі зафіксовано спад виробництва. Можна констатувати, що обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів за останні 5 років зменшилися. Так, обсяг виробництва хлібобулочної продукції у 2012 році зменшився порівняно з 2007 роком на 340 тис. т.; обсяг виробництва хлібобулочної продукції у розрахунку на одну особу у 2012 році складав 37,1 кг, тоді як, у 2007 р. – 43,6 кг. Зменшення обсягів споживання стало основною причиною падіння обсягів виробництва хліба і хлібобулочних виробів. Це пов'язують зі скороченням населення, зниженням доходів та платоспроможного попиту населення, зміною структури випікання і споживання продукції. Також на зменшення споживання хліба значний вплив має збільшення випікання хліба населенням самостійно.

Водночас, внаслідок значного зростання цінової конкуренції, виробники хлібобулочних виробів для зменшення ризику об'єднуються у великі холдинги, кожен з яких займає від 5 до 11% внутрішнього ринку хлібопродуктів України та запроваджують нові тактики розширення ринків збуту та налагодження системи інформаційних потоків між виробником та кінцевим споживачем. Але концентрація зусиль та ресурсів підприємств без відповідного маркетингового забезпечення не дасть належного ефекту в боротьбі за покупця.

При формуванні маркетингової стратегії хлібопродуктовим підприємствам необхідно визначити підходи до вибору маркетингових комунікацій та визначитися з методами оцінки їх дії. Підгрунтя таких підходів становлять основні цілі – збут, ціна, товар, а також результати дослідження факторів, що впливають на вибір споживача під час придбання хлібобулочних виробів.

Функціонування підприємств в умовах ринку потребує наявності релевантної інформації про стан ринку хлібопродуктів, уподобання споживачів, якість та кількість сировини, новітні технології, які застосовуються у хлібопеченні, що і покладено на функцію маркетингу. Тому дедалі більшого значення набуває така складова комплексу маркетингу, як маркетингові комунікації, а саме – рекламування, стимулювання продажу, персональний продаж, паблік рилейшинз. Система елементів маркетингових комунікацій спрямована на інформування, переконування, нагадування споживачам про товар виробника, підтримку його збуту, а також створення позитивного іміджу підприємства. Однак, аналіз витрат на маркетингові комунікації підприємств хлібопродуктового підкомплексу свідчить, що використовуються лише окремі маркетингові комунікації. Якщо і проходить рекламування продукції то без заходів із стимулювання продажів. Виходячи з результатів досліджень Білоусової М. М., для хлібопродуктів, що характеризуються високою швидкістю руху на стадії виходу на ринок, необхідно мати таку структуру витрат на маркетингові комунікації: рекламування – 30%, стимулювання продажу – 30%, персональний продаж – 30%, паблік рилейшинз – 10%.

Таким чином, механізм маркетингового регулювання господарської діяльності – це сукупність форм, методів, засобів, за допомогою яких керівники мають регулювати маркетингову діяльність підприємства. Заходами вдосконалення управління маркетингом є розробка маркетингових стратегій розвитку, поліпшення товарної, збутової та цінової політики, організація успішних рекламних акцій тощо. Використання маркетингового управління на підприємствах агропромислової сфери є не тільки доцільним, але й необхідним для успішної їх ділової активності.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Н.В. ОЛЯДНІЧУК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Наслідки переходу суб'єктів підприємницької діяльності на міжнародні стандарти на даному етапі розвитку потребують аналізу та переосмислення тих процесів, які відбуваються в системі бухгалтерського обліку. Адаптація українського законодавства у сфері обліку та звітності до законодавства розвинених країн світу потребує розв'язання низки проблем, вирішення яких вбачаємо у застосовуванні системного підходу до дослідження кожного питання у взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими.

Аналіз останніх публікацій у сфері даної тематики свідчить про те, що пошуком шляхів вирішення проблем теорії і практики обліку й звітності займаються науковці та практики, проте питання залишається відкритим і недостатньо дослідженим.

Систематизація та класифікація проблем сучасного бухгалтерського обліку й звітності сприятиме поетапному їх вирішенню, що дозволить визначити місце, яке займає ця проблема в обліковій науці та практиці.

Першочерговою проблемою є складність бухгалтерського обліку як науки та недостатня його відповідність запитам практичного застосування. Бухгалтерський облік як наука будується не лише на практичній діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, але і на економічній теорії, філософії, математиці, логіці тощо. Існуючі проблеми в кожній зі сфер обліку можна привести у певний порядок, якщо застосувати метод класифікації, що передбачає розподіл певних об'єктів за класами залежно від їх загальних ознак (рис. 1).

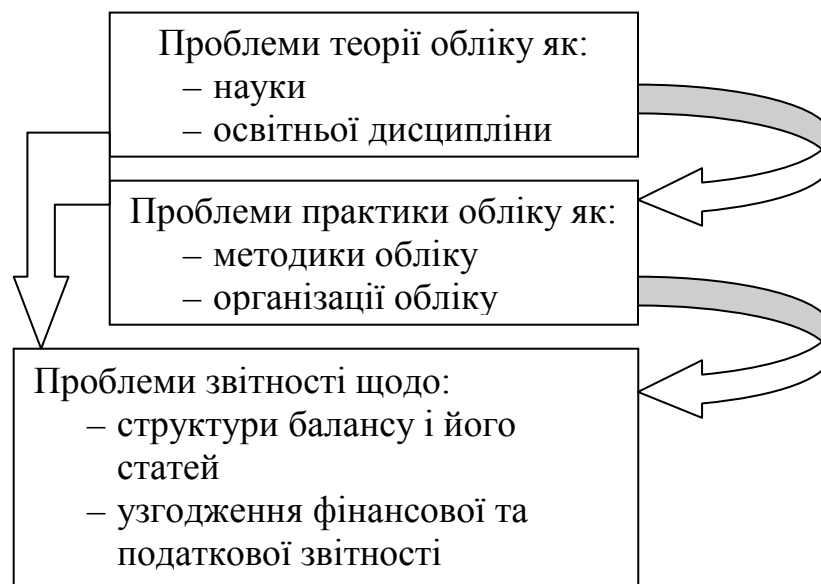

Рис. 1. Класифікація проблем обліку та послідовність їх вирішення

Проблеми теорії обліку як науки доцільно розглядати з двох сторін: проблеми теорії процесу бухгалтерського обліку і проблеми теорії організації обліку. У теорії процесу обліку предметом вивчення є господарські засоби і джерела їх утворення, а предметом теорії організації обліку є обліковий процес. Проблеми обліку як освітньої дисципліни включають проблеми викладання обліку, проблеми отримання практичних навичок і проблеми самостійного вивчення. На нашу думку, великою помилкою є заміна дисципліни «Теорія бухгалтерського обліку» на «Бухгалтерський облік» (який дещо

завуальовує проблемні питання теорії) та розподіл курсу «Фінансовий облік» на «Фінансовий облік 1» і «Фінансовий облік 2» (які мають аналогічні предмет та метод вивчення).

Проблеми практики обліку класифікують за двома групами: проблеми методики та організації обліку. Проблеми методики обліку відображаються в оцінці об'єктів і їх відображення в системі бухгалтерських рахунків, тобто проблеми протиріч облікового законодавства, практичного застосування положень (стандартів) обліку, звітності й оподаткування тощо. У галузі облікової практики дослідники вказують на невідпрацьованість методик обліку об'єктів і процесів виробництва, відсутність детальних інструментів щодо переходу від старої системи обліку до нової в різних виробничих галузях. Проблеми організації обліку спостерігаються в організації бухгалтерської служби в управлінській структурі підприємства та організації облікового процесу. Проблеми організації обліку полягають у відсутності наукових напрацювань, спрямованих на формування цілісного концептуального підходу щодо технології організації бухгалтерського обліку з урахуванням специфіки суб'єктів підприємницької діяльності, а також у відсутності відповідних практичних розробок і методик, які деталізують і чітко окреслюють етапи й механізми організації запровадження бухгалтерського обліку в практичну діяльність.

Проблеми теоретичного характеру та труднощі практичного застосування нормативно-законодавчих документів облікового характеру призводять до проблем звітності, а саме: проблеми структурної будови балансу (відсутність статей в окремих розділах) та недостатність інформаційного аналітичного матеріалу у балансі, що негативно впливає на залучення інвестицій. Суттєвою проблемою є розбіжності у двох видах зовнішньої звітності: фінансовій і податковій. В результаті цього мимоволі виникає викривлення (фальсифікація) звітності.

Таким чином, результати досліджень проблем теорії і практики бухгалтерського обліку та звітності доводять, що бухгалтерський облік у нових умовах господарювання втратив важливу роль інструмента з формування правдивої та неупередженої інформації про діяльність підприємства для користувачів.

Сформульовані положення спрямовані на наукове забезпечення розвитку теорії та практики бухгалтерського обліку, підготовку нормативно-правових актів з реформування національної системи обліку, удосконалення методичного забезпечення освіти та підвищення кваліфікації бухгалтерів.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ УКРАЇНИ

Л.А. ПАНКРАТОВА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Активний розвиток ринкового середовища в Україні вимагає практично щоденного вдосконалення методологічних засад організації бухгалтерського обліку банківської системи комерційних банків як важливого засобу реалізації ефективних управлінських рішень.

Вагомий внесок у дослідження принципів обліку та звітності здійснили провідні вітчизняні вчені, зокрема: Ф.Ф. Бутинець, В.А. Дерій, Н.М. Малюга, О.О. Олійник, М.М. Шигун, А.П. Дикий, Л.М. Кіндрацька, А.М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, Г. Табачук, О. Сарахман, Т. Бречко, Г. Пришляк та ін.

Протягом останніх років банківська система України перетворилася на одну з провідних сфер підприємницької діяльності. Сьогодні інвестори банку не хочуть задовольнятися інформацією, яка традиційно відображається у фінансовій звітності. Процеси гармонізації та стандартизації обліку, які відбуваються в усьому світі, та завдання щодо адаптації бухгалтерського обліку в банках України до міжнародних стандартів потребують удосконалення його нормативного забезпечення як на рівні держави, так і на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Оцінка достатності національного нормативного забезпечення формування облікової політики засвідчила, що в прагненні до найшвидшої адаптації до МСБО, система нормативного регулювання вітчизняного бухгалтерського обліку випереджає чинну законодавчу базу і рівень виробничих відносин. Несинхронізовані зміни в облікових методиках і зміни в господарських процесах призводять на практиці до ілюзії ринкових перетворень, і тільки формально наближають національний бухгалтерський облік до міжнародних стандартів.

Проте даліше вдосконалення реформованої системи обліку та звітності не слід орієнтувати винятково на здобутки зарубіжної теорії та практики бухгалтерського обліку. При формуванні нормативно-інструктивної бази важливо брати до уваги економічні реалії України, позитивні традиції у підходах до бухгалтерського обліку, що склалися протягом періоду роботи вітчизняних банків.

З переходом на оновлену систему обліку активізувалися можливості співпраці вітчизняних банків із зарубіжними банками-кореспондентами та іноземними фінансово-кредитними установами та організаціями. Умовою у спішності виконання програми реформування системи бухгалтерського обліку з орієнтацією на вдосконалення загального управлінського процесу слід визнати позитивну мотивацію власників та керівників банків стосовно одержання реальних даних про рівень ризикованості банківської діяльності, стан активів, зобов'язань і капітал у комерційного банку.

Недостатність та не розробленість нормативного забезпечення формування облікової політики щодо створення забезпечень банку та бажання достовірного відображення фінансового результату діяльності банку згідно з міжнародними стандартами, вимагає окреслення кола питань, які мусять визначатися в обліковій політиці банку, а саме:

- установлення видів забезпечень; розробка порядку їх створення і використання;
- вибір методів формування; визначення порядку інвентаризації і проведення коригувань за їх підсумками;
- установлення межі величини витрат, за якою є доцільним створення забезпечень тощо.

Аналіз різних способів створення забезпечень підтвердив, що для банківської установи доцільним є прямолінійний метод їх формування, оскільки лише він може повністю забезпечити планомірність накопичення витрат банку.

При формуванні облікової політики за власними коштами банку визнана необхідною конкретизація таких правил: відображення статутного капіталу при його первинному визнанні та при повторному розміщенні, у тому числі і визнання первинної вартості акцій; формування додаткового капіталу; визначення переліку страхових резервів та резервних фондів, що створюються банком за рахунок капітальних статей балансу; правила виплати дивідендів; проведення взаєморозрахунків між структурними підрозділами банку при формуванні фінансових результатів їх діяльності; визначення фінансового результату діяльності банку.

Тому, для повного відображення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами в комерційних банках України доцільно розглядати облікову політику виходячи з її трьох складових – методологічної, організаційної та технічної та розглядати як системний узагальнюючий документ, який включає внутрішні документи різних

рівнів (облікову політику, положення, інструкції, правила, порядки, інформаційні стікери), що становлять внутрішньо корпоративні стандарти бухгалтерського обліку. Вони є докладним інструктивним матеріалом щодо організації бухгалтерського обліку та методики й техніки облікових процедур.

Володіючи широким спектром облікової інформації, керівництво банку має можливість обґрунтувати раціональні зміни в стратегії й тактиці ведення банківського бізнесу. Це і визначає стрижневу особливість інформації, сформованої в межах інтегрованої облікової системи комерційного банку, як цінного банківського ресурсу.

Отже, облікова політика банку повинна базуватися не тільки на загальнообов'язкових принципах, а й на всіх специфічних принципах обліку, які в сукупності характеризують зміст, обсяг і зміни будь-якої інформації стосовно ведення банківської діяльності. Такий підхід забезпечить цілісність інформаційно-документальної системи банку, достовірну облікову інформацію про його діяльність, ефективне використання фінансових та людських ресурсів.

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Ю.В. ПІДДУБНА, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

На сьогоднішній день, більшість фермерських господарств діють на умовах самоокупності, тому всі понесені ними витрати покриваються за рахунок власних коштів. Враховуючи той факт, що в такій ситуації дуже важко здійснювати виробництво сільськогосподарської продукції на повноцінному рентабельному рівні, постає необхідність державної підтримки доходів виробників сільськогосподарської продукції.

У світовій практиці одним з найбільш важливих інструментів державного регулювання вважається бюджетна політика держави, що передбачає перерозподіл національного доходу для розв'язання першочергових завдань аграрного сектору.

В Україні така підтримка здійснюється головним чином через Український державний фонд підтримки фермерських господарств і надається як на поворотній, так і на неповоротній основах.

Укрдержфонд надає кошти на неповерненій основі на такі цілі:

- відшкодування вартості розроблення проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства;
- відшкодування частини витрат на сплату% за користування кредитами комерційних банків і надання послуг, пов'язаних з обслуговуванням кредитів (забезпечення гарантій кредитування банками);
- часткову компенсацію витрат на придбання першого трактора, комбайна, вантажного автомобіля, будівництво тваринницьких приміщень, вартість проектно-кошторисних документів, а також сплату страхових платежів;
- пільгові умови кредитування й страхування фермерських господарств;
- сприяння у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів фермерських господарств у навчальних закладах аграрного профілю.

Відповідно до рисунку 1 найбільшу частку державної підтримки отримали фермери для компенсації витрат з придбання техніки. У грошовому еквіваленті така підтримка становила близько 30 млн. грн. або 54,4% загального обсягу фінансування. Цими коштами скористалися 328 ФГ, а обсяг фінансування у перерахунку на одне господарство сягнув 90,8 тис. грн.

---

* Науковий керівник – д.е.н., доц., Охріменко І. В.

Натомість, на такі напрями підтримки, як відшкодування частини витрат на сплату відсотків за користування кредитами банків, відшкодування вартості розроблення проектів відведення земельних ділянок, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації, проведення наукових досліджень, а також страхування господарської діяльності зовсім не виділено державних коштів.

Рис. 1 Структура фінансової підтримки фермерських господарств

Разом з тим, виділені фінансові ресурси на державну підтримку не відповідають законодавчо визначеним обсягам і потребі фермерів. У 2010 році коштами цієї підтримки скористалися 664 господарства, що становить лише 1,6% від загальної їх кількості. Практично державну фінансову підтримку отримують окремі господарства, що можуть впливати на розподіл коштів.

У період 2000-2010 рр. на підтримку фермерських господарств держава витратила понад 484 млн. грн. При цьому суттєве зростання такого фінансування відбулося протягом останніх шести років і сягало більше 453 млн. грн., або 93,6% загального обсягу підтримки. Внаслідок фінансової кризи рівень державної підтримки фермерських господарств знизився.

Тому, незважаючи на зниження рівня державного фінансування, враховуючи і економічну кризу всього народного господарства, попри все – необхідно створювати такі умови, щоб у кожного селянина на селі була можливість і господарювати на своїй землі, і отримувати гідний дохід.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА УКРАЇНИ

О.М. ПОЛІЩУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Одним з основних завдань розвитку аграрного сектору економіки України є виведення з кризи, стабілізація і подальший розвиток виробництва тваринницької продукції. Тому розвиток м'ясопродуктового підкомплексу АПК повинен стати одним з пріоритетних напрямів державної економічної політики.

Під впливом аграрних реформ і економічних перетворень останніх десятиліть відбулися суттєві зміни в розвитку галузі м'ясного скотарства України. Скотарство, як найбільш складна і надзвичайно важлива галузь сільського господарства, є найважливішим індикатором стану тваринницької галузі взагалі.

Продукція сільського господарства – це продукція постійного попиту, яка є фактором життєзабезпечення людей. Особливе значення у забезпеченні країни продовольством має задоволення потреб населення у продуктах тваринного походження, серед яких провідне місце належить галузі м'ясного скотарства. Через недостатню підтримку її розвитку з боку урядових структур, низький рівень цін, застарілі технології в більшості аграрних підприємств вона є занедбаною або взагалі відсутня.

Зазначимо, що скотарство – це спеціалізована галузь тваринництва, яка виробляє високоякісну яловичину для приготування ковбас та іншої м'ясопродукції. Крім основних продуктів, від м'ясної худоби отримують міцну шкуру, субпродукти, а також сировину для розвитку легкої промисловості, органічних добрив.

Виробництво м'яса яловичини і його подальша переробка є основними складовими галузі м'ясного скотарства, але вони не можуть ефективно функціонувати у відриві від інших галузей сільськогосподарського виробництва, без кооперування та інтеграції виробничих процесів в системі всього агропромислового комплексу. Тому галузь м'ясного скотарства є органічною складовою м'ясопродуктового підкомплексу АПК і питання формування її розвитку неможливо розглядати у відриві від питань розвитку і формування всього АПК.

Більшість підприємств які займаються тваринництвом, знаходяться в кризовому стані. Це проявляється насамперед у збитковості виробництва, недостатніх обсягах і низькій конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства. Теперішня ситуація в ній характеризується не просто зменшенням поголів'я, а невідновними втратами відтворювальної його частини – маточного поголів'я. Внаслідок складного фінансового стану паралізована робота племінних господарств, через зниження попиту цінні в генетичному відношенні тварини через комерційні канали надходять на м'ясокомбінати, оновлення стад у товарних господарствах не відбувається, руйнується добре налагоджена свого часу система племінної роботи.

Сучасний ринок м'яса яловичини і телятини характеризується зменшенням обсягів виробництва, скороченням поголів'я тварин, збитковістю галузі, недостатнім використанням виробничих потужностей переробних підприємств, низькою платоспроможністю населення, скороченням рівня споживання м'ясних продуктів.

Отже, в Україні спостерігається негативні тенденції в розвитку тваринництва. Особливих складнощів набули ці процеси у м'ясному скотарстві – швидкими темпами воно згорталось у сільськогосподарських підприємствах і дещо зростало у господарствах населення. Істотно підвищилися матеріальні й трудові витрати на одержання продукції галузі, внаслідок чого її виробництво збиткове, що в кінцевому підсумку замикає коло всіх негативних проблем, які склалися у галузі скотарства. Основними причинами є вкрай негативний вплив на вітчизняних товаровиробників руйнівних нерегульованих економічних процесів жорсткого ринкового змісту, несприятливий диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, відсутність цивілізованого ринку збуту продукції та державної підтримки галузі, правова незахищеність сільських товаровиробників.

Сучасний етап розвитку виробничих відносин у м'ясному скотарстві вимагає розробки дійових механізмів і підходів, які б дали змогу підвищити ефективність виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність на споживчому ринку. Важливим при цьому є комплексне дослідження вказаних проблем.

Складна економічна ситуація в галузі скотарства, що склалася внаслідок скорочення поголів'я, спаду виробництва сировини, потребує змін у підходах до розв'язання виниклих проблем, опрацювання і впровадження нових підходів до ефективного господарювання в тваринництві.

Виробництво м'яса яловичини у перспективі повинне зростати за рахунок збільшення кількості поголів'я та нарощення приростів худоби в сільськогосподарських підприємствах різних типів і форм власності. При цьому одним із важливих напрямів є впровадження інноваційних технологій, що дасть змогу зменшити затрати праці та матеріальних ресурсів і в той же час зменшити собівартість продукції.

Основними напрямками в розвитку галузі м'ясного скотарства є:

- використання високопродуктивних порід худоби;
- застосування новітніх технологій в утриманні тварин;
- збалансування кормової бази для відгодівлі тварин;
- використання природних кормових угідь і пасовищ;
- вирощування і відгодівля молодняку великої рогатої худоби до оптимальних вагових кондицій;
- розвиток та створення регіональних племінних репродукторів і ферм з метою збільшення кількості спеціалізованих м'ясних порід тварин у скотарстві;
- державна підтримка галузі тваринництва в цілому, і скотарства зокрема.

СПЕЦИФІКА РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

О.Т. ПРОКОПЧУК, кандидат економічних наук

М.І. МАЛЬОВАНІЙ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Сільськогосподарське страхування розвивалося в усьому світі як головний інструмент управління ризиками з метою зменшення негативного впливу погоди та природних ризиків. Тому з'являється необхідність застосування економічних заходів, які дозволили б відновити постраждалі об'єкти та відшкодувати збитки, завдані підприємству. За даних умов необхідним складовим елементом ринкової інфраструктури є система мінімізації сільськогосподарських ризиків, яка є комплексом ефективних механізмів та інструментів держави і приватного сектору та однією із базових частин сталого розвитку галузі.

Ситуація, яка склалася на сьогодні в Україні стосовно страхування сільськогосподарських ризиків, щонайменше гальмує прогрес і може бути визнана кризою розвитку системи. Наявні страхові продукти в Україні не в повному обсязі відповідають сучасним вимогам, виходячи із різноманіття товаровиробників сільськогосподарської продукції, культур або напрямів тваринництва та необхідності реагувати на майбутні потреби всієї галузі та нові можливості, що відкриваються завдяки інноваційним процесам.

Окремі теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, зокрема, питанням теорії і практики ризик-менеджменту та страхування присвятили свої праці такі українські вчені: В.Д. Базилевич, В.В. Вітлінський, К.Г. Воблій, Н.М. Внукова, В.І. Грушко, М.Я. Дем'яненко, С.А. Навроцький, С.І. Наконечний, С.С. Осадець, П.Т. Саблук, Л.М. Худолій, А.В. Чупіс, В. Гроуз, М.Ф. Галагуза, В.В. Глущенко, Д. Діксон, К. Ерроу, Ю.М. Журавльов, Р.Т. Юлдашев та інші.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, щодо дослідження системи страхування майна сільськогосподарських товаровиробників значна кількість теоретичних і методологічних питань потребує всебічного вивчення та обґрунтування, подальшого детальнішого дослідження.

В сучасній науковій літературі можемо зустріти значну кількість праць вчених-економістів, де приділено увагу поняттю ризик, вивчено та проаналізовано його вплив на економічні процеси та управлінські рішення. При цьому в основу ризику із самого початку було покладено одну із його найважливіших характеристик – невизначеність.

В процесі розвитку суспільства та поглиблення взаємозв'язків всередині соціуму ризик почав привертати до себе дедалі більше уваги, його присутність суттєво позначалась не лише на економічних результатах, але й на інших результатах діяльності людини.

В свою чергу страхування є природною реакцією виробників на можливість виникнення різного роду загроз у процесі виробництва та реалізації продукції. В економічній літературі для позначення такого роду загроз прийнято використовувати поняття ризик.

Часто ризик розглядають як подію чи обставини, стосовно яких людина не має достатньо розуміння, знання і не здатна вести їх облік та обчислення.

Серед різноманітних видів діяльності людини існують такі, на які одночасно впливають велика кількість ризиків. Одним із них являється сільське господарство. Тому, надзвичайно важливим є виявлення та характеристика ризиків, що притаманні виробничій сфері.

Ведення сільського господарства супроводжується поєднанням різноманітних факторів як природного так і антропогенного характеру. Це специфічна сфера, ефективність якої залежить від наявності матеріальних, фінансових та людських ресурсів, а процеси, відбуваються в умовах мінливого навколишнього середовища. Вплив тих чи інших ризиків на галузь залежить від безпосередньої спеціалізації підприємства (в рослинництві – овочівництво, плодівництво, картоплярство, буряківництво, кормовиробництво, зернове господарство, насінництво тощо; в тваринництві – м'ясне та молочне скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство тощо). З точки зору оцінки ступеня ризикованості, найвищим рівнем в сільському господарстві може характеризуватись процес вирощування. Даному виду діяльності притаманна сезонність виробництва, а також значна залежність від природно-кліматичних коливань, оперативних змін. Зрозуміло, що не всі чинники піддаються довгостроковим перспективним прогнозам (наприклад природно-кліматичні), однак часто саме вони мають найбільший вплив на отримання продукції, а отже і фактичні результати. Крім того, підсумки переважно підводяться лише наприкінці сезону, або ж календарного року, в той час як виробничі витрати сільськогосподарське підприємство несе протягом всього виробничого циклу, тому варто звернути увагу на те, що традиційні інструменти уникнення касових розривів (інтенсифікація, логістика, тощо) для даного виду діяльності не мають відповідного позитивного впливу. Крім того, специфічна характеристика ризику в сільському господарстві полягає в тому, що і тварини і сільськогосподарські культури належать до живої природи, що зумовлює об'єктивну необхідність у виокремленні ризикових факторів, притаманних цій сфері.

Беручи за основу класифікацію ризиків та джерел їх виникнення, доцільно розділити процес виробництва продукції рослинництва на вирощування та реалізацію продукції. Кожен з цих етапів можна охарактеризувати відповідним економічним результатом: при вирощуванні – це понесені затрати, які представлені у вигляді собівартості; при реалізації – отримані доходи; кінцевим результатом діяльності підприємства є одержання прибутку.

Для класифікації ризиків що виникають на кожному етапі і можуть мати безпосередній вплив на результат доцільно згрупувати ризикові фактори та виокремити їх у «процесні ризики».

Таким чином доцільним постає виокремлення таких груп:

1. **Процесні ризики, що виникають на етапі вирощування** – сукупність природно-кліматичних, виробничих, фінансово-економічних та особистісних факторів.

2. **Процесні ризики, що виникають на етапі реалізації** – сукупність інституційно-політичних, фінансово-економічних та особистісних факторів.

3. **Процесні ризики, що виникають на етапі формування кінцевого економічного результату (прибутку)** залежать від результатів двох попередніх етапів, однак характеризуються ймовірністю виникнення інституційно-політичних та фінансово-економічних ризикових факторів.

Зауважимо, що виникнення тих чи інших ризиків часто виключають або зменшують ймовірність настання інших. Часто виникають випадки, коли втрати через вплив природно-кліматичних ризиків компенсуються додатковими надходженнями від підвищення цін внаслідок реагування ринку на зміни обсягів пропозиції (наприклад зменшення очікуваних врожаїв). Крім того, оскільки всі етапи проходять за безпосередньою участю людини, варто зазначити, що саме її діяльність викликає три основні загрози, що присутні при реалізації страхових відносин в сільському господарстві, а саме: асиметрія інформації, моральна загроза та антиселекція.

Таким чином проведене дослідження теоретичних засад наукового обґрунтування теорії ризиків та їх застосування для сільського господарства дозволило їх класифікувати відповідно до етапу настання в процесі виробництва (*процесні ризики*), а також здійснити групування ризиків, притаманних сільськогосподарському виробництву.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

О.Т. ПРОКОПЧУК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Україна як аграрна країна має великий потенціал розвитку і можливості виходу на міжнародний ринок. Разом з тим розвиток сільського господарства тісно пов'язаний з високим рівнем ризику. Ризик у сільському господарстві полягає у відсутності гарантій отримання результатів виробничої діяльності під впливом різних чинників, насамперед природних. Одним із способів зменшення та розподілу ризиків є передача їх за певну плату професійним організаціям, тобто страховим компаніям. У розвинених країнах світу агрострахування давно набуло поширення і стимулює розвиток агропромислового комплексу.

На жаль, в Україні подібний підхід до зниження ризиків сільськогосподарських товаровиробників не набув поширення, тому актуальною залишається проблема не лише підвищення страхової культури серед населення, зокрема серед вітчизняних аграріїв, але й запровадження нових підходів до системи страхового захисту як з боку держави, так і національних страхових організацій.

У всьому світі агрострахування визнане надійним і ефективним інструментом управління сільськогосподарськими ризиками. Зважаючи на те, що Україна є аграрною країною і має великий потенціал, існує гостра необхідність у залученні аграрного сектору України до послуг агрострахування. Близько 8% ВВП України складає сільськогосподарське виробництво, 70% території країни припадає на землі сільськогосподарського призначення.

Сільськогосподарське виробництво характеризується високим ступенем ризиків, пов'язаних, насамперед, з впливом погодних і кліматичних факторів, коливанням цін на внутрішньому та зовнішньому ринках, зміною врожайності, нестабільною економіко-політичною ситуацією в країні. Впливати на усі ці чинники вкрай важко. Тому в багатьох країнах держава активно втручається в ситуацію, намагаючись у такий спосіб зменшити проблеми, пов'язані з ризиками сільгоспвиробництва. Однак сьогодні самими лише державними інтервенціями справи не зарадиш, тому основну увагу потрібно приділяти питанням розробки та впровадження систем і стратегій управління ризиками, які базуються на ринкових механізмах та відповідають правилам Світової організації торгівлі (СОТ). Це питання є актуальним і для України.

Серед проблем, що перешкоджають розвитку агрострахуванню в Україні можна виділити:

- низький рівень страхової культури серед сільськогосподарських товаровиробників;
- недовіра до вітчизняних страхових компаній;
- низький рівень юридичної підтримки у питаннях агрострахування;
- відсутність поряд із встановленням обов'язковості страхування належного впливу держави на якість страхових продуктів;
- складність та непрозорість договорів страхування, а відповідно можливість їх неоднозначного тлумачення;
- обмежений перелік страхових продуктів, здатних задовольнити різні категорії виробників;
- відсутність повноцінного законодавчого регулювання страхування у сільському господарстві;
- низька забезпеченість кваліфікованими кадрами у даній сфері;
- погане розуміння механізмів управління ризиками в сільському господарстві;
- недостатня технічна спроможність страхових організацій
- недосконалість і не відпрацьованість механізму державної підтримки.

Неспроможність ефективно управляти ризиками на рівні господарства обмежує доступ сільськогосподарських товаровиробників до фінансів та стримує розвиток їхнього бізнесу.

Вирощування сільгоспкультур – справа нелегка та ризикована, адже занадто багато факторів впливає на якість майбутнього врожаю. Традиційно страхові ризики поділяють на зимові та літні. До перших відносять льодову кірку (ожеледь), вимерзання, випрівання та вимокання посівів. Перелік літніх ризиків значно більший: посуха, град, (злива, буря, ураган), весняний заморозок, пожежа, хвороби та шкідники, протиправні дії третіх осіб та інші (землетруси, лавини, селі).

Найбільше потерпають від несприятливих погодних умов, а тому і страхують їх найчастіше, такі озимі культури як пшениця (62%), ріпак (24%), ячмінь (13%) і жито (1%). Із весняних – цукрові буряки (29%), пшениця озима (35%), соняшник (11%), ячмінь ярий (6%) та ріпак озимий (5%). Принаймні, така відсоткова тенденція зберігалася торік.

У складній фінансовій ситуації, що спостерігається в Україні на протязі останніх років, сподіватися агровиробникам на повне покриття збитків з боку держави є недоречним. Тому, більшість сільськогосподарських товаровиробників вже починають розуміти переваги агрострахування. А держава, в свою чергу, щоб забезпечити сприятливе середовище розвитку системи страхування сільськогосподарських ризиків, розпочала удосконалювати чинне законодавчо-регуляторне поле. Так, зокрема вступив в дію з 1 липня 2012 року Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» ключовими положення якого є наступні:

- субсидується добровільне страхування тільки стандартними страховими продуктами та по стандартних правилах страхування;

- для страхових компаній вводиться ліцензування на «добровільне страхування сільськогосподарської продукції»;
- страхування є обов'язковим для тих сільгоспвиробників, які користуються програмами державної підтримки;
- процедура субсидування страхових платежів – сільгоспвиробник сплачує 100% страхової премії, частину премії держава йому компенсує.

Подальшому розвитку агрострахування повинно сприяти впровадження стандартних страхових продуктів всіма страховими компаніями, які працюють на ринку агрострахування. Перевагами вказаних продуктів є можливість отримати відшкодування у випадку, якщо загинуло не все поле, а лише його частина, вибір аграріями рівня страхового покриття, періоду страхування (не повний цикл виробництва) та не допустимість зміни умов договору страховими компаніями.

Таким чином, більшість виробників сільськогосподарської продукції, навіть усвідомлюючи ефективність агрострахування як способу управління ризиками та стабілізації доходів свого господарства у часі, все ж таки часто відмовляються від його використання через певний негативний імідж, який склався у попередні роки, під час становлення цього ринку в незалежній Україні. Тому варто зазначити, що фінансовий ринок України розвивається, страхування сільськогосподарських ризиків стає стратегічним напрямком діяльності для страхових компаній, які проводять велику роботу, заради подолання недовіри, що склалася в попередні роки. Пріоритетним завданням для страховиків є завоювання й утримання гідної репутації та надання ефективних страхових послуг. Наразі держава робить спроби щодо покращення і стабілізації ситуації в аграрному секторі, зокрема шляхом повернення до практики надання державної підтримки у страхуванні сільськогосподарської продукції (надання з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу (страхової премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції, в порядку, встановленому Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»). Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що відновлення страхування сільськогосподарських ризиків з державною підтримкою на даному етапі слід вважати головною рушійною силою подальшого розвитку агрострахування.

НЕПРЯМІ ПОДАТКИ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

М.В. ПРОЦЮК, студентка*

Уманський національний університет садівництва

Непрямі податки досить широко використовуються у всьому світі, оскільки при відносно простому механізмі справляння вони забезпечують стійкі надходження в бюджет. Крім того, вони легше сприймаються психологічно, тому що платяться непомітно для споживачів і немає безпосереднього зв'язку між сплатою податку і усвідомленням цього.

Загальні питання непрямого оподаткування займають досить вагомe місце в дослідженнях вчених різних країн. Серед іноземних вчених, які досліджували багаточисельні аспекти оподаткування та непрямі податки, зокрема, найбільш відомі роботи С.Брю, А.Вагнера, Т.Гоббса, П.Леруа-Больє, Дж.Локка, К.Макконела, Дж.Ст.Мілля, Ф.Нітті, Д.Рікардо, А.Сміта, П.Семюельсона, Л.Штейна.

---

* Науковий керівник – викладач Захарчук О.А.

Світовий досвід оподаткування в цілому і непрямого зокрема засвідчує досить значний прогрес та удосконалення усіх складових системи забезпечення функцій держави шляхом справляння податків. І, мабуть, найбільш кардинальних змін було досягнуто саме у сфері регулювання непрямого оподаткування. У Франції податки на споживання, акцизи, внески підприємців у фонди соціального страхування складають 56,6% надходжень до бюджету. Німеччина, Італія мають досить урівноважену структуру податків (частка непрямих податків у Німеччині – 45,2%, в Італії – 48,9%).

Система непрямого оподаткування у світі поєднує в собі дві різні складові – акцизні та митні податки.

Слід зазначити, що до непрямого оподаткування, а відповідно до непрямих податків, у зарубіжних дослідженнях і законодавствах належать такі: ПДВ, акцизи на певні групи підакцизних товарів, митні збори, інші форми податків з обороту. В Угоді СОТ про субсидії види непрямих податків розширюються і до них належать податки, що означають податки на продаж, акцизний збір, податок з обороту, податок на додану вартість, податок з франшизи, гербовий збір, податок на дарунки та спадщину, податки на матеріальні запаси та обладнання, кордонний збір та всі податки, які не є прямими та імпорнтним митом.

Тому практична оптимізація непрямого оподаткування є складовою частиною всього інтеграційного процесу.

Значні масштаби непрямого оподаткування у Франції, Італії, Німеччині зумовлені також особливостями соціально-економічної політики урядів цих країн, спрямованої, з одного боку на стимулювання за допомогою податків від господарської діяльності, що потребує застосування широкого спектра податкових пільг для корпорацій які зменшують надходження від податку на прибутки до бюджету (в Німеччині частка цього податку – 4,7%, у Франції – 5,4%).

У цілому аналіз практики ЄС щодо використання непрямого оподаткування та його впливу на доходи бюджету та економічний розвиток, на формування ВВП, дозволить урахувати такі його особливості:

- надходження від непрямих податків є одним з трьох базових джерел доходів бюджетів країн-членів, до яких відносяться, крім того, – надходження прямих податків і соціальних страхових платежів;
- розвиток системи непрямого оподаткування обумовлювався необхідністю гармонізації та спрощення торговельних режимів у середині союзу та у торгівлі із іншими країнами – торговельними партнерами;
- головним непрямим податком виступає податок на додану вартість, доходи від справляння якого формують у середньому 6–9% ВВП;
- у країнах ЄС оподаткування ПДВ характеризується поєднанням двох важливих і з першого погляду суперечливих складових – широка база оподаткування та високі, порівняно з іншими країнами, ставки податку. Проте високий рівень організації системи оподаткування та адміністрування податків дозволяє успішно збалансовувати різноманітність баз оподаткування та диференційованих ставок;
- справляння інших непрямих податків і зборів (звичайних податків, митних зборів) достатньо диференційоване в розрізі різних країн. Їх система є доповнюючою та балансує з метою оптимізації впливу платників податків та економічний розвиток непрямої форми оподаткування;
- домінуючою складовою базою оподаткування ПДВ у країнах є кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, високий рівень платоспроможності яких дозволяє урядам варіювати та успішно використовувати диференційоване оподаткування цим податком;
- високий рівень зовнішньоторговельних потоків хоча і обумовлює домінуючу роль

непрямих податків в оподаткуванні торгівлі, проте не призводить до проблем надмірного відшкодування по ПДВ з бюджетів країн критичного рівня бюджетних коштів.

Розвиток непрямого оподаткування пов'язується також з ідеями, що висловлюються, зокрема, німецькими вченими, згідно з якими "...оподаткування споживання становить меншу небезпеку для економічного зростання, ніж оподаткування особистих доходів і прибутку підприємств".

Отже, значна роль непрямих податків у багатьох західних країнах викликана також їхньою високою фіскальною ефективністю і використанням цих податків для збалансування місцевих бюджетів. Можливість останнього зумовлена тим, що споживання є більш-менш рівномірним у територіальному розрізі, тому непрямі податки забезпечують рівномірніші надходження до місцевих бюджетів.

МІСЦЕ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Г.О. ПЧЕЛЯНСЬКА, кандидат економічних наук
Вінницький національний аграрний університет

Сучасні виклики розвитку суспільства, такі як глобалізація, швидка зміна попиту та технологій, вичерпність природних ресурсів, забрудненість навколишнього середовища, продовольча проблема вимагають рішучих дій для забезпечення національних інтересів, а отже і національної безпеки України.

У формуванні національної безпеки країни чільне місце посідає забезпечення економічної безпеки. Науковці Інституту економічного прогнозування НАН на чолі з академіком В.М. Гейцем [1999] відзначають, що суть економічної безпеки України становить:

- спроможність національної економіки забезпечити свій вільний, незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій;
- здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Таким чином, основними складовими економічної безпеки мають стати економічна незалежність, економічний розвиток та захист економічних інтересів.

Національна економічна безпека формується на трьох рівнях. Перший рівень складає економічна безпека домогосподарства, суть якої полягає в становленні такого співвідношення доходів та витрат, що забезпечує гармонійний соціально-економічний розвиток членів домогосподарства. Достатній рівень економічної безпеки стає фактором мотивації підприємницької та трудової діяльності членів домогосподарства, що, в свою чергу, забезпечує економічну безпеку підприємств. Економічна безпека підприємства визначається його економічною незалежністю та ефективністю, а також зростаючими темпами соціально-економічного розвитку. Сукупність економічної безпеки підприємств та домашніх господарств впливають на формування економічної безпеки держави. Держава, шляхом проведення інноваційної, інвестиційної, фіскальної, монетарної, амортизаційної та цінової політик визначатиме стан та основні тенденції формування економічної безпеки підприємств, а через здійснення соціально-економічної політики здійснюватиме вплив на економічну безпеку домогосподарств.

Тому, безумовно слід погодитись з Лукіновим І.І. [2000], що економічна безпека охоплює багатогранні аспекти життя людини, сім'ї, суспільства й держави, з її макро- та

мікроекономічними структурами. Оцінка їх стану передбачає визначення тенденцій і темпів прогресу або деградації економіки, а також прогноз на майбутнє. При цьому узагальнюючими оціночними критеріями виступають показники рівнів валового внутрішнього продукту (ВВП) і національного доходу (НД) в розрахунку на душу населення, конкурентоздатності національного товаровиробництва на внутрішньому і зовнішніх ринках, стабільності курсу грошової одиниці, збалансованості платіжного балансу, розмірів подушних доходів різних соціальних груп населення та їх реальної платоспроможності. Чим вищі ці показники, тим міцніші гарантії безпеки.

На думку вітчизняних науковців, національна економічна безпека як система формується із таких системоутворюючих елементів, як безпека реального сектора економіки (енергетична безпека, проблеми відтворення основного капіталу, технологічна безпека, військово-технологічна безпека, продовольча безпека), безпека фінансового сектора економіки і структурні та відтворювальні аспекти економічної безпеки (що розглядаються в контексті державного регулювання макроекономічних відтворювальних пропорцій, економічної безпеки у світлі реального стану домашніх господарств та зовнішньоекономічних чинників безпеки України) [В. М. Геєць, 1999].

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України затвердженої наказом Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007 р. [3] складовими економічної безпеки є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави. Отже, продовольчу безпеку також можна розглядати на рівні домогосподарства, регіону та держави.

Оцінка стану продовольчої безпеки здійснюється на основі наступної системи індикаторів:

- 1) рівень споживання населенням харчових продуктів;
- 2) економічна доступність харчових продуктів;
- 3) фізична доступність харчових продуктів;
- 4) стійкість продовольчого ринку;
- 5) ступінь незалежності продовольчого ринку;
- 6) якість і безпечність харчової продукції;
- 7) рівень розвитку агропродовольчої сфери;
- 8) природно-ресурсний потенціал і ефективність його використання.

Таким чином, ми бачимо, що продовольча безпека є важливою складовою формування економічної безпеки оскільки впливає як на економічну незалежність, так і на здатність забезпечити економічний розвиток та захист економічних інтересів держави, підприємства та домогосподарства.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

О.П. РАТУШНА, викладач

Уманський національний університет садівництва

В діяльності підприємства правильно і раціонально налагоджена організація обліку забезпечує формування інформації про стан активів, власного капіталу, зобов'язань та результатів проведення фінансово-господарських операцій за певний період. Система

організації обліку фінансових результатів підприємства включає такі основні підсистеми: оперативний, управлінський та фінансовий облік, в межах яких формується інформація про фінансові результати.

Оперативний облік забезпечує первинне оформлення господарських операцій щодо виникнення доходів і витрат для подальшого відображення в регістрах обліку. Управлінська підсистема забезпечує визначення результату від основної діяльності підприємства (виробництво і реалізація продукції). Враховуючи, що даний результат формує найбільшу питому вагу загального чистого прибутку/збитку вважаємо доцільним виокремлювати результати основної діяльності окремим субрахунком та статтею у звітній формі про результати діяльності та формувати внутрігосподарський звіт про фінансові результати, що надасть такі переваги як:

- забезпечення аналітичного відділу уже згрупованою інформацією про фінансові результати від окремих видів діяльності чи діяльності підрозділів;
- можливість проаналізувати неефективні види продукції та визначити причини;
- вдало організований управлінський облік дозволяє оперативно реагувати на зміну показників, тобто підвищення релевантності інформації.

Фінансова підсистема об'єднує результати одержані від основного виду діяльності підприємства (тобто результат узагальнений в управлінському обліку) та результати іншої звичайної діяльності.

Тобто в підприємстві є два рівні формування інформації про фінансові результати: внутрігосподарський (оперативний, управлінський) та фінансовий. Внутрігосподарський забезпечує формування інформації за видами продукції, напрямками роботи, структурними підрозділами. Фінансовий враховує і інші види діяльності і формування фінансових результатів в цілому.

Формування фінансових результатів на рахунках бухгалтерського обліку забезпечується послідовним закриттям рахунків обліку доходів і витрат в межах здійсненої діяльності підприємства на рахунку 79 "Фінансові результати". В дебет рахунка відображаються закриття рахунків обліку витрат, а по кредиту – доходів. Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій до рахунку 79 "Фінансові результати" рекомендовано відкривати чотири субрахунки:

791 "Результат операційної діяльності"

792 "Результат фінансових операцій"

793 "Результат іншої звичайної діяльності"

794 "Результат надзвичайних подій".

Проте, відсутність чіткого визначення видів діяльності та класифікації доходів і витрат, які їх формують, не відображення результатів цих субрахунків в звітній формі та враховуючи перехід підприємств на формування фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності, пропонуємо до рахунку 79 "Фінансові результати" відкривати два субрахунки:

791 "Результат основної діяльності"

792 "Результат іншої звичайної діяльності".

Визначення результатів діяльності підприємств, відповідно до МСФЗ, базуватиметься на формуванні інформації про чистий прибуток/збиток та інший сукупний прибуток. Для обліку фінансових результатів, в межах визначання чистого прибутку/збитку, діяльності суб'єкта господарювання пропонуємо визначати результат основної та іншої звичайної діяльності.

Організація формування інформації про фінансові результати на рахунку 79 "Фінансові результати" відповідно до нашої пропозиції представлено на рисунку 1.

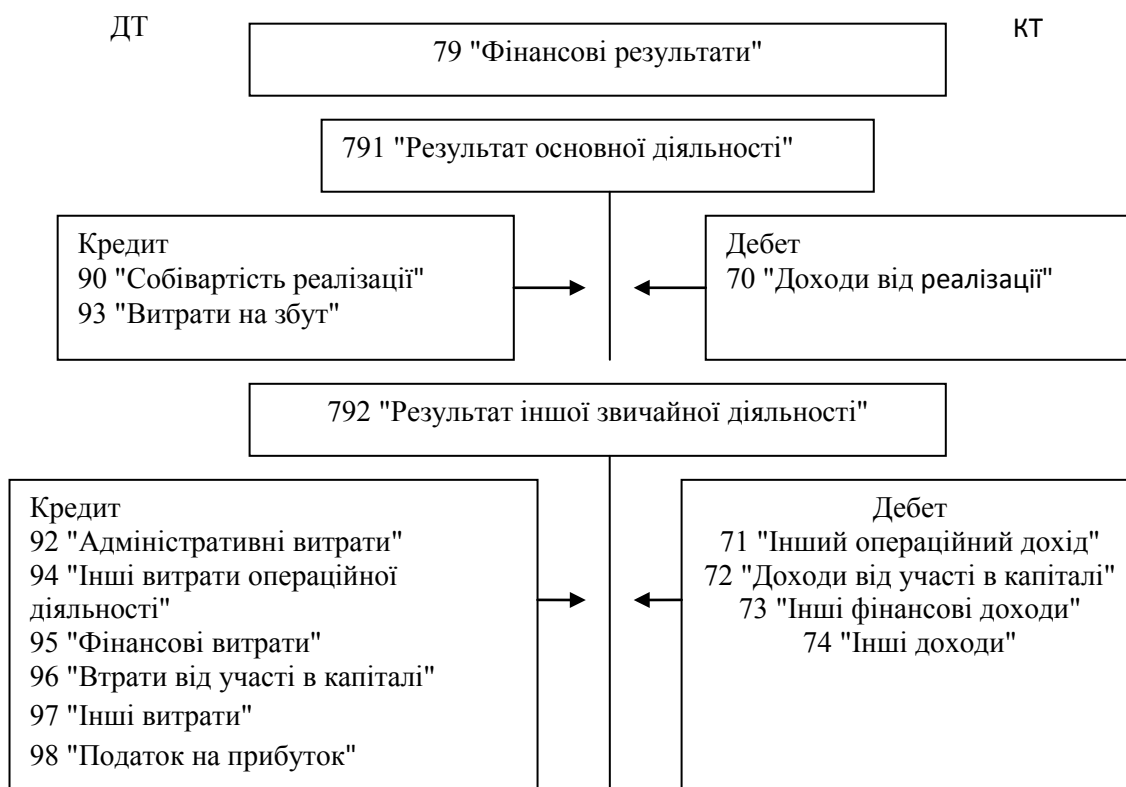

Рис. 1. Схема організації обліку фінансових результатів

Застосування запропонованих субрахунків дозволить об'єктивно визначати фінансові результати діяльності, які будуть відображатись в фінансовій звітності в межах визначення чистого прибутку/збитку.

ПОЗИТИВНІ І НЕГАТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ БАЗИ В УКРАЇНІ

В. РАТУШНА, студентка *

Уманський національний університет садівництва

Як відомо, чим більш розвинена в державі економіка, тим краще почувають себе її громадяни. На теперішньому етапі розвитку України і українського суспільства важливе значення має розвиток та стабілізація економіки країни. А для цього потрібні інвестиції і інновації в економічному і політичному просторі. Одним з головних факторів рівня інвестування економіки є Податковий кодекс. Податкове законодавство в Україні сформоване на основі нормативної бази, успадкованої від командно-адміністративної системи. Основи української національної податкової політики розроблялись під тиском обставин без належного наукового обґрунтування та аналізу макро- і мікроекономічних наслідків запровадження різних податків і розміру їх ставок, без урахування світового та історичного досвіду формування й розвитку податкових систем. І тому на сьогоднішній день є актуальним дослідження позитивних і негативних сторін податкової бази в Україні.

Українські науковці мають певні здобутки в дослідженні теоретичних і практичних аспектів підвищення ефективності оподаткування. Серед них можна відмітити наукові

* Науковий керівник – викладач Захарчук О. А.

праці таких вчених, як: Ю.Б. Іванов, Н.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій, Й. Петрович, Л.Б. Рябушка, Д.В. Веремчук та інші.

Податки є необхідною ланкою економічних відносин в суспільстві з моменту виникнення держави. Податкова база – основа фінансово-кредитного механізму державного регулювання та один із найважливіших важелів впливу на економіку. В Україні конституційно закріплено обов'язок сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, та визначено, що система оподаткування встановлюється виключно шляхом прийняття відповідних законів.

Проблема побудови ефективної податкової бази – одна із найбільш актуальних в процесі становлення в Україні ринкових відносин та інтегрування української економіки в світовий ринок. Її вирішення повинно здійснюватись шляхом вивчення, аналізу і творчого осмислення як існуючої в Україні законодавчої бази, так і накопиченого у світі досвіду в сфері оподаткування.

Негативними напрямками податкової бази є:

- неефективна й надмірно витратна для держави й бізнесу система адміністрування податків і зборів, що неспроможна забезпечити повноцінне наповнення державного бюджету й зниження частки тіньової економіки за одночасного дотримання балансу прав податкових органів і платників податків;

- значний податковий тиск на платників податків;

- нестабільність і непередбачуваність податкової системи, що призводить до високих податкових ризиків для бізнесу й обмежує можливість середньо- і довгострокового планування;

- високий рівень ухиляння від податків і нерівномірне податкове навантаження на підприємства різного розміру й окремі галузі економіки;

Причинами наведених вище проблем є:

- значна кількість малоефективних податків;

- нестабільна нормативно-правова база оподаткування й суперечливість окремих законодавчих норм;

- значні розбіжності між податковим і бухгалтерським обліком.

Для підвищення ефективності податкової бази проводяться такі позитивні дії:

1. Реформа єдиного податку

2. Боротьба з конвертаційними центрами

3. Зміна підходів до податкової кваліфікації операцій

4. Гуманізація відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності

5. Оподаткування прибутку підприємств по-новому (Змінено структуру витрат і доходом підприємства, введено поняття собівартості, правило першої події замінено методом нарахувань, повністю змінено норми, що регулюють амортизацію і багато-багато іншого було направлено на вдосконалення податку, уніфікацію податкового та бухгалтерського обліку)

Отже, податкова база є невід'ємним атрибутом кожної країни, і чим вона ефективніша, тим більше розвивається економіка, що призведе до кращого і стабільного рівня проживання.

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ВЛАСНОСТІ

А.О. РЕВУЦЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Категорія «власність» відома людству вже тисячоліття. Проте в сучасній економічній літературі не тільки не склалося єдиного її значення, а навіть окремі автори відносять її до різних галузей науки. Зокрема, в економічному словнику Г.В. Осовської, О.О. Юшкевича, Й.З. Завадського читаємо: «власність – економічна категорія, що відображає, право володіння, розпорядження, та користування майном, яке належить одній чи кільком особам. Існує кілька форм власності: особиста, колективна, державна».

Одне з російських видань розглядає «понятие собственности» як політекономічну категорію.

В.Г. Золотогоров у своєму економічному енциклопедичному словнику пише: «собственность – исторически определенный общественный способ присвоения людьми предметов производительного и непроизводительного потребления. Она всегда связана с вещью (имуществом, объектом присвоения), но она ни сама вещь, а отношения между людьми по поводу вещи. В качестве юридической категории собственность представляет собой совокупность отношений владения, распоряжения и пользования имуществом, а также по поводу трудовой деятельности и ее результатов».

В економічній енциклопедії С.В. Мочерного сказано: «власність – соціологічна категорія, яка містить низку підсистем суспільних відносин (економічних, соціальних, національних, тощо), що прямо та опосередковано стосується привласнення матеріальних і духовних благ через соціально-економічну форму суспільного способу виробництва. Двома найважливішими підсистемами власності є економічна та юридична власність».

Завершаючи аналіз останніх публікацій зазначимо, що слід погодитися з думкою сучасних авторів про те, що економічна наука досі не дає чіткого визначення власності та відносин власності. Тому враховуючи, що в численних визначеннях власність відображає її багатогранний характер як генератора економічних, соціальних та юридичних відносин, обґрунтуємо визначення власності як багаторівневого та багатоаспектного поняття.

Насамперед зазначимо, що власність породжується економічним буттям і тому є всі підстави вважати цю категорію економічною, хоча її функціонування пов'язане з певними соціальними наслідками і потребує правового закріплення. Адже від того, що в той чи інший спосіб вона пов'язується із соціологією чи юриспруденцією, її економічна суть не змінюється. Питання – в чому вона (суть) полягає. Вбачати зміст категорії власності у володінні, розпорядженні чи використанні ресурсів виробництва та його результатів означало б звужене, обмежене розуміння мети і механізмів спільного виробництва, виробничих відносин. Рушійною силою суспільного виробництва є економічний інтерес, зокрема, особистий матеріальний інтерес кожної людини. Він проявляється не безпосередньо, а через численні мотиваційні механізми. Залежно від форми участі або ролі конкретної людини в суспільному виробництві мотиваційні механізми відповідно варіюють.

Володіння, розпорядження, використання – це технічні інструменти економічної, господарської реалізації категорії власності. На поверхні економічних явищ і процесі вона проявляє себе як приналежність засобів виробництва та його результатів окремій людині, колективу чи державі. В системі виробничих відносин матеріального виробництва, в тому числі й аграрного, власність відіграє фундаментальну роль першооснови. Особистий матеріальний інтерес є стимулятором до використання

можливостей, що їх відкриває власність. Тому в господарському механізмі категорії власності правомірно відвести роль системоутворювального елемента механізмів підприємницької та трудової мотивації.

Отже, аналіз публікацій з проблем власності дає можливість трактувати її економічний зміст на багатоаспектній та багаторівневій основі. На макрорівні економічний зміст власності проявляється у формуванні типу та внутрішньої структури економічних систем, на мікроекономічному – у формуванні мотиваторів чи засобів задоволення особистого матеріального інтересу. Відповідно на макрорівні власність відіграє роль типоутворювального елемента економічної системи, на мікрорівні – роль системоутворювального елемента механізмів підприємницької та трудової мотивації.

РОЗВИТОК БАГАТОУКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

О.В. СЕМЕНДА, аспірантка*

Уманський національний університет садівництва

Україна має майже третину запасів чорнозему та 27% орної землі в Європі. В країні на душу населення припадає 0,71 га орної землі, тоді як в Європі цей показник становить 0,25 га, а у світі – 0,23 га. Такий земельний потенціал при раціональному використанні здатний забезпечити сталий конкурентоспроможний розвиток економіки держави в контексті світового господарювання. Тобто ми маємо значні можливості для формування високопродуктивного та інтенсивного агропромислового виробництва, перетворення його в високоефективний експортоспроможний сектор економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави.

На сьогодні в Україні більшість земель сільськогосподарського призначення передана у приватну власність селян. Пайові сертифікати замінюються державними актами на землю з виділенням її в натурі. З позиції сучасних технологій агропромислового виробництва, що утворюється в результаті приватного землеволодіння, це не сприяє її ефективному використанню та збереженню родючості. Тому завершення земельної реформи потребує докорінно перебудувати економічні відносини на селі з метою утвердження повноцінного ринку землі, формування сучасного земельно – орендного та іпотечного механізму використання сільгоспугідь, регулювання земельних відносин з боку держави, впровадження економічних стимулів раціонального використання та охорони земель.

Вітчизняна і зарубіжна економічна наука має класичне теоретичне надбання щодо форм земельної власності і відповідних їй господарських форм використання. Розвиток землеволодіння і землекористування досліджувався в різних аспектах і напрямках, що знайшли відображення у наукових працях А.Г. Бабенка, М.І. Буздалова, В.О. Білика, О. Гоша, Г.Д. Гуцуляка, Д.С. Добряка, М. В. Комова, М.Д. Кодратьєва, О.В. Крисального, О.Б. Леппке, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, К. Маркса, Л.Ю. Мельника, В. Я. Месель-Веселяка, І.Р. Михасюка, О. М. Онищенко, В.В. Радченка, І.А. Розумного, Л. Романової, П.Т. Саблука, П. А. Столипіна, А. М. Третьяка, М. І. Туган – Барановського, М. М. Федорова, О.В. Чайнова, В.В. Черноіванова, Г. Шмельова, А.В. Чупіса, А.Д. Юрченка та інших.

Однак слід зазначити, що багатовекторність проблеми, динамічність розвитку земельних відносин зумовлюють подальше поглиблення досліджень. Зокрема,

---

*Науковий керівник – к.е.н., доц. Коротєєв М.А.

потребують подальшого узагальнення питання земельної власності, ренти і рентних відносин в ринковому господарюванні на землі, формування функцій і задач земельного ринку, оцінки соціально – економічних форм підприємництва на землі, що склались, вирішення проблем ефективної організації раціонального землеволодіння і землекористування та формування нової системи земельного кадастру, становлення регульованого землеробства, вибору оптимальної структури використання землі в регіоні, прогнозування доходів і удосконалення оцінки землі для встановлення орендних платежів.

Досвід здійснення земельної реформи в різних країнах світу засвідчує, що її основними цілями, як правило, були: становлення демократії у суспільстві; зниження рівня конфліктів між землевласниками і селянами; створення класу дрібних землевласників.

При цьому земельна реформа може мати два напрямки: перший – це покращення соціальних умов життя селян та їх доходів, що забезпечується шляхом фрагментації землі та її розподілу між селянами і супроводжується встановленням обмежень прав власності на землю (зокрема щодо її купівлі-продажу) та державним регулюванням операцій з землею; другий – підвищення продуктивності землі через її краще використання, що досягається шляхом концентрації землі та створення раціональних за розмірами площ землекористування.

Специфікою земельної реформи в Україні є те, що вона має пройти обидва ці напрямки. Перший напрямок реформа вже пройшла, тобто період фрагментації і розподілу землі серед селян. Нажаль він супроводжувався не покращенням, а погіршенням соціальних умов життя селян та їх доходів. Однак це було пов'язано не стільки із земельною реформою, скільки з трансформаційними процесами становленням ринкової економіки в країні. Наступним кроком в здійсненні земельної реформи має стати підвищення продуктивності землі через її краще використання, чому й повинен сприяти ринок землі. Звичайно ж тут мова має йти про комплекс питань, пов'язаних з розвитком економіки країни в цілому, зокрема, макроекономічну стабільність, судову систему, що забезпечує умови виконання контрактів і входження в ринок нових підприємств.

Вивчення теоретичних засад аграрного розвитку починаючи від фізіократів і закінчуючи сучасними теоріями глобалізації дають підстави стверджувати, що аграрні перетворення в Україні стали закономірним і невідворотним процесом повернення галузі до її природного, еволюційного стану. Саме поверненням, з чим і пов'язані проблеми різкого спаду виробництва сільськогосподарської продукції, зuboжіння селян, занепаду сільських територій, адже в Україні, як і в Росії, в кінці 20-х на початку 30-х років минулого століття, на відмінну від Європи і Північної Америки, був перерваний еволюційний процес розвитку сільського господарства. Еволюція сільського господарства країн Європи і Північної Америки, що базувалося і базується на сімейних фермерських господарствах, здійснювалася у формі вертикальної інтеграції та кооперації без руйнації основи – фермерських господарств. В Колишньому ж Радянському Союзі відбулася насильницька колективізація селянських господарств, що здійснювалося шляхом створення колгоспів, тобто горизонтальної концентрації виробництва.

Таким чином сільське господарство в Європі й Північній Америці розвивалося еволюційно протягом багатьох століть і було основою розвитку економіки взагалі. За окремих винятків в силу природних чи політичних чинників (наприклад, Нідерланди чи Ізраїль) сільське господарство цих країн базується на приватній власності на землю, ринковій економіці й чіткій системі гарантування прав суб'єктів господарювання (закони, судова система). Нажаль в Україні часто наводиться не коректна інформація щодо власності на землю та її використання в інших країнах. Зокрема окремі політики й

економісти наводять приклад Ізраїлю, де земля знаходиться у власності держави, не враховуючи той чинник, що ця країна постійно знаходиться в стадії війни, пов'язаної саме з територіальними проблемами і відсутність приватної власності на сільськогосподарські землі тут продиктована не економічними, а політичними чинниками. Наводиться приклад США, де 40% земель знаходиться в державній власності. При цьому не уточняється, що мова йде про землі національних парків, лісів, гір, полігонів, а не сільськогосподарських земель, які на 99% знаходяться у приватній власності.

КЛЮЧОВІ АГРАРНІ ВИРОБНИКИ. РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Д.М. СИДОРЧУК, консультант з економічних питань
«Фонд соціальних стратегій»

Аграрний сектор є основною економіки багатьох країн світу. Від його стану залежить економічна, соціальна і, нарешті, політична ситуація у суспільстві будь якої держави. Привабливість та перспективи розвитку аграрного сектору України висвітлено у численних наукових публікаціях, проте українські аграрні підприємства лишаються осторонь інвестиційних потоків. Ситуація не була б парадоксальною, якби у світі не спостерігалось декілька глобальних тенденцій.

1. Зростання населення планети. Якщо у 1990 році чисельність населення світу становила 5,26 млрд осіб то у 2009-му – 6,6 млрд, а у 2012-му вже 7 млрд. При цьому, останнім часом, 90% приросту населення припадає на слаборозвинуті країни. Серед них за народжуваністю лідирує Африка (45 новонароджених на 1 тис. населення), друге місце посідає Латинська Америка (31), третє Азія (29).

2. Зменшення посівних площ у світі. Земля щороку втрачає від 5 до 10 млн. га сільгоспугідь через погіршення стану навколишнього середовища, ще 19,5 млн. га втрачається через стрімкий розвиток промисловості та нерухомості [1].

3. Зростання світових цін на продукти харчування. Економічні кризи довели: знижуються ціни на нафту, знижується попит на сировину для промисловості, завмирають фінансові ринки, проте потреба людства у їжі не зникає. За даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO) за останнє десятиліття світові ціни на продовольчі продукти зросли майже удвічі.

Площа розораної землі в Україні становить понад 33 млн га., населення – приблизно 46 млн чоловік. Таку ж площу орної землі разом мають Франція, Італія та Велика Британія, в яких проживають 170 млн. людей. Такий порівняно величезний резерв має Україна із забезпечення продовольством. На сьогодні в Україні працює близько 42 тис фермерів, які обробляють всього 4,3 млн га землі, тобто близько 10% від усіх орних земель. Для порівняння, в західних країнах кількість фермерів нараховується сотні тисяч, а в США – більше 3 млн фермерів [3]. У країнах ЄС більше 70% господарств обробляють земельні ділянки площею до 5 га., і тільки на 5% господарств працюють на землях більше за 50 га. Доля малих фермерських господарств в країнах ЄС найбільше сконцентрована в Румунії, Угорщині, Болгарії, Словаччині, Італії, Греції.

На сьогодні головними гравцями агропромислового ринку України є крупні агрохолдинги і це необхідно враховувати. Їх становлення розпочалося у 1998-2000 роках, що передбачало купівлю підприємствами промисловості фермерських господарств та утворення аграрних об'єднань різного типу. Українські агрохолдинги формувалися переважно за рахунок диверсифікації – переливу капіталу з високоприбуткових галузей промисловості (нафтогазової, металургійної, фінансової) до

сільського господарства. Згодом, у 2000-2005 роках процес посилюється за рахунок придбання однотипних підприємств. Тобто, відбувалася переважно вертикальна інтеграція та зосередження виробничих потужностей для реалізації повного технологічного циклу. Приблизно з 2008 року і дотепер проходить становлення «мета-агрохолдингів» – це компанії з потужними за обсягом земельними банками, величезними наявними активами, залученням кредитних ресурсів на міжнародних ринках, здійсненням розміщення IPO на провідних фондових майданчиках світу.

Можна багато сперечатися про соціальний ефект роботи агрохолдингів та їх користь для сільських територіальних громад. Одна людина, використовуючи сучасну сільськогосподарську техніку обробляє величезні за обсягом земельні ділянки, без роботи залишаються тисячі людей, які проживають у цій місцевості. Варто пригадати агрохолдингам місце реєстрації їх головної структури. Більшість з них зареєстрована в офшорних зонах, за кордоном. Така реєстрація дозволяє їм вирішити щонайменше дві проблеми: оптимізувати податки та залучати ресурси на міжнародних ринках. У будь-якому випадку вони або не сплачують податки в Україні, або сплачують на інших умовах.

Проте, якщо змусити агрохолдинги сплачувати податки в Україні і більше того, залишати лівову їх частину на території села, району, області, де працює агропромислове підприємство... Чи не дасть це можливість збільшити фінансування сільських шкіл, медичних закладів, закладів культури, газифікації місцевості, утримання доріг та іншої соціальної інфраструктури, якої так не вистачає місцевим громадам?

Сьогодні точаться дискусії щодо реформи сільського господарства, в основу якої вкладають набуття прав власності на землю та стимулювання розвитку малого та середнього фермерства. Варто нагадати, що сільське господарство є однією з провідних експортно-орієнтованих галузей держави та має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Натомість, попередній досвід реформ, проведених владою, вказує на ризики руйнування існуючої системи аграрного виробництва без чітких механізмів запровадження нової.

Тому будь-які кроки держави, спрямовані на реформування сільськогосподарської галузі мають бути виваженими, щоб не порушити економічний ефект діяльності існуючої моделі аграрного виробництва, а саме:

- підвищення соціального ефекту роботи крупних аграрних виробників, а також стимулювання їх діяльності повинно лежати в адаптації фіскальної, бюджетної та інвестиційної політики держави;
- розвиток малого та середнього фермерства потрібно розпочати із створення необхідної сільськогосподарської інфраструктури та належної державної підтримки;
- реформа сільського господарства та структурні зміни ключових аграрних виробників повинно знаходитись виключно у площині загальноекономічних змін в країні.

ОСНОВНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

С.Д. СКУРТОЛ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Стимулювання збуту продукції підприємств доповнює інші відомі методи просування товару, використовує різноманітні засоби активізованого впливу, здатні прискорити чи посилити відповідну реакцію ринку. Об'єктом уваги можуть бути покупці, посередники і торговий персонал фірми.

На покупця найчастіше здійснюють вплив через пропозиції щодо повернення грошей, зміну упаковки, через конкурси лотерей, преміальний продаж, знижки, кредити, купони, залікові талони, демонстрації, розповсюдження зразків.

На посередників найчастіше впливають методами: проведення торговельних конкурсів; постачання частини товарів безкоштовно; заліки дилерам за включення товару в номенклатуру; організацію спільної реклами.

Торговельний персонал фірми стимулюється конкурсами, преміями, конференціями продавців.

Методи стимулювання ретельно продумують, оскільки при беззмінному стимулюванні образ фірми може постраждати. Споживачі розглядатимуть знижки як сигнал погіршення якості продукції і на звичайну ціну реагуватимуть, як на підвищення.

Розробка плану стимулювання збуту включає етапи:

- Визначення цілей.
- Підготовка загального плану.
- Вибір виду стимулювання збуту.
- Визначення відповідальності.
- Координація регулюванням виконання плану.
- Оцінка результатів.

До сфери завдань стимулювання споживачів входить заохочення до інтенсивніших покупок і застосування товару, привернення уваги до товару тих, хто користується ідентичним товаром конкурентів. Стимулювання посередників спрямоване на включення пропонованих фірмою товарів до нового асортименту, на підтримку більш потрібного рівня запасів товару, на проникнення у нові сегменти ринку на збільшення частки товару порівняно з конкурентами.

В сучасній практиці збутової діяльності існує три типи цілей стимулювання збуту:

1) Стратегічні:

- збільшення числа споживачів;
- підвищення кількості товару, що купується кожним споживачем;
- підсилення інтересу до товару з боку клієнтів;
- нарощення оборотів до показників, намічених в плані маркетингу;
- виконання показників плану продаж.

2) Специфічні:

- прискорення продажу найбільш вигідного товару;
- підвищення оборотності товару;
- ліквідація зайвих запасів;
- надання протидії конкурентам;
- поживавлення продажу товару, що залежався на полицях.

3) Разові:

- отримання вигоди з щорічних подій;
- використання сприятливої можливості (роковини фірми, створення нового магазину);
- підтримка рекламної кампанії.

Вибір різновиду стимулювання збуту залежить від кон'юнктури, типу ринку, товарів, авторитету фірми, інших факторів. Серед основних засобів стимулювання називають зразки, купони, премії, залікові талони, упаковки за пільговими цінами. Розповсюдження зразків може здійснюватися поштою, розподілом у магазинах, розноситься "в кожні двері". Товар при цьому пропонується споживачам безкоштовно чи на пробу.

Купони – це сертифікати, які дають право на зазначену знижку при купівлі конкретного товару. Премія – винагорода товаром за низькою, доступною ціною, а в

деяких випадках – безкоштовно як заохочення за купівлю іншого товару. Заліковий талон – специфічний вид премії, що її одержують споживачі при здійсненні покупки, яку вони можуть обміняти на товар у спеціальних обмінних пунктах.

В місцях купівлі чи продажу товару влаштовуються, як правило, експозиції та демонстрації, що в окремих випадках певною мірою сприяє успіху марки. Може бути запропоновано залік за покупку, тобто знижка з ціни на кожен ящик товару, придбаний у певний період. Можуть застосовуватися заліки за рекламу, за влаштування експозиції, за допомогу у просуванні товару. Інколи безкоштовно пропонуються ручки, олівці, календарі, значки, записні книжки, що також являється методом стимулювання торгівлі.

Конкурси, лотереї, ігри спрямовані на те, щоб спонукати дилерів, а також власний торговельний персонал активізувати зусилля щодо просування товару упродовж певного періоду.

Професійні зустрічі, спеціалізовані виставки надають можливість фірмі-виробнику привабити додаткове коло потенційних споживачів, підтримувати контакти з традиційними партнерами, збільшуючи обсяги продажу.

У залежності від ситуації та тенденції на ринку проводиться стимулювання збуту конкретних видів товарів за допомогою реклами, видачі премій покупцям, купонів зі знижкою ціни товару, конкурсів, конференцій та ін. Політика стимулювання збуту проводиться стосовно тих товарів, по яких можна підвищити попит, є надія збільшити обсяг збуту і прибуток підприємства.

ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Д.М. СОКОВНИНА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Бурхливий розвиток інформаційних технологій перетворив інтелектуальну власність в один із найліквідніших товарів. Цей ресурс може притягувати до себе серйозні інвестиції, а широке впровадження нових технологій і просування наукових розробок у виробництво дає потужний поштовх розвитку внутрішніх галузей промисловості. Інтелектуальна власність — дуже цінне джерело доходів. У розвинених країнах це зрозуміли давно, і тепер надійна правова система захисту інтелектуальних активів дозволяє США, Японії та країнам Європи одержувати вагомі економічні дивіденди.

Інтелектуальний потенціал, сконцентрований в Україні, може стати надійною основою відродження вітчизняної економіки. Знадобилися роки, аби крок за кроком створити національну систему захисту інтелектуальної власності. Було сформовано необхідну нормативно-правову базу, закладено основи регулювання відносин у цій сфері: сьогодні чинне законодавство України містить основні положення, пов'язані з одержанням, здійсненням і захистом прав інтелектуальної власності.

Маркетинг розпочинається з пошуку та відбору ідей, які могли би привести до комерційного успіху нового товару на майбутньому ринку. Стадія розроблення інноваційного товару потребує значно більшого часу, ніж розроблення звичайного товару. Вона включає попередні маркетингові дослідження, "патентні дослідження, науково-дослідні роботи, дослідно-конструкторські та технологічні роботи, набуття прав на ОПВ (об'єкти права інтелектуальної власності), створення прототипу товару з використанням цього/цих ОПВ, а також його промислове освоєння. В кінці цієї стадії необхідно дати відповідь на принципове питання: чи продати або передати права на ОПВ, відмовившись від випуску цього товару, чи виробляти та просувати цей товар на ринок.

Інтелектуальна власність, у випадку її ефективного використання, є важливим інструментом для створення іміджу свого бізнесу на ринку. Права інтелектуальної власності у сполученні з іншими інструментами маркетингу є важливими для того, щоб просувати продукцію і послуги і здобувати потенційну клієнтуру, як на національних, так і на іноземних ринках.

Маркетинг інтелектуальної власності – це діяльність, яка стала охоплювати процеси від виникнення ідеї нового товару чи послуги до післяпродажного їх обслуговування.

Завдання маркетингу інтелектуальної власності на різних етапах життєвого циклу інноваційного товару дуже різне.

Перша стадія маркетингу інноваційного товару розпочинається з пошуку та відбору ідей, які могли би привести до комерційного успіху нового товару на майбутньому ринку. Стадія розробки інноваційного товару потребує значно більшого часу, ніж розробка звичайного товару, тому що вона включає попередні маркетингові дослідження, патентні дослідження, науково-дослідні роботи, дослідно-конструкторські та технологічні роботи, набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, створення прототипу товару з використанням цього/цих об'єктів, а також його промислове освоєння. В кінці цієї стадії необхідно вирішити принципово важливе питання: чи продати або передати права на об'єкт, відмовившись від випуску цього товару, чи виробляти та просувати цей товар на ринок.

Але перш ніж приступити до стадії розробки інноваційного продукту- технології, товару чи послуги – необхідно визначити його ринковий потенціал. Для цього маркетингологи починають досліджувати ринок, на який планують вийти з даним інноваційним товаром. При цьому необхідно: визначити можливе застосування товару; визначити необхідний сегмент ринку; дослідити вже існуючі інновації; визначити, що саме буде запропоновано для продажу і за якою ціною; оцінити розмір ринку і перспективи його росту; оцінити межі сприйняття ринком даного продукту.

Після стадії розробки, йде стадія всебічних маркетингових досліджень і прогнозування умов реалізації об'єкта інтелектуальної власності на внутрішньому ринку ліцензій і за кордоном. Мета подібних досліджень полягає не тільки в обґрунтуванні висновків про доцільність продажу або закупки конкретних ліцензій, а й у визначенні тих оптимальних умов ліцензійних угод, при яких вони взаємовигідні як для продавця, так і для покупця прав на об'єкт.

Об'єкт інтелектуальної власності, який виступає в якості товару, вимагає особливого підходу при роботі з ним. Саме у зв'язку з цим з'являються особливості маркетингової діяльності при роботі з подібними інноваційними товарами. До таких особливостей відносяться:

- необхідність створення адекватної правової основи захисту інтелектуального продукту, яка захищає його винахідника від недобросовісної конкуренції, незаконного копіювання даної власності;

- наявність правового захисту у вигляді патенту, ліцензії, а також створення власнику інтелектуального продукту монопольного становища на ринку протягом тривалого часу. Це дозволяє власнику проводити відповідну виробничу, збутову, цінову та товарну політику;

- нарощувати прибуток не тільки шляхом власного виробництва товару, а й за рахунок одержання доходу від продажу ліцензій на випуск даного об'єкта іншим виробникам. При цьому дохід від продажу патентної ліцензії не обкладається податком на додану вартість, а захищеність товару патентами – це додаткова для інвестора запорука ефективності його капіталовкладень.

Таким чином, можна зробити висновок, що маркетинг об'єктів інтелектуальної власності дозволяє:

- відрізняти продукцію і послуги і робити їх легко розпізнаваними;
- просувати продукцію і послуги і здобувати потенційну клієнтuru на різних ринках;
- диверсифікувати ринкову стратегію з обліком різних цільових груп;
- збувати продукцію і послуги в інших країнах.

КОМПЛЕКСНІСТЬ ТА СИСТЕМНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ АПК

К.Ю. СОКОЛЮК, аспірантка*

Уманський національний університет садівництва

Організація та управління підприємницькою діяльністю у будь-якій сфері економіки, так і в аграрному секторі зокрема, неможливо без врахування людського фактора – використання людського капіталу у всіх можливих його проявах (інтелектуальні здібності, професійні навички, кваліфікація та ін..).

Стан економіки аграрнопромислового комплексу України, на етапі переходу до постіндустріального розвитку, потребує системних змін та модернізації. Основою модернізації, на думку В. Афоніної, є залучення інвестицій. Повністю погоджуємось з даним твердженням, так як розвиток лише одного з елементів системи призведе до дисбалансу. Науковці запевняють, що розвиток модернізації має носити характер системно-синергічного підходу. Даний процес має супроводжуватись мультиплікативним ростом, величина якого буде залежати від наявності інвестиційних ресурсів і кваліфікованих кадрів.

На наш погляд, тут слід розглядати кваліфікацію кадрів як елемент інвестиційних ресурсів у вигляді людського капіталу та невід'ємної складової системи, що підлягає модернізації.

Людський капітал, та його елементи зокрема, мають двоїтий характер по відношенню до інвестування. По-перше, елементи людського капіталу є об'єктом вкладення інвестиційних ресурсів (вкладення в здобуття освіти, в охорону здоров'я, підвищення кваліфікації та ін..). По-друге, людський капітал та його складові самі виступають у якості інвестиційного ресурсу при залученні в систему, що модернізується.

У дев'ятнадцятому столітті значний розвиток у дослідженні інвестицій в людський капітал вніс К. Маркс. Хоча економіст прямого визначення людського капіталу не надавав, трактування ним робочого класу повністю підпадає під сучасні визначення. Науковець оптимальний розмір заробітної плати визначав як такий, що дасть змогу задовольнити не лише фізіологічні потреби людини, а й соціально-культурний розвиток.

З розвитком економічних відносин та переходом до формування інформаційного суспільства, де ключовим фактором виступає інтелект, питання ефективності формування людського капіталу в контексті формування ринку інвестиційних ресурсів та визначення ролі людського чинника набуває все більшої актуальності.

На думку науковців, сам механізм інвестування має розглядатися, як сукупність взаємозалежних та пов'язаних між собою елементів, що утворюють цілісну систему.

Системний характер та комплексність залучення інвестиційних ресурсів, в процесі формування людського капіталу зумовлено різноманітністю джерел залучення та направленості на різних етапах здійснення вкладень. На різних етапах формування характер залучень та об'єми необхідних ресурсів різняться. Джерелами залучення

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Коденська М.Ю.

можуть виступати як власні так і позичені кошти, а також держані кошти та кошти компаній і організацій (роботодавці).

Системність даного процесу пояснюється наявністю підсистем, що взаємопов'язані та взаємодіють між собою. Від ефективності та результативності однієї залежить ефект від сукупності усіх заходів щодо формування та розвитку людського капіталу шляхом залучення інвестиційних ресурсів на всіх етапах розвитку. Відповідно як і будь-яка система, інвестування в людський капітал може носити як статичний, так і динамічний характер.

Ознака статичної системи насамперед полягає в тому, що її стан протягом певного періоду часу залишається незмінним. Статичність інвестування у людський капітал, насамперед, полягає у забезпеченні соціально-культурного розвитку особистості та збереження і примноження фізичних якостей, які виражаються станом здоров'я. Дані витрати мають носити статичний характер, так як це є запорукою успішного розвитку економіки країни на макроекономічному та мікроекономічному рівні.

Динамічність системи інвестування людського капіталу виявляється в тому, що відповідно до етапів його розвитку, сума витрат змінюється у відповідності до зміни джерела інвестування.

Комплексність (від латинського *complexus* – зв'язок) процесу вкладення інвестиційних ресурсів у людський капітал полягає в тому, що всі елементи людського капіталу тісно взаємопов'язані і зміна будь-якого із них, позначається на загальному стані.

Отже, основою ефективності формування людського капіталу АПК в контексті розвитку ринку інвестиційних ресурсів є системність та комплексність.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

С. Ю. СОКОЛЮК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Україна належить до традиційно цукрових держав світу, що зумовлюється досить сприятливими ґрунтово-кліматичними та економічними умовами для розвитку буряківництва й виробництва цукру. Однак матеріально-технічна база галузі неодноразово зазнавала значного руйнування, а вирощування цукрових буряків опинялось у кризі, як це, зокрема, бачимо і в останні роки. Виробництво цукру в Україні буде конкурентоспроможним лише тоді, коли доходи від продажу цукру на міжнародному ринку перевищуватимуть сумарні витрати на його виробництво.

Криза початку 90-х, охопивши всі галузі агропромислового комплексу, особливо відчутно позначилась на цукробуряковому виробництві і призвела до глибокого занепаду буряківництва як провідної рослинницької галузі та руйнування матеріально-ресурсного потенціалу цукрової промисловості.

Основними причинами кризових явищ у цукробуряковій галузі є:

- загальна економічна криза і послаблення ролі держави у розвитку бурякоцукрового виробництва;
- втрата економічної зацікавленості виробників у вирощуванні цукросировини;
- недосконалість механізмів економічного регулювання виробництва, що призвело до серйозних соціальних наслідків – втрати робочих місць, зниження рівня заробітної плати, росту заборгованості, зменшення надходжень до бюджетів усіх рівнів;
- незавершеність і недосконалість приватизаційних процесів у цукробуряковій галузі;

- порушення цінового паритету, що спричинило вимивання обігових коштів спочатку сільськогосподарських товаровиробників, а згодом і цукрової промисловості;
- втрата зовнішніх ринків збуту цукру;
- практична відсутність кредитування виробника, що вимушено призвело до переходу на давальницькі схеми переробки сировини і бартерні відносини у галузі;
- нерозвиненість ринкових відносин у сфері виробництва, переробки і реалізації цукру;
- інтервенція на український ринок цукру з тростини, цукромістких продуктів та насіння;
- майже повна відсутність інвестицій у галузь, її непривабливість для вітчизняних і зарубіжних стратегічних інвесторів;
- відсутність чіткого законодавства та правових основ організації виробництва та регулювання ринку цукру;
- різке скорочення матеріально-технічного забезпечення бурякосіючих господарств і цукрових заводів.

Нині, в економічному розумінні, ринок цукру формується як складний багатоступеневий технологічний механізм, який включає в себе всі процеси, починаючи з виробництва цукрових буряків і завершуючи споживанням цукру. Формування товарної пропозиції цукру залежить від формування аналогічної пропозиції цукрових буряків. Якщо врахувати специфічні особливості виробництва цукрових буряків як товару, то можна помітити, що їх товарна пропозиція у області формується виключно за рахунок власного виробництва.

Відродження та подальший розвиток цукробурякового підкомплексу України потребує комплексної системи постійних і довгострокових заходів на рівні державної програми з відповідними законодавчими і регулюючими механізмами. Для розв'язання проблеми необхідно забезпечити структурні, функціональні, енергетичні, сировинні та інвестиційні зміни, що передбачають:

- розробку програм реструктуризації та технічного переобладнання галузі;
- формування державної політики в сфері виробництва цукрових буряків і цукру та оптової торгівлі цукром, спрямованої на захист економічних інтересів держави, прав споживачів і вітчизняних товаровиробників;
- розробку і реалізацію програм організації виробництва обладнання, приладів, машин та систем для підприємств бурякоцукрового комплексу;
- удосконалення нормативно-законодавчої бази щодо формування і подальшого функціонування ринку цукру;
- інтеграцію товаровиробників і переробників цукросировини з метою збільшення обсягів виробництва цукрових буряків, здешевлення їх вартості та підвищення якості;
- ініціювання заходів для запобігання незаконного ввезення цукру, цукромістких продуктів та насіння цукрових буряків;
- розробку спільної програми дій на цукровому ринку країн СНД з метою визначення концепції і вироблення загальної стратегії його формування.
- співпрацю із спілками цукровиробників та трейдерами ринку цукру країн СНД та країн далекого зарубіжжя;
- співробітництво з країнами, які не мають власного цукрового виробництва (наприклад країни Закавказзя). Тут співробітництво має будуватись на умовах міждержавної виробничої кооперації, використовуючи можливості українських цукрових заводів по переробці цукру-сирцю тростинного.

Запропоновані заходи сприятимуть виходу з кризи цукробурякової галузі України і поверненню лідируючих позицій на світовому ринку цукру.

УМОВИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ЕФЕКТИВНОМУ ВИХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК

О.І. ТАБЕНСЬКА, кандидат економічних наук
Вінницький національний аграрний університет

Виготовлення конкурентоспроможної продукції, яка відповідає міжнародним стандартам якості, надає можливість українським підприємствам створити ефективні умови для її реалізації не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринку. Пошук інноваційних підходів в підприємницькій діяльності; співпраця з іноземними партнерами, використовуючи механізми кооперації та інтеграції; реклама вітчизняної продукції за кордоном; удосконалення іміджу підприємства; участь в регіональних та міжнародних виставках і ярмарках створює передумови для перспективного розвитку підприємницької діяльності в Україні.

В економічній літературі, на сучасному етапі, поширеним є термін «друга економіка», що визначається як економічний простір, утворений мережею міжнародного виробництва. До неї переходить частина ресурсів національної економіки, проте повертаються доходи від капіталовкладень. Термін «зовнішня економіка» охоплює ті сфери національної економіки, які пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, насамперед, з експортним виробництвом.

Сьогодні, застосування терміну «зовнішня економіка» обґрунтовано для тих зарубіжних активів, що контролюються складовими холдингів і компаній. Іншими словами, можна говорити про виникнення паралельної зовнішньої економіки, що є не антиподом, а складовою внутрішньої (національної) економіки країни. З одного боку, така «зовнішня економіка» залежить від внутрішньої економіки, що формується за рахунок її фінансових, товарних й інших ресурсів.

З іншого боку, є і зворотній вплив, який складно оцінити кількісно, насамперед, з погляду національних інтересів. Придбання зарубіжних активів стає необхідною умовою збереження ринкових позицій у сучасній конкурентній боротьбі. При визначенні пріоритетів підтримки зовнішніх інвестицій корисним є зарубіжний досвід.

Головними мотивами використання підприємств з іноземними інвестиціями, як стратегії входження в зарубіжний ринок є зниження капітальних витрат та ризику при створенні нових потужностей; придбання джерел сировини або нової виробничої бази; розширення діючих виробничих потужностей; пристосування до процесу скорочення життєвого циклу продукції; підвищення ефективності маркетингу; здобуття нових каналів торгівлі; можливість проникнення на конкретний географічний ринок; набуття українського досвіду на нових ринках; пристосування до країни, що приймає.

Важливим критерієм взаємного вибору партнерів є відповідність їх розмірів. Проте завжди доцільно, по-перше, забезпечити багатоваріантність вибору, а по-друге проаналізувати можливих партнерів за певною системою критеріїв. З цією метою можуть бути корисними як прямі показники (розміри активів, їх динаміка, кількість працюючих, динаміка прибутку), так і побічні (відношення прибутку до витрат виробництва, рівень продуктивності праці). Слід зазначити, що спільні підприємства використовуються не тільки для освоєння ринку країни, що приймає, а з метою подальшого виходу на ринки сусідніх країн або цілих регіонів світу.

Визначаючи економічну сутність спільного підприємництва, неможливо не підкреслити той факт, що зовнішньоекономічна діяльність відіграє значну роль у його створенні. Зовнішньоекономічний фактор є значним та вагомим джерелом стимулів серед інших підходів до визначення економічної сутності СП бо виступає у якості рушійної сили для його створення, яка спричинена міжнародною конкуренцією та міжнародним поділом праці.

Якби не було міжнародної конкуренції, рівень продуктивності в одній країні практично залежав би від стану в інших країнах і не виникав інтерес до створення спільного бізнесу як наслідку зовнішньоекономічної діяльності. Комерційний інтерес до ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності) зумовлений ціновими і якісними параметрами продукції, а також наявністю більш сприятливих факторів і умов виробництва. За рахунок даних факторів виникає МПП (міжнародний поділ праці), на основі якого підприємства розгортають зовнішньоекономічну діяльність.

Отже, міжнародна конкуренція виступає регулятором ринку, що впливає на рівень продуктивності виробництва у національній економіці. Завдяки міжнародній конкуренції рівні продуктивності виробництва різних країн взаємозалежні, тобто через міжнародну торгівлю і вивіз капіталу можна збільшувати продуктивність використання ресурсів країни, спеціалізуватись на тих сегментах ринку, де національні товаровиробники більш конкурентоспроможні за іноземних.

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

І.Б. ТЕРНАВСЬКА, кандидат економічних наук

Л.А. ПАРХОМЕНКО, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Проблема продовольчої безпеки України в період трансформації її економічної системи та соціального устрою на засадах ринкових відносин є тією сферою суспільного буття, що не втрачає актуальності на будь-яких стадіях трансформаційного періоду її розвитку. Наявність як позитивних, так і негативних тенденцій у сфері виробництва і рівня споживання продовольства мають безпосередній вплив на стан добробуту і рівня життя всього населення України. В даній сфері різновекторні процеси, що притаманні розвитку економіки країни, діють на всі складові народногосподарського комплексу, але особливо важливими є чинники, що впливають на розвиток продуктивних сил народногосподарського комплексу, зокрема тих факторів, що відносяться до сфери забезпечення продовольчої безпеки.

Продовольча безпека країни є комплексним поняттям, що включає три важливі аспекти:

- кількісний: ступінь реалізації поточної потреби в продуктах харчування;
- соціально-економічний: зростання прибутків населення, яке забезпечує доступ всіх груп населення до продовольства на рівні забезпечення життєдіяльності;
- якісний: задоволення потреби в безпечних для здоров'я, якісних продуктах харчування.

Для аналізу рівня забезпечення продовольчої безпеки України спочатку зосередимо увагу на кількісному аспекті. Дослідження забезпеченості раціону населення основними видами продуктів харчування показали, що дорослий середньостатистичний українець у 2011р. недоїдав за рік: 28,8 кг м'яса; 175,1 кг молочних продуктів; 6,6 кг риби; 37,4 кг фруктів і ягід. Тобто, ступінь задоволення потреб у м'ясних продуктах задовольнявся у середньому на 64%, молока і молочних продуктів – на 53,9%, риби та рибопродуктів – на 67%, що свідчить про дефіцит у харчуванні повноцінних тваринних білків – необхідних для нормального функціонування організму людини. Серед продуктів тваринного походження в межах норми населенням споживалися лише яйця – 106% потреби.

Разом з тим, населення споживає надмірну кількість продуктів, що містять вуглеводи – на 9,4 кг більше норми хлібопродуктів та на 15,3 кг картоплі. За

статистичними даними, в межах рекомендованої норми споживалася лише овоче-баштанна продукція, цукор та олія. Позитивним моментом слід вважати той факт, що у 2011 р. споживання овоче-баштаної продукції досягло свого раціонального рівня. В основному, це пов'язано із високим минулорічним врожаєм цих культур – зібрано 10,6 млн. тонн, що на 19% вище проти 2010 р.

За даними Держкомстату України у 2011 р. середньодобова поживність раціону українця становила 2951 ккал, що на 18% перевищує граничний критерій (2500 ккал). При цьому, як і у попередні роки, основну частину калорій українці споживали разом із продукцією рослинного походження. Натомість лише 27,3% середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55%). Недостатнє споживання населенням продуктів тваринного походження пов'язано з тим, що значна частина споживачів вимушено відмовляються від купівлі дорогої тваринницької продукції (низька платоспроможність), і віддають перевагу більш дешевим продуктам рослинного походження – хлібу, крупам, картоплі.

Як бачимо, вагомий вплив на формування продовольчої безпеки в країні має соціально-економічний аспект. Так, у 2011 році сукупні витрати домогосподарств становили 3456,01 грн на місяць, що на 12,5% більше проти попереднього року. Із загальної суми на харчування вони витрачали 1836,69 грн на місяць проти 1639,92 грн у 2010 році.

Таким чином, індикатор доступності продуктів харчування у минулому році становив 53,1% при його 60-ти% граничному критерії. Порівняно із попереднім роком цей показник покращився на 0,3 відсоткових пункти.

У загальній структурі витрат на продукти харчування найвищу питому вагу займали витрати на: м'ясо і м'ясопродукти – 23%(421 грн на домогосподарство), хліб і хлібопродукти, молоко й молочні продукти – по 13% кожна група (245 грн), овочі – 10%(176 грн).

Найменшу частину сукупних витрат витрачали на придбання продуктів харчування домогосподарства міст Києва (44,6%), Севастополя (48,1%), Запорізької (47,6%) та Миколаївської (48,3%) областей. Водночас у трьох регіонах України, а саме: у Волинській, Рівненській та Одеській областях частка витрат на харчування перевищувала встановлений граничний критерій для цього індикатора.

В Україні частка продовольчих затрат у сімейному бюджеті постійно зростає, що свідчить про низький рівень життя населення. Таке положення зумовлено загальним зниженням життєвого рівня переважної більшості населення, частина якого живе за межею бідності та значною поляризацією між багатими та бідними. У 2011 році 20% домогосподарств з найбільшими доходами в середньому витрачали на харчування 2309,20 грн на місяць, а 20% домогосподарств з найменшими доходами – 1440,02 гривні. Коефіцієнт диференціації вартості харчування за соціальними групами становив 1,6 проти 1,3 у 2010 році, тобто впродовж досліджуваного періоду відбулося посилення диференціації соціальних груп за показником продовольчих витрат.

Ще один аспект продовольчої безпеки це якісні характеристики харчових раціонів. Негативним явищем є споживання значною частиною населення забруднених продуктів харчування, що пояснюється зокрема відсутністю належного державного контролю за їх якістю, а також відсутністю у значної частини населення коштів, необхідних для купівлі екологічно чистої продукції.

РИЗИКИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

І.В. ТКАЧУК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Сільськогосподарські підприємства характеризуються такими особливостями, як сезонність виробництва продукції і залежність від природно-кліматичних умов, а їх діяльність значною мірою детермінується аграрною політикою держави. Ризики сільського господарства, які виникають поза межами впливу суб'єкта господарювання даної галузі, у т.ч. природного характеру, можуть завдати значних збитків та зумовити необхідність додаткових витрат грошових коштів. У даному дослідженні розглянемо ризики управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств, визначимо найбільш суттєві та проаналізуємо здійснення превентивних заходів щодо виникнення ризикових ситуацій.

Ризики управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств виникають в результаті несприятливого впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ на рух грошових коштів при провадженні діяльності суб'єктом господарювання та можуть викликати втрати матеріальних і фінансових ресурсів у майбутньому. За характером дії ризики є: екзогенні або зовнішні (зміни валютних курсів, коливання фінансових індикаторів, інфляційні процеси) та ендогенні або внутрішні (нестача грошових коштів, неповернення чи повернення не в повній мірі невитрачених коштів на відрядження, великий розмір безнадійної дебіторської заборгованості та ін.).

Об'єктивні ризики виникають незалежно від дій і прийнятих рішень персоналу підприємства, контрагентів, представників фінансових установ та органів влади. До них відносяться, зокрема, світова фінансова криза, несприятливі зміни погодно-кліматичних умов. Проте, варто відмітити, що дана група ризиків опосередковано детермінується людиною. Суб'єктивні ризики – ризики грошових потоків, визначені поведінкою та діями управлінського персоналу підприємства (отримання кредиту з високою відсотковою ставкою, значні витрати коштів на рекламу, невизначеність щодо джерел залучення додаткових фінансових ресурсів тощо).

Ринкові ризики визначаються змінами нормативно-правового забезпечення, що жорстко регламентує або обмежує окремі сфери діяльності суб'єктів господарювання, зменшення частки ринку, діями конкурентів, рейдерством. Фінансові ризики – ризики, викликані нестабільністю грошової одиниці, різкими коливаннями валютних курсів, дестабілізацією грошово-кредитного ринку, що зумовлюють зниження платоспроможності сільськогосподарських підприємств, порушення зобов'язань, в окремих випадках призводять до санації або банкрутства. До ризиків природного характеру належать: несприятливі погодні умови (тривала засуха, надлишкові опади, незначний сніговий покрив, пізні заморозки), стихійні лиха (повінь, пожежа).

Короткострокові ризики грошових потоків характеризуються незначним терміном дії – до одного року (відстрочка погашення поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями), довгострокові – більше одного року (інфляційні процеси, зміна податкових режимів, нестабільність аграрної політики держави). До циклічних або повторюваних ризиків відносяться: сезонний характер виробництва продукції, збільшення витрат у період польових робіт тощо. Одноразовими є ризики, що виникають у певний момент та не повторюються через визначені проміжки часу (банкрутство).

Ризики безготівкових розрахунків – використання овердрафту сільськогосподарським підприємством вимагає наявності або покриття на інших рахунках, або погашення заборгованості перед банком, що зумовлює вилучення з

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Кучеренко Т. Є.

обороту додаткових коштів; ймовірність невиконання банком зобов'язань перед суб'єктом господарювання та ін. Ризиками готівкових розрахунків є перевищення обмеження граничної суми готівкового розрахунку, порушення норм розрахунково-платіжної дисципліни.

Ризиками вхідних грошових потоків сільськогосподарських підприємств є невиконання господарських зобов'язань покупцями та замовниками, реалізація продукції за цінами нижче запланованих; вихідних грошових потоків – зростання вартості нафти та нафтопродуктів на світових ринках, сплата штрафних санкцій за адміністративні правопорушення. Залежно від виду діяльності є ризики грошових потоків операційної діяльності (зниження ціни реалізації, відмова у наданні бюджетної дотації, збільшення видатків на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи), інвестиційної (зменшення ринкової ціни при реалізації необоротних активів і майнових комплексів), фінансової (зростання відсоткових ставок за кредит, зменшення рівня компенсації відсоткової ставки) та надзвичайної (великий розмір франшизи при страхуванні врожаю) діяльностей.

За даними проведеного анкетування управлінського персоналу сільськогосподарських підприємств найбільшу питому вагу при управлінні грошовими потоками мають ендогенні (внутрішні) ризики, що відмітили 35,6% респондентів. Друге місце поділили між собою фінансові та природні ризики, які визначили 25,8 і 23,5% опитаних. Лише 12,8% респондентів визнали дію суб'єктивних ризиків.

Превентивні заходи щодо виникнення ризикових ситуацій з управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств, відповідно до даних анкетування, не розробляються, що зазначили 95,2% респондентів. Лише 4,8% опитаних вказали, що ризики розглядаються, але конкретно визначеної системи заходів запобігання їх виникненню немає.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

С.П. ТКАЧУК, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Вивчаючи визначення суті економічних відносин, що його дають вітчизняні вчені-економісти, можна дійти висновку, що економічні взаємовідносини — це сукупність фінансово-економічних, виробничо-технологічних й організаційно-управлінських зв'язків, спрямованих на забезпечення інтересів підприємств, технологічно пов'язаних між собою, розвиток яких регулюється спеціально створеними організаційними структурами, що мають на меті підвищення економічної ефективності роботи молокопродуктового підкомплексу в цілому.

При дослідженні проблеми формування економічних відносин підприємств важливе місце приділяється з'ясуванню складу галузей матеріального виробництва та видів діяльності, які правомірно можна віднести до агропромислового комплексу. Найбільшого поширення набула думка, згідно якої галузі, що входять до АПК, можна об'єднати у три сфери: сільськогосподарське виробництво, переробна промисловість і торгівля кінцевою продукцією. Часто до складу агропромислового комплексу відносять комбікормову промисловість та зооветеринарне обслуговування. Але, саме трьохсферна структура молокопродуктового підкомплексу АПК є найбільш конкретнішою, так як вона дає можливість зробити поглиблений аналіз процесів формування і використання ресурсного потенціалу та його перспективне прогнозування.

Оскільки всі сфери агропромислового комплексу економічно, технологічно та

організаційно взаємопов'язані між собою та мають динамічну систему, яка дозволяє формувати та моделювати міжгалузеві взаємозв'язки, то при порушенні роботи однієї зі сфер виникає ланцюгова реакція, яка впливає на ефективність функціонування інших сфер. Це, в свою чергу, призводить до послаблення економічних взаємовідносин між підприємствами молокопродуктового підкомплексу АПК, а, іноді, і до повного їх розриву.

В результаті аналізу інтеграційних й організаційно-правових форм об'єднань підприємств можна виявити, що найбільш прийнятною та оптимальною з економічної точки зору формою їх взаємовідносин є контрактація, при якій переробні підприємства виступають в ролі інтегратора. Основними принципами при такій формі взаємовідносин є добровільність, збереження виробничо-господарської, юридичної та фінансової самостійності усіх учасників за досить високого рівня інтеграції між ними. До основних недоліків контрактації можна зарахувати нееквівалентний обмін між учасниками договору та опортуністичну їх поведінку. Послабити негативну сторону таких взаємовідносин могла б держава шляхом встановлення мінімальних та максимальних рівнів цін на молоко та молочну продукцію, що гарантувало б товаровиробникам отримання прибутку, а споживачам — доступні молочні вироби.

Виходячи з принципів системності та комплексності, для дослідження стану розвитку й функціонування економічних взаємовідносин підприємств запропоновано схему та алгоритм дослідження, що складається з трьох основних етапів.

I. Аналіз ефективності діяльності суб'єктів господарювання (оскільки економічні взаємовідносини між підприємствами є чинником ефективності їх функціонування, то ефективність економічних взаємовідносин між підприємствами-учасниками молочного сектору доцільно визначати через рівень ефективності функціонування цих підприємств).

II. Аналіз чинників формування економічних взаємовідносин підприємств (дає можливість виявити позитивні та негативні фактори, які впливають на ефективність економічних відносин і формують їх специфіку у молокопродуктовому підкомплексі АПК).

III. Аналіз еквівалентності обміну в системі економічних відносин підприємств (досліджується пропорційність розвитку різних сфер молокопродуктового підкомплексу АПК, що визначає стан економічних відносин між суб'єктами господарювання та дає можливість визначити причини розбалансованості їх інтересів).

Запропонований алгоритм дасть можливість на основі мінімальної, але повної інформації комплексно оцінити рівень ефективності економічних взаємовідносин підприємств молокопродуктового підкомплексу, виявити слабкі місця та визначити першочерговість їх усунення.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА КОНСЕРВОВАНИХ ОВОЧІВ І ПЛОДІВ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

А.Ю. ТОКАР, доктор сільськогосподарських наук

Н.С. РУДА, здобувач*

Уманський національний університет садівництва

Швидка змінюваність середовища примушує переробні підприємства ефективно реагувати на умови функціонування. Підприємства, що займаються перероблянням овочів та плодів на території Черкаської області можна розділити на такі, що

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Кучеренко Т. Є.

перебувають у стадії стагнації чи спаду; такі, що діють в умовах уповільнених темпів зростання; та ті, що мають намір діяти в умовах мінливого ринкового середовища.

За усередненими даними (2006–2011 рр.) підприємствами області виробляються такі види консервів: соки натуральні, питома частка яких всього 0,4% від загального обсягу. Найбільше складають овочі консервовані натуральні (зелений горошок, кукурудза цукрова та інші овочі, консервовані без додавання оцтової кислоти) – 64,9%, овочі, фрукти, горіхи і гриби, консервовані з додаванням оцтової кислоти (переважно овочеві маринади) – 32,0%. Порівняно невелика частка припадає на джеми, желе, варення, фруктові пюре та пасти фруктові чи горіхові – 2,7%. Така структура в асортименті очевидно зумовлена достатнім виробництвом овочів відкритого ґрунту в Черкаському регіоні.

У 2006 році по Черкаській області підприємств з переробки овочів та плодів налічувалось 21, у 2007–2009 рр. – 17, а у 2010–2011 рр. – 18. Окремі підприємства за досліджуваний період припинили виробництво консервованих овочів та плодів, водночас з'явилися нові, що займаються таким виробництвом. Стабільно впродовж 2006–2011 рр. в умовах мінливого ринкового середовища працювали 11 підприємств. Два, з них відрізняються своєю спеціалізацією: ЗАТ «Шполянський завод продтоварів», що займається перероблянням картоплі, та ЗАТ «Фрау Марта» (м. Черкаси), що стабільно займається виробництвом швидкозаморожених овочів.

Провідним виробником консервів впродовж всього періоду було ТОВ ім. Т.Г. Шевченка, що має дві філії Черкаську і Мошнську. Виробництво консервів на цих підприємствах та інших коливалося в роки досліджень. Усереднені фактичні обсяги виробництва консервів у тоннах за рік найбільшими підприємствами по Черкаській області за період 2006–2011 рр. такі: Черкаська філія сільськогосподарського ТОВ ім. Т.Г. Шевченка (м. Черкаси) – 12683; Золотоніська філія приватного підприємства «Агроспецпроект» (м. Золотоноша) – 10855; Мошнська філія сільськогосподарського ТОВ ім. Т.Г. Шевченка (с. Мошни Черкаського району) – 6192; ЗАТ «Агрокопродукт» (м. Канів) – 4495; Хмільнянська філія ЗАТ «Укршампінйон» (с. Хмільна Канівського району) – 3178.

Менше 3000 тонн консервів за рік виробляли, але постійно працювали ТОВ «Роял Фрут Гарден Іст» (м. Золотоноша), Інститут помології ім. Л.П. Симиценка (с. Мліїв Городищенського району), Корсунь-Шевченківський консервний завод Черкаської облспоживспілки і ЗАТ «Чигиринський консервний завод».

Впродовж 2006–2008 рр. припинили виробляти консерви дев'ять підприємств, серед яких ДП «Уманський консервний комбінат» ТОВ «Гаврійська продовольча компанія». З 2008 до 2011 року розпочали виробництво консервів сім підприємств на території області, одне з яких Черкаський консервний завод працювало впродовж 2008–2010 рр.

Отже, слід погодитися з іншими науковцями, що оптимальною стратегією підприємств на ринку продуктів харчування має бути метод «тонкого підлаштування». І, оскільки, асортимент консервованих продуктів підприємств, які розпочали виробництво, ідентичний до асортименту тих підприємств, що його припинили, можна зробити висновок, що трансформаційні процеси не пов'язані з конкурентоспроможністю продукції.

ПОНЯТТЯ І НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ПІДТРИМКИ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Л.В. ТРАНЧЕНКО, доктор економічних наук
Уманська філія ПВНЗ «Європейський університет»
О.М. ТРАНЧЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Глибока економічна криза, в якій опинилася Україна в першій половині 90-х років, має багато причин, але одна з найголовніших серед них – це криза управління економікою. Вона виникла внаслідок того, що адміністративні методи управління були відкинуті, але для заміни їх не було своєчасно створено ринкових економічних і правових важелів регулювання економічної системи. Ці важелі знаходилися лише на стадії становлення при незадовільному використанні тих їх елементів, що вже напрацьовані. Життєздатність народного господарства в цих умовах підтримувалася головним чином за рахунок кредитної й грошової емісії.

Відсутність ефективного державного регулювання економіки призвела до її вкрай важкого стану впродовж майже 10 років, який характеризувався спадом виробництва за його низької ефективності, посиленням безробіття, особливо прихованого, розвитком інфляційних процесів, дестабілізацією грошово-фінансової системи, затуханням інвестиційної діяльності, приховуванням валюти за кордоном, зростанням внутрішнього боргу держави, зниженням життєвого рівня населення.

Скажімо, неконтрольовані інфляція і гіперінфляція, особливо в 1993 – 1994 рр., значною мірою зумовлені відміною державного контролю за цінами і заробітною платою. Ця функція була передана підприємствам, абсолютна більшість яких за своїм юридичним статусом впродовж довгого періоду були державними. Реалізація ними цієї функції за відсутності належних ринкових важелів породила гонку заробітної плати і цін, негативний вплив якої на економіку очевидний. Крім того, відсутність у цих умовах дійового державного контролю за діяльністю комерційних банків призвела до того, що вони на свій розсуд використовували кредитні ресурси, чим істотно підштовхували розвиток інфляційних процесів, одержуючи при цьому надприбуток.

Зрозуміло, що за належного державного регулювання економіка України не була б доведена до такого стану. Негативну роль тут відіграло ідеалізоване сприйняття ринку значним прошарком керівної еліти і вчених як системи, що самоорганізується і саморегулюється без будь-якого втручання держави. Досвід економічно розвинутих країн Заходу із соціально орієнтованою ринковою економікою переконує, що її створення й ефективне функціонування не можливі без державного регулювання найважливіших параметрів розвитку суспільного виробництва і соціальної сфери. Необхідність у такому регулюванні найрельєфніше виявилася ще під час світової кризи в 1929 – 1933 рр.

Для того щоб запобігти таким катаклізмам у майбутньому, капіталістичні держави почали здійснювати активну антимонопольну політику, надавати матеріальну підтримку малозабезпеченим верствам населення і різнобічну допомогу суб'єктам господарської діяльності, а також через економічні важелі впливати на структурну перебудову економіки, домагаючись її збалансованості. І нині проблема державного регулювання розвитку економіки не втратила своєї актуальності в усіх країнах незалежно від того, яка питома вага в них приватного сектора. Можна констатувати, що державне регулювання зробилося органічною складовою частиною ринкової економіки. Його головна функція – нейтралізація внутрішніх і зовнішніх збурень, що виникають через внутрішні протиріччя, які притаманні ринку і можуть призвести до таких негативних явищ, як

перевиробництво, безробіття, невиправдана диференціація доходів населення тощо. Мистецтво державного регулювання економікою – це ефективна компенсація негативних дій ринкового механізму, недопущення небажаних соціально-економічних наслідків.

Проте з усіх галузей національного господарства найбільш радикального і дійового державного регулювання та підтримки для нормального розвитку вимагає сільське господарство. Це зумовлено тим, що по-перше, дана галузь є життєво необхідною в будь-якому суспільстві і розглядається як пріоритетна при обґрунтуванні перспектив соціально-економічного розвитку країни; по-друге, сільськогосподарське виробництво через існування короткострокової і довгострокової проблем не може ефективно розвиватися без стабілізуючого впливу держави.

В умовах ринку сільське господарство піддається негативному впливу різних факторів нестабільності: природних, економічних, соціальних. Тому не випадково в розвинутих країнах Заходу державне регулювання сільськогосподарського виробництва, підтримки доходів аграрних товаровиробників, їх захист займають чільне місце в соціально-економічній політиці цих держав. Вільна конкуренція в чистому вигляді на ринку сільськогосподарських продуктів давно тут перестала існувати. Держава через різні важелі почала впливати на процес саморегуляції попиту і пропозицій в інтересах сільських товаровиробників і суспільства в цілому. Стало очевидно, що ринок як основний регулятор виробництва сам стає суб'єктом регулювання з орієнтацією на досягнення соціального прогресу. Досвід розвинутих країн переконує, що існуюче протиріччя між державним регулюванням економіки і ринковим саморегулюванням не має антагоністичного характеру. Більше того, в умовах досконалої економіко-правової бази ці два регулятори взаємодоповнюють один одного, забезпечують високий рівень виробництва і споживання. Іншими словами, державне регулювання економіки повинно бути адекватним ступеню розвитку в країні конкурентного та антимонопольного середовища. Чим менше створено умов для конкуренції і чим монополізованіше виробництво, тим більше держава повинна втручатися в економіку, і навпаки.

В умовах розвинутого ринку державне регулювання економіки повинно здійснюватися не директивним управлінням виробничою і фінансовою діяльністю підприємств та інших суб'єктів господарської діяльності, а управлінням соціально-економічними процесами за допомогою таких перевічених світовою практикою економічних і правових важелів, як ціни і тарифи, відсотки, податки, кредити, цінні папери, амортизаційна політика, пільги, державне замовлення і контракт, резерви, субсидії, субвенції, державне мито. Вони використовуються як прямі й опосередковані регулятори розвитку економіки, забезпечують умови для її саморегуляції в бажаному напрямі.

Крім економічних, соціально орієнтована ринкова економіка вимагає адміністративних методів втручання і саме в ті її сфери, де перші з них не можуть дати бажаних результатів. Це стосується використання землі і корисних копалин, захисту навколишнього середовища, соціальних гарантій щодо мінімальної заробітної плати, тривалості робочого дня і підтримки безробітних, політики протекціонізму з метою захисту внутрішнього ринку, обґрунтування і реалізації державних програм, що мають глобальне значення для розвитку економіки країни, регулювання розвитку соціальної інфраструктури (охорони здоров'я, культури) і витрат держави, підтримки валютного курсу тощо. Тепер стає очевидним, що державне регулювання економіки має бути збалансованим і не повинно підміняти ринковий механізм, а лише доповнювати його завдяки превалюванню економічних важелів впливу на розвиток суспільного виробництва в межах дії економічних законів ринку.

Як бачимо, державне регулювання економіки – це складне і багатоаспектне явище.

Воно включає економічні, правові й адміністративні регулятори, що забезпечують активне функціонування економіки і соціальний захист населення. Державному регулюванню сільськогосподарського виробництва також притаманні такі регулятори і напрями їх дій. Тому в розгорнутому трактуванні під цим поняттям в умовах ринкової економіки розуміють систему економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних і соціальних заходів, здійснюваних державою з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва та повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами.

У процесі державного регулювання сільськогосподарського виробництва здійснюється економічна підтримка доходів аграрних товаровиробників з тим, щоб вони за нормального господарювання мали необхідний рівень доходності в умовах несприятливої ринкової кон'юнктури, а також були матеріально заінтересованими вести сільськогосподарське виробництво в такому обсязі й асортименті продукції та її якості, які вигідні споживачам і забезпечують соціальну стабільність суспільства.

СПРАВЛЯННІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Л.Д. ТУЛУШ, кандидат економічних наук
ІНЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

Забруднення навколишнього природного середовища набуває в Україні загрозливих масштабів внаслідок значного зростання антропогенного навантаження. Дієвим інструментом вирішення завдань щодо охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів є використання екологічного оподаткування. Це підтверджується досвідом інших країн, насамперед Європейського Союзу, в яких особливістю розвитку системи екологічного управління є широке запровадження економічних інструментів, зокрема в частині значного розширення бази екологічного податку.

З набуттям чинності Податковим кодексом України (далі – ПКУ), в Україні запроваджено справляння екологічного податку, що введений на заміну збору за забруднення навколишнього природного середовища. При справлянні екологічного податку у сфері агропромислового виробництва виникає низка проблемних питань, які потребують категоріального та нормативно-правового врегулювання.

Ще до прийняття ПКУ поставало питання щодо необхідності сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища сільськогосподарськими товаровиробниками, зокрема в частині оподаткування відходів тваринництва, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища.

З введенням в дію ПКУ, питання справляння екологічного податку із сільгоспідприємств лише загострилось – особливо з врахуванням початкової редакції пп. 14.1.223 п. 14.1 ст. 14 ПКУ, якою визначалось, що «розміщення відходів – це зберігання (тимчасове розміщення до утилізації чи видалення) та захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо), на використання яких отримано дозвіл спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері поводження з відходами».

Враховуючи таке трактування терміну розміщення відходів, податкові органи у 2011-2012 роках наполягали на сплаті сільгоспідприємствами (в тому числі селянськими та іншими господарствами) екологічного податку при виробництві

продукції тваринництва та птахівництва, вказуючи на те, що гній та пташиний послід є відходами та розміщуються на території таких суб'єктів господарювання (зокрема, у розумінні пп. 14.1.223 ПКУ). Для сільськогосподарських підприємств питання справляння екологічного податку є актуальним, оскільки внаслідок здійснення господарської діяльності у них утворюються наступні види відходів:

- відходи від ведення тваринництва (екскременти тварин, сечовина, гній, загиблі тварини тощо)
- відходи від ведення рослинництва (залишки від очистки зерна, залишки від переробки цукрового буряку, шрот, макуха тощо);
- транспортні засоби або частини від них (шини тощо);
- упаковка використаних ресурсів (добрив, гербіцидів тощо).

Об'єктом і базою оподаткування екологічним податком при здійсненні розміщення відходів є обсяги та види (класи) відповідних відходів.

Суми екологічного податку за розміщення відходів обчислюються платниками самостійно щокварталу, виходячи з фактичних обсягів розміщення відходів, ставок податку та коригуючих коефіцієнтів.

Проте, насправді, ключовим питанням справляння екологічного податку із сільгосппідприємств є не розмір податкового навантаження, а сама доцільність оподаткування гною. Доцільність оподаткування гною в умовах, коли обсяги його внесення в Україні й так є незначними і постійно знижуються, викликає серйозні сумніви. Адже однією з ключових проблем агропромислового виробництва в Україні є недостатнє внесення органічних добрив в ґрунт унаслідок суттєвого зменшення кількості великої рогатої худоби і свиней, що утримуються сільгосппідприємствами. Зокрема, в розрахунку на гектар ріллі нині вноситься уп'ятеро менше гною, ніж вносилося колективними господарствами наприкінці восьмидесятих років минулого століття.

З іншого боку, не варто забувати і про інший, екологічний, аспект проблеми, а саме негативний вплив діяльності тваринницьких та птахівничих комплексів на оточуюче природне середовище. Адже збільшення поголів'я тварин та птиці призводить до зростання кількості відходів (продуктів їх життєдіяльності) – при неправильній утилізації, зберіганні, переробці і використанні таких відходів це може призвести до забруднень ґрунтів, атмосфери та водойм; сприяти розповсюдженню різних захворювань у людей і тварин.

Основними відходами у тваринництві є сеча і фекалії (екскременти), які в поєднанні з підстилковими матеріалами утворюють гній. За експертними даними, у більшості сільгосппідприємств відсутні необхідні засоби зберігання, знезараження, утилізації, переробки гною та підготовки його до використання. Відповідно, отриманий від тварин гній з приміщень транспортується на поля, де складається у бурти, а потім з цих буртів гній вноситься без підготовки у ґрунт – відповідно, не забезпечується уникнення його контакту із атмосферним повітрям та підземними водами.

Загроза від гною також пов'язується з можливою наявністю у ньому отруйних хімічних сполук як мінерального, так і органічного походження. Досить специфічний неприємний запах гноєвих мас, зумовлений вмістом деяких хімічних сполук, створює сморід навколо тваринницьких ферм у радіусі кількох кілометрів. До того ж у масі гною можуть бути солі важких металів (внаслідок корозії устаткування), залишки пестицидів, антибіотиків (після специфічних обробок тварин), радіонуклідів. Всі ці сполуки можуть потрапляти у водні об'єкти, порушувати процеси самоочищення в них води.

Платниками екологічного податку відповідно до ст. 240 ПКУ є суб'єкти господарювання, юридичні особи, які не здійснюють господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації у разі здійснення дій, що визначені об'єктом оподаткування та призводять до виникнення податкового обов'язку.

У сфері агропромислового виробництва суб'єктами оподаткування виступають сільськогосподарські підприємства та організації, фермерські господарства, які мають статус юридичних осіб, а також селянські господарства, члени яких зареєстровані як підприємці. Норми ПКУ не передбачають сплати екологічного податку особами, які не ведуть господарську діяльність відповідно до її трактування ГКУ, відповідно, селянські господарства, що утримують худобу та не зареєстровані у якості суб'єктів підприємницької діяльності не повинні платити екологічний податок.

Отже, ключовими ознаками відходів є:

- відсутність подальшого наміру використання матеріалів чи предметів;
- намагання власника позбутися їх шляхом утилізації чи видалення.

Однак, у випадку з гноєм слід наголосити, що сільськогосподарські товаровиробники не мають наміру його позбутися, а навпаки, зацікавлені у його подальшому використанні у виробничому процесі (для удобрення ґрунту з метою підвищення врожайності сільськогосподарських культур). Тому віднесення гною до відходів в таких випадках є нелогічним.

Ключовими ознаками розміщення відходів є:

- остаточне перебування (захоронення) відходів;
- наявність спеціально відведених для цього місць (полігонів, сховищ тощо).

Виходячи з наведеного трактування, операції з внесення гною на поля не можна класифікувати як «захоронення», та й поля (сільгоспугіддя) неможливо визнати спеціально відведеними місцями захоронення відходів. Відповідно, вважаємо, що таке визначення операцій з розміщення відходів не дає підстав вважати сільськогосподарські підприємства платниками екологічного податку у разі, якщо вони збирають гній та вносять на поля як органічне добриво.

Водночас, Закон України «Про відходи» дає більш логічне визначення терміну «розміщення відходів», розуміючи під ним зберігання та захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах.

Відповідно, розміщення відходів може бути тимчасовим (збирання, зберігання) та постійним (утилізація, видалення (захоронення)).

Таким чином, якщо сільськогосподарський товаровиробник доведе, що він забезпечує утилізацію (а не видалення), відходів, у нього не виникатиме об'єкта оподаткування екологічним податком. В зв'язку з цим, на нашу думку Мінприроди необхідно роз'яснити, в яких випадках операції з розміщення залишків життєдіяльності тварин та птиці будуть вважатись утилізацією (необхідним є прийняття нормативно-правового акту, який би унормував технологію формування, зберігання та внесення гною сільськогосподарськими підприємствами).

Загалом постановка питання щодо справляння екологічного податку із сільськогосподарських підприємств, що утримують худобу та птицю є правомірною, адже може стати одним з чинників збереження оточуючого природного середовища. Проте, функціонування екологічного оподаткування у сільському господарстві вимагає довершеного механізму справляння податку, який би не поширювався на тих суб'єктів господарювання, які забезпечують належно утилізацію результатів життєдіяльності тварин та птиці, забезпечуючи при цьому виконання важливого завдання – поліпшення якісних характеристик ґрунтів за рахунок внесення органічних добрив.

Результати проведеного аналізу дають підстави стверджувати, що у разі, якщо сільськогосподарський товаровиробник забезпечує дотримання технології формування гною та екологічнобезпечно його внесення в ґрунт, то у нього відсутній об'єкт оподаткування, адже операції з утилізації відходів не оподатковуються.

І навпаки, якщо внаслідок діяльності свино- чи птахокомплексів наноситься суттєва шкода навколишньому природному середовищу (зокрема, забруднюється питна вода у

регіоні), то такий товаровиробник має компенсувати сільській громаді нанесену шкоду у вигляді сплати екологічного податку (штрафу) з подальшим використанням надходжень на відновлення порушеної екосистеми.

З метою формування ефективного механізму справляння екологічного податку за тваринницькі відходи необхідно чітко визначити необхідні елементи оподаткування, зокрема в частині окреслення кола платників, випадків виникнення об'єкта оподаткування, методику визначення бази оподаткування (обрахунку обсягів відходів) тощо.

Це дозволить з одного боку, спростити порядок адміністрування податку (зняти зайву напругу у податкових відносинах), а з іншого – забезпечити регулюючий вплив екологічного оподаткування на господарську діяльність сільгосп підприємств в частині їх фінансового стимулювання до ведення еколого безпечного аграрного виробництва.

КАНАЛИ РЕАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ

А.О. ХАРЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств є важливою передумовою стабільного розвитку економіки країни та забезпечення її населення цінними для здоров'я продуктами харчування. Функціонування таких підприємств у ринкових умовах об'єктивно потребує стратегічної орієнтації та перспектив адаптації до постійних змін як у внутрішньому, так й у зовнішньому конкурентному середовищі, здобутті переваг у виробництві якісних, доступних за ціною товарів, а відтак вивчення, оперативного аналізу та застосування систем маркетингу.

За умови розвитку ринкових відносин та відміни державного замовлення, основними каналами збуту продукції сільськогосподарських підприємств є: переробні підприємства, орендна плата за паї, населенню (в рахунок оплати праці), реалізація на ринку, комерційні організації. Роль того чи іншого каналу для різних видів продукції різна.

При збуті зернових найбільш вагомим каналом є продаж комерційним організаціям (близько 80%), також за рахунок них орендарі розраховуються за майнові та земельні паї. Протягом 5 останніх років мала місце тенденція зменшення питомої ваги реалізації таким суб'єктам ринку зерна, як переробні підприємства, і відповідне зростання реалізації комерційним організаціям. Трансформація потоків зерна відбувається в напрямку переважної його реалізації останнім, а це передусім прямі угоди купівлі-продажу між покупцем і продавцем. Перелік груп покупців зерна за прямими угодами дуже широкий – від іншого господарства до зарубіжної країни, але ніяких даних про склад таких операторів ринку з боку попиту органи офіційної державної статистики не публікують. Отже, є всі підстави для висновку, згідно з яким на сьогодні головними покупцями зерна є посередницькі структури. На відміну від переробних підприємств чи населення (для яких зерно є сировиною і його оборот як товару завершується), вони купують його для того, щоб знову продати з вигодою для себе. Інакше кажучи, покупці зерна стануть його продавцями (щодо виробників зерна вони його покупці, а стосовно кінцевих споживачів – продавці). Аналогічна ситуація спостерігається і щодо насіння соняшнику та ріпаку.

До недавнього часу 100%, від виробленого обсягу, цукрових буряків реалізувалося переробним підприємствам, то в останні роки близько 12% купують комерційні організації з метою подальшої переробки.

За останні 5 років зросла питома вага реалізації овочів відкритого ґрунту переробним підприємствам – в 4 рази; відносно плодів спостерігається аналогічна тенденція, але щодо продажу комерційним організаціям. Сільськогосподарські підприємства перестали збувати плодів продукцію переробним підприємствам, що є негативною тенденцією, оскільки реалізація продукції на пряму їм є, на перспективу, одним з найбільш ефективних та стабільних каналів збуту. Значна частка продукції реалізується на ринку, проте частка даного каналу протягом останніх п'яти років істотно зменшилась.

Останніми роками в Україні спостерігається стрімке зростання кількості роздрібних мереж супермаркетів. Проте обіг продукції через них у більшості випадків не перевищує 4-5% від загального товарообігу, тоді як у західних країнах даний показник коливається в межах 15-20%. При цьому середня націнка на основні види продукції в сезон не перевищує 20%

Традиційним каналом реалізації молока є переробні підприємства (близько 100%), проте в останній час спостерігається тенденція збуту даного виду продукції на ринку та населенню. Протягом 2006-2011 років молоко закупляли також комерційні організації з метою подальшої переробки, та біля 80% його все ж збувалося сільськогосподарськими підприємствами на молокозаводи.

Основним каналом реалізації м'яса сільськогосподарськими підприємствами є структури, що займаються його переробкою, частка останніх протягом досліджуваного періоду зросла до 70%, і вони пропонують найвищий рівень закупівельних цін. В 2006-2011 роках дану продукцію купували також комерційні організації з метою подальшої переробки на власних потужностях.

Обсяги збуту продукції через біржі незначні (0,1% від загального показника), оскільки, на нашу думку, біржова торгівля унеможливує шахрайство з боку керівників, які за умови реалізації продукції іншими каналами привласнюють частину виручки. В подальшому підприємства повинні орієнтуватися на даний канал, оскільки він дає змогу зробити прозорими операції зі збуту продукції.

Рівень цін на продукцію коливається в залежності від каналів збуту. Найвищий рівень цін на зерно і соняшник спостерігається в квітні-червні (до нового врожаю); молоко – в листопаді-березні (в даний період знижується пропозиція). Ціни на м'ясо коливаються в залежності від обсягів реалізації, насичення ринку та купівельної спроможності населення.

Проблемами на ринку сільськогосподарської продукції є відсутність власної мережі закладів та нестача капіталу у товаровиробників для її розвитку. Однак це є лише ознаки, які характеризують слабку маркетингову інфраструктуру по забезпеченню засобами сільськогосподарського виробництва та не вигідну реалізацію готової продукції. Умови для торгівлі необхідними засобами виробництва і кінцевої продукції є важливими тому, що невідпрацьований сільськогосподарський маркетинг занижує ціни на готову продукцію, а ціни на добрива, засоби захисту рослин, енергоносії, техніку є занадто високими.

ЗЕМЕЛЬНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

О.М. ХРИПУН, студент

Уманський національний університет садівництва

Перехід України до умов ринкової економіки, сукупність правових, економічних, фінансових процесів, що відбуваються у нашій державі у зв'язку з проведенням відповідних реформ, переконують у необхідності чіткого визначення ролі та місця

земельного податку в сучасній податковій системі України, у структурі земельних платежів у цілому.

Завдяки нещодавно прийнятому Податковому кодексу існуюча система оподаткування України зазнала чималих змін. Майже всі нововведення та коригування набули чинності з 1 січня 2011 року.

Серед значної низки нормативних актів, що втратили чинність з 01.01.2011 р. – Закон України "Про плату за землю" N 378/96-ВР від 19.09.96 р. На заміну зазначеному закону в Податковому кодексі передбачено розділ XIII, повністю присвячений такому загальнодержавному податку, як плата за землю.

Змін порівняно з раніше існуючим механізмом стягнення даного податку не дуже багато, але ті, що є, – суттєві. Вирішення проблем справляння плати за землю за умов становлення ринкової економіки стає особливо актуальним. Питання справляння цієї плати тісно пов'язано з обліком земельних ділянок, повнота та правильність ведення якого залежить від органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та землевпорядних органів.

Плата за землю є одним із видів доходів місцевих бюджетів, яка зараховується на спеціальні бюджетні рахунки сільської, селищної, міської рад, на території яких розташовані земельні ділянки. Вона відіграє істотну роль у суспільстві, фінансовій та податковій політиці і складає майже 12 відсотків від суми надходжень місцевих бюджетів. При справлянні цієї плати, здавалось би, не повинно існувати можливості ухилення від сплати, оскільки земельну ділянку не можна сховати і, як об'єкт оподаткування, вона порівняно легко піддається чіткому обліку.

Проте, стан обліку землі, який існує сьогодні в державі, ведення земельно-кадастрової документації, дані якої є підставою для нарахування земельного податку, не завершення інвентаризації земель, відсутність документів на право власності чи користування землею, неповне проведення грошової оцінки земель населених пунктів та земель несільськогосподарського призначення, несвоєчасне оформлення документів на землю при укладанні договорів купівлі-продажу будівель, споруд (їх частин), неправильне укладання договорів на оренду землі (без зазначення реквізитів, передбачених чинним законодавством) суттєво ускладнюють порядок обчислення і сплати плати за землю та призводять до втрат місцевих бюджетів.

Завдання органів державної податкової служби полягає в тому, щоб вся земля, яка використовується, оподатковувалась, і оподатковувалась правильно.

Місцеві бюджети втрачають значні суми коштів через невизначеність меж населених пунктів, тобто у випадках, коли підприємство фактично знаходиться в межах населеного пункту, а юридично – за межами. Втрати обумовлені часто і тим, що ради народних депутатів надають пільги по земельному податку підприємствам без врахування висновків фінансових органів про фінансове становище підприємства та за відсутності пропозицій щодо відшкодування втрат місцевих бюджетів внаслідок наданих пільг.

Тому для поліпшення справляння плати за землю повинні бути вироблені принципово нові підходи і, в першу чергу, це більш дієва координація роботи органів місцевого самоврядування, державної влади та земельних ресурсів на місцях з податковими органами.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

О.С. ЦИКАЛЮК, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Проблема конкурентоспроможності посідає одне з провідних місць в економічному аналізі різних суб'єктів господарської діяльності, що пояснюється об'єктивним посиленням міжнародної та внутрішньої конкуренції. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Під конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції слід розуміти комплекс основних властивостей, що відрізняють її від товарів-аналогів, а частина продукції агропромислового комплексу, враховуючи її якісні властивості, належить до ринку монополістичної конкуренції, що дає можливість застосувати маркетингові дослідження, регулювати політику ціноутворення і стимулювати збут продукції.

Конкурентоспроможність продукції на зовнішньому ринку є основним показником, який характеризує розвиток вітчизняного товаровиробника, що проявляється через поточний стан конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників і визначається структурою та динамікою експорту та імпорту. В сучасних умовах сільськогосподарська продукція займає значну частину у зовнішній торгівлі України. Сільське господарство залишається єдиною галуззю, яка має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Але вітчизняна сільськогосподарська продукція має низький клас якості, внаслідок чого ціни на неї суттєво знижуються. Тому поліпшення якості є важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках.

До конкурентних переваг сільського господарства України можна віднести майже унікальне поєднання ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції й близькість до міжнародних ринків, а також те, що забезпеченість земельними ресурсами в господарствах України в середньому значно вища, ніж у європейських країнах.

В сучасних умовах конкурентні переваги продукції аграрного сектору України підвищуються за рахунок низької собівартості, але зменшуються через низький рівень державної підтримки.

Наявність конкурентного середовища в агропромисловій галузі є передумовою вигідного використання ресурсів суспільства, створення національного багатства при можливо низьких витратах виробництва, а її моніторинг ставиться до числа стратегічних завдань розвитку економіки сільського господарства.

Для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції необхідно вирішувати такі завдання: створення новітніх технологій вирощування та підвищення урожайності сільськогосподарських культур, забезпечення приросту поголів'я худоби, забезпечення сільськогосподарських виробників сучасною технікою, підготовка висококваліфікованих кадрів для села, фінансування сільськогосподарського виробництва, вдосконалення цінової політики, урахування специфіки виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах.

На сучасному етапі аграрна сфера України знаходиться в досить складному соціально-економічному становищі. За всі роки незалежної й суверенної держави, на жаль, не вдалося досягти більш-менш стабільної фінансової ситуації, подолати цілий ряд негативних тенденцій в економіці сільськогосподарського виробництва. Причинами низької конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Гузар Б.С

зовнішньому продовольчому ринку є: низька ефективність цієї галузі, невідповідність структури українського експорту попиту країн світу на сільськогосподарську продукцію, нерозвиненість інфраструктури АПК, недостатність державного цільового фінансування.

Для вирішення існуючих проблем необхідна реалізація таких заходів: налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку, створення спеціалізованих банків для кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах, збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через покращення репутації України на міжнародному ринку, посилення кооперації господарств населення–виробників сільськогосподарської продукції, налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

МОТИВАЦІЯ – ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

І.І. ЧЕРНЕГА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Проблема мотивації персоналу досі до кінця не вивчена. Умовою успіху кожного підприємства є зацікавленість усіх членів колективу в підвищенні продуктивності праці, конкурентоспроможності.

В умовах формування нових механізмів господарювання, орієнтованих на ринкову економіку, перед підприємствами постає необхідність працювати по-новому, зважаючи на закони і вимоги ринку, оволодіваючи новим типом економічної поведінки, пристосовувавши всі сторони виробничої діяльності до змінної ситуації. У зв'язку з цим зростає внесок кожного працівника в кінцеві результати діяльності підприємства. Одне з головних завдань для підприємств різних форм власності – пошук ефективних способів управління працею, що забезпечують активізацію людського чинника.

Вирішальним чинником ефективності діяльності персоналу є їх мотивація. Ні одна дія людини не відбувається без мотивації. Тому для успішного керування поведінкою людей у процесі їх трудової діяльності дуже важливо встановити, чому саме люди працюють. Що викликає у людини бажання і потребу працювати? Чому одним людям напружена праця приносить задоволення, а інші ставляться до неї байдуже або навіть з відразою? Які фактори зумовлюють те або інше ставлення людини до роботи? Яким чином можна посилити зацікавленість працівника у поліпшенні результатів його роботи? На ці та інші подібні запитання можна відповісти, розглядаючи явище мотивації.

Шлях до управління лежить через розуміння його мотивації. Тільки знаючи, що рухає людиною, що спонукає її до діяльності, які мотиви лежать в основі її дій, можна спробувати розробити ефективну систему форм і методів управління людиною. Управління з'явилося разом із людьми. Там де хоча б дві людини об'єднувалися в прагненні досягти якоїсь спільної мети, виникало завдання координації їхніх спільних дій, розв'язання якого хтось із них повинний був брати на себе. У цих умовах він ставав керівником, що управляє, а інший – його підлеглим, виконавцем.

Мотивація — це процес стимулювання кого-небудь (окремої людини або групи людей) до діяльності, направленої на досягнення цілей організації. Мотивація необхідна для продуктивного виконання ухвалених рішень і намічених робіт.

Знання логіки процесу мотивації не дає істотних переваг в управлінні цим процесом. Можна вказати на декілька чинників, які ускладнюють і роблять неясним процес практичного розгортання мотивації. Важливим чинником є неочевидність мотивів. Можна припускати, здогадуватися з приводу того, які мотиви діють, але в явному вигляді їх виключати неможливо.

Наступним важливим чинником є мінливість мотиваційного процесу. Характер мотиваційного процесу залежить від того, які потреби ініціюють його. Проте, самі потреби знаходяться між собою в складній динамічній взаємодії, часто суперечивши один одному або ж, навпаки, підсилюючи дії окремих потреб – при цьому складові цієї взаємодії можуть змінюватися в часі, змінюючи спрямованість і характер дії мотивів, тому, навіть при найглибшому знанні мотиваційної структури людини, мотивів його дії можуть виникати непередбачені зміни в поведінці людини і непередбачена реакція з його боку на мотивуючі дії.

Ще одним чинником, що робить мотиваційний процес кожної конкретної людини унікальним і не на сто відсотків передбаченим, є відмінність інноваційних структур окремих людей, різний ступінь впливу однакових мотивів на різних людей, різний ступінь залежності дії одних мотивів від інших. У одних людей прагнення до досягнення результату може бути дуже сильним, у інших же воно може бути відносно слабким. В цьому випадку даний мотив по-різному діятиме на поведінку людей. Можлива і інша ситуація: дві людини мають однаково сильний мотив на досягнення результату. Але у одного цей мотив домінує над всіма іншими, і він добиватиметься результату будь-якими способами, а у іншого ж цей мотив порівняємо по силі дії з мотивом на співучасть в сумісних діях. В цьому випадку дана людина поводитиметься по-іншому.

Процес мотивації дуже складний і неоднозначний. Існує велика кількість різних теорій мотивації, що намагаються дати пояснення цьому явищу. Всі вони можуть бути розбиті на дві великі групи. Першу групу складають теорії, що концентруються на виявленні і аналізі змісту чинників мотивації, другу – теорії мотивації, точкою концентрації уваги яких є динаміка взаємодії різних мотивів, тобто те, як ініціюється і прямує поведінка людини. Перша група теорій зазвичай називається групою теорій змісту мотивації, друга група – теорій процесу мотивації.

Побудова системи мотивації в організації дає можливість, з одного боку, вирішити економічну проблему, оскільки ефективна система мотивації дозволяє підвищити економічні показники діяльності організації і рухатися у напрямі її стратегічних цілей, а з іншого боку, дозволяє вирішити психологічну проблему, оскільки при її побудові повинні враховуватися такий показник, як задоволеність трудовою діяльністю.

У зв'язку з тим, що на систему мотивації і стимулювання істотно впливають такі чинники, як національна культура (через корпоративну культуру), технології, використовувані в організації, стадії розвитку організації і ряд інших чинників, то слід говорити про безліч концепцій мотивації і стимулювання трудової діяльності.

Всі вони орієнтовані головним чином на ефективне використання вже наявного трудового і творчого потенціалу людини без особливого звернення уваги на його розвиток або на створення умов життєдіяльності, що забезпечують зростання продуктивної сили персоналу.

СТАН ІНВЕСТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Н.С. ЧЕРНІЙ, здобувач*

Уманський національний університет садівництва

Питання інвестування у галузі сільського господарства на сьогоднішній день має досить актуальний характер, адже саме інвестиції є основою відтворення виробничого

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Коденська М.Ю.

потенціалу аграрного сектору економіки. Зменшення розмірів інвестиційних вкладень стало основною причиною кризи, що виникла у більшості галузей сільського господарства. Це, як наслідок, спричинило зниження обсягів виробництва за усіма видами продукції, значне зменшення інтенсивності процесу виробництва, та, як результат негативного впливу економічної ситуації – скорочення рентабельності виробництва.

Основною проблемою, що виникає на сьогодні в інвестиційній сфері України є гостра недостатність фінансових ресурсів, незначні можливості їх залучення та відсутність підтримки інвесторів з боку держави. Активізація процесу інвестування в країні в цілому за рахунок нових інвесторів дозволить отримати позитивні результати для потенційно привабливих галузей інвестування. Досить важливим залишається питання залучення інвестицій в аграрний сектор економіки, що є одним з найперспективніших та потребує інвестиційної підтримки.

Однією з областей, у якій для покращення інвестиційного клімату реалізується «Довгострокова програма залучення інвестицій в економіку області у період 2011 – 2015 рр.» є Черкаська, що передбачає конкретні заходи з надання державної підтримки інвестору.

Аналізуючи фактичний обсяг інвестицій в основний капітал Черкаської області за видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги», можна зробити висновок про суттєве зменшення інвестиційних вкладень протягом 2006-2011 рр. Це залежить від рівня рентабельності господарств та галузі в цілому, тому що саме власні кошти підприємств протягом останніх років є основним джерелом інвестування. У 2006 р. інвестиції в основний капітал сільського господарства становили 106344 тис. грн., що на 183243 тис.грн. більше порівняно з 2011 р. (у 2011 р. – 880101 тис.грн.). Найбільший розмір інвестицій дана галузь отримала у 2008 р. (1133132 тис.грн.), найменше – у 2010 р. (872247 тис.грн.).

Рослинництво у порівнянні з іншими галузями сільського господарства є найбільш інвестиційно привабливим, про що свідчить показник питомої ваги інвестицій в рослинництво у загальному обсязі інвестицій в сільське господарство. У 2011 р. частка інвестицій в основний капітал рослинництва становила 58% (510452 тис.грн), що на 27,1% більше порівняно з 2006 р. (30,9% або 328859 тис.грн). Збільшення обсягів інвестування рослинництва сприяє підвищенню ефективності виробництва продукції сільськогосподарських культур, збільшенню рівня прибутків підприємств і, як наслідок, покращенню економічної ситуації аграрного сектору.

Зниження рівня інвестування сільського господарства Черкаської області спричинено недостатньою матеріальною зацікавленістю інвесторів та обмеженістю фінансових ресурсів. Специфіка інвестування аграрного сектору полягає в тому, що інвестори більш зацікавлені вкладати кошти на довгострокову перспективу, аніж на короткострокову. Це збільшує вірогідність появи ризиків, що можуть мати місце при здійсненні процесу інвестування. Для збільшення кількості залучених інвесторів та, відповідно, зростання обсягів інвестиційних коштів необхідна підтримка з боку держави у вигляді різноманітних дотацій, за рахунок яких інвестор зможе мінімізувати ризики і максимізувати власні прибутки, отримані в процесі інвестування. Розробка науково обґрунтованого механізму доцільності інвестування сільського господарства області значно підвищить рівень його інвестиційної привабливості не лише для вітчизняних, а й для іноземних інвесторів.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

О.Г. ШАЙКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Важливою складовою організації облікового процесу на будь-якому сільськогосподарському підприємстві є формування облікової політики як сукупності принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Згідно Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" підприємствам надано право самостійно визначати облікову політику. При цьому ступінь свободи підприємства у виборі облікової політики обмежується державною регламентацією бухгалтерського обліку в Україні.

Різні аспекти формування облікової політики, вибору її елементів, вплив окремих її складових на фінансові результати діяльності підприємства широко висвітлюється в публікаціях провідних вітчизняних вчених, зокрема Пархоменка В., Саблука П. та в статтях інших науковців та практиків, розміщених в спеціалізованих виданнях облікової тематики. Проте ці питання внаслідок зміни та впровадження нових П(С)БО не втрачають своєї актуальності та потребують поглибленого вивчення.

Метою наших досліджень є висвітлення особливостей формування облікової політики сільськогосподарськими підприємствами, враховуючи зміни в організації бухгалтерського обліку, зумовлені впровадженням П(С)БО 30 «Біологічні активи».

Необхідність формування облікової політики конкретним підприємством, як справедливо зауважує Саблук П.Т., визначена наявністю альтернативних форм та методів ведення обліку, оцінки активів, нарахування амортизації та інших. Ми підтримуємо Пилипів Н. в тому, що оскільки облікова політика визначає способи організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві з урахуванням конкретних умов його діяльності, то доцільно розглядати облікову політику в двох аспектах: по-перше, як сукупність прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється управління бухгалтерським обліком в Україні законодавчими та виконавчими органами влади, а по-друге, як сукупність конкретних методів і способів організації та форм ведення бухгалтерського обліку, які прийняті на підприємстві на підставі загальних правил з урахуванням особливостей його діяльності.

Обов'язки щодо формування облікової політики підприємства покладено на головного бухгалтера. При виборі облікової політики бухгалтер керується вимогами чинних нормативно-правових актів.

Облікова політика підприємства висвітлюється в Наказі про облікову політику, який містить перелік всіх пунктів прийнятої облікової політики. Наказ "Про облікову політику підприємства" охоплює як методологічні питання ведення обліку, так і організаційно-технічні аспекти його організації на підприємстві (рис.1).

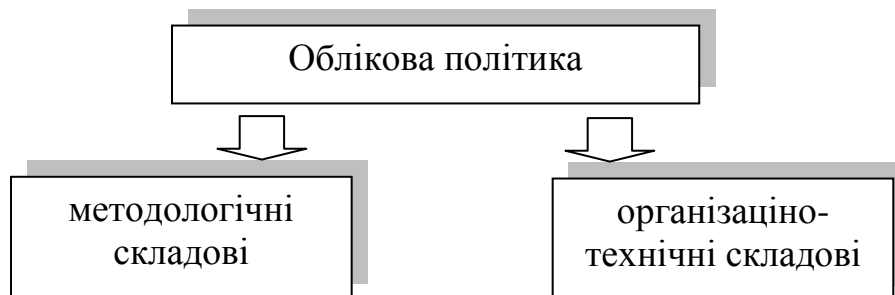

Рис. 1. Складові облікової політики підприємства

Згідно Листа Міністерства фінансів, розпорядчий документ про облікову політику підприємства має визначити застосування: методів оцінки вибуття запасів; порядку обліку (ідентифіковано чи загалом) і розподілу транспортно-заготівельних витрат; окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат; методів амортизації необоротних активів; вартісних ознак предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів; класу 8 та/або 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку; періодичності (періоду) зарахування сум дооцінки необоротних активів до нерозподіленого прибутку; методу обчислення резерву сумнівних боргів; переліку створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів; порядку оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг; переліку і складу статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); порогу суттєвості щодо окремих об'єктів обліку; переоцінки необоротних активів.

В більшості сільськогосподарських підприємств такі накази створені, проте слід відмітити, що в багатьох агроформуваннях їх зміст не змінювався протягом тривалого періоду або з моменту написання, не зважаючи на те, що були внесені суттєві зміни в діючі та прийняті нові П(С)БО.

Зокрема, впровадження П(С)БО 30 "Біологічні активи" та внесення в зв'язку з цим змін у деякі нормативно-правові з бухгалтерського обліку зумовило необхідність внесення змін в облікову політику підприємств. Зокрема, П(С)БО 30 "Біологічні активи" передбачає оприбутковувати сільськогосподарську продукцію та біологічні активи за справедливою вартістю. З метою формування достовірної справедливої вартості біологічних активів та сільськогосподарської продукції при їх первісному визнанні чи відображенні на звітну дату, а також для розподілу обов'язків з формування справедливих цін між працівниками бухгалтерії, в наказі про облікову політику необхідно вказати на створення комісій з оцінки.

Головним бухгалтерам слід звернути увагу на недопущення порушень принципу послідовності, який передбачає постійне (з року в рік) застосування обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: зміна в статутних вимогах; внесення змін у національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку, якщо зміни забезпечують достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства).

Отже, для головних бухгалтерів сільськогосподарських підприємств необхідним є виважений підхід до формулювання кожного його положення наказу "Про облікову політику підприємства".

**ФЕНОМЕН ІННОВАЦІЙ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Н.Г. БАТЕЧКО, кандидат фізико-математичних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сучасні цивілізаційні зміни потребують нових термінів та концептуальних конструктів, які б вербалізували, і тим самим пояснювали цю нову соціальну реальність. Термін «інновація», на нашу думку, належить до подібних конструктів. Походить він від латинського «innovato», що означає «оновлення» чи «покращення». Власне саме поняття «innovation» уперше з'явилося на заході в наукових дослідженнях XIX століття. Нове життя поняттю «інновація» дали наукові праці австрійського економіста Й. Шумпетера на початку XX століття. Зокрема в роботі «The theory of Economic Development» (1934) ним було започатковано поняття економічної інновації.

У більш широкому розумінні нині інновацію розуміють як результат інвестування у певну розробку та отримання нового знання, ідеї, які раніше не застосовували. Стосується це поняття різних сфер діяльності людини: технологій, організаційних форм існування соціуму, наприклад, таких як наука, освіта, управління, обслуговування і т. д. Інновація також передбачає процес упровадження цих ідей у виробництво з фіксованим отриманням додаткових цінностей: прибутку, пріоритету, лідерства, якісної переваги, креативності, прогресу тощо.

У такому розумінні інновація може бути представлена в вигляді такого ланцюжка: інновації – розробка – процес упровадження – отримання якісного продукту. Зазначену схему можна теоретично обґрунтувати та застосувати до сфери вищої освіти.

Щодо інвестицій, то на думку В. П. Андрущенко, «без належного фінансування ні про яке поліпшення, модернізацію, трансформацію чи інновацію освіти не може бути й мови. З цим погоджуються фахівці Центру Разумкова, зазначаючи, що «Україна може втратити наявний освітній потенціал і опинитися на узбіччі розвитку освітньої спільноти, якщо впродовж наступних 3 – 5 років не вдасться відійти від принципу «залишкового» фінансування національної системи освіти».

Стосовно другого щабля розуміння розвитку інноваційної парадигми, що стосується розробки нововведень, то наближення змісту освіти до сучасної науки, забезпечення належної взаємодії освіти і науки, її повернення до університетів стає нині основою процесу розробки інновації. Так, зокрема, Л.І.Федулова відзначає, що «на жаль, сьогодні спостерігається адміністративна уособленість наукових та освітніх організацій, що негативно впливає на взаємозв'язок дослідницьких та освітніх процесів, незадовільно відображається на ефективності функціонування владних сфер. Додамо – відсутність державного регулювання наукової сфери України, її вилучення із стратегічних державних пріоритетів. Цей факт гальмує подолання відставання від розвинутих країн світу, і цим утруднює освітні реформи. Наприклад, якщо говорити про частку внутрішніх витрат на наукові дослідження й розробки у валовому внутрішньому продукті у високорозвинених країнах світу, то вона становить більше 2% навіть 3% (Швеція – 3,8%; Японія – 3,04%), в Україні ж усього близько 1%.

Щодо впровадження інновацій в освіті. То на нашу думку, дієвою передумовою переходу від слів про інноваційний розвиток вищої освіти до її конкретного розвитку є

розширення різних форм інтеграції вищої школи з виробництвом. На думку Л.І. Федулової, первинно роль у процесі реалізації інноваційної стратегії розвитку промислового виробництва має належати тріаді «освіта-наука-виробництво», сформованій на нових інституційних засадах і за умов взаємопов'язаності та взаємодоповнюваності. Протягом останніх десятиліть найбільш ефективними та популярними заходами щодо розв'язання зазначеної проблеми стали центри сприяння трансферу та комерціалізації технологій у формі технологічних (наукових) парків, бізнес інкубаторів та інших установ.

Нині стан та перспективи соціально-економічного політичного розвитку України, сучасних багатовимірних взаємин суспільства й природи утруднюють інноваційний розвиток економіки, а як наслідок вищої освіти. Досвід американської та європейської науки й економіки може бути використаний на шляху трансформативної економіки, який зараз проходить Україна, проте можуть бути й інші пріоритети, власне бачення процесу інтеграції науки, освіти й виробництва. Перші спроби створення таких інноваційних структур є і в нашій державі – Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Ще в 2003 році В.Г. Кремень наголошував його діяльності, що поєднує в собі вітчизняну та американську структури вищої освіти. Адже саме тут функціонує навчально-науковий-виробничий комплекс за принципом технопарку, у якому інтегруються освітній процес, наукові дослідження та інновації.

Поза увагою науковців все ще залишаються питання взаємозв'язку освітніх інновацій з інноваційними процесами в суспільстві загалом, що потребує подальших наукових розвідок.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: “МОЗКОВИЙ ШТУРМ”

О. М. БІДНЯЧУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів чи студентів комунікативної компетенції. Формування комунікативної компетенції означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу.

В умовах комунікативно орієнтованого викладання змінилися форми та методи організації сучасного уроку. Перш за все слід відмітити, що урок має бути інтерактивним.

Методика сучасного уроку іноземної мови тісно пов'язана з інтерактивними навчальними технологіями. Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя й учня. До інтерактивних методів навчання слід віднести дискусії, рольові ігри, імітаційні ігри, уроки – панорами, уроки – прес – конференції.

Розглянемо один з ефективних інтерактивний методів навчання – «мозковий штурм» (мозкова атака, англ. brainstorming). Науковці розробили цей метод для розвитку комунікативних навичок у всіх студентів та більш ефективного використання їх творчого потенціалу. Метод «мозкового штурму» заохочує студентів пропонувати нові й оригінальні ідеї завдяки забороні на критичні зауваження з боку викладача чи інших членів групи на стадії генерації ідей. На цій стадії увага концентрується тільки на кількості ідей, а не на якості. Після стадії первинної генерації, запропоновані студентами ідеї можна згрупувати, оцінити, відкласти для подальшого вивчення та відібрати ті ідеї, які здаються найбільш ефективними для розв'язання конкретної задачі.

«Мозковий штурм» зазвичай застосовується для досягнення наступних цілей:

- 1) виявити всі можливі альтернативи перш, ніж приймати рішення;
- 2) розглянути різноманітні аспекти задачі перш, ніж спробувати її розв'язати;
- 3) активізувати групове обговорення.

Для ефективного проведення «мозкового штурму» викладачам варто дотримуватися наступних порад:

- Напишіть тему/проблему на дошці чи на ватмані, щоб усі змогли її бачити.
- Переконайтеся, що всі студенти зрозуміли тему/проблему обговорення.
- Оголосіть правила проведення «мозкового штурму».
- Запропонуйте студентам висловлювати будь-які ідеї, які у них виникли.
- Організуйте роботу таким чином, щоб усі студенти були залучені до процесу, але нікого не примушуйте висловлювати власні думки.
- Не дозволяйте студентам критикувати чи оцінювати ідеї інших, оскільки основна мета цього етапу – зібрати якомога більше ідей, а обговорення й оцінка ідей тільки зашкодять цьому етапу роботи.
- Заохочуйте студентів до того, щоб вони висловлювали максимально можливу кількість ідей.
- Фіксуйте навіть не досить вдалі ідеї, оскільки в майбутньому вони можуть підказати шлях до виявлення нових практичних рішень.
- Якщо було запропоновано мало ідей, дайте студентам додатковий час на повторне проходження даного етапу. Повторний перегляд завжди сприяє виникненню нових ідей.
- Якщо у студентів виникли труднощі на якомусь етапі, допоможіть їм знайти правильне рішення.

Правила проведення „мозкового штурму”, які можна запропонувати учням/студентам:

1. Під час „висування ідей” не пропускати та не обговорювати жодної. Якщо ви будете коментувати ідеї й оцінювати їх під час висловлювання, учні зосередять більше уваги на захисті своїх ідей, ніж на спробах запропонувати нові і більш досконалі.

2. Необхідно заохочувати всіх до висловлювання якомога більшої кількості ідей. Варто заохочувати навіть фантастичні ідеї. В остаточному підсумку кількість породжує якість.

3. Спонукайте учнів розвивати або змінювати ідеї інших. Об'єднання або зміна раніше висунутих ідей часто призводить до висунення нових, що перевершують попередні.

4. У класі можна повісити такий плакат:

- A. Say everything that comes to your mind.
- B. Do not discuss and criticize the ideas of others.
- C. You may repeat the ideas of others.
- D. It is desirable to widen the ideas of others.

Особливою перевагою цього методу є те, що ідеї, які виявилися не досить ефективними на завершальному етапі роботи заносяться до «банку ідей», до якого завжди можна звернутися в майбутньому. Можливо, ми переконаємося, що «неефективні ідеї перетворюються на ефективні» для розв'язання зовсім інших задач.

ПАРОНІМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ МИСЛИВСТВА

В.М. ГОНЧАРУК, викладач*

Уманський національний університет садівництва

Найменш дослідженим аспектом синхронного вивчення термінів на рівні лексико-семантичної парадигматики є паронімія, а особливо паронімія української лексики мисливства, оскільки окремих публікацій про явище паронімії цього шару лексики ще не було. Паронімія як лексичне явище, що полягає у двосторонній фонетико-семантичній взаємодії співзвучних слів, характеризується своєрідним поєднанням смислових (семантичних) та формальних (фонетичних) факторів, які визначають його сутність та закони функціонування.

І. Кузнецова запропонувала семантичну класифікацію паронімів, за якою їх поділяють на:

- синонімічні (*купалка* (ямка у піску, у якій у спеку купаються глухарі) – *купальня* (яма, вирита кабаном у сирому місці для купання) та ін.). Такі пароніми можуть відрізнитися один від одного способами керування, лексичною сполучуваністю, сферою вживання, синтаксичною функцією тощо. Паронімічна помилка виникає тоді, коли проявляється відмінність таких синонімів у семантичному чи стилістичному відношеннях;

- контактні (*правка* (те саме, що *правлення*) – *правилка* (пристрій для надання шкуркам однакової форми); *плашка* (невеликий стаціонарний дерев'яний самолов) – *плашник* (прутик із поставленими вздовж нього плашками) тощо). Ці пароніми не мають спільних словникових значень, а тому не можуть бути взаємозамінними. Проте вони належать до одного семантичного поля;

- дистантні (*ваба* (імітування голосів диких тварин і птахів) – *вада* (значне відхилення від стандарту, що перешкоджає племінному використанню собаки); *дудак* (назва дрохви звичайної) – *дудка* (горбок на чолі дитинчати козулі); *звалення* (качине днювання на прихованому лісовому озері) – *звалюваність* (швидкість, з якою собаки приєднуються до гончого своєї зграї) та ін.). Ці пароніми відрізняються тим, що не мають яскраво виражених семантичних зв'язків.

Для української лексики мисливства властива як зовнішньосистемна паронімія (один із паронімів є загальноживаним словом, а інший належить до шару лексики мисливства: *купалка* (ямка у піску, у якій у спеку купаються глухарі) – *купальня* (яма, вирита кабаном у сирому місці для купання) та ін.), так і внутрішньосистемна паронімія (обидва пароніми належить однієї терміносистеми: *залів* (сильний, фігурний без збоїв голос гончака) [15;61] – *зарев* (сильний голос собаки на низьких тонах) [15;61]; та ін.).

Явище паронімії властиве українській лексиці мисливства у повній мірі і виражається синонімічними, контактними та дистантними паронімами. Паронімія української лексики мисливства носить як зовнішньосистемний, так і внутрішньосистемний характер.

---

* Науковий керівник – к. філол. н., доц. Цимбал Н.А.

ДОПОМОГА РУСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ІНВАЛІДАМ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Г.М. ГОРДІЄНКО, кандидат історичних наук
Уманський національний університет садівництва

Розорена Великою Вітчизняною війною Україна прийняла понад шістьсот тисяч інвалідів-жертв війни. Населення потерпало від нестачі житла, одягу, взуття, продуктів харчування. Великих втрат зазнала система охорони здоров'я. В цих умовах довелося жити і працювати інвалідам-фронтовикам. У вирішенні цієї проблеми взяли участь місцеві органи влади, підприємства, колгоспи, радгоспи, рядові громадяни, церква, молодь.

Велику допомогу покаліченим військовим надало суспільство шляхом створення благодійних фондів. Унікальну роль відіграла благодійна допомога союзників. «Американські» і «канадські» подарунки в роки війни суттєво знімали гостроту побутових проблем. Підтримку інвалідам-фронтовикам надавали каси взаємодопомоги інвалідів, каси взаємодопомоги колгоспів.

Матеріально-побутове обслуговування інвалідів Вітчизняної війни в післявоєнний період включало: сприяння у вирішенні житлової проблеми, надання одноразових грошових допомог, надання талонів на придбання необхідних товарів, або отримання безоплатних послуг, видача благодійної іноземної допомоги – «американських» і «канадських подарунків», надання допомоги продуктами харчування, одягом і взуттям з фондів, створених за рахунок благодійних внесків громадян, організація в містах спеціалізованих магазинів для інвалідів війни, майстерень з пошиття і ремонту одягу і взуття, спеціалізованих їдалень або закріплених за інвалідами столів у їдальнях.

Значний внесок у створення фондів допомоги сім'ям загиблих і інвалідам Вітчизняної війни зробила Руська православна церква. Тільки Волинське-Рівненське єпархіальне управління перерахувало на спеціальний рахунок обласного відділення соціального забезпечення протягом 1945 р. і першого півріччя 1946 р. 199291 крб. За січень-грудень 1946 р. єпархіальне управління перерахувало на спецрахунки: волинського облсоцзабезу – 196708 крб., волинському обласному відділу державного забезпечення – 60000 крб., Луцькому міськсоцзабезу – 87283 крб., Луцькому міському відділенню державного забезпечення – 68878 крб., Володимир-Волинському міськсоцзабезу – 5000 крб.

Всього за 1946 р. Волинсько-Рівненське єпархіальне управління перерахувало в фонд допомоги соціально вразливим категоріям 414866 крб. Отже, статистика вказує на те, що значну частину матеріального забезпечення інвалідів Вітчизняної війни здійснювали прості мешканці України – селяни, робітники, службовці, віруючі.

Попри активну діяльність партійних, радянських, господарських структур і органів соціального забезпечення в ділянці матеріально-побутового обслуговування інвалідів Вітчизняної війни в Україні упродовж післявоєнного періоду було багато недоліків, про які змушені були говорити і завідувачі військовими відділами партійних комітетів і керівники структур соціального забезпечення.

Після війни в Україні, як і в усьому СРСР, чи не найбільшим дефіцитом були одяг та взуття. Не вистачало також продуктів харчування, коштів на їх придбання. Тому зловживань найбільше зафіксовано саме при розподілі коштів і матеріальних цінностей з благодійних фондів, створених завдяки небайдужості до проблем інвалідів і сімей загиблих на фронті простих громадян. Найбільше скарг інвалідів-фронтовиків до місцевих органів влади також було з приводу матеріальної допомоги. Так, у Вінницькій області протягом 1946 р. від інвалідів-фронтовиків надійшло 536 скарг. З них 401 скарга була присвячена матеріальним проблемам.

У 1946 році спалахнув скандал у Волинській області, який зумовив ухвалення окремої постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У. Завідувач Волинським обласним соцзабезом А. Володін звернувся до уповноваженого у справах Руської православної церкви по Волинській області Діденка, інваліда Вітчизняної війни, щоб той попрохав у єпархіальному управлінні (правлячого єпископа Волинського і Рівненського Миколая) частину коштів, які збиралися серед віруючих, перерахувати на поточний рахунок у Держбанк облсоцзабезу для одноразової допомоги інвалідам Вітчизняної війни.

Слід зазначити, що за розпорядженням єпископа на рахунки волинського облсоцзабезу, волинського обласного відділення державного забезпечення, луцького міськсоцзабезу, луцького міського відділення державного забезпечення і володимир-волинського міськсоцзабезу в цілому було перераховано 414866 крб. Значна частина цих коштів пішла не інвалідам-фронтовикам, а відповідальним працівникам партійного і радянського апарату області. Допомогу в сумі від 700 крб. до 4,2 тис. крб. отримали: працівник обкому КП(б)У С. Марушко, завідувач військовим відділом обкому Дробич, уповноважений у справах Руської православної церкви по Волинській області Діденко і його син, помічник прокурора Г. Гончаров, працівникові облкоопінспілки А. Лутай, директор типографії М. Сковородько, працівник кінофікації В. Зоря, секретар Овадійського РК КП(б)У В. Вітер. До списку потрапили також працівники міськвиконкому П. Козак, В. Юдін, М. Пархоменко, В. Бондаренко, А. Скорина, Ф. Бальбух, завідувач міськсоцзабезом К. Кабанченко. Деякі відповідальні працівники отримували з благодійних внесків одноразові виплати «на весілля», «на відпустку» тощо.

Отже, післявоєнний дефіцит продуктів харчування, одягу і взуття для інвалідів-жертв війни частково задовольнявся із благодійних фондів створених на пожертви простого населення. Вагому частину матеріального забезпечення інвалідів Вітчизняної війни здійснила Руська православна церква. Ініціативи населення, церкви або молоді в цій ділянці відразу ж бралися під контроль місцевим партійно-радянським апаратом. Через розбазарювання і розкрадання благодійних фондів, закордонної допомоги більша частина матеріальних цінностей не доходила до тих інвалідів, які відчували в них гостру потребу.

МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Г. В. ЄВТУШЕНКО, викладач

О. К. ВАСЮКОВА, студентка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Розуміння корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в різних країнах залежить від історичного та соціально-економічного устрою.

Спектр міжнародних моделей КСВ визначається в першу чергу дилемою: або бізнес самостійно встановлює міру свого внеску у розвиток суспільства, або офіційні та неофіційні інститути виробляють узгодження суспільних інтересів, які потім трансформуються в обов'язкові вимоги до бізнесу.

Розглянемо сучасні моделі корпоративної соціальної відповідальності.

1. Американська модель КСВ (рис. 1).

Зазвичай стосується добровільно і самостійно визначених ліній поведінки, програми та стратегії корпорації з питань, які сприймаються самою корпорацією і/або її стейкхолдерами як частина їх відповідальності перед суспільством, тобто спочатку активність у питаннях КСВ ініціюється корпоративним сектором і припускає максимальну самостійність корпорацій у визначенні свого вкладу в суспільний розвиток.

Роль держави у рамках даної моделі полягає у прийнятті необхідного пакету законодавчих і нормативних актів, рекомендацій і вимог. В той же час функціонування даної моделі неможливе без державного заохочення соціальних інвестицій через систему податкових пільг або пільгових процентних ставок.

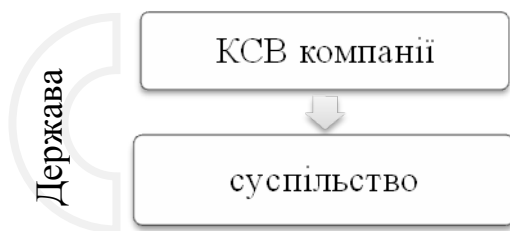

Рис. 1. Схема взаємодії держави та компанії (американська модель)

2. Скандинавська модель КСВ (рис. 2).

Рис. 2. Схема взаємодії держави та компанії (скандинавська модель)

Передбачає активну участь держави у регулюванні соціально-трудових відносин як на макро-, так і на мезо- та мікрорівні. Прихована форма КСВ звичайно припускає нормативне закріплення системи цінностей, норм і правил у відношенні корпорацій до питань, які розглядаються як належні та обґрунтовані обов'язки корпорацій.

3. Японська модель соціальної відповідальності (рис. 3)

Для даної моделі характерною є активна роль держави, яка впродовж тривалого часу брала участь у стратегічному плануванні бізнесу. Управління бізнесом, з японської точки зору, не може обмежуватися тільки організаційним розвитком і отриманням прибутку. Воно має базуватися на правильному сприйнятті буття, суспільства і навколишнього світу, усвідомленні своєї відповідальності перед суспільством і прагненні до прогресу цивілізації в цілому [3].

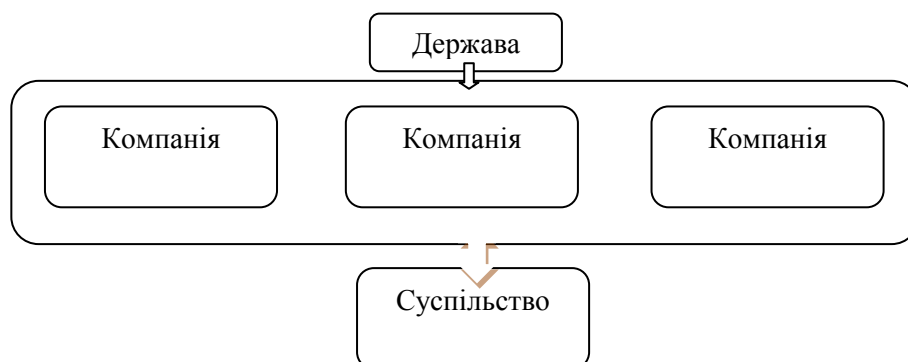

Рис. 3. Схема взаємодії держави та компанії (японська модель)

Таким чином, ідеальної моделі корпоративного управління соціальною

відповідальністю у світі не існує, кожній з них властиві свої позитивні та негативні риси. Однак, можна зазначити, що майже усі перелічені механізми досягнення основної мети корпоративного управління американської, скандинавської та японської моделей, можуть бути притаманні суспільству, яке має розвинуту структуру ринку, а також стійку сформовану законодавчу базу.

АЛГОРИТМІЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

С.А. ЗАКОРЧЕВНА, асистент

Уманський національний університет садівництва

Абстрактний характер математики як навчального предмету, дедуктивний спосіб викладання матеріалу обумовлюють специфіку мислення, яке називають математичним. Саме математичному мисленню властиві числа та знакова символіка, здібність мислити згорнутими структурами, узагальнена пам'ять на математичні відношення і дії, типові характеристики, схеми міркувань і доведень, методи розв'язування задач та принципи підходу до них.

Надзвичайно важливим для формування такого стилю мислення є класифікація розв'язуваних задач, а також алгоритмізація методів їх розв'язування. Це виховує здатність до виявлення типових ситуацій, вміння оперативно в них орієнтуватись і приймати адекватні ефективні рішення.

Алгоритмічна культура є тією частиною математичної культури, що сприяє формуванню і розвитку у студентів деяких специфічних уявлень, вмінь та навичок, пов'язаних з поняттям алгоритму та способів його запису. А на сучасному етапі розвитку суспільства це є частиною загальної культури кожної людини.

Курс вищої математики має достатньо широкі можливості формування, вивчення і застосування алгоритмів, оскільки в його зміст природним чином закладається алгоритмічна лінія. Стійкі математичні навички в студентів виробляються успішно, якщо ввести в навчальний процес спеціальні вказівки і плани розв'язування найважливіших задач. Саме вони будуть пропедевтикою подальшого формування в студентів алгоритмічної культури. Застосовуючи такі плани розв'язування задач в процесі навчання, треба орієнтувати студентів на те, що їм слід не просто запам'ятати той чи інший план, а головне зрозуміти, якими є теоретичні основи його застосування, і виконувати наданий план потрібно свідомо, а не автоматично.

Відкриття алгоритмів вирішення математичних завдань призвело до корінної зміни у практиці навчання математики: алгоритмам стали навчати, і це в багато разів полегшило і прискорило оволодіння цим предметом. У той же час навчальний процес ні в якому разі не повинен і не може бути зведений лише до навчання алгоритмам.

У навчанні студентів алгоритмам можна йти різними шляхами:

1) Давати студентам алгоритм у готовому вигляді. Такий шлях не є найкращим, але дозволяє економити час і необхідний тоді, коли рівень підготовки студентів не дозволяє їм самим придумувати алгоритми.

2) Набагато цінніше, коли студент відкриває відповідні алгоритми сам або з допомогою викладача.

3) Підбір викладачем таких вправ і завдань в ході вирішення, яких в студентів будуть формуватися потрібні системи операцій.

Формування алгоритмічного процесу йде більш успішно, коли ці різні шляхи з'єднуються.

При формуванні алгоритму виділяють три основні етапи:

I. Введення алгоритму (актуалізація знань, необхідних для запровадження та обґрунтування алгоритму; формулювання алгоритму)

II. Засвоєння (відпрацювання окремих операцій, що входять до алгоритму і засвоєння їх послідовності).

III. Застосування алгоритму. (відпрацювання алгоритму в знайомій і незнайомій ситуаціях).

Ефективний метод навчання студентів розв'язуванню задач базується на використанні під час пошуку плану розв'язування задачі деяких висновків, що отримали в розв'язаних базисних задачах. Такий алгоритмічний підхід до пошуку плану розв'язування тієї чи іншої задачі допомагає студентам швидше знайти цей план.

Для прикладу наведемо алгоритми, якими користуються студенти при вивченні функцій декількох змінних.

Алгоритм дослідження функції на екстремум:

1. Знайти стаціонарні точки функції, тобто точки, в яких

$$\frac{\partial z}{\partial x} = 0 \quad \frac{\partial z}{\partial y} = 0$$

2. Знайти частинні похідні другого порядку і записати визначник

$$\Delta = \frac{\partial^2 z}{\partial x^2} \Big|_{(x_0; y_0)} \cdot \frac{\partial^2 z}{\partial y^2} \Big|_{(x_0; y_0)} - \left(\frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} \Big|_{(x_0; y_0)} \right)^2$$

3. Обчислити значення визначника у стаціонарних точках і, використовуючи достатню умову екстремуму виявити точки екстремуму.
4. Застосовуючи теорему вияснити, які з критичних точок являються точками мінімуму, а які максимуму.
5. Обчислити екстремум, якщо він існує.

Алгоритм відшукування найбільшого і найменшого значення функції на замкнутій обмеженій області D:

1. Знайти критичні точки, які лежать всередині області та обчислити значення функції в цих точках.
2. Знайти критичні точки, які лежать на межі області та обчислити значення функції в цих точках.
3. Вибрати із одержаних значень найбільше та найменше.

Опанування компонентами системно-алгоритмічного мислення значно збагатить майбутню професійну діяльність інженерів-технологів. Підсумовуючи, зазначимо, що в професійній освіті майбутніх інженерів постає нагальне завдання формування системно-алгоритмічного мислення, як основи алгоритмічної діяльності, організація якої у процесі професійної підготовки майбутніх технологів є відповіддю на сучасні вимоги життя.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НЕВСТИГАЮЧИХ СТУДЕНТІВ

А.В. КЛИМЮК, старший викладач

Уманський національний університет садівництва

Невстигаючий студент – це, як правило, людина, що втратила віру в свої сили. Отже, підтримати цю людину, допомогти їй знайти себе, подолати невпевненість – завдання викладачів.

Відомо три основні причини відставання студентів: недостатня пізнавальна активність, слабка підготовка і невміння вчитися. Тим часом іноді єдиною причиною відставання вважають недостатню вимогливість і контроль викладачів.

Досвід показує, що у розв'язанні проблеми успішності вирішальну роль відіграє копітка повсякденна індивідуальна робота з невстигаючими.

Починати цю роботу слід з виявлення неблагополучних студентів – кандидатів у невстигаючі. Зробити це треба якомога раніше – протягом першого місяця навчання. Куратор групи на основі практичних та семінарських занять, бесід з викладачами, а також власних спостережень визначає, хто із студентів потребує особливої уваги, з'ясовує причини відставання кожного з них.

З цією метою необхідно вивчити умови його життя і взяти студента під суворий контроль групи як в університеті, так і за його межами.

Значно складніше допомогти студентові, коли він відстає у навчанні через недостатню підготовку або через відсутність навичок активного сприймання і міцного засвоєння нових знань, або, як найчастіше буває, з обох цих причин.

Тому заслуговує на увагу робота куратора з кожним невстигаючим студентом. Вона полягає в тому, що куратор може розробити докладний план роботи зі студентом, а також дати певні рекомендації як йому самому, так і викладачам. Зробити це можна за умови обізнаності наставників з питань психології та педагогіки вищої школи.

Ефективність навчання залежить від усвідомлення студентами його важливості, від бажання вчитися. Тому питанням мотивації і навчання в роботі з невстигаючими слід приділяти постійну увагу. Робота, спрямована на спонукання студентів до навчання, настільки ж важлива, настільки й непроста. Її треба проводити безперервно протягом усіх років навчання, пам'ятаючи при цьому, що заохочувальні методи більш ефективні, ніж примусові. Якщо невстигаючий студент розуміє значення набування знань для майбутньої роботи, готовий до напруженої активної пізнавальної діяльності, він може подолати відставання і вийти в число кращих студентів. Проте в цьому йому треба допомогти.

Невстигаючих треба викликати на обов'язкові консультації, де на конкретному матеріалі вчити їх, як треба працювати з підручником і конспектом, навчати прийомів логічного запам'ятовування, таких як встановлення асоціативних зв'язків, систематизація матеріалу, розбиття матеріалу на смислові частини і складання плану, відтворення і повторення. При цьому важливо, щоб вони добре усвідомили необхідні умови ефективності навчання: зацікавлення новим матеріалом, розуміння його значущості, постановка мети і, основне, розуміння матеріалу, який треба засвоїти.

Студентам, що мають недостатню підготовку з середньої школи, треба допомогти усунути цю прогалину, добитися, щоб вони засвоїли загальноосвітній матеріал, необхідний для сприймання вузівських курсів. Особливо це стосується вивчення іноземних мов.

Цілеспрямована науково обґрунтована робота з невстигаючими може бути ефективною за умови активного співробітництва куратора групи, викладачів-предметників і самого студента. Досить важливо постійно активізувати діяльність слабших студентів: давати конкретні посильні завдання, доручати витупи на семінарах, конференціях. Таких студентів треба більше турбувати на практичних і семінарських заняттях, заохочувати до виступів, всіляко розвивати в них активність, ініціативу. Вся ця робота має проводитися на фоні загального рівня успішності, зацікавлення студентів своєю професією, предметом, в атмосфері взаємодопомоги і взаємної доброзичливості. Винятково важлива роль належить куратору групи, від якого залежить чи буде створено в академічній групі орієнтованих на наполегливу працю колектив однодумців.

Якщо такий колектив створено, то можна розв'язати проблему успішності і, зокрема, проблему невстигаючих.

ТИПОВІ ПОМИЛКИ У ФАХОВИХ ТЕКСТАХ

В. О. КОБИЛЯНСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Автори наукових та офіційно-ділових текстів часто припускаються ряду помилок: орфографічних, морфологічних, лексичних, синтаксичних та ін.

Орфографічні помилки – це неправильні варіанти написання слів, що засвідчують порушення орфографічного правила. Серед найпоширеніших орфографічних – ненормативне вживання великої літери: Червона Книга (прав. Червона книга), Лауреат державної премії імені Тараса Шевченка (прав. лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка); відсутність чергування приголосних: Санкт-Петербургське товариство природодослідників (прав. Санкт-Петербурзьке); подвоєння приголосних (або його відсутність) в орудному відмінку іменників третьої відміни: зіноватю (прав. зіноваттю), поросллю – (прав. порослю); написання складних прикметників, першою частиною яких є числівник: трьохкратна повторюваність досліду (прав. трикратна), двохрічні сіянці (прав. дворічні) 20-ти річний (прав. 20-річний).

Морфологічні помилки – це такі ненормативні утворення, що не відповідають формальному вираженню хоча б однієї з граматичних категорій роду, числа, відмінка, ступеня порівняння, особи, часу, способу, стану, виду. Залежно від частиномовної приналежності ненормативної одиниці виділено такі різновиди морфологічних помилок: аномалиї у межах лексико-граматичного класу іменників, такі як порушення категорії роду і числа (дрібні коріння, насіння утворюються, листя довгасті, наукова ступінь замість дрібне коріння, насіння утворюється, листя довгасте, науковий ступінь); категорії відмінка (з Віктором Ющенко; насадження грабу, клену, ясену замість з Віктором Ющенком; насадження граба, клена, ясеня); у системі прикметника – порушення норм утворення ступенів порівняння прикметників (самі багаті ґрунти, більш поширеніший вид замість найбагатші ґрунти, більш поширений вид); помилки при словозміні прикметників (на природніх угіддях замість на природних угіддях); у системі числівника – неправильна словозміна числівників (від п'ятидесяти до шестидесяти відсотків замість від п'ятдесяти до шістдесяти відсотків); ненормативне поєднання числівників з іменниками (53 саджанців, 121 осіб замість 53 саджанці, 121 особа) порушення закономірностей сполучуваності дробових числівників з іменниками (4,3 метри замість 4.3 метра) та ін.

Серед лексичних слід виділити помилки, зумовлені нерозрізненням значень паронімів: рідкі (рідкісні) рослини, розпочалась компанія (кампанія), видавництво (видання) книги та синонімів – положення (стан) насаджень; вживання русизмів: у зжаті (стислі) строки, непривередлива (невибаглива) рослина, із-за посухостійкості (через посухостійкість); скалькованих російських словотворчих моделей: дані співпадають (рос. – совпадают, укр. – збігаються), скалькованих російських мовних кліше: догляд за культурами на протязі року (рос. – на протяжении, укр. – впродовж), вжити діючі міри (рос. – действенные меры, укр. – дієві заходи), потерпіти зміни (рос. – претерпеть изменения, укр. – зазнати змін), основною причиною рахують (рос. – считают, укр. – вважають), приводити приклади (наводити приклади), перераховані (перераховані) факти, по меншій мірі (принаймні, щонайменше) та ін.

Серед синтаксичних помилок передусім слід виділити утворення, що засвідчують ненормативне вживання прийменників (роботи по будівництву, по закінченні вегетаційного періоду, займають друге місце по площі, по схемі, згідно планового показника, у відповідності з розподілом замість роботи з будівництва, після закінчення вегетаційного періоду, займають друге місце за площею, за схемою, згідно з плановим показником, відповідно до розподілу); порушення норм керування (спричинив до появи

замість спричинив появу). Окремо слід виділити використання не властивих для української мови трикомпонентних конструкцій з дієсловами пасивного стану на –ся, які треба замінити двоскладними активними конструкціями або означено-особовим реченням (Облікова відомість підписується всіма членами комісії – Облікову відомість підписують всі члени комісії), та двокомпонентних конструкцій з дієсловами недоконаного виду пасивного стану на –ся, замість яких треба вживати форми на -но, -то (У статті аналізується... – У статті проаналізовано...) або неозначено-особове речення (Обстеження культур проводяться... – Обстеження культур проводять...). Поширеною помилкою у фахових текстах є введення в речення з безособовими формами на -но, -то діяча у формі іменника чи займенника в орудному відмінку (Нами доведено..., Комісією розглянуто...), що неможливо ані з логічних, ані з граматичних причин. Такі речення граматично безпідметові, у них взагалі не може бути діяча.

РІСТ ТА РОЗВИТОК КАЧОК ПРИ ВИРОЩУВАННІ НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ

С.П. КОВАЛЬОВА, здобувач*

Житомирський національний агроекологічний університет

Після аварії на ЧАЕС в Україні, в тому числі і Житомирській області, різко скоротилась площа орних земель, сіножатей, посівів зернових, картоплі, кормових культур. Зменшилось поголів'я великої рогатої худоби, виробництво м'яса, молока, яєць.

Натомість у господарствах районів, що постраждали від аварії на ЧАЕС почали розводити кіз та птицю: курей, гусей, качок, за рахунок м'яса яких поповнюють раціон харчування.

На думку ряду авторів, виробництво м'яса качок один з найперспективніших напрямків. Сучасний рівень качківництва України та країн з ринковою економікою характеризується безперервним процесом концентрації виробництва, вдосконаленням технології вирощування та умов годівлі птиці. Крім того, важливою стороною питання є збільшення виробництва продукції та розширення асортименту галузі. Качок здебільшою розводять для отримання м'яса, хоча в деяких країнах в харчуванні традиційно використовують і качині яйця.

Вирощування качок як при вигульному так і безвигульному утриманні за короткий період дозволяє отримати достатню кількість м'яса птиці, яке є основним білковим продуктом харчування населення, що проживає на цій території.

Водоплавна птиця завдяки виключній пристосованості, невимогливості і дуже добрим імунним якостям знайшла розповсюдження в усьому світі. Вона здатна давати продукцію в звичайних недорогих умовах, тому в багатьох країнах в харчуванні вона є головним джерелом натурального протеїну. При цьому качок вирощують для отримання м'яса, яєць, жирної печінки та пір'я. М'ясо качки містить більше 29% білку, це продукт з сприятливим набором амінокислот. Качки завдяки біологічним особливостям – енергії росту та хорошему використанню дешевого корму мають економічні переваги над курми та гусьми.

Прогнозні оцінки свідчать про те, що вирощування водоплавної птиці, в тому числі й качок, в Поліському селі буде відігравати важливу і все більш зростаючу роль в економіці господарств як джерело м'ясних ресурсів. Крім задоволення внутрішньосімейних потреб у м'ясі, в перо-пуховій сировині, в зростаючих кількостях продукція качківництва реалізується на ринку.

---

* Науковий керівник – д. с.-г. н., акад. НААНУ Савченко Ю.І.

Метою наших досліджень було вивчення динаміки живої маси та середньодобових приростів качок при різних технологіях вирощування в особистих підсобних господарствах, що мають різний рівень забруднення ґрунтів радіоцезієм.

Науково-виробничі дослідження по вирощуванню качок в радіоактивно забруднених зонах були проведені у 2002-2003 рр. в с. Грозино Коростенського району Житомирської області, де щільність забруднення сільськогосподарських угідь складає 5-15 Кі/км² (III зона радіоактивного забруднення). У 2004 році був проведений дослід у селі Обиходи Коростенського району, де щільність забруднення території цезієм-137 >15 Кі/км² (II зона радіоактивного забруднення), у 2001 та у 2011-2012 роках дослід проводився у с. Христинівка Народицького району Житомирської області з щільністю забруднення території цезієм-137 >15Кі/км² (II зона радіоактивного забруднення).

Одну групу качок утримували безвигульно, тобто цілий день у вольєрі з вільним доступом до води в коритах, а вночі в приміщенні. Другу групу – вигульно, тобто качки на протязі дня знаходилися на ставку без рослинності і тільки під час годівлі заходили до вольєрів, а на ніч в приміщення. Умови годівлі були однаковими для качок обох груп. Раціони для птиці складали з урахуванням кормів, що вирощувались у приватних підсобних господарствах або на території сіл.

В результаті проведених досліджень встановлено, що найвищі середньодобові прирости піддослідних качок за весь період вирощування отримані у вигульній групі. За цим показником вони переважали аналогів з безвигульної групи.

За період вирощування середньодобовий приріст живої маси качок вигульної групи був вищим качок безвигульної групи. Після трьохмісячного віку вирощування молодняка, їх приріст суттєво знижується і міжгрупові відмінності у цей період незначні.

Результати живої маси молодняка птиці по періодах росту у дослідах показали, що качки вигульної технології вирощування нарощували масу більш інтенсивно, ніж качки безвигульної групи.

В той же час при вирощуванні качок в умовах підвищеного радіоактивного забруднення території (II зона) середньодобові прирости були дещо нижчими, ніж у качок, що вирощувались у III зоні радіоактивного забруднення.

Таким чином вирощування качок з використанням водоймища сприяло підвищенню їх енергії росту у порівнянні з птицею. Що утримувалась у вольєрах.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ – ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАНЯТЬ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

А.В. КОРДОНСЬКА, викладач I категорії

О.А. ДРЮЧИЛО, викладач-методист

Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж

Вінницького НАУ

У сучасних умовах інтенсивного розвитку набуває використання інтерактивних та інформаційних технологій у навчально-виховному процесі, які відіграють особливу роль у формуванні інноваційного потенціалу суспільства, що потребує людей, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях.

Інтерактивність освіти сприяє формуванню предметних компетенцій, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Специфіка організації навчального процесу у

вищій школі дозволяє викладачам широко використовувати інтерактивні методи та нестандартні форми організації заняття, які дають змогу підвищити ефективність засвоєння знань, поліпшити контроль над виконанням завдань, викликати у студентів інтерес до навчання.

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: групові та фронтальні. Перші передбачають взаємодію учасників малих груп, другі – спільну роботу та взаємонавчання всієї групи. Одним із ефективних інтерактивних методів є кейс метод, який дає можливість викладачам й студентам брати участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій і завдань. Як правило, кейси готуються у письмовій формі і складаються, читаються, вивчаються та обговорюються, виходячи з досвіду реальних осіб, яких навчають. Кейси – це навчальні матеріали, в яких сформульовано практичні проблеми, що передбачають колективний або індивідуальний пошук їх вирішення. Матеріал кейсу повинен бути актуальним і відповідати трьом поняттям: відповідність, сучасність, своєчасність. Досвід роботи показав, що кейс складається із декількох інформаційних блоків: позначається дія та дійові особи; описується ситуація, вказуються елементи середовища; характеризується проблема. У своїй роботі виділяємо таку класифікацію кейсів: практичні кейси, які відображають абсолютно реальні життєві ситуації; навчальні кейси, основним завданням яких виступає навчання; науково-дослідні кейси, орієнтовані на здійснення дослідницької діяльності. Треба зазначити, що застосування кейс-методу з одного боку стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з другого дає можливість самому викладачу самовдосконалюватись та оновлювати власний творчий потенціал.

На нашу думку, особлива цінність інтерактивного навчання в тому, що студенти навчаються ефективній роботі в колективі. Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу.

Основною метою нових інформаційних технологій є підготовка студентів до комфортного самопочуття в умовах інформаційного суспільства, які передбачають: інтенсифікацію навчання; формування інформаційної культури студентів; підготовку фахівців у певній галузі народного господарства. Завданням нових інформаційних технологій навчання є: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості; побудова відкритої системи освіти, що забезпечує кожному студентові власну траєкторію самоосвіти; система інтеграції предметних галузей знань; розвиток творчого потенціалу студентів, їх здібностей до комунікативних дій та формування інформаційної культури; реалізація соціального замовлення, обумовленого інформатизацією сучасного суспільства. Інформатизація суспільства пов'язана, насамперед, з розвитком комп'ютерної техніки, різноманітного програмного забезпечення, глобальних мереж (Інтернет) та мультимедійних технологій.

Існують різноманітні способи застосування засобів мультимедіа в навчальному процесі, серед яких: використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, навчальних відеофільмів; розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту; моделювання процесів і явищ; забезпечення дистанційної форми навчання; проведення інтерактивних освітніх телеконференцій, вебінарів; побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів); створення і підтримка сайтів навчальних закладів; створення презентацій навчального матеріалу з дисциплін; здійснення проектної і дослідницької діяльності студентів тощо. Використання мультимедійних технологій передбачає в основному дві мети: полегшити засвоєння й запам'ятовування навчального

матеріалу; індивідуалізація процесу навчання. Мультимедійні технології в навчальному закладі повинні стати, як способом оптимізації навчально-виховного процесу, так і об'єктом для вивчення, для того, щоб майбутній фахівець міг оптимально їх використовувати. Нові інформаційні технології відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають можливість майбутнім спеціалістам розширювати свої можливості та з цікавістю вивчати дисципліни, спонукають до активної навчальної діяльності, є гарним засобом активізації пізнавальної діяльності.

Соціальні перетворення в суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Спрямування навчально-виховного процесу на формування духовності особистості, розкриття її потенційних можливостей та здібностей, утвердження загальнолюдських цінностей стало головною стратегією педагогічної діяльності творчо працюючих викладачів вищих навчальних закладів. Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі впровадження інтерактивних та інформаційних технологій, які сприятимуть розвитку творчих здібностей особистості студента.

ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

І.О. КРАВЧУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Переклад – це паралельна мовна реалізація думки засобами двох мов. В.Н.Комісаров визначає переклад як «особливий процес співвіднесеного функціонування мов».

Мова наукової літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Однією з найпомітніших граматичних особливостей наукових текстів є велика кількість різного роду поширених складних речень, що вживаються для передачі типових для наукового викладу логічних відношень між об'єктами, діями, подіями та фактами.

Між науковими текстами, написаними різними мовами існують значні граматичні відмінності. В англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслів.

Англійська мова переважно аналітична, де граматичні відношення реченні передаються вільними граматичними морфемами, а українська – флективна мова, де граматичні значення й відношення передаються за допомогою зв'язаних граматичних морфем – флексій. Розбіжності в будові мов становлять велику групу граматичних труднощів перекладу. В українській мові немає артиклів, герундія, часових форм дієслова груп Continuous та Perfect. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може стояти після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів значно фіксованіший, що може вимагати перебудови речення при перекладі.

Щоб уникнути неадекватного буквального перекладу потрібно застосовувати перекладацькі граматичні трансформації, внаслідок яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу. Використовують декілька видів граматичних трансформацій, а саме скорочення (пропуск одного чи декількох елементів речення), розширення (додавання одного чи декількох елементів задля збереження змісту речення у мові перекладу), перестановка, функціональна заміна та комплексна трансформація.

Перестановка — це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Наприклад, іменник-означення в англійській мові

часто стоїть перед означуваним іменником (*plant growth regulator*), тоді як в українській мові іменник-означення звичайно стоїть після означуваного іменника (*регулятор росту рослин*).

Перестановки нерідко супроводжуються іншою граматичною трансформацією — заміною, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки слів (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини), частин мови (наприклад, інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення (наприклад, додаток перетворюється при перекладі в підмет) та речень (наприклад, складне речення перекладається, як декілька простих).

Скорочення – це така граматична трансформація, внаслідок якої вилучається певний мовний елемент (слово, словоформа, член або частина речення):

*The climate change is specific environmental issue because it affects all other environmental issues making them far worse **than they already are**.*

Зміна клімату – це особлива проблема навколишнього середовища, що впливає на всі інші, поглиблюючи їх.

Комплексна граматична трансформація включає дві або більше простих граматичних трансформацій.

Оскільки граматику тісно пов'язана з лексикою, значна кількість трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбувається одночасно лексичні та граматичні трансформації. Наприклад, у наступному перекладі застосовано граматичні трансформації заміни герундія на іменник та форми однини іменника *research* на форму множини «дослідження» і лексичні трансформації заміни прислівника «*heavily*» на «широко», прийменника «*in*» на прийменник «при» та займенника «*I*» на займенник «ми».

In identifying these features I relied heavily on previous research.

При визначенні цих ознак ми широко використовували попередні дослідження.

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ДЖ. ДЬЮЇ У СТВОРЕННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ В. Г. КІЛПАТРИКА

А. К. КУЛІЧЕНКО, аспірант*

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Кінець XIX ст. – початок XX ст. було ознаменовано появою так званої нової педагогіки, або прагматизму. Головним у цьому напрямі був американський педагог, філософ Джон Дьюї (1859 – 1952). Він погоджувався з поглядами Вільяма Джеймса (1842 – 1910) – іншого американського філософа та психолога, який розвивав ідеї Чарльза Пірса (1839 – 1914) й власне дав назву зазначеному напрямку. Педагогічні ідеї у руслі прагматизму Дж. Дьюї, у центрі яких дитина як соціальна особистість, витікали з його філософських та соціологічних поглядів, хоча спостерігався вплив ідей Й. Г. Песталоцці, Ж. – Ж. Руссо, Ф. Фребеля. Історію суспільства він розглядав з точки зору психічної діяльності людей, а зміну свідомості індивідумів вважав головною умовою суспільного прогресу.

Оскільки Дж. Дьюї розвивав свої погляди у трьох площинах: соціальній, філософській та історико-педагогічній, то вважаємо правомірним проаналізувати основні ідеї американського вченого, що слугували основним джерелом для створення концепції про метод проектів Вільяма Герда Кілпатрика (1871 – 1965), учня та послідовника Дж. Дьюї.

---

* Науковий керівник – д. пед. н. проф. Сущенко А.В.

По-перше, Дж. Дьюї вважає, що виховання відбувається через участь особистості у суспільній свідомості нації. Якщо зусилля вчителя не поєднуються з діяльністю, яку дитина здійснює за власною ініціативою, то навчання зводиться до тиску ззовні. Воно може дати певні зовнішні результати, але не є виховним. Дитина має свої здібності та інстинкти, тому вчителі повинні *спроєктувати* (виділено нами. – А. К.) ці здібності та інстинкти на майбутнє, щоб побачити вихід та кінцевий результат. Виходить, що Дж. Дьюї розглядає людину та її життя як складний проект – “проект у собі”, який можна з самого початку створити, спрогнозувати, виконати за певних обставин, засобів, методів та умов.

По-друге, питання про метод навчання Дж. Дьюї зводить до послідовності розвитку здібностей та інтересів дитини, які є ознаками прихованих здібностей. Помилку попередніх методів науковець бачить у тому, що вони спрямовані на розвиток у дитини здатності до розуміння й узагальнення без уваги до добору та підпорядкування засобів у поведінці. Саме інтерес та здібності й будуть домінуючими у вигляді щиросердечної цілеспрямованої дії у Кілпатриківському методі проектів.

По-третє, Дж. Дьюї порівнює школу з ідеальною родиною, де формується світогляд дитини, її знання, навички, уміння й приходить до висновку, що все-таки потрібна школа, у якій дитина – це мета, що все визначає. Внаслідок чого, вчителі можуть керувати дитячою активністю, надаючи їй роботу певного спрямування й таким чином вести до її до розумної мети, яка стоїть у кінці шляху освіти. Дж. Дьюї демонструє це на прикладі дитини, яка хоче зробити ящик: якщо вона обмежиться однією уявою чи мрією про ящик, то вона так ніколи не досягне своєї мети й не отримає комплекс знань, умінь та навичок. Але якщо вона намагатиметься перенести своє прагнення на виконання, то перед нею постане завдання – точно визначити, що їй треба, занотувати та спланувати подальші дії, обрати матеріал, виміряти частини, дати їм необхідні пропорції тощо. Неминучим є й ознайомлення з процесом роботи та інструментами. Якщо дитина задовольнить своє бажання й зробить ящик, то відкривається багато корисних та сприятливих моментів: загартування характеру та розвиток позитивних його сторони; отримання низки знань та досвід; внесення чогось свого у поступальний розвиток суспільства та на користь людства; проявлення своєї індивідуальності.

По-четверте, Дж. Дьюї наголошує на тому, що демократія не повинна допустити поділ на класи та закріпити його. Головним засобом, що міг би перешкодити цьому є суспільна загальна школа. Потрібно ввести єдину шкільну систему як для багатих, так і для бідних – щоб між ними були взаємні симпатії, щоб зникали розбіжності між їхніми поглядами ідеями, розумовими та духовними розвитками. Проте педагогічні ідеї Дж. Дьюї доволі суперечливі. З одного боку, він стверджує, що школа – найважливіший механізм у житті суспільства і визначає хід його розвитку, а з іншого – змушений визнати, що зміни у соціально-економічному житті суспільства висувають нові вимоги до школи, тим самим він відзначає залежність школи від рівня суспільного розвитку.

По-п'яте, найпотужнішим важелем для перебудови шкільного життя Дж. Дьюї вважає продуктивну працю. Така праця не повинна обмежуватися роботою у майстернях, а пронизувати всі навчальні заняття. Якщо у основі життєдіяльності суспільства лежить праця, то й школа повинна бути зліпком або копією цього суспільства і покласти у основу своєї роботи працю. Дж. Дьюї не тільки захищає ідею зв'язку трудового навчання з науками, а й самі навчальні дисципліни радить якомога тісніше пов'язувати з трудовою діяльністю людей і навіть підпорядкувати їй.

Отже, педагогічні ідеї Дж. Дьюї швидко поширювалися протягом першої половини ХХ ст. по всій Америці, публікувалася маса робіт, майже дослівно повторювали основні положення його педагогічного бачення, з'явилося багато педагогів, які пропагували ідеї прагматизму, зокрема і В. Кілпатрик зі своєю концепцією про метод проектів у навчанні.

Однак багато хто вважає, що саме Дж. Дьюї є основоположником методу проєктів. Насправді це доволі суперечливе питання. Адже існують свідчення того, що В. Кіппатрик виявився здібнішим у цій сфері, аніж його вчитель Дж. Дьюї. Він зміг проаналізувати та систематизувати не тільки педагогічні погляди свого наставника, а й існуючі версії методу проєктів. Проте беззаперечним є той факт, що “Містер метод проєктів” – як називали В. Кіппатрика його прихильники – запозичив Дьюївські тези про продуктивну працю, відсутність поділу на багатих та бідних у суспільстві, інтерес та здібності у процесі дитячого розвитку тощо.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРОНОМІВ

О.В. ЛАЗАРЄВ викладач*

Уманський національний університет садівництва

Актуальність проблеми «компетентності» у психолого-педагогічній науці та практиці зумовлена ідеєю виховання компетентної людини та працівника, який володіє професіоналізмом, високими моральними якостями, а також уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи фахові знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність.

Закономірно, що за такої ситуації постала потреба у пошуках нових рішень у царині вищої освіти, зростання уваги до особливостей аграрної сфери діяльності загалом і професійних якостей майбутнього фахівця-аграрія. Оскільки науково обґрунтована система професійної освіти орієнтується на розвиток кожної особистості в соціумі та оновлення багатьох сфер її життєдіяльності, то результати її функціонування залежать від ефективної реалізації такої якості професіоналізму, як комунікативна компетентність.

У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чималий блок праць з теорії і досвіду вирішення проблеми підвищення професійної компетентності фахівців: розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Л. Мітіна, В. Сластьонін, Л. Карпова, Т. Ковальова, А. Макарова, Є. Огарєв, Г. Онкович, О. Полуніна, Н. Лобанова, М. Чошанов та ін.), а також європейськими педагогами (Г. Халаш, Дж. Куллахан, В. Долл, Ж. Перре, Ж. Деллор); розроблено низку концепцій, в яких дається характеристика професійної діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, З. Калмикова, Н. Менчинська, С. Рубінштейн).

Становлення людини як суб'єкта праці, перетворення її на професіонала в результаті прояву соціальної активності у різних сферах діяльності обґрунтовано у працях І. Зязюна, А. Капської, О. Карпенко, Н. Кузьміної, М. Монахова, О. Мороза, Ю. Орлова та ін.

У низці чинників, від яких вирішальною мірою залежить розв'язання комплексної проблеми професійної підготовки майбутнього агронома, є проблема формування в нього однієї із домінуючих професійних якостей – комунікативної компетентності. Адже без належної готовності випускника аграрного університету до комунікативної діяльності, будь-які інші сформовані якості не зможуть проявитися у повній мірі.

Нині процес вивчення зазначеної проблеми суттєво прискорився. Зокрема, зазнали помітної конкретизації аспекти, пов'язані з дослідженням проблеми спілкування загалом та професійного зокрема. Так, розкриттю методологічних засад спілкування

---

* Науковий керівник – к. пед. н., доц. Ярошинська О.О.

присвячені праці О. Бодальова, Ю. Жукова, О. Леонтьєва, Б. Ломова; у працях Л. Долинської, Л. Зінченко, В. Кан-Калика, А. Капської, М. Корнева, А. Мудрика, Л. Савенкової, М. Тоби, М. Єрастова, О. Киричука розкриваються структура, функції та види спілкування.

Необхідною передумовою для розв'язання проблеми формування комунікативної компетентності агрономів стали дослідження, в яких розглядається проблема саме комунікативної компетентності (Є. Головаха, Г. Данченко, Т. Іванова, С. Козак, Т. Ладиженська, М. Лісіна, С. Макаренко, Є. Мелібруда, В. Панфьоров, Л. Петровська, М. Станкін, Н. Паніна, Р. Парошина, В. Черевко).

Вивчення та аналіз досліджень з даної проблеми показали, що у психолого-педагогічній літературі відсутні праці, які розкривають особливості підготовки агрономів до комунікативної діяльності. А відтак її об'єктивне розкриття допоможе виявити ті особливості й ефективні педагогічні чинники, що сприяють успішному вирішенню питань щодо формування комунікативного професіоналізму майбутнього агронома.

Дослідження даної проблематики здійснюється на основі аналізу підходів до визначення поняття “професійна комунікативна компетентність” у психолого-педагогічній літературі, розкрито сутність понять “компетентність”, „професійна компетентність”, „комунікативна компетентність”.

На основі здійсненого аналізу доробку науковців встановлено, що у психолого-педагогічній науці існує значна кількість визначень поняття “компетентність”. У широкому розумінні воно означає ступінь зрілості людини, досконале знання нею своєї справи, суті роботи, яка виконується (Л. Долинська, О. Карпенко, Т. Ковальова, О. Полуніна, В. Філіпчук, Г. Халаш, Дж. Куллахан та ін.). У вузькому – розглядається як міра включеності людини в діяльність та ціннісне ставлення до неї (Л. Карпова, Г. Онкович, М. Чошанов та ін.).

Вивчення проблеми професійної компетентності показало її неоднозначність у сучасній педагогічній науці. У контексті поглиблення розуміння сутності поняття “комунікативна компетентність” розглядаються такі тлумачення: комунікативна компетентність – уміння встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми (Г. Данченко, Ю. Жуков, С. Козак, С. Макаренко, Л. Петровська, П. Растенніков, Ю. Рись, В. Степанов, В. Ступницький); це володіння сукупністю певних умінь (Є. Головаха, Т. Ладиженська, Є. Мелібруда, Н. Паніна, Р. Парошина, М. Станкін); це знання норм і правил спілкування (А. Козлов, Т. Іванова). Ми розглядаємо комунікативну компетентність як складну інтегративну якість особистості, яка опосередковує професійну діяльність майбутнього фахівця-аграрія, спрямовану на налагодження, підтримку і розвиток ефективної взаємодії з учасниками процесу професійної діяльності. Можна сказати, що комунікативна компетентність є і складовою, і базовою характеристикою професійної компетентності в залежності від функції, яку реалізовує агроном у різних видах діяльності. Дане твердження дає нам право розглядати комунікативну компетентність як професійну комунікативну компетентність майбутнього агронома. На основі аналізу психолого-педагогічних положень встановлено співвідношення як змісту, так і суті категорій “компетентність”, „професійна компетентність”, „комунікативна компетентність” та визначено поняття “професійна комунікативна компетентність” як комплекс комунікативних знань та мовленнєвих умінь, навичок як базового компонента, а також прояву емпатії, рефлексії, креативності, оволодіння якими дозволяє майбутньому фахівцеві-агроному адекватно користуватися усіма засобами комунікації (як вербальної, так і невербальної) у спілкуванні під час професійної діяльності.

Тобто комунікативна компетентність виступає і складовою, і базовою характеристикою професійної компетентності залежно від функції, яку реалізовує

агроном у конкретному виді професійної діяльності. За результатами вивчення вказаної проблеми запропоновано критерії (інтелектуальний, емоційний і діяльнісний) та рівні (високий, середній, низький) сформованості професійної комунікативної компетентності у майбутніх агрономів, в основу яких покладено прояв знань (знати правила слухання партнера; професійний мовний і службовий етикет; норми, правила тактики спілкування; правила користування невербальними засобами спілкування тощо) і умінь (уміння концентрувати і розподіляти увагу; володіти голосовими модуляціями; уміння викликати емоційний відгук у співрозмовника; соціальної перцепції або "читання по лицю" тощо).

Комунікативна компетентність базується на принципі єдності свідомості та діяльності, структури роботи та її основних компонентів. При цьому у даній структурі виокремлено соціально-комунікативний, особистісно-емоційний, діяльнісний компоненти. У контексті цього потрібно визначити основні комунікативні уміння, які необхідно формувати, Розробити модель комунікативної компетентності у майбутнього фахівця аграрної сфери: уміння визначати цілі та завдання професійного (ділового) спілкування; концентрувати і розподіляти увагу; володіти голосовими модуляціями; володіти технікою і логікою мовлення; правильно будувати публічні виступи з врахуванням аудиторії; аналізувати конфліктні та кризові ситуації і знімати їх завдяки професійним комунікативним умінням.

Зазначимо, що підвищення ефективності формування комунікативної компетентності майбутніх агрономів забезпечується завдяки дотриманню педагогічних умов: впровадження певної моделі комунікативної компетентності агронома як його інтегрованої характеристики з урахуванням методологічних вимог до категорії "компетентність" та її формування; використання особистісного підходу як базової ціннісної орієнтації, що визначає стратегію взаємодії викладача і студента; координація методів і технологій формування комунікативної компетентності, які відповідають вимогам майбутньої кваліфікації та сучасним підходам до професійної підготовки фахівців у вищому аграрному навчальному закладі.

У цьому контексті проблема професіоналізму майбутніх фахівців аграрної сфери стимулювала прийняття відповідних указів, розробку механізмів відбору, технологій і шляхів оптимізації процесу підготовки студентів до професійної діяльності, державного галузевого стандарту зі спеціальності «Агрономія», в якому представлена професіограма і освітньо-кваліфікаційна характеристика агронома.

ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА ГРУПОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВУЗІВ

С.В. ЛЕЩЕНКО, асистент

Уманський національний університет садівництва

У сучасній педагогіці активно використовуються індивідуальні та групові форми навчання. Це обумовлено їх реальними можливостями щодо підвищення результативності і ефективності навчання і професійної підготовки, позитивним впливом на особистісний розвиток людини, її соціалізацію та професійне становлення.

Індивідуальна форма навчання –це модель організації навчального процесу, при якій: 1) викладач взаємодіє лише з одним студентом; 2) один студент взаємодіє лише з засобами навчання (підручник, конспект лекцій, комп'ютер тощо).

Групова форма навчання – це модель організації навчання у малих групах студентів, об'єднаних спільною навчальною метою, викладач при цьому керує роботою кожного студента опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність

групи. До групових форм навчання відносяться індивідуально-групова, парно-групова, фронтально-групова, міжгрупова, групова.

Де можуть бути використані індивідуальні та групові форми навчання математики студентів аграрних вузів?

Для прикладу розглянемо змістовий модуль „*Похідна*”.

Практичне заняття № п/п	Тема заняття	Мотивована назва заняття
Практичне заняття №1	Похідні функцій	„база”
Практичне заняття №2	Застосування похідної	„елементи”
Практичне заняття №3	Дослідження функції	„синтез”
Практичне заняття №4	Розв’язування задач прикладного змісту	„практика”

Розглянемо практичні заняття №2,3,4.

Практичне заняття №2

Студентам пропонуються індивідуальні завдання типу:

Завдання 1. Для функції $y = -x^3 + 3x^2$ знайти: а) проміжки зростання і спадання та точки екстремуму функції; б) проміжки опуклості графіка функції та точки перегину

$$\frac{x^2 + 2x}{x - 1}$$

Завдання 2 Дослідити на асимптоти функцію $y = \frac{x^2 + 2x}{x - 1}$

Форми індивідуального та групового навчання	Суть роботи
Фронтально-групова	Обговорення змісту завдань та шляхів виконання, спираючись на теоретичний матеріал
Індивідуально-групова, парно-групова	Робота в „малих” групах або в парах, але кожен із своїм завданням
Міжгрупова	Пояснення представником від кожної групи виконання типового завдання
Індивідуальне домашнє завдання	Завершити виконання індивідуальних завдань

Практичне заняття №3

Студентам пропонується за поданим алгоритмом дослідити функції попередньої роботи та побудувати їх графіки.

Форми індивідуального та групового навчання	Суть роботи
Фронтально-групова	Обговорення змісту завдань і шляхів його виконання
Самостійна робота	Індивідуальне виконання свого завдання, користуючись попередніми результатами
Індивідуальне або групове домашнє завдання	Використовуючи інформаційні технології, завершити і оформити роботу. Підготуватись до її захисту

Практичне заняття №4

Студентам пропонуються задачі прикладного змісту типу:

Визначити розміри відкритої ями з квадратним дном під жом, об’єм якої дорівнює 32м^3 , щоб на облицювання її стін і дна пішло найменше матеріалу.

Форми індивідуального та групового навчання	Суть роботи
Індивідуальна або групова	Захист попередніх робіт
Фронтально-групова	Обговорення змісту завдань та шляхів виконання, спираючись на теоретичний матеріал і практичні навички
Групова	Колективне розв'язування задач прикладного змісту
Індивідуально-групове домашнє завдання дослідницького характеру	Знайти в спеціалізованій літературі або скласти самостійно задачі прикладного змісту. Оформити їх розв'язання. Підготуватись до захисту

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-САМООЦІННОГО КОМПОНЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ

Л.В. ЛІСОВА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Розвиток особистості, її діяльність і поведінка знаходяться під впливом «Я – концепції».

«Я – концепція» – це система установок, яка включає три структурних елементи:

1. Когнітивний – образ «Я», який характеризує зміст уявлень про себе.
2. Емоційно-оцінний, афективний, що відображає ставлення до себе в цілому чи до окремих сторін своєї особистості, діяльності і проявляються в системі самооцінок.
3. Поведінковий, який характеризує прояви перших двох у поведінці.

З погляду змісту і характеру про себе виділяють «Я – минуле», «Я – теперішнє», «Я – майбутнє», а також «Я – динамічне» (як особистість змінюється, якою вона прагне стати), «Я – уявлюване», «Я – маска», «фантастичне Я» і т. ін. Розходження між «ідеальним Я» та «реальним Я» є джерелом розвитку особистості. Разом з тим суттєві суперечності між ними можуть призвести до внутрішнього конфлікту і негативних переживань.

Важливою функцією «Я – концепції» є забезпечення внутрішньої погодженості особистості, стійкості її поведінки. Розвиток особистості, її діяльність і поведінка знаходяться під впливом «Я – концепції».

«Я – концепція» формується під впливом життєвого досвіду людини, насамперед стосунків у сім'ї, проте досить рано вона сама набуває якості активності і починає впливати на інтерпретацію цього досвіду, на мету особистості, систему її очікувань та прогнозів щодо свого майбутнього, на оцінку досягнень і, тим самим, на власне ставлення.

Центральним компонентом «Я – концепції» є самооцінка особистості. Це – та цінність, значущість, якою наділяє себе індивід у цілому та окремі сторони своєї особистості, діяльності, поведінки. Проблеми самооцінки висвітлювали у своїх наукових працях В.Абраменко, Н.Абрамян, О.Артемчук, І.Бех, І.Булах, В.Власенко, Л.Долинська, Т.Зелінська, Л.Зінченко, Н.Зубалій, О.Ільїн, Т.Лисянська, З.Огороднійчук, О.Скрипченко, Н.Співак, Н.Чепелева та ін.

Становлення самооцінки та «Я – образу» молоді вивчали сучасні психологи А.В.Захарова і Г.В.Тагієва. Самооцінка виконує регуляційну і захисну функції, впливає

на діяльність і розвиток особистості, її соціальної зрілості на стосунки з іншими людьми. Відображаючи рівень задоволення чи незадоволення собою, самооцінка створює основу для досягнення мети певного рівня, тобто рівня домагань особистості.

Самооцінки розвиненого індивіда утворюють складну систему, яка включає в себе як загальну самооцінку (вона відображає рівень самоповаги, прийняття чи неприйняття себе) так і часткові самооцінки, що характеризують ставлення до окремих сторін своєї особистості, вчинків.

Самооцінка може бути різного рівня усвідомлення.

Самооцінка формується на основі оцінок оточуючих, оцінки результатів власної діяльності, а також на основі співвіднесення реального та ідеального уявлення про себе.

Збереження сформованої, звичної самооцінки стає для людини потребою і порушення її призводить до виникнення такого самооцінного феномену, як афект неадекватності.

Молодь в стані афекту неадекватності проявляє підвищену образливість, недовір'я, підозрілість, агресивну поведінку, негативізм. Тривале перебування дитини в стані афекту неадекватності призводить до формування відповідних рис характеру.

Самосвідомість особистості, на основі механізму самооцінки, чутливо реєструє співвідношення власних домагань і реальних досягнень.

Самооцінки розвиненого індивіда утворюють складну систему, яка включає в себе загальну самооцінку і часткові самооцінки, що характеризують ставлення до окремих сторін своєї особистості, вчинків. Стійка і, разом з тим, гнучка самооцінка, яка при необхідності може змінюватися під впливом нової інформації, набутого досвіду, є оптимальною як для особистісного зростання, так і для соціальної зрілості.

Отже, особистісно-самооцінний компонент соціальної зрілості студентів формується на основі оцінок оточуючих, оцінки результатів власної діяльності, а також на основі співвіднесення реального та ідеального «Я».

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ІДЕНТИЧНІСТЬ» ТА «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»

Л.В. ЛІТЦЕНБЕРГ, викладач

Військовий інститут телекомунікації та інформатизації НТУУ «КПІ»

Останнім часом все більшої актуальності набувають питання переосмислення політичних, соціально-економічних та культурно-мовних аспектів життя. Поняття національності стало відігравати більш значущу роль в соціально-політичному житті народів. Велика кількість наукових робіт зарубіжних та вітчизняних дослідників присвячена вивченню явища ідентичність, національної ідентичності, а також зв'язку даних соціальних феноменів з мовою, зокрема національною мовою. Що ж таке «ідентичність» з філософської точки зору? В науковій літературі можна зустріти чимало визначень «ідентичності», деякі з них розглянемо.

Ідентичність (лат. *identificare* – ототожнювати, пізньолат. *Identifico* – ототожнюю) – співвіднесеність чого-небудь («що має буття») з самим собою в пов'язаності і безперервності власної мінливості. Ідентичність результат принципово відкритого процесу ідентифікації, в який індивід залучений в результаті соціалізації та соціальної адаптації, цей процес ніколи не буває закінченим. Процес ідентифікації закінчується тільки зі смертю індивіда. За визначенням Малахова В.С., ідентичність це продукт соціальної взаємодії, вона виникає як результат проекції індивідів на самих себе очікувань і норм інших.

Етимологія слова "ідентичність" (від лат. *identicus* – однаковий, тотожний) поєднує

у собі два значення: перше – тотожність особи самій собі, антиномією у цьому розумінні для нього є слово "інший"; друге – виняткова однаковість з кимось або чимось. Ідентичність – це співвіднесеність когось (що має буття) з самим собою у зв'язку із власною мінливістю. Вона постає як спосіб збереження форми того або іншого суб'єкта у часі й просторі. У цьому випадку антиномією до нього є слово "різний". Поняття "ідентичність" може мати й інше значення – унікальність, справжність (лат. *ipse*, англ. *selfhood*, нім. *Selbstheit*). Подібний підхід знаходимо у філософській спадщині М. Хайдеггера. Він використовує поняття "тожсамість" для позначення буття Я (само-буття), тобто такого суцього, яке може сказати: "Я". Самість не є тотожністю, вона репрезентує інший бік ідентичності. Збіг цих двох аспектів можливий лише за аналізу їх як перманентностей у часі. Зазначимо, що в західноєвропейських мовах ідентичність (англ. *identity*, фр. *identité*, нім. *Identität*), на відміну від українського і російського відповідників, означає не тільки "тотожність" і "автентичність", а й "особу", "особистість". Саме останнє значення стало висхідним і для його термінологічного використання у дослідженнях групової ідентичності. Психологічна семантика терміну зумовлює й відповідні теоретичні узагальнення. Не випадково, найчастіше групову ідентичність розуміють як психологічне явище, як відчуття або почуття (*sense, feeling*) належності до певної спільноти.

Е. Еріксон вважав, що в кінці ХХ століття дослідження ідентичності стало таким же стратегічним завданням, яким у часи З. Фрейда було вивчення сексуальності. Інакше кажучи, він стверджував, що проблематика ідентичності виявилася настільки ж значною та важливою, якою в свій час була проблематика несвідомого.

Зупинимося на існуючих в сучасному гуманітарному знанні визначеннях поняття «національна ідентичність». Отже, національна ідентичність є складною структурно-функціональною системою, в якій діють авто стереотипи, включаючи соціальну пам'ять, усвідомлення значимості національної території як найважливішого фактора існування даної нації, її цілісності в єдності внутрішнього і зовнішнього спілкування; усвідомлене відношення до створених матеріальних і духовних цінностей; оціночне відношення до інонаціонального оточення, тобто гетеро стереотипи. Національна ідентичність утверджується завдяки громадянського рівноправ'я, системи виховання та освіти, державній мові, символам, календарю, культурному і мас-медійному виробництву. Національну та етнічну ідентичність слід розглядати в тісній взаємодії з мовою, так як саме мова є однією з основних ознак існування будь-якої соціальної спільноти. Саме мова є головним засобом зберігання та передачі соціального досвіду від покоління до покоління. Національні мови і національні ідентичності перебувають в складній, діалектичній взаємодії. Політизація сучасного суспільства впливає на процес становлення національної ідентичності (на конкретну систему теоретичних поглядів, установок та стереотипів, ціннісних орієнтацій і норм), в якій і формуються образи власної нації та інших націй.

На останок необхідно підкреслити, що за умов трансформаційного розвитку українського суспільства стійка національна ідентичність та процес її становлення (тобто національна ідентифікація) стають важливими факторами, що мають безпосередній вплив на соціальний розвиток країни, тому подальші дослідження цих соціальних феноменів набувають все більшої значимості, зокрема питання взаємодії національної мови та національної самосвідомості.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В АГРАРНИХ ВУЗАХ

Н.О. ЛЯХОВСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Для вищої школи основним завданням є формування у студентів умінь та навичок самостійного поповнення своїх знань, здатності орієнтуватися в сучасному потоці інформації. Враховуючи скорочення часу, відведеного на вивчення хімії при збереженні об'єму її змісту великого значення набуває організація самостійної роботи студентів.

Самостійну роботу студентів не слід зводити до самостійного мислення, так як дана діяльність є перш за все однією з форм навчального процесу, яка в часі і в просторі відділена від лекцій, семінарів та інших видів аудиторної роботи. Самостійна робота повинна активізувати процес навчання, тому її можна використовувати також як форму розвитку пізнавального інтересу студентів на всіх етапах навчання. Це дозволяє управляти навчальною діяльністю не тільки під час аудиторних занять, сприяє розвитку самостійності, стимулює розумову діяльність.

На мою думку, самостійна робота повинна бути творчою, вести до оволодіння новими знаннями, вміннями, навичками, тому завдання потрібно визначати, враховуючи індивідуальний підхід до кожного студента.

Самостійна робота студентів повинна бути організованою. В першу чергу потрібні методичні посібники і рекомендації для студентів з метою організації вивчення теоретичних і практичних питань з ряду хімічних дисциплін. Так на кафедрі хімії Уманського НУС розроблені методичні вказівки для самостійної роботи з усіх дисциплін, які викладаються. Вони містять узагальнений теоретичний матеріал, схеми, таблиці, приклади розв'язування завдань та список літератури, рекомендованої для опрацювання. Варто проводити регулярний контроль за самостійною роботою студентів, що спонукатиме їх до постійного вдосконалення своїх знань, умінь, навичок, розвитку пізнавального інтересу.

Відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання кожен вид роботи студентів, в тому числі й самостійна, оцінюється певною кількістю балів, що є складовою загальної суми, набраної у семестрі. За виконання самостійної роботи студент може набрати до 30 балів.

Така організація самостійної роботи дозволяє навчити студента самостійно «добувати» знання. Я думаю, що студенти, які оволоділи способом самостійної діяльності, в подальшому зможуть оволодіти і способом професійної діяльності.

СІМ'Я ТЕРЕЩЕНКІВ ТА САДОВО-ПАРКОВЕ МИСТЕЦТВО ЖИТОМИРЩИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Ф. Ф. МАРКОВ, аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

Значний слід в історії України залишила видатна родина цукрозаводчиків Терещенко. У коло її занять входила торгівля та промислове підприємство, державна служба та громадська діяльність, просвіта та благодійність.

Родоначальником роду Терещенко вважають Артема Терещенко, який розбагатів під час Кримської війни на постачанні хліба й корабельного лісу для війська, потім зайнявся цукроварством та іншими галузями промисловості.

---

*Науковий керівник – д. с-г. н., проф. Гузій А.І.

Після селянської реформи 1861 року Артем Терещенко і його сини — Нікола, Федір і Семен, скуповуючи поміщицькі маєтки в Україні і Росії, стали на початку ХХ століття одними з найбільших землевласників Російської імперії (140 000 десятин землі) і цукрозаводчиків в Україні (у 1911—1912 Терещенки мали 10 великих цукроварень).

У 1872 році було створене «Товариство бурякоцукрових та рафінадних заводів братів Терещенко в Києві». Згідно з волею Артемія, перша частина установчого статуту сімейного Товариства свідчила, що щорічно вісімдесят відсотків прибутку підприємства буде поступати у Фонд Терещенко і направлятися на благодійність та меценатство.

Нікола Терещенко був на 13 років старшим за Федора і на 20 років за Семена, тому він першим взяв на себе обов'язки продовжувати родинну справу і ніякому разі не розділяти майно. Першим, що він зробив, це перевів головну контору Товариства у Київ. Федір із Семеном поїхали до Москви, але згодом перший повернувся і облаштувався на Житомирщині.

Роль братів Терещенків у житті Російської імперії та України зокрема має неабияке значення. Більш детально зупинимося на їхньому вкладі у розвиток садово-паркового мистецтва на Житомирщині на початку ХХ століття.

Федір Артемович Терещенко поселився у містечку Андрушівка, де у 1896 році батько придбав цукровий завод та маєток з парком. Парк був закладений у першій половині ХІХ ст. тодішніми власниками села Андрушівка панами Бержинськими. На початку ХХ ст. Терещенками було перебудовано цегляний палац у французькому неоренесансному, а парк розширений та реконструйований. Сьогодні у першому ярусі зростають дубові насадження віком 150 – 170 рр., у другому ярусі – 90 – 120 річні липові, кленові та ясеневі насадження. Також ростуть рідкісні види дерев, зокрема кедр та коркове дерево.

Федору Федоровичу Терещенко у спадок перейшов маєток у с. Червоному Андрушівського району. Він був високоосвіченою людиною, любив комфорт, природу, гарно малював, але найбільший його захопленням було літакобудування. На території маєтку були збудовані майстерні, у яких Федір Федорович конструював свої літаки (сім моделей). Останній з них був на озброєнні в армії Російської імперії під час Першої світової війни. З проектом Терещенка-молодшого були реконструйовані паркові насадження, прокладена дорожньо-стежкова мережа, очищені озера та закладений фруктовий сад. Також реконструкції підлягав палац, який був збудований у 50-х роках ХІХ ст. Роботи проводила фірма Фрідріха Мельцера з Санкт-Петербурга, відома своїми роботами по Зимовому палаці та Царському селі. Сьогодні в парку зростають 110-200 річні насадження переважно місцевих порід. Особливо привабливими є сторічні алеї лип, каштанів, білої акації.

Наталія Федорівна Уварова (Терещенко), донька Федора Артемовича, отримала у спадок маєток у селі Турчинівка Чуднівського району. Парк був заснований на початку ХІХ ст., але після придбання маєтку Федором Артемовичем був реконструйований, збудований палац, який був закінчений вже після смерті батька Наталією. Вона навіть власноруч висаджувала дерева. Проект реконструкції був виконаний європейськими архітекторами у ландшафтному стилі на базі корінних дубово-соснових лісів. Палац будувався у ренесансно-модерновому стилі. Нині у ньому знаходиться СПТУ-30, завдяки чому маєток частково зберіг свою естетику. До с. Турчинівка 15 травня 2007 року приїжджав Мішель Терещенко, онук Михайла Івановича Терещенко, праправнук Ніколи Артемовича. Нажаль його фінансовий стан не дозволяє зайнятися реконструкцією палацу та паркових насаджень. Розповідав історію втечі графині Уварової. Розлучена з чоловіком революційними катаклізмами, Наталія Федорівна мешкала в Турчинівці без прислуги. Але діяльна й розумна жінка знала, що з дня на день

нова влада може нагадатися про її існування, тож була на сторожі. Коли арештантській команді відкрила двері жінка у простому вбранні, ті вирішили, що то горнична. Жінка удала, немов пішла кликати свою господиню, а сама через чорний хід вийшла з дому, сіла на коня й втекла.

Надія Федорівна Муравьов-Апостол (Терещенко) у 1911 році побудувала палац у с. Дениші недалеко від Житомира на мальовничих берегах р. Тетерів. Проект виконав архітектор Павло Голландський, який також був причетний до створення парку на основі лісових насаджень. Нині палац повністю зруйнований, а парк деградував як таксономічно, так і фітоценотично.

Олександр Ніколович Терещенко придбав маєток біля с. Потаповичі Овруцького району задля коханки Юлії. Були привезені з Італії архітектори та садоводи. Парк розбитий у регулярному стилі з унікальними для даного регіону видами дерев та чагарників. Нині залишилась лише ялинова та ліщинова алеї, а доміантними деревними породами є тополя, верба, граб та вільха.

Таким чином, родина Терещенків зробила значний вклад у розвиток садово-паркового мистецтва Житомирщини на початку ХХ ст., залучаючи до закладання та реконструкції парків кращих європейських та російських архітекторів, висаджуючи інтродуковані та акліматизовані деревні та чагарникові рослини, будуючи палацові комплекси, розміщуючи фонтани та скульптури у античному та ренесансному стилях.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ САДІВНИЦТВА

Г. В. МЕЛЬНИК, викладач

Уманський національний університет садівництва

На початку ХІ сторіччя спостерігається посилення інтересу до термінологій різних наук (терміносфер). Терміни у відношенні до загальноновживаних слів знаходяться у взаємозв'язку і разом з ними створюють сукупність, що розуміється як лексичне багатство мови. Серед специфічних рис, що характеризують терміни при співставленні їх до загальноновживаних слів, можна назвати:

- устремління до найкоротшого словесного (особливо в професійній сфері) позначення, тобто до найкоротшого вираження, слова, звороту, або словосполучення;
- більшу рухомість (у процесі переходу від неологізму-терміну до загальноновживаного слова);
- можливість досягти найвищого ступеня абстрагування від дійсності;
- здатність активізувати всю лексику, виступаючи подекуди “прогресивними” одиницями лексичного складу мови.

Українська термінологія садівництва з погляду походження відзначається неоднорідністю, що пояснюється різними джерелами її виникнення. Основне ядро лексики садівництва становить народна термінологія, яка складалась протягом віків, і виникла на основі народнорозмовної мови: корінь (кореневище, корінець, вкоренитися, кореневий, укоренити), гілка (гілля, гілляка, гілляччя, гілчастий, гільчастий, гилястий, гилявий, гилястий, гілкуватися, пагілля), горіх (горіховиння, орішник), груша, дерево, кора, зраз (живець для щеплення, пов'язано зі словом різати). Крім того, термінологія садівництва поєднує лексику і лексичні елементи класичних (грецької, латинської) та живих мов (переважно французької, англійської, німецької, італійської, голландської, слов'янських, тюркських). Ці запозичення, збагативши нашу мову, стали невід'ємною частиною термінолексики садівництва.

Наукові терміни української мови, зокрема садово-паркові, утворюються такими основними способами:

- Вторинна номінація – використання наявного в мові слова для називання наукового поняття: батіг, бокал, віночок, вічко, вузол, лялечка, стовпчик, чашечка, розетка, корзинка. Це найдавніший спосіб термінотворення.
- Словотвірний – утворення термінів за допомогою префіксів (пагін, паросток, пасинок, сув'язь, суглинок), суфіксів (пилок, щиток, живець, кактусарій, аранжування, фланкування – симетричне розміщення предметів садових композицій по боках центральної осі), складанням слів і основ (водоспад, світлотінь, сад-болото, парк-виставка).
- Синтаксичний – використання словосполучень для називання наукових понять: копулірувальний ніж, перекопувальна лопата, оптимальний режим зволоження ґрунту, ступінь гілкування однорічних саджанців, коренева система порослевого походження. Терміни-словосполучення становлять більшу частину сучасних термінів садівництва. Синтаксичний спосіб – найпродуктивніший спосіб творення термінів у наш час.
- Запозичення – називання наукового поняття іншомовним словом: ландшафт, віруси фітопатогенні, геліофіти, ендосперм, фотосинтез, екзодерма.

Розглядаючи питання лексики і термінології, слід звернути увагу на проблему відмежування термінів від номенклатурних одиниць, які позначають окремі поняття і також включаються до лексичного складу мови. Значення номенклатурних слів конкретніше і точніше значення термінів, номени можуть позначати предмети одиничні, і тому можуть бути і власними іменами: Мелітопольська десертна (черешня), Запорожець, Кримський, Кишинівський ранній (абрикос), Уманське зимове, Каховське (яблуна). Номенклатура безпосередньо прикріплена до термінів, згруповуючись навколо певних родових понять.

Ще один різновид фахової (спеціальної) лексики – це професіоналізми. Схожість професіоналізмів і термінів як мовних одиниць полягає в тому, що вони належать до складу галузевої лексики. Професіоналізми – це ненормовані терміни, які виступають як дублети наукових термінів і ніколи не створюють замкнутої системи. Вони мають розрізнений характер. Професіоналізмам властива відповідна мальовничість, образність. Науковці вказують на експресивно-емоційне навантаження професіоналізмів. Ця конотативність професійного слова пояснюється тим, що професіоналізми часто зароджуються і розвиваються на основі народної мови, іноді навіть на її нелітературному різновиді.

Отже, сучасна термінологія садівництва має своє глибоке коріння. Вона формувалась разом із розвитком садівництва – однієї з найдавніших і найважливіших галузей народного господарства України. Сучасна українська термінологія садівництва має низку специфічних проблем, зумовлених історично (калька термінів з російської мови), гостру потребу у створенні національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо.

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

М. Н. МИКОЛАЙЧУК, кандидат педагогічних наук
Уманський національний університет садівництва

Суть процесів, що нині відбуваються у вищій, в т.ч. аграрній, освіті, – це реалізація наукових досягнень педагогіки вищої школи щодо підвищення якості підготовки

фахівців, здатних забезпечити перехід від інструментальних до науково-інформаційних технологій виробництва. Проблеми реформування вищої освіти широко обговорюються і висвітлюються у педагогічній пресі, мережі Інтернет (А.Алексюк, С.Архангельський, І.Дичківська, А.Нісімчук, З.І.Слепкань, М.Згуровський, В.Кремень, П.Сікорський, Ю.Сухарніков, В. Якунін та ін.) У комплексі системи управління якістю підготовки кадрів у ВНЗ провідною компонентою виступає інформаційно-технологічне забезпечення навчального процесу. Таке забезпечення включає: 1) інформаційну складову (дидактичний комплекс інформаційного забезпечення); 2) технологічне забезпечення вивчення навчального предмету. Тобто, забезпечення дисципліни у повному обсязі покликано давати відповіді на питання: чому, як і за допомогою чого готувати сучасного фахівця, а з іншого боку, воно має розглядатися як сукупність показників оцінки і характеристик навчально-методичного та інформаційно-бібліотечного забезпечення, навчально-лабораторної бази тощо.

В останні роки в Уманському національному університеті садівництва здійснено дослідження теоретико-методичних проблем удосконалення викладання навчального курсу “Фізика з основами біофізики”. Основні завдання дослідження: розробка нового варіанту робочої навчальної програми; створення нового наукового та інформаційно-методичного комплексу; активізація самостійної навчальної роботи; впровадження нової системи оцінювання успішності тощо. Метою статті є висвітлення висновків щодо чинників, які мають бути задіяні для впровадження провідного компонента кредитно-модульної системи – забезпечення якісної самостійної роботи студентів.

Дослідженням доведено, що введення кредитно-модульної організації підготовки студентів є об’єктивно обумовленим, що ця система не може бути зведена лише до зміни традиційної структури робочої навчальної програми на кредитно-модульну. Нове інформаційно-технологічне забезпечення освітнього процесу органічно вимагає: створення навчально-методичного забезпечення дисципліни, адекватного новим вимогам; здійснення переходу від дисциплінарно-інформаційних до індивідуально-диференційованих, особистісно-орієнтованих форм комунікації викладача і студента; впровадження у систему лабораторних занять сучасних інформаційних технологій на основі комп’ютерних програм та використання лазерної техніки; спрямування змістово-інструментальних, технолого-методичних, контрольних-оцінюючих та управлінських компонент підготовки на включення нових мотиваційних чинників активізації самостійної роботи студента.

Встановлено, що для активізації самостійної навчальної роботи майбутніх працівників аграрного сектора економіки необхідно: посилити уваги до ранньої профілізації на агрономічну підготовку, що передбачає послідовне розкриття взаємозв’язку фізики із біофізикою рослин, значення фізичних досліджень для осучаснення агрофізики, шляхів пошуку і впровадження відновлювальних джерел енергії, вирішення екологічних проблем; визначення у програмі оптимального обсягу інформації з біофізики та агрофізики, її розподіл між дидактичними і змістовими модулями дисципліни; включення в усі складники навчально-методичного комплексу технологічної складової управління самостійною роботою студентів (усіх форм навчання) та управлінських засобів спонукання до самооцінки здобутих досягнень; забезпечення неперервності і прозорого характеру оцінювання; забезпечення права студентам за власною ініціативою у відкритому режимі звітувати повторно за виконану самостійну роботу для корегування показників поточного та модульного контролів; стимулювання бажання студентів виконувати індивідуальні науково-дослідні завдання, спрямовані на поглиблення знань з окремих змістових модулів із нарахуванням за це додаткових доекзаменаційних балів тощо.

Вказані мотиваційні чинники, як методичні принципи, знайшли своє втілення на всіх рівнях реалізації навчально-освітнього процесу. Уточненій робочій навчальній

програмі повністю відповідає тематично і технологічно укладений на паперових та електронних носіях навчально-методичний комплекс, що включає підручники і навчальні посібники: "Фізика з основами біофізики", "Лабораторний практикум з фізики та основ біофізики", "Довідникові матеріали з фізики та основ біофізики", "Збірник задач і тестів з фізики та основ біофізики", а для управління навчальною діяльністю студентів – навчально-методичні посібники „Самостійна навчальна робота з фізики та основ біофізики”, “Робочий зошит для лабораторних занять з фізики та основ біофізики”, “Зміст і контроль самостійної роботи студентів-заочників з фізики та основ біофізики” та ін.

Наголосимо, що навчальний зміст дисципліни укладався нами як відображення єдності змістової (формування знань, умінь і навичок) і процесуальної сторони (методи, прийоми, організація процесу викладання/навчання). В кожному складникові, з врахуванням визначених мотиваційні чинників, як методичних принципів забезпечена спрямованість навчальної інформації на спонування і управління самостійною роботою студента з метою якісного засвоєння професійно спрямованих теоретичної на практичної компонент змісту дисципліни. Текст основного підручника укладений як теоретично-інформаційні матеріали до лекцій із виділенням плану та підрозділів всіх змістових модулів. Посібник з лабораторного практикуму, для якого принцип повноти інформації визначено провідним, містить необхідну інформацію з теорії похибок, матеріали про вимірювальну техніку, інструкції з планами виконання і обробки результатів досліджень, експериментальні завдання з метою формування практичних навичок застосування теоретичних знань, контрольні питання, що охоплюють зміст програми. Збірник задач містить алгоритм і зразки з повним поясненням розв’язування задач з усіх модулів і тем, завдання з всіма видами тестів за кожний модуль і для підсумкового контролю. В навчально-методичних посібниках окремо для студентів денної, заочної та дистанційної форм навчання самостійна робота деталізується за всіма напрямками навчальної діяльності.

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНО РОБОТОЮ СТУДЕНТА

М. Н. МИКОЛАЙЧУК, кандидат педагогічних наук

Л.Є. КОВАЛЬОВ, кандидат фізико-математичних наук

І.І. ПОБЕРЕЖЕЦЬ, кандидат технічних наук

Уманський національний університет садівництва

Інформаційно-технологічний підхід до управління якістю підготовки фахівців із вищою освітою апріорі передбачає забезпечення навчального процесу науково-методичними комплексами всіх навчальних дисципліни. Вирішення завдань ранньої профілізації підготовки фахівців за напрямом «Агрономія» обумовило включення в освітньо-професійну програму факультетів агрономії та плодоовочівництва базової навчальної дисципліни «Фізика з основами біофізики рослин», яке не було підкріплене науково-методичним забезпеченням. *Це визначило необхідність* на рівні навчального закладу *здійснити дослідження* теоретико-методичних основ забезпечення вивчення дисципліни в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Дослідження проводиться в Уманському національному університеті садівництва з 2006 року. *Мета* дослідження визначалася як впровадження КМСОНП у вивчення нормативної навчальної дисципліни “Фізика з основами біофізики”. Першочерговими *завданнями* дослідження стали: обґрунтування цілепокладального і на його основі змістово-інструментального компоненту нормативного навчального предмету “Фізика з

основами біофізики”. Уточненій в процесі дослідження робочій програмі повністю відповідає укладений на паперових та електронних носіях НМК, що включає підручники і навчальні посібники, а для управління навчальною діяльністю студентів – посібники з методичними рекомендаціями щодо самоорганізації самостійної роботи студентів денної, заочної та дистанційної форм навчання. Вихідним методом створення НМК курсу був *метод моделювання як методологічна основа наукового прогнозування*. Цей метод стосовно педагогічних явищ достатньо розроблений у педагогіці вищої школи (А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанський, В.П. Безпалько, В.І. Бондар, Н.В. Кузьміна, Т.К. Смиковська, Р.Х. Шакуров, В.О. Якунін та ін.). Згідно концепції формування розумових дій та понять, розробленої П.Я. Гальперіним, ця модель є найбільш зручною формою презентації структурних відношень, що властиві явищам, способам матеріалізації цих явищ.

Одним із складників створеного у процесі дослідження НМК є навчально-методичний посібник *“Робочий зошит для лабораторних занять з фізики та основ біофізики”*. Метою цієї статті є висвітлення теоретико-методичних засад створення і використання цього посібника як засобу навчання та організації самостійної навчальної роботи студентів. Теоретичний аналіз показав, що *“Робочий зошит...”* має виконувати функції: моделюючу, навчально-спрямовуючу, інформаційну, мотивуючу, контролюючу, організаційно-планувальну, діагностичну тощо. Його укладання здійснено, як і всього НМК, у відповідності до загальних принципів педагогіки вищої школи, кредитно-модульної системи навчання *та принципів, які були визначені* у процесі теоретичного дослідження. *Під принципами ми розуміємо сукупність основних правил, норм організації навчально-виховного процесу, побудови та використання складників НМК дисципліни.* У процесі створення *“Робочого зошита...”* особлива увага була звернена на реалізацію принципів: врахування реального рівня загальноосвітніх знань і умінь студентів; укладання посібника як самодостатнього джерела для самостійної навчальної діяльності; включення технологічної складової управління самостійною роботою студентів та управлінських засобів спонукання до самооцінки здобутих досягнень; забезпечення неперервності і прозорого характеру оцінювання; оптимальність структури та обсягу; оптимальність поліграфічного оформлення; оптимальність забезпечення розвивального середовища тощо.

Навчально-методичний посібник ” укладений так, щоб оптимально в часі допомогти студентам виконувати весь обсяг самостійної роботи. Посібник побудований у такій логічній послідовності: графік проведення лабораторних занять та звітності; загальні рекомендації щодо розв’язування задач; правила техніки безпеки у навчальних лабораторіях; список основних навчальних та методичних джерел для самостійної роботи; інструкції про виконання завдань кожного лабораторного заняття та оформлення звітів за виконане дослідження; естові завдання модульних контролів; додатки.

У розділі *“Інструкції...”* описані навчальні та спрямовані на управління самостійною роботою студента матеріали для кожного з 14 лабораторних занять. У викладі кожної теми лабораторних занять визначені: *тема, мета, перелік та опис необхідного для виконання дослідження обладнання, завдання на самостійну роботу студента щодо підготовки до цього заняття.* Далі викладені: 1) теоретичні відомості з теми, необхідні для обчислення шуканої фізичної величини; 2) опис установки, порядок проведення досліджень і таблиці запису результатів прямих вимірювань; 3) змістовно вказані, але не заповнені стрічки для виконання математичної обробки результатів вимірювання і обчислення значення шуканих величин, запису висновків; 4) зміст контрольних питань і задач, на які студент має дати відповіді і зробити розв’язки у залишених пустографах; 5) запис дати складання керівникові занять звіту про виконану роботу. Після лабораторних занять з кожного дидактичного модулю поміщені тестові

завдання для підготовки до виконання модульних контрольних робіт. Контрольні питання та тестові контрольні роботи укладені так, що студент має опрацювати всі змістові модулі, передбачені робочою програмою.

Заключною частиною “Робочого зошита...” є Додатки, у яких вміщені *найнеобхідніші для постійного використання у самостійній роботі таблиці*: префікси кратності числових значень величин, основні одиниці системи СІ, фізичні константи, числові значення фізичних величин, потрібних для виконання лабораторних робіт і розв’язування задач, тригонометричні таблиці, таблиця хімічних елементів тощо.

Практика використання “Робочого зошит з фізики та основ біофізики” підтвердила його функціональність, достатній рівень втілення в ньому навчально-методичних та оцінювально-контролюючих принципів, позитивне значення для управління самостійною навчальною роботою, забезпечення прозорості та розуміння студентами підходів та об’єктивності оцінювання тощо. Всі студенти позитивно оцінили його роль для оптимізації затрат часу на опрацювання і засвоєння навчального змісту. Разом з цим, потребує подальшого пошуку визначення його оптимального обсягу.

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ’ЯЗКІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Р. В. НЕНЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Рівень та якість підготовки фахівця будь-якого профілю залежать від ступеня обґрунтованості трьох вузлових проблем навчального процесу: мети навчання (для чого вчити?), його змісту (чому вчити?) і принципів, форм, методів, засобів організації навчання (як вчити?). Тому важливим є пошук ефективних педагогічних технологій, що відповідають змісту підготовки фахівців у вищих аграрних навчальних закладах I-III рівнів акредитації. До таких, зокрема, належить педагогічна технологія, побудована на реалізації міжпредметних зв’язків у навчальному процесі.

Педагогічну технологію реалізації міжпредметних зв’язків ми розглядаємо як організацію взаємозв’язаного навчання, яка поєднує інтеграційні процеси під час вивчення окремих дисциплін і забезпечує формування цілісної системи, знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей, необхідних фахівцю для виконання функціональних обов’язків.

Для визначення умов ефективного впровадження педагогічної технології реалізації міжпредметних зв’язків є дотримання певних вимог щодо встановлення взаємозв’язків у процесі вивчення математики з іншими дисциплінами наукової та професійної спрямованості; визначення шляхів і методів реалізації міжпредметних зв’язків. Конкретизуємо їх детальніше.

1. Дотримання певних вимог щодо встановлення взаємозв’язків у процесі вивчення математики з іншими дисциплінами наукової та професійної спрямованості у аграрних ВНЗ є необхідною умовою, яка забезпечує визначення характеру міжпредметного матеріалу, чітке планування міжпредметних зв’язків тощо. Отож, у навчальному процесі слід враховувати такі вимоги:

- взаємозв’язки дисциплін повинні здійснюватися і використовуватися на всіх етапах навчального;

- під час реалізації міжпредметних зв’язків дисципліни мають зберігати свою відносну самостійність, відповідний науковий рівень, логічну структуру предмета, послідовність вивчення навчального матеріалу;

- зв'язки різних предметів повинні забезпечувати всебічне вивчення й інтенсивний обмін навчальною інформацією, формування на основі вищого рівня узагальненості єдиної наукової картини світу та фахових знань, умінь і навичок студентів;

- навчальна інформація, засвоєна під час вивчення інших дисциплін, не повинна дублюватися, а має використовуватися з метою мотивації навчальної діяльності студентів, актуалізації опорних знань, умінь і навичок, обґрунтування, з'ясування сутності явищ, моделювання процесів тощо;

- під час використання навчальної інформації з інших дисциплін необхідно дотримуватись єдності у визначеннях наукових понять, трактуванні законів, теорій і положень, застосовувати аналогічну систему позначень різних величин та одиниць вимірювання тощо.

2. Реалізація принципу професійної спрямованості змісту фізико-математичних і біофізичних дисциплін є наступною важливою умовою комплексного підходу до впровадження у навчальний процес педагогічної технології реалізації міжпредметних зв'язків.

3. Формування системи міжпредметних знань, умінь і навичок.

Формування системи міжпредметних знань, умінь і навичок, що виступає важливою умовою впровадження запропонованої нами педагогічної технології має циклічний спіралеподібний характер. Так, у кожному циклі, що являє собою сукупність дисциплін, які вивчаються студентами на відповідних курсах, можна виділити низку періодично повторюваних етапів (табл. 1).

1. Етапи формування міжпредметних знань

Етапи	Характеристика етапів
Підготовчий	Формування первинних уявлень
Перенесення, конкретизація первинних уявлень	Актуалізація, відтворення, використання тих понять і висновків, які були засвоєні на підготовчому етапі у попередніх дисциплінах
Розкриття, засвоєння, узагальнення, закріплення провідних ідей теми	Послідовний розгляд основних питань теми в тих чи інших дисциплінах, під час вивчення яких формуються відповідні міжпредметні знання, вміння та навички
Осмислення міжпредметних знань, умінь і навичок	Аналіз, конкретизація, узагальнення здобутих міжпредметних знань, умінь і навичок з різних дисциплін
Застосування міжпредметних знань, умінь, навичок	Використання навчальної інформації на основі ретроспекції, аналізу, екстраполяції здобутих міжпредметних знань, умінь і навичок з різних дисциплін у процесі вивчення наступного навчального предмету, складання заліків, семестрових та державних іспитів, виконання вправ та завдань практичних, лабораторних, курсових і бакалаврських робіт, дипломних проектів тощо

4. Визначення шляхів, добір методів і прийомів їх здійснення.

Отже, процес розробки і застосування педагогічної технології реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі у вищих аграрних навчальних закладах забезпечує дотримання низки зазначених вище умов.

СИНОНІМІЯ ПРИСЛІВ'ІВ

О.О. ОЛІЙНИК, викладач

Уманський національний університет садівництва

Прислів'я – це фразеологічні одиниці особливого типу, які характеризуються цілісністю номінації, стійкістю відтворення, здатністю до семантичної трансформації. Ці мовні одиниці репрезентують колективний досвід і моделюють стереотип поведінки. Особливістю прислів'їв, що відрізняє їх від слів та інших фразеологізмів є те, що вони виражають не поняття, а судження та позначають типові ситуації. Тому синонімічні прислів'я повинні позначати тотожні або ідентичні типові ситуації.

Синонімічними вважаємо ті прислів'я, які виражають спільне, близьке або тотожне значення, позначають типову ситуацію, і мають різну образну структуру. Основою групування прислів'їв у синонімічні ряди є їх предметно-поняттєва близькість. Розвиток синонімічних рядів фразеологічних одиниць насамперед пов'язаний з оновленням образної основи фразеологізмів, об'єднаних однією темою, пошуком більш яскравого, експресивного образу при збереженні єдності логічної сторони поняття. Синонімічні ряди можуть бути досить широкими. Наприклад:

It is no use crying over spilt milk.

It is too late to lock the stable door, when the horse is stolen.

It is too late to cast anchor when the ship's is on the rocks.

It is too late to husband when all is spent.

Синонімічність вищенаведених англійських прислів'їв виявляється у їх інваріантному значенні – ”коли вже щось невиправне сталося, запізно щось робити”.

Auf fremdem Acker steht die Saat gut.

Auf fremder Weide ist immer das fetteste Vieh.

Anderer Leute Brot schmeckt allzeit besser.

Anderer Leute Speck ist immer fetter.

Наведені вище синонімічні німецькі прислів'я передають ідею – „чуже завжди видається кращим”.

Різні образи викликають різні асоціації, але у синонімічних пареміях для передачі одного спільного значення образи не випадкові, а пов'язані одним типом логічних відношень. Близькість або тотожність моделі, однаковий оцінний елемент сприяють підтриманню спільного значення. Структурна своєрідність фразеологізмів – їх нарізнооформленість – є тією основою, яка дозволяє потенційне синонімічне варіювання фразеологізмів і підвищує їх конотативний ефект. З цим пов'язана властивість фразеологічних одиниць у мові та мовленні оновлювати через заміну компонентів образну мотивованість значення. Таким чином нарізнооформленість та образно-мотивована семантика цих мовних знаків є причиною суттєвих відмінностей категорії фразеологічної синонімії у порівнянні із синонімією у лексиці. Прислів'я не є окремими розрізненими елементами мови, а входять у певні системні утворення – синонімічні ряди або у антонімічні пари.

ТИПИ СКОРОЧЕНЬ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

М.В. ПАЄВСЬКА, викладач

Уманський національний університет садівництва

Насиченість скороченнями – особливість науково-технічної літератури. Це пояснюється тим, що терміни у вигляді складних слів та словосполучень незручні для

користування.

За структурою науково-технічні скорочення можна розділити на:

I. Ініціальна аббревіація, або буквені скорочення:

а) однозначні: R (Raupenbagger) – гусеничний екскаватор, B (bandwidth) – ширина смуги частот. Характерною їх особливістю є графічна омонімія і семантична багатозначність, наприклад: S (Sender) – передавач, S (Schub) – тяга, S (Sicherheit) – запобіжник, S (Selbstkühlung) – природне охолодження, S (Fläche) – площа, S (Schwefel) – сірка;

б) двозначні: SK (Schaltkasten) – коробка передач, PP (periferalprocessor) – периферійний процесор;

в) трьохзначні: MTA (Maschinen-Traktoren-Aggregate) – машино-тракторні агрегати, WPI (whole sale priceindex) – індекс оптових цін;

г) чотирьохзначні: ZKFF (Zentrale Kraftfuttermittel fonds) – центральний фонд концентрованих кормів. IBRD (International Bankfor Reconstructionand Development) – Міжнародний банк реконструкції та розвитку.

II. **Усічені слова.** Тип скорочення, при якому залишається:

а) початкова частина слова: rect (rectifier) – підсилювач, Akku (Akkumulator) – акумулятор;

б) кінцева частина: phone (telephone) – телефон, Locher (Kartenlocher) – перфаторатор.

III. Стягнення, або контрактури. Цей тип скорочень являє собою скорочення за допомогою збереження певної кількості приголосних літер терміна й утворення таким чином консонативної аббревіатури: Btr (Betrieb) – підприємство, yld (yield) – корисна робота.

IV. Часткові скорочення. Аббревіатура, яка складається з букви або складу й повного слова: A-bomb (atomicbomb) – атомна бомба, HFGenerator (Hochfrequenzgenerator) – генератор високої частоти.

V. Складові скорочення являють собою початкові склади компонентів. Вони пишуться разом і читаються як одне слово: maxcap (maximumcapacity) – максимальна потужність; NIROSTA (nichtrostenderStahl) – нержавіюча сталь.

VI. Акроніми представляють собою скорочення, які, на відміну від аббревіатур, читаються і сприймаються як звичайні лексичні одиниці. Перекладацькими відповідниками цих одиниць є саме ці акроніми, а не багатослівні терміни: Radar (Radio Detectionan dRanging) – радар, laser (Light Amplificationby Stimulated Emissionof Radiation) – лазер.

VII. Цифрові скорочення. Складаються із літер або складів та цифр: B2B (business-to-business) – бізнес для бізнесу, 8-fb (8-fachbereift) – повний комплект гуми.

VIII. Особливі засоби графічного оформлення скорочень: M&A (mergersandacquisitions) – злиття, поглинання компанії, C/a (currentaccount) – поточний рахунок.

IX. Графічні скорочення. Вживаються для позначення мір, одиниць або величин: kg, km, mph і т.д. Умовність такого типу скорочень проявляється у тому, що в усному мовленні вони відтворюються повністю. Особливу підгрупу становлять графічні скорочення латинського походження: a.s. (anniscurrentis) – цього року.

X. Слова, в яких літери не є скороченням, а самі по собі що-небудь позначають: X-Beine – криві ноги (ноги у вигляді літери X), U-turn – розворот машини на 180 градусів, тобто у вигляді літери U.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що існує значна кількість типологій скорочень, які є певною мірою умовними, оскільки аббревіатура – явище багатогранне і неоднозначне. Кількість скорочень постійно зростає, що є закономірним у зв'язку з постійним розвитком науки й техніки і, в одночас, пояснюється історично складеним прагненням англійської та німецької мов до економії мовних засобів.

ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНІ ВИМІРЮВАЛЬНІ УСТАНОВКИ НА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ

І.І. ПОБЕРЕЖЕЦЬ, кандидат технічних наук
Уманський національний університет садівництва

Випускник вищого аграрного навчального закладу після навчання має бути підготовленим до професійної діяльності в умовах впровадження в сільськогосподарське виробництво сучасних науково-інформаційних технологій. Це передбачає його готовність в агрономічній практиці здійснювати ефективний аналіз різноманітних агрофізичних явищ, діагностику стану рослин та сільськогосподарських угідь, умов вирощування, збереження і переробки врожаю тощо, застосовуючи при цьому фізичний експеримент, сучасні технічні засоби, прилади та установки для виконання різноманітних фізичних, фізико-хімічних, біофізичних методів дослідження, вимірювання різних фізичних величин, здійснюючи математичну обробку результатів вимірювань, аналізувати здобуті дані і робити практичні висновки. Повідомлень про спеціальні дослідження у контексті вказаного спрямування підготовки майбутніх фахівців агрономічного фаху не знаходимо. Метою цієї статті є висвітлення узагальнення практики впровадження у навчальний процес з підготовки студентів за напрямом “Агрономія” на лабораторних заняттях з фізики з основами біофізики сучасних комп’ютерних технологій, установок і обладнання з метою підготовки до використання у майбутній роботі за фахом.

Фізика – наука експериментальна; у залежності від спеціалізації на її вивчення відводиться 72 чи 108 год., у тому числі аудиторних – на лекції 16 (18), на лабораторні 28 год. На лабораторних заняттях здійснюється систематизація теоретичних знань, здобутих студентами у процесі лекційних занять та самостійної позааудиторної роботи, формування практичних умінь і навичок застосовувати теоретичні знання для розв’язування професійно спрямованих задач, користуватися технічними приладами, вимірювальною технікою та стаціонарними чи спеціально зібраними установками для проведення необхідних вимірювань, математичної обробки прямих вимірювань для визначення означених темою заняття фізичних величин, оцінки валідності одержаних результатів. Обмежений час вимагає ретельного визначення оптимального варіанту тематики лабораторних занять і вибору фізичних величин, які мають дослідно визначатися з усіх дидактичних модулів (розділів), обсягу базового змісту кожного заняття. Встановлена тематика визначає освітні технології проведення занять і, відповідно, комплекс необхідного для цього технічного обладнання і матеріалів.

Підготовка до виробничої діяльності в умовах інформаційного суспільства та впровадження науково-інформаційних технологій у навчальний процес апріорі передбачає використання комп’ютерної техніки. У педагогічних публікаціях з дослідження технологій навчання, в тому числі і щодо викладання фізики, широко висвітлюються різні аспекти її використання. На кафедрі математики і фізики університету здійснено низку заходів щодо матеріально-технічного забезпечення комп’ютерами, відповідними установками та програмами, методичними рекомендаціями, щоб передбачені типовою навчальною програмою з фізики та основ біофізики лабораторні роботи виконувалися згідно сучасних технологій.

Встановлено, що із використанням комп’ютера з фізики та основ біофізики за напрямом підготовки “Агрономія” доцільно виконувати роботи: вивчення пружного удару; вимірювання швидкості тіла методом балістичного маятника; вивчення закону збереження моменту імпульсу; вимірювання величини прискорення вільного падіння за допомогою оборотного маятника; вимірювання в’язкості рідини методом Стокса; визначення коефіцієнта теплопровідності повітря; вивчення фотоструму; визначення потужності іонізуючого випромінювання. Виконання цих робіт забезпечується

спеціальними комп'ютерними програмами та універсальними установками для виконання всього комплексу робіт, які включають вимірювальний блок L-мікро, блок живлення, електромагніт, оптичні датчики, датчик кута повороту, датчик кутової швидкості, а також інструкціями, які містять технічні характеристики комплектів установок, що потрібні для підстановки у робочі формули для визначення шуканих величин, застереження з техніки безпеки. Управління вибором робіт і процесом виконання, результати прямих вимірювань виводяться на екран монітора. Згідно інструкції студенти самостійно здійснюють підготовку установок з підключенням до комп'ютера, управління виконанням досліджень, фіксують результати вимірювань. Монтаж установок для виконання робіт стандартизований, не є складним, забезпечує формування навичок використання комп'ютера для спеціальних досліджень.

Разом з цим встановлено, що не всі лабораторні дослідження потрібно виконувати із використанням комп'ютера – число робіт з використанням комп'ютера становить 30-50% від загальної їх кількості. Без комп'ютера виконуються роботи з вивчення теорії похибок, приладів та установок (індикатори, електровимірювальні прилади, оптичне обладнання, рефрактометри, лазери з обладнанням для вивчення хвильових властивостей світла тощо), з формування умінь складати електричні кола, експериментально визначати деякі характеристики речовини у різних агрегатних станах, застосовувати закони геометричної, хвильової та квантової оптики тощо. Теоретичний аналіз показав, а практика підтвердила, що без комп'ютера доцільно виконувати, використовуючи наявні у лабораторіях змонтовані чи спеціально самостійно монтувати (складати) із пропонованого обладнання установки лабораторні роботи для визначення: модуля Юнга, моменту інерції махового колеса, відношення теплоємностей газу методом Клемана-Дезорма, вологості повітря, коефіцієнта поверхневого натягу рідин, величин омичного та індуктивного опорів, коефіцієнта трансформації і ККД трансформатора, електроємні конденсатора, хвильових характеристик світла, досліджувати спектр випускання.

Оцінка таких підходів показала, що бажані результати навчального процесу досягаються за умови дотримання низки педагогічних умов. Студенти мають бути забезпечені для самостійної позааудиторної роботи необхідним навчально-методичним комплексом, до виконання лабораторних робіт проходити перевірку знань теоретичних основ та технології виконання дослідження. Найбільш ефективним методом перевірки при наявності потужних комп'ютерів є впровадження інтерактивного спілкування студента (чи малої групи студентів) з керівником занять – тоді до початку роботи студент виконує перевірочний тест – складову спеціально створеного педагогічного програмного засобу (ППЗ). Важливо домагатися, щоб за результатами кожного дослідження був якісно оформлений звіт із повною математичною обробкою результатів та підтвердженням знань контрольних питань. Студентам має бути надана можливість виконувати індивідуальні навчальні завдання із звітом у формі статті чи публічного виступу тощо.

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Н.М.ПОЛЩУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

*Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще, –
це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять*
О.Олесь.

Тяжка доля судилась українській мові. Страшні тортури довелося їй пережити. Але ні Люблінська унія, ні Андрусівська угода, ні укази Петра та Катерини, ні Валуєвський

циркуляр, ні Емський указ не змогли знищити української мови. У світі українську мову знають і шанують, захоплюються її мелодійністю, фонетичною розкішшю лексичним і фразеологічним багатством, величезними словотворчими можливостями, синтаксичною гнучкістю. На конкурсі мов, який проходив у Парижі 1934 р., вона посіла третє місце (після французької та перської мов).

Треба зазначити, що проблема походження українців і української мови віддавна хвилювала мовознавців, літературознавців, письменників, філософів, істориків, археологів. У періоди, коли ми, за словами Панаса Мирного, "після довгого сну розбуркалися і почали очима водити, доводити світові, що ми, як і другі, хочемо жити та культури множити", вона набувала виняткової актуальності.

Давньоруська мова сформувалася на базі спільнослов'янської мови, в історії якої виділяють три періоди: 1) ранній (від утворення праслов'янської мови до кінця I тис. до н.е.); 2) середній (I тис. до н.е. – III-IV ст. н.е.) і 3) пізній (V-VI ст. н.е.). Основним етапом становлення праслов'янської мови є IX—III тис. до н.е.

На думку А.Кримського, С.Кульбакіна, П.Бузука, між праслов'янською та українською мовою існувала спільнослов'янська мовна єдність, але вже в XI ст. українська мова мала виразні особливості.

На особливу увагу заслуговує концепція М.Грушевського, який, бачачи спільне між українцями, білорусами і росіянами, довів, що етнічні українські землі ще до часів Київської Русі заселяли українці.

Питання про походження української мови та її взаємозв'язки з іншими мовами вперше по-науковому осмислив М.Максимович. Заслуга вченого полягає в тому, що він аргументовано спростував погляди російського історика М.Погодіна, викладені ним у праці "Записки о древнем языке русском" (1856). Суть погодінської гіпотези полягала в тому, що в стародавньому Києві й на Київщині в час становлення руської державності й до татаро-монгольської навали жили тільки великороси. Малоросів тут не було. Про це, за Погодіним, свідчить нібито тотожність книжної мови й живої мови встановлена І.Срезневським. А давньоруська книжна мова, зазнавши впливу з боку запозиченої старослов'янської мови, виявляє більшу схожість із мовою російською, а не українською. Учений вивчив говори київських князів і встановив таку закономірність: вони співзвучні з діалектом сучасного йому київського селянина. Точку зору М.Погодіна поділяв П.Лавровський, який у праці "Обзор замечательных особенностей наречия малороссийского сравнительно с великоросским и другими славянскими наречиями" (1859) намагався встановити подібність фонетичних і граматичних ознак української мови з мовами південнослов'янськими.

Список учених, які займалися проблемою походження української мови, можна продовжити. Висловлені ними положення "вкладаються" або в академічну теорію, або в нетрадиційні погляди. Зрозуміло лише одне: дискусія не закінчена, вона набуває нових наукових обертів. 1993 р. в Ніжині відбулася наукова конференція, де більшість учених визнали положення про те, що монолітної давньоруської народності не було, а існували східнослов'янські племена зі своїми близькими, але не тотожними мовами. На думку В.Русанівського, тут виділяються племена, які виявляють протоукраїнські етнічні риси, щоправда, початок їхнього існування ще не встановлено. Термін "давньоруська мова" учений пов'язує з літературною мовою східних слов'ян, основу якої становила старослов'янська мова.

Як бачимо, факти, що підтверджують точку зору, за якими українська мова безпосередньо постала на ґрунті мови праслов'янської чи виникла в домонгольський період, переконливі. Отже, цілком логічно в розвитку української мови виділяти такі періоди:

- 1) протоукраїнська мова – VII—XI ст.;
- 2) староукраїнська мова – XI (час появи перших писемних пам'яток) – кінець XIV ст.;

3) середньоукраїнська мова – кін. XIV – поч. XIX ст.;

4) нова українська мова (Ю.Шевельов).

Порівняльно-історичне мовознавство, археологія, текстологія ще скажуть своє вагомє слово. Потрібні лише час і терпіння, щоб восторжествувала історична правда.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ

Т. В. СОЛЬСЬКА, О. С. СОЛЬСЬКИЙ, викладачі
Уманський національний університет садівництва

Сучасний розвиток суспільства диктує нові підходи до оцінювання якості навчання. Незважаючи на те, що в педагогіці поняття «компетенції», «компетентності» ще не є стійкими й немає однозначного визначення, вони вже міцно зайняли своє місце. В основу формування компетентної особистості лягає такий результат утворення, що виражається в оволодінні певним набором способів діяльності. Студент при опануванні будь-яким способом діяльності, одержує досвід інтеграції різних результатів утворення (знань, умінь, навичок, цінностей і т.д.), і постановки мети. Так відбувається усвідомлення процесу керування своєю діяльністю – «компетенції».

Структура загальних компетентностей викладачів:

- предметно-методична;
- психологічна;
- інформаційно-комунікаційна;
- загальнонаукова;
- загальнокультурна.

Предметно-методична компетентність передбачає володіння і цілеспрямоване вдосконалення предметних і методичних компетентностей під час викладання конкретного предмету. Дана компетентність вимагає від сучасного викладача вдосконалювати свою педагогічну майстерність упродовж усього життя, що, у свою чергу, вимагає від суспільства створення умов для самоосвіти і неперервної освіти викладачів.

Сформована психологічна компетентність передбачає здатність викладача:

- здійснювати особистісно-орієнтований підхід під час навчання;
- створювати творчу атмосферу під час заняття;
- стимулювати інтерес до власного предмету;
- розв'язувати конфлікти у колективі;
- вирішувати конфлікти між викладачем і студентом;
- взаємодіяти із психологом.

Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає здатність викладача орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства. Інформаційно-комунікаційна компетентність поділяється на три основні, що відповідають окремим видам діяльності викладачів:

- загальна;
- діагностична;
- предметно-орієнтована.

Загальна компетентність – це здатність викладача використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) і для забезпечення навчально-виховного процесу створювати:

- текстові документи;
- таблиці;
- діаграми;
- презентації;
- Flash-анімацію тощо.

Діагностична компетентність допомагає викладачам аналізувати досягнення студентів під час навчання. Процес навчання за останні роки змінився – він насичений тестовими завданнями. Змінюється сама система проведення оцінювання знань і вмінь студентів, а також ставлення до цього процесу.

Тому викладачі повинні мати здатність здійснювати:

- моніторинг;
- проміжне діагностування;
- електронне тестування;
- прогнозування тощо.

Така система відслідковування успішності навчання буде взаємовигідною як для викладача, так і для студента.

Неможливо уявити діяльність викладачів без застосування електронних підручників, енциклопедій, готових навчальних програм, демонстраційних програм т. п. Такий набір електронних розробок із кожним роком збільшується, урізноманітнюється. Тому, предметно-орієнтована компетентність – це здатність викладача гармонійно поєднувати готові електронні продукти у своїй професійній діяльності.

Загальнонаукова компетентність передбачає здатність викладача отримувати необхідну інформацію щодо наукових відкриттів, відслідковувати нові розробки вчених, прогнозувати можливості застосування у навчально-виховному процесі, також разом з студентами брати участь у проектній діяльності, отримувати результати і доповідати про них на наукових конференціях. Такий взаємозв'язок науки й освіти, у перспективі, дасть поштовх до нових відкриттів.

Загальнокультурна компетентність стосується культури особистості в усіх її аспектах. Вона передбачає від викладача володіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності.

Формуючи процес навчання через інформаційно-комунікаційну компетентність ми формуємо здатність викладачів застосовувати набуті знання з ІКТ у навчально-виховному процесі, спрямовуючи його на розвиток особистості студента.

СИСТЕМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Т.І. ТРУШ, асистент

Уманський національний університет садівництва

Програма самостійної роботи по дисципліні розробляється в кожному вузі індивідуально. В аграрних ВНЗ, зокрема Уманському університеті садівництва (на спеціальності лісове і садово-паркове господарство) програма самостійної роботи з курсу «Вищої математики» доповнює аудиторну роботу студентів і розв'язує наступні задачі:

- формування особистості, виховання наукового світосприйняття;
- оволодіння основними математичними методами розв'язування спеціальних задач прикладного характеру за профілем діяльності майбутніх спеціалістів;
  - розвиток інтелекту студентів, їх загальнонаукового, логічного і алгоритмічного мислення;
  - розвивати уміння самостійно навчатися.

Розроблений методичний комплекс з курсу «Вищої математики» для спеціальностей лісове і садово-паркове господарство дозволяє ефективно у навчальному процесі організувати самостійну роботу студентів.

Система самостійної роботи студентів при вивченні вищої математики включає такі види навчально-пізнавальної діяльності:

- робота з конспектами лекцій, літературою по даній дисципліні;
- підготовка до практичного заняття;
- виконання домашніх робіт;
- підготовка рефератів та науково-дослідницької роботи.

Результативність самостійної роботи студентів визначається завдяки методам її контролю:

- поточний контроль, який пошує рівень засвоєння матеріалу на лекціях, практичних заняттях;
- тематичний (модульний) контроль, здійснюється виконання кожним студентом індивідуального завдання;
- самоконтроль, відбувається у процесі вивчення дисципліни при підготовці до контрольних видів робіт;
- підсумковий контроль проводиться у формі екзамену;
- контроль залишкових знань та вмінь проводиться через деякий час після завершення вивчення дисципліни.

Впровадження системи самостійної роботи студентів та методичних умов дозволить підвищувати ефективність навчальної діяльності студента-садовода та сприяє появі і закріпленню стійкого інтересу до математики, а також допоможе йому у формуванні професійних якостей майбутнього спеціаліста.

РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

І.І. ЧУЧМІЙ, здобувач *

Уманський національний університет садівництва

Нові соціальні умови та перехід до нового постіндустріального типу цивілізації наприкінці ХХ – початку ХХІ століття зумовили необхідність реформування вищої освіти. Модернізуючи вищу школу, Україна вирішує внутрішні проблеми (демократизація суспільства, формування економічно і суспільно активних громадян та ін.), а також утверджується серед інших держав в умовах глобалізації та європейської інтеграції. Цілі реформи – зміна змісту вищої освіти на нових правових і методологічних засадах, досягнення принципово нового рівня якості підготовки випускників середньої та вищої школи, збереження досягнень минулого і наближення до європейського рівня в кількісних та інших показниках. Відповідно самою суттю, основним принципом державної політики має стати досягнення принципово нового рівня якості підготовки фахівця вищої школи, конкурентоспроможного на європейському ринку праці.

Враховуючи явища глобалізації та континентальної інтеграції слід зазначити загальні для європейського регіону тенденції розвитку вищої освіти: перетворення елітарної вищої освіти на загальну, кількісне зростання контингенту студентів та їх мобільності, подовження тривалості обов'язкової освіти, ускладнення структури вищої освіти та урізноманітнення мережі ВНЗ, збільшення та зростання ролі сектору

---

* Науковий керівник – к. пед. н., Кочубей Т.Д.

недержавної вищої освіти, професіоналізація вищої освіти, удосконалення системи управління вищою освітою, забезпечення її якості, розробка механізмів інтеграційної політики в галузі вищої освіти.

Порівняльний аналіз систем вищої освіти країн-ініціаторів Болонського процесу дозволив виявити великі відмінності у структурах вищої освіти та комплексах дипломів, які суперечать інтеграційним процесам в Європейському Союзі, істотно гальмують освітньо-наукові обміни та інші форми співпраці.

Зміни, які Великобританія, Італія, Німеччина та Франція досягли на початку Болонського процесу, стосувалися переважно структурних показників систем вищої освіти, а не змісту і методів навчання. Протягом 1999-2004 років модифіковано побудову навчального процесу, запроваджено двоступеневу модель вищої освіти, змінено правила прийому абітурієнтів (селекційних процедур), впроваджено нові назви дипломів і додатки до них. Розвинені європейські країни ліквідують сектор базової (початкової) професійно-технічної освіти і намагаються надавати всім учням середню освіту різних варіантів, забезпечуючи цим можливість здобуття вищої освіти. Підготовлена у середніх професійних закладах молодь скеровується переважно в не університетський сектор вищої освіти, який слід називати "сектор вищої професійної освіти". У цьому секторі випускники отримують дипломи типу "В", а сама підготовка коротша і дешевша від того, що пропонує університетський сектор на довготривалих програмах, що ведуть до дипломів типу "А".

Болонський процес є найбільш масштабною спробою поєднання, узгодження і зміцнення систем вищої освіти й науково-дослідної діяльності, пов'язаної з перетворенням Європейського Союзу на найпотужнішу економічну структуру на планеті. Болонський процес зазнав істотних змін за перші роки свого розвитку. Зіставлення текстів документів конференцій міністрів освіти країн Європи у Болоньї, Празі, Берліні, Бергені дав змогу виділити дві тенденції:

- географічне розширення територіальних меж європейського простору вищої освіти (The European Higher Education Area) за рахунок збільшення кількості його членів;
- урізноманітнення цілей, які ставлять перед собою країни-учасники, та намагання охопити не лише університети, а всі вищі навчальні заклади Старого Світу.

До шести головних цілей, проголошених у Болоньї, у Празі додалися ще три, у Берліні запропоновано дослідити можливість залучити до процесу і вищі професійні заклади з короткими навчальними програмами, а в Бергені у відповідь на вимоги побудови суспільства знань та інноваційної економіки акцентована необхідність доповнення двоступеневої структури „бакалавр – магістр” третім ступенем „докторантура”. Наголошено, що Європа має нагальну потребу в кількісному і якісному розширенні підготовки молодих науковців, спроможних до самостійних досліджень. Перспективними напрямками розвитку Болонського процесу є підвищення міжнародного рейтингу європейської вищої освіти; розвиток транснаціональної освіти в інших регіонах світу та нормативне забезпечення її якості.

Перспективи розвитку вищої освіти України в європейському освітньо-науковому просторі пов'язані з подоланням перешкод на шляху до європейського визнання національних дипломів та атестатів. Невідповідність вітчизняної чотирирівневої вищої освіти та номенклатури вчених ступенів Болонській моделі потребує адаптації законодавчої і нормативної бази вищої освіти країни до європейських вимог у таких напрямках: визначення змісту і статусу освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти; структурування системи вищої освіти та її складових, перегляд переліку спеціальностей; приведення у відповідність класифікації вчених ступенів системи освіти та Переліку класифікацій, які використовуються на європейському ринку праці.

Позитивний досвід країн Західної Європи щодо успішного реформування вищої освіти (прийняття спеціальних меморандумів щодо напрямів і обсягів змін у результаті

організації тривалої демократично-законодавчої процедури, рамкове законодавство, експерименти обмеженого обсягу тощо) може бути використаний в Україні з урахуванням особливостей і традицій національної вищої школи. Передумовою досягнення успіху є організація в Україні широкого консультативного процесу щодо обсягів змін у вищій освіті.

Враховуючи корисність використання позитивного західноєвропейського досвіду реформування вищої освіти видається доцільним:

– створення інноваційної моделі реформування вищої освіти України (із використанням елементів демократично-законодавчої моделі) з метою підвищення гнучкості, конкурентоспроможності і привабливості української вищої школи у світовому освітньому просторі;

– розроблення і запровадження в навчальний процес ВНЗ дисципліни “Міжнародне освітнє право”, спеціалізованих курсів і семінарів з питань реформування вищої освіти країн Західної Європи і України.

ШЕНГЕНСЬКА ЗОНА: СТВОРЕННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК

А.В.ШЕНДЕРОВСЬКА, аспірант*
Київський університет права НАН України

Однією з ознак держави є наявність власної території. Тому цілком природно, що в зв'язку з загрозою з боку інших країн світу, з часом захист державних кордонів зміцнювався, а прикордонний контроль посилювався. Такі заходи з боку держав відповідали їх об'єктивним потребам, але це стримувало міжнародне спілкування та інші зв'язки між країнами світу. Для перетину кордонів від іноземців все частіше стали вимагати спеціальний дозвіл – візу, щоб отримати яку, потрібно було зібрати необхідні документи і витратити час та певну суму коштів.

Останнім часом в світі існує тенденція до лібералізації візового режиму між країнами: міждержавні кордони починають відкриватися, все більше країн надають іншим можливість безвізових подорожей на свою територію. Найвищої точки свого розвитку ця тенденція досягла в Європі, в рамках Європейського Союзу.

Результатом цього стала поява єдиної "шенгенської" візи, що відкриває перед своїм власником двері 25 європейських країн, кордони між якими тепер відкриті для вільного пересування як власних громадян, так і іноземців.

Витоки Шенгенської процесу сягають ще глибин середньовіччя. Однак перші практичні кроки були зроблені тільки в двадцятому столітті, а саме в 1950 роки. Саме в цей час на карті Європи з'являються три нові організації – Європейське співтовариство (до 1 листопада 1993 р. називалося Європейським економічним співтовариством, ЕЕС), Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) і Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом), на основі яких в 1992 р. було створено Європейський Союз.

Процес створення внутрішнього ринку та скасування внутрішніх кордонів для держав ЄС був тривалим і складним, супроводжувався полемікою між його прибічниками і супротивниками. Останні вважали, що повне усунення внутрішнього прикордонного контролю може бути загрозою для безпеки окремих європейських країн, а також призвести до розповсюдження наркотиків, сплеску злочинності та нелегальної міграції.

---

* Науковий керівник – к. ю. н. Савчук К.О.

Першим вагомим результатом зусиль активних прибічників інтеграційного процесу стало укладення 13 липня 1984 р в німецькому місті Саарбрюккені за ініціативою Канцлера ФРН Г.Коля і Президента Франції Ф.Міттерана двосторонньої Угоди про ослаблення митного контролю між цими державами. Другим істотним кроком було укладення Шенгенських угод, які включають два документи: Угоду "Про поступове скасування перевірок на спільних кордонах" від 14 червня 1985 року та Конвенцію про застосування Шенгенської Угоди від 14 червня 1985 року "Про поступове скасування перевірок на спільних кордонах" від 19 червня 1990 року.

Відповідно до Шенгенської угоди, всі країни, що підписали її, поступово скасовували контроль на спільних кордонах, а також отримували право безвізового переміщення. Першими країнами, що підписали Угоду ще у 1985 році, а скасували прикордонний контроль тільки з 26 березня 1995 року, стали Бельгія, Німеччина, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Португалія і Франція. 26 жовтня 1997 року до Шенгенської зони приєдналася Італія, 1 грудня 1997 року – Австрія, 25 березня 2001 року – Греція, Данія, Ісландія, Норвегія, Швеція і Фінляндія. 21 грудня 2007 року до Шенгенської зони приєдналися ще 9 держав: Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія та Естонія. 12 грудня 2008 року до угоди приєдналася ще й Швейцарія. Всі країни Шенгенської угоди (25 країн), за винятком Швейцарії, Норвегії та Ісландії, є членами Європейського Союзу (27 країн), а п'ять членів ЄС, Ірландія, Великобританія, Болгарія, Румунія та Кіпр, не входять у Шенгенську зону.

В цілому, вільно відвідувати всі країни Шенгенської зони можуть громадяни будь-якої країни Шенгенської угоди, особи, що мають візу будь-якої країни Шенгенської зони, а також громадяни третіх країн, які мають договір про безвізовий режим з будь-якою державою, що входять до списку країн Шенгенської угоди. Однак для громадян держав, що не входять до списку країн Шенгенської угоди, передбачено низку обмежень. Іноземним громадянам потрібно володіти паспортом або іншим рівноцінним документом, візою, від отримання якої звільняються громадяни деяких країн, та певною сумою коштів, що потрібна для існування на період подорожі, за винятком ситуацій, коли повне фінансове забезпечення бере на себе запрошуюча сторона. Ці вимоги можна вважати "класичними", їх традиційно застосовують всі держави, включаючи і Україну.

Але для законного в'їзду в Шенгенську зону цього недостатньо. Іноземцю може бути відмовлено в дозволі на в'їзд, якщо будь-яка з держав-учасниць вважатиме його особою, "здатною представляти загрозу національній безпеці або міжнародним відносинам". При цьому чітких критеріїв даної "загрози" не встановлено. Інформація про "небезпечних" іноземців через комп'ютерні мережі Шенгенської Інформаційної Системи (SIS з англ.) у вигляді спеціальних запитів надходить на пропускні пункти і прикордонні термінали всіх сторін Конвенції. Наявність подібного запиту також вважається підставою для відмови у наданні права на в'їзд. Досить суворими є і правила щодо процедури перетину зовнішніх кордонів. Повинна бути отримана віза тієї країни Шенгенського договору, яка стане основним місцем перебування. В'їжджати в країни Шенгенської зони також бажано через країну, що видала візу. Якщо транзиту не уникнути, слід бути готовим до того, що доведеться детально пояснювати співробітникам прикордонної служби іншої Шенгенської країни про мету поїздки. Слід не забувати, що Шенгенська віза – це віза лише для короткострокового перебування, яка видається не більше, ніж на три місяці. Що стосується віз для більш тривалого перебування (більше 3 місяців), то вони, як і раніше, залишаються національними: держави-учасниці надають їх на підставі власного законодавства.

5 квітня 2010 року набув чинності Регламент № 810/2009 ЄС, що встановлює Кодекс Спільноти з візових питань. Цей документ ширше відомий під скороченою назвою Візовий Кодекс ЄС. Він був ухвалений Європейським Парламентом та Радою ЄС

13 липня 2009 року. Візовий Кодекс ЄС стосується консульств країн-членів ЄС та визначає спільну візову політику, доповнює як правове поле самого Євросоюзу, так і міжнародно-правові норми, що регламентують відносини ЄС з третіми країнами (насамперед Угоди про спрощення візового режиму). Отже, слід вітати здійснений намір ЄС уніфікувати візові процедури всіх країн Шенгенської зони, призвести до спільного знаменника відповідні вимоги, рухатися в бік лібералізації візового режиму для тих, хто цього реально потребує на законних підставах, а в перспективі – і для всіх громадян країн Східної Європи

Шенгенський процес в XXI сторіччі не тільки не зупиниться, але і продовжить свій розвиток, причому вже в найближчі роки. Продовжить зростати і кількісний склад учасників Шенгенських угод, а отже, і розширяться кордони Шенгенської зони. Навряд чи можна сумніватися в тому, що і надалі Шенгенський процес буде виступати в якості важливого напрямку інтеграції в рамках Європейського Союзу, в Європі і світі в цілому, а Шенгенське право продовжить залишатися одним з найбільш вагомих і цікавих компонентів правової системи Європейського Союзу.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

В.В. ТЕЛИЧКАНЬ, викладач

Уманський національний університет садівництва

Стан інформаційної бази є однією з головних передумов дослідження туризму, його розвитку, оскільки інформація є найважливішим елементом системи управління. Не випадково інформаційній підтримці туризму надається велика увага в країнах з розвинутою індустрією туризму, де крім центральних і регіональних статистичних комітетів, що займаються статистичними наглядами в сфері туризму, існує ряд інших статистичних організацій, які збирають і оцінюють соціально-економічну інформацію про стан туристичної індустрії. Статистичні комітети багатьох країн, для яких доходи від туризму є вагомою часткою у внутрішньому валовому продукті (ВВП), активно займаються методологічними проблемами побудови інформаційної бази туризму, регулярно проводять конференції з цієї проблематики, розробляють і удосконалюють власну статистику туризму на базі стандартів ООН, Всесвітньої туристичної організації (ВТО). Тому виглядає дивним, що в Україні, яка має величезний туристичний потенціал і використовує його лише на 8-10%, спроби ввести світові стандарти туристичної статистики мають непослідовний характер.

На практиці питанням статистики туризму приділяється мало уваги, а через недостатність офіційних статистичних даних використовують експертні оцінки, довести достовірність яких досить проблематично. Достовірне інформаційне забезпечення, як невід'ємна складова статистичного аналізу стану туристичної галузі, повинно відповідати наступним вимогам:

- досконала система збору і обробки статистичної інформації з використанням передових методик та сучасного технічного обладнання (сучасні комп'ютерні системи і мережі, пакети прикладних програм обробки даних, пристрої передачі даних тощо);
- наявність єдиної інформаційної бази у даній галузі (інформаційне забезпечення у вигляді автоматизованих банків даних);
- залучення до формування автоматизованого банку даних адміністративних даних, які характеризують сферу туризму (дані, що отримані на основі роботи органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших юридичних

осіб у межах їх компетенції, як доповнення інформаційної бази органів державної статистики);

– стабільна і досконала нормативно-правова база, узгодженість між рівнями ієрархії органів державної влади щодо стратегії розвитку туристичної галузі.

Відсутність в Україні чітких статистичних стандартів у сфері туризму, методології і методики статистичного нагляду на рівні регіонів не дозволяє органам відомчої статистики, територіальним комітетам, управлінням і відділам з питань туризму, консалтинговим фірмам, які займаються статистичними дослідженнями, сформувавши повну і достовірну інформаційну статистичну базу, співставну на національному і міжнародному рівнях. Відсутність повної інформаційної бази не дозволяє оцінити ефективність інвестицій, що вкладаються у галузь, скласти прогнози її подальшого розвитку.

Огляд існуючого стану інформаційного забезпечення розвитку туристичної галузі, дозволив визначити й інші недоліки і проблеми, що постають в процесі його здійснення. А саме:

1. Відсутність єдиної інформаційної бази; недосконалість системи збору і обробки статистичної інформації; недостатнє використання в процесі здійснення регіонального аналізу додаткової інформації (нормативних документів; даних соціологічних обстежень, матеріалів кон'юнктурних нарад, ярмарок, аукціонів, виставок, конференцій; даних спеціальних спостережень і досліджень, що їх проводять відділи вивчення кон'юнктури і попиту відповідних регіональних органів і галузевих міністерств (комітетів); матеріалів науково-дослідних установ, громадських інституцій тощо).

2. Відсутність організаційної єдності в процесі проведення регіонального аналізу (недосконалість та нестабільність правової бази, нормативного забезпечення та організаційної ув'язки здійснення даного процесу з боку регіональних органів управління).

3. Відсутність логічної послідовності і співставності показників, що розраховуються в процесі аналітичних досліджень; відсутність їх певної наступності, системності.

У зв'язку із швидкими темпами розвитку міжнародного (зовнішнього), іноземного, внутрішнього, пригодницького, круїзного, екологічного, культурно-пізнавального, рекреаційного, сільського та інших видів туризму, вважаємо, що статистичні показники, які відображають туристичну галузь, доцільно було б відносити до окремої групи, тобто насамперед необхідно розробити та впровадити адекватну систему показників статистичного обліку туристичної діяльності як в межах національної економіки, так і в розрізі адміністративно-територіальних одиниць регіональних показників. Метою їх розробки та впровадження є: а) забезпечення повної та достовірної інформації для певних соціальних та функціональних потреб галузевого походження; б) поглиблений аналіз даних за допомогою відповідних показників та їх складових; в) поєднання натуральних показників з показниками у вартісній формі. У свою чергу, це, по-перше, створить методологічне та методичне підґрунтя для формування сучасної статистики туризму як для країни в цілому, так і для регіонів рекреаційної спеціалізації; по-друге, становитиме необхідну умову переходу до систематичної науково обґрунтованої і регулярної статистичної оцінки рекреаційно-туристичного продукту, а також ролі і місця туризму та регіонів відповідної спеціалізації в економіці країни; по-третє, принципово змінить обсяги і структуру інформації, що узагальнюється на рівні регіону (держави), і яка необхідна для формування цільових показників регіонального (загальнодержавного) планування і управління.

РИНОК ПОСЛУГ У СВІТОВІЙ ТОРГОВЕЛЬНІЙ СИСТЕМІ

Л.П. АЛЬОШКІНА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Міжнародна торгівля не обмежується торгівлею товарами. В нинішніх умовах господарювання інтенсивно зростають обсяги торгівлі послугами, які за темпами зростання міжнародної торгівлі значно перевищують обсяги торгівлі товарами.

Послуги мають надзвичайно важливе значення для економічного, соціального розвитку країн та подолання бідності населення. У сфері послуг було створено багато нових робочих місць, особливо в розвинених країнах та в країнах, що є провідними продавцями послуг на світовому ринку. З реформуванням економічних систем та структурною перебудовою національних економік сфера послуг у країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються, також набуває більшого значення і стає важливою частиною торговельних політик країн.

Ринок послуг — це розгалужена система вузькоспеціалізованих ринків, зокрема ринку транспортних послуг, комунікацій, комунального обслуговування, громадського харчування, туристично-рекреаційних послуг. Готельний бізнес, рекламні й консалтингові послуги, страхові та фінансові послуги, агентські та брокерські послуги, адвокатські послуги, франчайзинг, торгівля ліцензіями і патентами, «ноу-хау», промисловими зразками та корисними моделями, інжиніринг, лізингові послуги також формують комплекс послуг, які пропонуються на згаданому ринку. Міжнародна статистика свідчить про те, що ринок послуг є одним із найбільш швидко зростаючих секторів світового ринку.

Значення ринку послуг за останні десятиліття дуже зросло — як у внутрішній економіці, так і у світовій. Сектор послуг у розвинутих країнах сягнув щонайменше половини отриманих прибутків.

Що стосується географічного розподілу торгівлі послугами, то лідерами є чотири країни, а саме США, Велику Британію, Німеччину і Францію. Їх частка становить 44% усього світового експорту послуг. Майже абсолютними споживачами на ринку послуг є країни, що розвиваються, за винятком хіба що кількох «нових індустріальних країн», або ринків, що виникають, таких як Південна Корея (експортує інжинірингові, консалтингові та будівельні послуги), Мексика (туризм), Сінгапур (фінансові та банківські послуги). Безліч малих острівних країн спеціалізуються на туристичному та готельному бізнесі, що виступає мало не єдиним джерелом їхнього існування.

За останні роки Нова Зеландія й Австралія значно збільшили обсяги торгівлі послугами. В Новій Зеландії обсяг послуг зріс майже на 80%, в Австралії — на 70%. Це пов'язано насамперед із поширенням туризму, а саме зі скасуванням обмежень у повітряних перевезеннях і створенням туристичних центрів. Франція на сьогоднішній день набула ваги як продавець фінансових і фрахтових послуг, а Швеція — у сфері послуг технічного, управлінського й консультативного характеру. На відміну від них експорт послуг США, Великою Британією і Норвегією збільшився незначно. Велика Британія, США втратили більшу частину монополії, що їй вони мали в галузі фінансових і фрахтових послуг, тоді як Японія та Німеччина стають дедалі вагомішими постачальниками таких послуг. Норвегія пережила нафтовий бум, тож головна увага приділялася тут нафтодобувній індустрії та галузям її обслуговування.

У структурі світової торгівлі послугами лідирують послуги, що належать до категорії «інші приватні послуги». Частка цієї категорії у світовій торгівлі дорівнює 55%. У загальному обсязі торгівлі країн, що розвиваються, приватні послуги є найбільшими у відсотковому плані. Ці країни імпортують високопрофесійні послуги (консультативні та управлінські), а експортують — некваліфіковану працю. Імпорт «приватних послуг» на 25% перевищує експорт цих послуг країнами, що розвиваються. Єдиний розділ, за яким ця група країн має позитивне сальдо, — туризм.

Значну питому вагу у структурі ринку послуг мають туристичні й транспортні послуги, на які припадає приблизно 25% світової торгівлі послугами. Японії належить найбільший у світі торговельний флот, далі йдуть такі країни, як Велика Британія, Ліберія, Німеччина та Норвегія. Щодо Норвегії, то судноплавство становить 50% експорту послуг цієї країни. Безперечними лідерами у сфері сухопутного транспортування, перевезень і туризму є США, Велика Британія та Франція. За рахунок туризму формуються 50% прибутків від експортних операцій Канади, Італії та Швейцарії.

Міжнародна торгівля послугами дуже тісно пов'язана з міжнародним рухом капіталів та переміщенням робочої сили.

Зростання світового ринку послуг у свою чергу стимулює розвиток світових ринків товарів, капіталів та робочої сили.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Н.О. ВЕРНЮК, кандидат економічних наук

Л.М. КОРЕНЮК, студентка

Уманський національний університет садівництва

В системі менеджменту мотивація є однією з головних функцій, завданням якої є вивчення мотивів і особливостей поведінки персоналу, а головне – вплив на потреби й інтереси з метою управління трудовою поведінкою працівників в напрямку підвищення рівня продуктивності праці.

Для формування належного ставлення до праці необхідно створювати такі умови, щоб працівники підприємства сприймали свою працю як свідому діяльність, що є джерелом самовдосконалення, основою професійного та службового зростання.

Система мотивації повинна розвивати почуття належності до конкретного підприємства, а відповідне ставлення до праці та свідоме поведінка визначаються системою цінностей працівника, умовами праці й мотиваційними стимулами.

Система мотивації праці включає в себе заходи матеріального та нематеріального стимулювання. Під матеріальним стимулюванням праці ми розуміємо засіб забезпечення матеріальних потреб та посилення матеріальної зацікавленості працюючих у залежності від результатів їх колективної та індивідуальної праці через систему економічних, соціальних та організаційних чинників і заходів, пов'язаних з виробничою діяльністю.

Головною складовою матеріального стимулювання працівників як в Україні, так і в інших державах, залишається система оплати праці. Однак її рівень в Україні майже в 8-12 разів нижчий порівняно з рівнем оплати праці у країнах з високим рівнем розвитку економіки. Так, середня погодинна оплата праці на вітчизняних підприємствах у 30-75 разів менша аналогічного показника у промислово розвинутих країнах, а рівень мінімальної оплати праці нижчий у 20-35 разів. Слід зазначити, що питома вага витрат на оплату праці в структурі загальних витрат підприємства в Україні становить лише 9-15% тоді як у країнах з розвинутою економікою вони складають 40-60%.

Матеріальне стимулювання працівників включає не лише заробітну плату, а й виплату надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат. Сьогодні ж на вітчизняних аграрних підприємствах виплачується переважно заробітна плата відповідно до тарифних ставок та посадових окладів, передбачених Галузевою угодою та Колективним договором та лише ті премії і надбавки, які передбачені чинним законодавством. Це свідчить про незацікавленість працівників у підвищенні ефективності праці та низький рівень її мотивації.

З метою удосконалення заходів матеріального стимулювання працівників необхідно, на нашу думку, забезпечити:

- відповідність оплати праці рівню кваліфікації працівників;
- проводити доплату за складність та напруженість;
- підвищену оплату за виконання технологічних операцій з догляду за посівами та збиранні сільськогосподарських культур;
- проводити стимулювання працівників з прибутку.

Важливою складовою системи мотивації є моральне стимулювання праці, яке ґрунтується на специфічних духовних цінностях людини. Під сутністю морального стимулювання розуміють передачу інформації про здобутки працівників та результати їх діяльності в соціальне середовище. Будучи інформаційним процесом, у якому джерелом інформації про заслуги працівників виступає суб'єкт керування, приймачем – об'єкт стимулювання (працівник і колектив), каналом зв'язку – засоби передачі інформації моральне стимулювання має інформаційну природу.

Не зважаючи на те, що матеріальне стимулювання праці на сьогодні є більш важливим для працівників керівникам не варто забувати й про моральну складову системи мотивації. Нами пропонується застосовувати наступні заходи морального стимулювання:

1) Визнання за добре виконану роботу – висловлення людині вдячності за добре виконання роботи, що є дієвим засобом заохочення. Дослідження підтверджують, що висловлення визнання дуже важливе для морального духу людей і їх настрою на високу віддачу в роботі.

2) Опублікування статті з подякою в органах друку, що є одним із найбільш значущих для працівників засобів заохочення з боку організації. При цьому ставиться завдання не тільки віддати належне кращим працівникам, але і показати ширшим колам співробітників, яка поведінка і які результати заслуговують захоплення і пошани в підприємстві.

3) Підвищення – хороша винагорода за успішну роботу з урахуванням супутніх змін в зарплатні, посаді, повноваженнях. Проте, підвищення як вагомий стимул повинно бути добре обґрунтованим. Поки співробітник не готовий до більшої відповідальності, підвищення може стати причиною його подальших невдач. З іншого боку, дуже повільне просування – іноді причина звільнення працівника.

Вважаємо, що з підвищенням матеріального добробуту працівників, керівникам необхідно більше уваги звертати на умови і зміст праці, а мотивація повинна здійснюватися комплексно. Застосування комплексного підходу до мотивації працівників сучасних аграрних підприємств, який полягає в моральному заохоченні і забезпеченні еквівалентної виконаній роботі оплати праці, на нашу думку, сприятиме створенню умов для оптимізації та підвищення ефективності механізму мотивації.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Л.А. ГОЛОВЧУК, викладач

Уманський національний університет садівництва

На сучасному етапі розвитку молокопереробної промисловості виникає необхідність досягнення високих і стабільних темпів економічного зростання, яке досягається за рахунок переважно інвестиційних факторів. Поступове вичерпання запасів традиційних ресурсів і збільшення їх цін, розгортання жорсткої конкурентної боротьби на міжнародних ринках факторів виробництва при постійному зростанні та ускладненні кінцевих та проміжних потреб суспільства унеможливорює економічний розвиток за рахунок застосування екстенсивних факторів. Тільки та галузь яка здатна до прискореного оновлення основних фондів, технологій, продукції, до ефективного підвищення швидкості дифузії новітніх досягнень науки і техніки досягає сьогодні перспективної конкурентоспроможності.

У молокопереробній промисловості інвестиційна діяльність направлена на розширення виробництва – уведення в дію нових основних фондів, подібних до діючих, для екстенсивного збільшення виробництва та діючих об'єктах; на реконструкцію – обладнання діючих виробництв новою технологією та технікою за новими комплексними проектами; на технічне переустаткування – технічного рівня виробництва за рахунок заміни старого обладнання на нове, продуктивніше.

Сучасні дослідження динаміки інвестицій в молокопереробну промисловість підтвердили їх зв'язок із доходом і, більше того, встановили їх залежність від стану конкурентної боротьби.

Інвестиції, які здійснюються в галузі економічними суб'єктами у капітал для майбутнього виробництва, націлені, насамперед, на досягнення економічної вигоди. Саме тому одним із вагомих чинників інвестицій є технічний прогрес. Поява нових продуктів і нових технологій відкривають широкі можливості у підприємців щодо зростання доходності своїх виробництв і підвищення конкурентоспроможності. Через інвестиції реалізується науково-технічний прогрес, а самі інвестиції створюють інновації, використання яких приносить підприємцю додатковий прибуток, і, тим самим, відкриває можливість для створення нових інвестицій.

Інвестиції, зокрема, в молокопереробній промисловості варто вважати найдинамічнішим елементом сукупного попиту, що може спричинити не тільки економічне зростання, але й циклічні коливання в економіці. У цьому випадку вони вимагають регулювання з боку держави.

Грамотна інвестиційна політика держави, націлена на регулювання факторів інвестицій, що не пов'язані з ставкою відсотка, створює сприятливий інвестиційний клімат. Він допомагає регулювати інвестиційні процеси, а також сприяє збільшенню обсягів інвестицій. Здійснюючи вплив на визначені параметри, від яких залежить схильність, до інвестування, можна досягти необхідного рівня інвестиційної активності, накопичення капіталу і бажаного рівня національного доходу.

Молокопереробна промисловість є основною складовою частиною економіки агропромислового комплексу, її інвестиційний розвиток неможливий без врахування загальноекономічних інвестиційних перешкод на державному рівні.

Наразі інвестиційний розвиток в молокопереробній промисловості не можливий на базі лише внутрішніх інвестицій, що є однією з головних негативних причин для зовнішніх інвесторів, так як в країну із низьким рівнем інвестування не вкладатиме коштів і іноземний інвестор.

У процесі дослідження систематизовано основні інвестиційні пріоритети для

розвитку інвестиційної діяльності: розробка та вдосконалення нормативно-правових актів з інвестиційної діяльності; формування привабливого інвестиційного клімату для молокопереробної промисловості в регіонах; підтримка розробки і реалізації пріоритетних інвестиційних проектів в молокопереробній галузі на основі інтеграції комплексу; сприяння ресурсному забезпеченню інвестиційної діяльності; забезпечення розвитку інвестиційної інфраструктури; адміністративно-кадрове забезпечення інвестиційної діяльності; підвищення конкурентоспроможності молочної продукції та послуг на внутрішніх та зовнішніх ринках; орієнтація на випуск експортоорієнтованої або імпортозаміщуючої продукції; раціональне використання сировини; запровадження технологій екологічно чистої продукції та вирішення екологічних проблем. Удосконалення інфраструктури: розвиток об'єктів інвестиційної інфраструктури (банки, торгові доми, консультаційні і інформаційні служби); стимулювання інтеграційних процесів; розвиток соціальної інфраструктури. Переоснащення виробництва на інноваційній основі, запровадження енерго-, ресурсозберігаючих технологій.

Джерелами інвестиційних ресурсів для активізації інвестиційної діяльності в молокопереробній промисловості повинні бути: кошти державного, обласного та районних бюджетів; власні кошти підприємств; кошти іноземних інвесторів; грошові кошти населення; кошти небанківського фінансового сектору; інвестиційних, венчурних, позабюджетних фондів та компаній, громадських організацій; кредити банків; договори концесії, кошти міжнародних фінансово-кредитних організацій та програм міжнародної економічної допомоги; інвестиційний лізинг та селенг; регіональні запозичення та інші емісійні технології; кошти рекламодавців, спонсорів, меценатів та інших зацікавлених осіб у розвитку молокопереробної промисловості; інші джерела, визначені законодавчими актами та методологічними документами, які регулюють інвестиційну діяльність в Україні.

Особливої уваги заслуговує вирішення проблем пов'язаних з обслуговуванням інвесторів. Надання послуг інвесторам, підтримка у здійсненні інвестицій є невід'ємною частиною заходів щодо залучення інвестицій. Послуги, повинні включати широкий спектр з метою підтримки інвесторів на етапі прийняття ними рішень, започаткування бізнесу та здійснення безперешкодної діяльності з дотриманням національних інтересів.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ ТА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В.О. ЖМУДЕНКО, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У нинішніх умовах питання кадрового забезпечення аграрних підприємств і його розвитку виявилось досить актуальним у контексті системної кризи та поглиблення процесів депопуляції на селі, які зумовили погіршення кількісних і якісних характеристик кадрового потенціалу.

Завданням кадрової політики як генеральної лінії менеджменту є формування і забезпечення сталого розвитку кадрового потенціалу підприємства, тобто визначення потреби, залучення і розвиток персоналу.

Аналіз ситуації в системі менеджменту аграрних підприємств стосовно формування і розвитку їхнього кадрового потенціалу свідчить про ряд негативних моментів. Серед чинників, дія яких погіршує стан кадрового потенціалу, виділяють кадрову політику роботодавців, в основу якої покладено принцип мінімізації витрат на робочу силу і зменшення чисельності зайнятих. Характерною особливістю кадрової політики

сільськогосподарських підприємств є зміна пріоритетів стосовно навчання і перепідготовки кадрів, яка зазвичай здійснюється за рахунок коштів роботодавця. Такий стан негативно позначається насамперед на характеристиці кадрового потенціалу і веде до його зниження, а в окремих випадках – до деградації.

Закріплення кадрів на селі залежить від умов праці, проживання, соціально-побутового обслуговування. Тривалість робочого дня працівника аграрного підприємства має здебільшого ненормований характер, селянин працює близько 280-290 днів на рік, особливо це стосується галузі тваринництва. У сукупності з низьким рівнем оплати це характеризує сільськогосподарську працю як непривабливу, що негативним чином впливає на кадровий потенціал аграрних підприємств, перш за все на його формування. Низький рівень мотивації трудової діяльності на селі, не усвідомлення значення кадрового потенціалу з боку роботодавців, зменшення чисельності зайнятих в молодому віці, разом із несприятливим підприємницьким середовищем, гальмує як позитивні процеси розвитку існуючих підприємницьких структур, так і становлення нових підприємств.

Внаслідок зменшення обсягу інвестицій у кадровий потенціал з часом аграрні підприємства відчуватимуть гострий дефіцит кадрів, особливо спеціалістів і кваліфікованих робітників. В Україні вже є багато прикладів реалізації системного підходу до управління персоналом через створення відповідних функціональних структур. Разом з тим, на багатьох підприємствах керівники за інерцією тримаються застарілих поглядів. Вони ще не спромоглися створити сучасні служби менеджменту персоналу, мало того, поскорочували чисельність працівників у відділах організації праці й заробітної плати, ліквідували відділи підготовки кадрів. Колись масова професія інженера-нормувальника нині майже зникла. Така недалекоглядна практика управління трудовими колективами є безперспективною, вона може привести підприємство лише до занепаду й банкрутства. Поряд з цим і надалі знижуватиметься ефект виробничо-господарської діяльності, обмежуватимуться можливості забезпечити високу конкурентоспроможність підприємств на ринку робочої сили. За таких умов нема підстав сподіватися на пом'якшення процесів депопуляції праці, які сприяють вивільненню кваліфікованої робочої сили, особливо молоді.

З огляду на вищевикладене впливає висновок, що підвищення уваги з боку менеджменту підприємств до проблем забезпечення персоналом є основою розвитку підприємницької діяльності на селі. Менеджмент підприємств-роботодавців через їх неплатоспроможність, негативний імідж на ринку праці з точки зору платності, строкості виконання зобов'язань перед персоналом, не здатний запобігати погіршенню кадрового потенціалу.

В наш час зростають вимоги до організаційно-економічного забезпечення менеджменту персоналу й обґрунтованого планування чисельності працівників, оптимізації професійно-кваліфікаційної структури персоналу, нормування праці, розроблення прогресивних систем стимулювання праці, обґрунтування витрат на розвиток персоналу тощо. У штатних розписах підприємств, особливо середніх і малих, усе рідше зустрічаються посади, що потребують вузької спеціалізації фахівця. Натомість зростає потреба в працівниках із широким світоглядом, з аналітичним мисленням, яким до снаги вирішення складних питань професійного добору персоналу, адаптації та розстановки кадрів, планування діяльності структурних підрозділів, нормування та стимулювання праці, розвитку персоналу тощо. Адекватні зміни відбуваються і в посадових інструкціях фахівців сфери соціально-трудова відносин.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що головною проблемою менеджменту персоналу аграрних підприємств є відтік кваліфікованих кадрів, внаслідок чого погіршуються як кількісні, так і якісні характеристики кадрового потенціалу.

Причинами такого розвитку ситуації є низький рівень мотивації трудової діяльності на селі; зміна структури виробництва; відсутність стабільної зайнятості; уваги з боку керівників аграрних підприємств до проблем персоналу; зниження витрат на розвиток персоналу (освіта, перепідготовка); відсутність програм соціального захисту; неефективність господарювання взагалі; ставлення з боку керівників до працівника як частини технології виробництва; безправність селянина-працівника.

На нашу думку, перспективним завданням, вирішення якого сприятиме поліпшенню характеристик кадрового потенціалу аграрних підприємств, є забезпечення стабільного росту показників фінансово-господарського розвитку останніх, поліпшення матеріального стимулювання через підвищення рівня заробітної плати. Сільськогосподарська праця повинна стати перспективним із стабільно високими доходами видом зайнятості, який формуватиме як в уже зайнятих так і потенційних працівників.

ТІНЬОВА ЗАЙНЯТІСТЬ ПРОБЛЕМИ І НАСЛІДКИ

О.Д. ЗАЛІЗНЯК, здобувач*

Уманський національний університет садівництва

Однією з важливих соціально-економічних проблем в умовах ринкової трансформації економіки є формування ринку праці. Немає жодної країни в світі, де питання розвитку тіньового ринку праці не було б актуальним, за винятком Кувейту, де практично не існує тіньової економіки. Це обумовлене відсутністю величезної кількості податків.

Особливістю ринку праці України є те, що обсяги вимушеної незайнятості та відповідно, часткового безробіття, значно перевищують обсяги зареєстрованої зайнятості. В той час як у більшості країн з перехідною економікою співвідношення протилежне.

В Україні спостерігається ситуація, коли легальна економіка не спроможна забезпечити ефективну зайнятість та нормальний прожитковий рівень населення, тіньова економіка з її мотивацією та мобільністю приречена на успіх. Вже сьогодні спостерігається вплив частини населення із офіційного сектора економіки до тіньового, що становить реальну проблему, загрожує національній безпеці, суспільній моралі та добробуту населення.

За даними Світового банку в Україні 5 мільйонів громадян працює на тіньовому ринку праці де зосереджено 145 мільярдів гривень на зарплату «в конвертах»

Наслідком високого рівня «тіньової» економіки є й те, що лєвова частка населення України зайнята на «тіньовому» ринку праці, відповідно і їх заробітна плата також перебуває «у тіні». Особливо великий рівень неформальної зайнятості спостерігається в сільському господарстві, де близько 70,0% осіб не мають офіційного працевлаштування. Друге місце (11,0%) посідає торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого споживання. На третьому місці (9,0%) – будівництво приватних будинків та їх ремонт.

За рахунок цього підприємці ухиляються від оподаткування своїх реальних прибутків, а також фактичних заробіток та різних доплат найманим працівникам через видачу зарплат у «конвертах» поза відомістю без сплати платежів до місцевих і державних бюджетів, єдиного соціального внеску.

---

* Науковий керівник – д. е. н., проф. Молдаван Л.В.

Від неналежного оформлення трудових відносин, перш за все, страждає особа, яка погоджується на таку працю. Більшість найманих працівників не розуміють того, що відсутність правового регулювання трудових відносин робить громадянина незалежної держави рабом. Використання найманої праці без оформлення трудових відносин призводить до позбавлення працівника:

- гарантованого розміру заробітної плати (у тому числі розміру тарифної ставки або посадового окладу працівника, доплати, надбавки й заохочувальних виплат);
- права на відпустку, у тому числі додаткову й без збереження зарплати;
- відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами;
- права на оплату лікарняного;
- права на достроковий вихід на пенсію, при шкідливих умовах праці;
- права на скорочений робочий день, тиждень, при шкідливих умовах праці;
- права не працювати у вихідний і святковий день;
- права не залучатися до понаднормових робіт без особистого бажання;
- права на допомогу по безробіттю;
- права на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань;
- права на зарахування виробничого стажу;
- права на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості;
- права на гарантії за колективним договором.

Зрозуміло, що боротьба за істотне скорочення й обмеження неформальної зайнятості повинна стати одним із пріоритетів державної стратегії соціально-економічної безпеки та політики щодо регулювання ринку праці. Вона повинна носити комплексний характер і охоплювати заходи як суто економічного, так і адміністративного, соціально-психологічного та виховного характеру.

Серед актуальних шляхів мінімізації тіньової зайнятості, які застосовуються у світовій практиці, назвемо:

1. Створення нових робочих місць, розширення можливості працевлаштування у сфері формальної зайнятості, а також зростання рівня оплати праці в усіх видах економічної діяльності.
2. Сприяння розвитку малого підприємства.
3. Запровадження систем соціального страхування (у тому числі – медичного) на підприємствах формального сектора економіки.
4. Забезпечення реального захисту соціально вразливих верст населення, створення умов для їх посиленої участі в суспільному виробництві відповідно до їхніх бажань і можливостей.
5. Удосконалення законодавчої бази у сфері трудових відносин, посилення контролю за дотриманням норм трудового законодавства.
6. Розширення зв'язків Державної служби зайнятості з місцевими органами влади під час вирішення питань щодо створення робочих місць і підвищення професійного рівня населення.

Реалізація зазначених рекомендацій дасть змогу Україні хоча б на декілька відсотків знизити рівень тіньової зайнятості та сприятиме не лише формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки і суспільства в цілому, а й значному підвищенню конкурентоспроможності економіки та усуненню реальних загроз національній безпеці держави.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. А. КЛИМЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

На сьогоднішній день ринкові умови господарювання вимагають постійного підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств, що забезпечує здобуття конкурентних переваг та постійну фінансову стійкість підприємств.

Слід зазначити, що в аграрному секторі економіки України існує низка загрозливих явищ, що свідчать про низьку конкурентоспроможність українських підприємств:

1. Низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами – загрозливим, з точки зору продовольчої безпеки, можна вважати істотне зниження рентабельності основних видів продукції сільського господарства.

2. Невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію. Значні порівняльні переваги на ринках країн ЄС Україна має лише у торгівлі жирами, маслами тваринного і рослинного походження та зерновими культурами.

3. Невелика частка підприємств, сертифікованих згідно міжнародних стандартів.

4. Низька якість продукції внаслідок того, що 60% продукції виготовляється дрібними приватними господарствами населення, які обмежені фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами; у виробництві аграрної продукції зайняті переважно особи без належної фахової підготовки, у результаті чого виготовлена у цих господарствах продукція втрачає конкурентні переваги не лише на зовнішніх, але й на внутрішньому ринку.

Аналіз основних тенденцій діяльності агроформувань Черкаського регіону показав такі основні передумови для розробки і реалізації стратегії, що спрямована на забезпечення конкурентоспроможності продукції, а саме:

1) Черкаська область розміщена в центральній частині України, на рівнині, що свідчить про територіальні переваги;

2) у регіоні зосереджено якісні, продуктивні ґрунти, які здатні приносити високу віддачу;

3) досліджувані території мають природно-кліматичні переваги, що пов'язані з сприятливими для агро виробництва погодними умовами;

4) у Черкаській області спостерігається концентрація робочої сили та значна кількість сільського незайнятого населення.

Оцінюючи в цілому сучасну конкурентну ситуацію на аграрному ринку України як незадовільну, за дослідженнями багатьох вчених очевидно, що окремі види вітчизняної сільськогосподарської продукції є конкурентоспроможними на зовнішньому ринку лише за ціновим фактором.

Таким чином для вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного виробництва на внутрішніх та зовнішніх ринках, необхідно є розробка системної стратегії збалансованого розвитку аграрних підприємств, що орієнтується на виробництво інноваційної продукції високої якості, а саме:

1) гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно стандартів ЄС;

2) збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через: сприяння розробці і впровадженню систем управління якістю; покращення репутації України на міжнародному ринку

продовольства як країни-виробника екологічно чистих і безпечних продуктів, співробітництво з міжнародними фондовими біржами, організація міжнародних виставок, ярмарок, семінарів в Україні та сприяння участі вітчизняних суб'єктів господарювання у таких заходах за кордоном; збільшення обсягів державного фінансування наукових розробок у сфері біотехнологій, генетики, селекції, племінної діяльності, з метою покращення вхідних факторів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;

3) налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку;

4) посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції;

5) налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами;

6) використання позитивного досвіду країн ЄС у регулюванні ринку аграрної продукції у напрямі зміцнення конкурентоспроможності АПК.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Л.О. КУСТРІЧ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Враховуючи зміни, що сталися протягом останніх років в економіці та фінансових відносинах України, ефективний розвиток вітчизняних підприємств неможливий без фінансової дисципліни, що може бути забезпечена саме фінансовим контролем.

Фінансовий контроль – це система перевірки ступеня належного виконання фінансових аспектів операційної (основної) та інвестиційної діяльності, а також власне фінансової діяльності підприємства.

Основними об'єктами фінансового контролю є:

- реалізація цільової функції підприємства;
- стан фінансової стійкості;
- стан фінансування підприємства;
- розподіл капіталу, доходів;
- здійснювані видатки, витрати;
- реальні грошові обороти, стан платежів і розрахунків;
- збереження конкурентних позицій на ринку певних товарів;
- здійснення комунікативної функції підприємства.

Розрізняють внутрішній і зовнішній фінансовий контроль. Перший вид контролю організує безпосередньо адміністрація підприємства або його власники, другий – державні органи та організації. Зовнішній контроль можуть здійснювати і фінансово-кредитні організації, і підприємства. Що стосується внутрішнього контролю, то він зазвичай носить ініціативний характер, тобто здійснюється за ініціативою менеджерів або власників. Внутрішній контроль може здійснюватися і виборними органами, наприклад ревізійною комісією підприємства. Ініціативний контроль протистоїть обов'язковому (який проводиться в обов'язковому порядку на основі законодавчих і нормативних актів) і може проводитися як зовнішніми по відношенню до підприємства особами, так і його співробітниками, а також спеціалістами з боку податкових органів, Пенсійного фонду, Фонду зайнятості і т. д.

Під час здійснення розрізняють попередній, поточний і заключний контроль. Попередній контроль відбувається до початку контрольованої діяльності. Поточний

контроль здійснюється в процесі реалізації фінансової політики підприємства і конкретного виду контрольованої діяльності. Він забезпечує зворотний зв'язок між керованою і керуючою системами. Заключний контроль здійснюється на кінцевій стадії реалізації фінансової політики і покликаний оцінити ефективність реалізації останньої. Заключний контроль найбільшою мірою відповідає завданням фінансового аналізу.

Формами контролю (крім фінансового аналізу) можуть бути перевірки (вивчення окремих сторін фінансової діяльності), обстеження (розгорнуті, більш широкі, комплексні перевірки), нагляд (зі сторони органів, які видають ліцензії, а також здійснюють контроль в першу чергу за дотриманням пропонованих нормативів діяльності), спостереження (моніторинг), судово-бухгалтерська експертиза (за запитами правоохоронних органів) та ін. Одним з найбільш дієвих методів фінансового контролю є ревізія, тобто всебічне обстеження фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта з метою встановлення ступеня її законності, доцільності, раціональності процесів формування і використання фінансових ресурсів на всіх рівнях управління.

Розвиток нової економічної системи призвів до впровадження такої важливої форми фінансового контролю на підприємстві як внутрішній аудит. Він здійснюється внутрішніми аудиторами – фінансовими менеджерами підприємства і координується його власниками і керуючими.

Метою внутрішнього аудиту є:

- перевірка реалізації економічної політики підприємства; її ефективності; діяльності його служб і підрозділів; якості фінансової інформації; економічного обґрунтування управлінських рішень; організації внутрішнього фінансового контролю на підприємстві;

- інформування власників і керуючих про ефективність управління фінансами;
- запобігання втрат ресурсів;
- профілактика збитків і банкрутства підприємства;
- підготовка перетворень діяльності підприємства та ін.

Фінансовий контроль повинен бути: обов'язковим елементом системи управлінського обліку на підприємстві, фінансового менеджменту, моніторингу поточної фінансової діяльності, основою прийняття управлінських рішень; оперативним, своєчасним; наскрізним, тобто зачіпати всі аспекти діяльності, і ненав'язливим; відображати як стратегічні, так і тактичні завдання; безперервним (а не епізодичним); стабільним і в той же час достатньо гнучким, видозмінюватися в часі; якісним, надійним, простим, недорогим; адекватним фінансовій стратегії і можливостям підприємства; науково обґрунтованим (відображати сучасні вимоги фінансового менеджменту).

Фінансовий контроль за своєю економічною суттю є важливою функцією управління фінансами, відіграє інтегруючу роль, недооцінка якої значно знижує ефективність прийнятих управлінських рішень і досягнення на цій основі економічного зростання.

Важливість фінансового контролю у тому, що його належна постановка сприяє поліпшенню економічних показників підприємства, попередженню кризи його фінансів.

Впровадження на підприємстві системи фінансового контролінгу дозволить суттєво підвищити ефективність всього процесу управління його фінансовою діяльністю.

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО – ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ „ПК „ЗОРЯ ПОДІЛЛЯ” ГАЙСИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.М. МОСТОВИЙ, магістр*

Уманський національний університет садівництва

Організаційна структура управління збутовою діяльністю на підприємстві – це сукупність управлінських та виробничих підрозділів, що організують і здійснюють комплекс збутових операцій з постачання готової продукції споживачам відповідно до їх вимог. Враховуючи, що збут – це діяльність по забезпеченню реалізації продукції, відзначимо межі організації збуту, які охоплюють:

- організацію інформаційного забезпечення про стан ринку, проведення маркетингових досліджень і складання прогнозів збуту;
- підписання договорів на постачання продукції;
- вибір форм і методів збуту, організація системи розподілу;
- створення маркетингової комунікації та організація правового забезпечення;
- організація сервісного та післяпродажного обслуговування.

Зважаючи на те, що від ефективної організації постачання та збуту залежить виробнича програма підприємства і результати його господарської діяльності, можна констатувати надзвичайну актуальність ґрунтовного дослідження цих процесів. Тому цілком закономірно, що ця проблематика знайшла відображення в працях багатьох вітчизняних та іноземних науковців: Є.С. Барвінської, П.С. Березівського, О. Гаджинського (Польща), Ф.В. Горбоноса, Т.Г. Дудара, Ю.Ф. Єлізарова (РФ), В.В. Зіновчука, А.Г. Кальченка, О.І. Карого, Ф. Котлера (США), Дж. Коула (США), О.П. Крайник, В.В. Липчука, Ю.В. Огерчука, М.К. Пархомця, Н.В. Поліщук, С.І. Поперечного, Х.К. Пфоля (ФРН), П.Т. Саблука, І.В. Сороки, Г.В. Черевка, В.С. Шебаніна та ін.

У наукових виданнях вітчизняних вчених висвітлено теоретичні та деякі практичні точки зору на організацію збутової діяльності підприємств. Встановлено, що автори більшості із цих праць пропонують будувати організаційні структури управління збутом для підприємств, орієнтуючись на маркетингову концепцію. Проте, у адаптації до ринкової економіки України є ще достатня кількість виробників, які використовують лише частково принципи удосконалення збутової діяльності, орієнтуючись традиційно на вдосконалення виробництва або товару. Тому для підприємств України важливо вдосконалювати організаційну структуру управління збутовою діяльністю.

Об'єктом дослідження є виробничо-збутова діяльність ТОВ „Продовольча компанія „Зоря Поділля” Гайсинського району Вінницької області.

Основна мета діяльності даного підприємства – отримання максимального прибутку від господарської діяльності. Динаміку основних показників господарської діяльності ТОВ „ПК „Зоря Поділля” розглянемо в таблиці 1.

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що валова продукція в порівнянних цінах 2005 року у 2011 році була на 36518 тис. грн. вищою порівняно з 2009 р. і становила 132895 тис. грн. Вартість основних фондів протягом досліджуваного періоду в середньому становила 356944,2 тис. грн. Загальна земельна площа протягом 2009-2011 років збільшилася на 6867 га, в тому числі площа сільськогосподарських угідь збільшилася на 7534 га, а ріллі – на 8201 га. У 2011 році спостерігається зменшення кількості працюючих на 1021 особу порівняно з 2009 роком, в тому числі в рослинництві – на 964

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц., Саковська О.М.

осіб, а в тваринництві – на 57 осіб. Поголів'я ВРХ у 2011 році зменшилось на 351 голову порівняно з 2009 роком, а поголів'я свиней за цей період зменшилася на 138 голів.

1. Основні показники господарської діяльності ТОВ „Продовольча компанія „Зоря Поділля” Гайсинського району Вінницької області

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	В середньому за 3 роки
Вартість валової продукції, тис. грн.	96377,00	101993,00	132895,00	110421,67
Вартість основних засобів виробництва – всього, тис. грн.	158857,0	148654,0	148299,5	151936,8
Кількість працівників, чол.	1921	855	900	1225
Загальна земельна площа, га	28155,45	30820,00	36819,55	31931,67
в т. ч. сільгоспугідь	24483,00	26800,00	32017,00	27766,67
з них ріллі	23816,00	26500,00	31600,00	27305,33
Посівна площа – всього, га	22557	26477	31450	26828
Велика рогата худоба – всього, гол.	1107	1085	1228	1140
в т. ч. корови	948	910	1207	1022
свині – всього, гол.	159	175	21	118

В середньому за 2009-2011 роки виробництво продукції рослинництва становило – 82,4%, в тому числі зернових і зернобобових – 77,3%, технічних – 2,6%, продукції тваринництва – 10,1%. Рівень рентабельності в галузі рослинництва у 2011 році становив 91,5%, тваринництва – 15%.

Для виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції підприємство має всі належні умови: нову техніку, складські та підсобні приміщення та ін. Каналами збуту продукції рослинництва, зокрема, зерна є елеватор „Кароліна”, що знаходиться у Немирівському районі, а також продаж фізичним особам. Продукцію тваринництва реалізують на Гайсинський, Тростянецький, Вінницький м'ясокомбінати та Бершадський молокозавод.

Для того, щоб підвищити ефективність здійснення збутової діяльності підприємству потрібно створити маркетингову службу, яка буде визначати потреби виробництва у матеріальних ресурсах та здійснювати контроль за їх постачанням і використанням, здійснювати дослідження ринку, а застосування концепції маркетингу дасть можливість створити надійну основу управлінської, господарської і виробничо-збутової діяльності підприємства та забезпечити її високу ефективність.

МІСЦЕ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

Д.В. НАГЕРНЮК, викладач

Уманський національний університет садівництва

В Україні олійні культури є важливою складовою стратегії економічного розвитку держави. Вони займають важливе місце в структурі посівів і економіці агропромислових формувань різних форм власності і видів господарювання. Продукція олійних культур для сільськогосподарських підприємств є одним із основних джерел формування їх доходності, що дозволяє забезпечити ефективну діяльність.

Основною олійною культурою, що вирощується в Україні є соняшник. В структурі посівних площ олійних культур він займає 69%. Починаючи з 2004 р. і дотепер спостерігається тенденція нарощування виробництва таких культур, як ріпак і соя, що стимулюється головним чином значним попитом на вказані культури як біосировину для виробництва біодизеля з боку світового ринку.

Вирощування олійних культур в Кіровоградській області повторює загальнонаціональні тенденції. Так, соняшник в структурі посівних площ олійних культур області в 2011 році займав 72,9%, соя 19,5% та ріпак 7,6%.

За обсягами виробництва насіння соняшнику Кіровоградська область входить в трійку лідерів. Обсяг виробництва насіння соняшнику в Кіровоградській області в 2011 році становив 918,2 тис.т. На першому місці в ранжированому ряду знаходиться Дніпропетровська область із обсягом виробництва 1034,5 тис.т, на другому місці Запорізька область із обсягом виробництва 1004,2 тис.т, четверте місце займає Харківська область обсяг виробництва якої становить 913,1 тис.т і закриває п'ятірку лідерів Донецька область із обсягом виробництва – 776,7 тис.т. П'ять вище названих областей разом дають 53,6% валового виробництва соняшнику в Україні. В 2011 році питома вага посівних площ соняшнику в області становила 9,9% від загальнодержавних. Урожайність соняшнику в Кіровоградській області в 2011 році становила 19,8 ц/га, що перевищує рівень урожайності по Україні на 7,6%.

Кіровоградська область у ранжированому ряду за обсягами виробництва сої знаходилася на четвертому місці (235,5 тис.т), після Полтавської (обсяг виробництва сої 332,2 тис.т.), Херсонської (282,8 тис. т) та Київської (246,3 тис.т) областей. Питома вага Кіровоградської області в загальному обсязі виробництва продукції сої в 2011 році становила 10,4% проти 2% в 1990 році. Урожайність сої в Кіровоградській області в 2011 році 19 ц/га, що є меншим на 6,9% ніж середній рівень урожайності по Україні.

В ранжированому ряду по обсягах виробництва ріпаку в Україні Кіровоградська область займала в 2011 році 8 місце із обсягом виробництва 75,6 тис.т та питоною вагою в загальному обсязі виробництва 5,3%. Поступаючись Одеській (204,3 тис. т), Хмельницькій (160,6 тис.т), Вінницькій (143 тис. т), Тернопільській (105,4 тис. т), Миколаївській (88,3 тис. т), Львівській (86,3 тис.т) та Херсонській (79,6 тис.т) областям. Урожайність ріпаку в Кіровоградській області в 2011 році становила 15,7 ц/га, що є меншим на 9,2% ніж рівень урожайності по Україні. Урожайність ріпаку в області має тенденцію до збільшення меншими темпами ніж по Україні. Вирівняний рівень урожайності ріпаку в області – 9,9 ц/га, середньорічний приріст урожайності – 0,66 ц.

В Україні та Кіровоградській області має місце позитивна тенденція до збільшення споживання олії. Науково обґрунтована норма споживання олії та продуктів її переробки складає 13 кг на рік. Так, на душу населення в Україні в 2011 році споживалось 14,8 кг олії, в Кіровоградській області 13,1 кг що порівняно з 2000 р., більше на 3,3кг (33,7%). В ряді областей України, господарства яких не вирощують соняшник або вирощують його в досить малих обсягах (Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська, Львівська, Рівненська), показник споживання олії на душу населення в середньому становить 11,6 кг.

Кіровоградська область займає провідне місце у загальнонаціональному виробництві олійних культур. Частка прибутку від реалізації олійних культур в прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції постійно збільшується і становить 38,2% в 2011 році, а в прибутку від реалізації продукції рослинництва 43,9%. Обсяги виробництва олійних культур стрімко зростають, а їх асортимент диверсифікується відповідно до попиту світового аграрного ринку. В Україні та Кіровоградській області зокрема, основною олійною культурою залишається соняшник, олія якого використовується для задоволення харчових потреб населення та на експорт. Насіння

ріпаку і сої переважно експортується як сировина через незначні обсяги переробки. Саме олійні культури та олія є практично єдиними високоліквідними товарами на українському ринку.

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Л.М. НЕЩАДИМ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

В Україні сільський туризм виступає дієвим інструментом створення нових робочих місць та розвитку інфраструктури. В більшості країн Європи кластери в сільському туризмі заохочується на державному рівні. Не випадково тому в цих країнах частка екоподорожей складає більше 20% від усіх туристичних послуг, а темпи щорічного приросту досягають 30%.

Сільський туризм переконливо довів, що він є важливим фактором рішення соціально-економічних проблем села – це зростання зайнятості на селі, розвиток сільської інфраструктури, отримання стабільних та вагомих прибутків селян, зміцнювання бюджету сільських поселень. Він є багатофункціональним явищем, що активно поширюється у господарському житті України та сприяє економічному та соціальному розвитку.

Туристський кластер – це відносно компактна територія зростання туристської індустрії, що характеризується певною туристською спеціалізацією. При цьому особливо важлива атрактивна складова кластеру.

Окреме господарство практично не може самостійно формувати та реалізувати привабливий турпродукт. Для створення туристичного продукту сільського туризму необхідні зусилля багатьох людей і представників багатьох галузей, пов'язаних між собою спільною метою. Переваги створення кластеру суб'єктів господарювання сільського туризму полягають в тому, що із розрізнених підприємців – власників садиб, місцевих майстрів, представників сфери послуг, громадськості ті місцевого самоврядування тощо – утворюються об'єднання, які шляхом координації спільних зусиль створюють та реалізують туристичний продукт сільського туризму, що, в кінцевому підсумку, веде до всебічного розвитку села за рахунок ефективного використання ресурсів.

Алгоритм створення програми розвитку туризму на конкретній території:

- 1-й крок: Визначення туристського потенціалу території.
- 2-й крок: Вибір стратегії розвитку пріоритетних видів туризму.
- 3-й крок: Складання програми розвитку туристських кластерів території.
- 4-й крок: Розробка інвестиційних проектів, які необхідні для розвитку кластера.
- 5-й крок: Реалізація програми.

Завданням кластеру суб'єктів господарювання сільського туризму має бути не лише формування спільними зусиллями туристичного продукту сільського туризму, але й навчання, маркетинг, фінансування та підтримка подальшого розвитку сільського туризму.

Обов'язки учасників кластеру сільського туризму

1. Розміщення туристів в садибах
2. Організація та проведення культурно-розважальних заходів
3. Організація діяльності закладів харчування-членів кластеру
4. Організація транспортування туристів

5. Екскурсійне обслуговування

Підсумовуючи, варто відмітити, що до кластерів сільського зеленого туризму можуть входити:

- установи харчування (кафе, ресторани, бари, таверни);
- власники транспортних засобів (традиційних і ретроваріантів);
- центри народних промислів і ремісничого виробництва;
- палаци культури, художні й етнофольклорні колективи;
- музеї;
- представницькі господарства;
- адміністрація заповідників і заказників і т.п.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

І.М. НОВАК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Інвестиції відіграють важливу роль у розвитку й ефективному функціонуванні економіки. Посилення ефективності господарювання виробничих підприємств України значною мірою залежить від загально державного інвестиційного потенціалу, який формується за рахунок різних фінансових джерел, у тім числі іноземних інвестицій.

Термін “інвестиції” походить від латинського слова “invest”, що означає “вкладати”. У широкому розумінні інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. При цьому приріст капіталу має компенсувати інвестору відмову від використання наявних коштів на споживання в поточному періоді, винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді.

Найтиповішою є думка, згідно з якою інвестиції – це будь-яке вкладення коштів, що може і не призводити ні до зростання капіталу, ні до одержання прибутку. До них часто відносять так звані “споживчі інвестиції” (купівля телевізорів, автомобілів, квартир тощо), що за своїм економічним змістом до інвестицій не належить, адже засоби на придбання даних товарів витрачаються на безпосереднє довгострокове споживання.

Досить часто, термін “інвестиції” ототожнювався з терміном “капітальні вкладення”. При цьому інвестиції розглядалися як вкладення коштів у відтворення основних фондів (будівель, устаткування, транспортних засобів і т.п.). Водночас інвестиції можуть здійснюватися й в оборотні активи, і в різноманітні фінансові інструменти (акції, облигації тощо), і в окремі види нематеріальних активів (придбання патентів, ліцензій тощо). Отже, капітальні вкладення є вужчим поняттям і можуть розглядатися лише як одна з форм інвестицій, але не як їхній аналог.

Розглянуті вище положення враховані при визначенні терміна “інвестиції” в Законі України “Про інвестиційну діяльність”. Згідно з визначенням “Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект”.

Іноземне інвестування може здійснюватися в різних формах залежно від типу інвестора, його мети та ступеня ризику, на який він готовий.

Основними типами прямих іноземних інвестицій зазвичай бувають:

- а) створення спільних підприємств;
- б) започаткування діяльності дочірніх підприємств;
- в) укладання ліцензійних угод з вітчизняними фірмами;

- г) придбання неконтрольних пакетів акцій вітчизняних фірм-емітентів;
- д) купівля контрольних пакетів акцій у підприємств, що їх випускають і реалізують.

Спільні підприємства створюються та управляються спільно іноземними інвесторами й місцевими. У ролі останніх виступають найчастіше приватні фірми, але такими можуть інколи бути й державні підприємства. Спільні підприємства дають змогу зарубіжним інвесторам мати більшу нішу на місцевому ринку з меншим підприємницьким ризиком, ніж за прямої купівлі місцевої фірми на аукціоні або створення дочірнього підприємства.

Створення власних дочірніх підприємств як варіант вкладення капіталу є найбільш ризикованим і пов'язаний із найбільшими зобов'язаннями з боку іноземного інвестора. Даний варіант, як право, застосовується в країні, на ринках котрої можна досягнути найбільшого потенціалу для отримання прибутку (доходу).

Ліцензійну угоду місцева фірма укладає здебільшого з відповідною транснаціональною корпорацією.

Відповідно до ліцензійної угоди остання передає право на використання нової технології місцевій фірмі, яка стає відповідальною за маркетинг і виробництво певного товару. Дана угода дає іноземному партнеру можливість виходити на ринок з мінімальним підприємницьким ризиком. Крім того, іноземні інвестори можуть придбати акції місцевої фірми, з якою укладено ліцензійну угоду.

Придбання неконтрольних пакетів акцій місцевих фірм здійснюється іноземним інвестором через пряму купівлю на місцевому фондовому ринку. Оскільки іноземні партнери внаслідок придбання акцій не набувають права контролювати діяльність місцевої фірми, то дані інвестиції є портфельними.

Інвестування використовується переважно в процесі приватизації місцевих підприємств або обміну боргів приватних чи державних суб'єктів господарювання на їхні акції.

Види іноземних інвестицій:

- ❖ будь-які види цінних паперів, корпоративних прав у конвертованій валюті;
- ❖ будь-яке рухоме і нерухоме майно та майнові права;
- ❖ валюта України;
- ❖ іноземна валюта;
- ❖ грошові вимоги та вимоги виконання договірних зобов'язань, що гарантовані відповідними банками, у конвертованій валюті;
- ❖ права інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті відповідно підтверджено;
- ❖ інші цінності.

Отже, іноземні інвестиції є важливою умовою здійснення структурної перебудови національної економіки, забезпечення технічного прогресу, покращення показників господарської діяльності підприємства. Вони можуть допомогти національній економіці гідно подолати наслідки економічної кризи, а вітчизняним підприємствам – не тільки вийти з кризового стану, а й здобути конкурентні переваги. За допомогою іноземних інвестицій Україна зможе вирішити ряд завдань, а саме: технологічне оновлення виробництва, виробництво товарів широкого вжитку, подолання залежності країни від імпорту. Тому для подальшого розвитку вітчизняної економіки загалом, і окремих її територій чи підприємств потрібно розробити ефективні стратегії залучення іноземного капіталу.

**УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В ТОВ «ПОЛЯНЕЦЬКЕ»
УМАНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

М.С. ОЛІЙНИК, магістр*
Уманський національний університет садівництва

Перехід України до ринкової економіки зумовив величезну кількість проблем, практичне вирішення яких дуже ускладнено через відсутність відповідних теоретичних розробок. Однією з таких проблем, причому найбільш актуальних на сучасному етапі, є удосконалення управління виробництвом в аграрному секторі економіки.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних та прикладних аспектів управління виробництвом на підприємствах зробили такі вітчизняні та іноземні вчені: М. Альберт, П.І. Белінський, І.О. Бланк, Й.С. Завадський, А.М. Колот, І.І. Кравчук, М.Х. Мескон, Дж.Г. Сигел, О.М. Скібіцький, П.Т. Саблук, В.І. Бойко, В.Р. Тихоненко, С. В. Кучер, О.В. Мальцев, Ю.Я. Лузан та інші. Однак дана проблема і надалі залишається актуальною, тому у цій сфері є значні можливості і резерви удосконалення управління виробництвом.

Об'єктом дослідження є процес управління виробництвом у ТОВ «Полянецьке» Уманського району Черкаської області. ТОВ «Полянецьке» спеціалізується в галузі рослинництва на виробництві зерна, соняшнику. Показники фінансово-економічного стану ТОВ «Полянецьке» Уманського району Черкаської області наведено в таблиці 1.

1. Фінансово-економічний стан ТОВ «Полянецьке»
Уманського району Черкаської області

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Вартість валової продукції у розрахунку на:					
100 га с.-г. угідь, грн.	145,62	246,31	168,07	187,69	287,41
1 середньорічного працюючого, грн.	28,82	60,78	46,57	50,52	78,94
100 грн. основних виробничих фондів, грн.	37,79	63,01	40,97	42,11	60,67
Чистий прибуток у розрахунку на:					
100 га с.-г. угідь, грн.	93,00	10,33	93,90	127,19	95,10
1 середньорічного працюючого, грн.	18,59	2,55	31,60	34,12	32,00
100 грн. основних виробничих фондів, грн.	2,43	2,64	22,68	28,53	20,08
Вартість основних виробничих фондів	5109,4	5402	5571	5999	6376
Норма прибутку, %	16,30	1,64	15,15	17,09	11,10
Рівень рентабельності, %	54,06	3,25	34,27	24,72	18,78

Так, за досліджуваний період рівень рентабельності зменшився на 35,28 пункта у 2011 році проти рівня 2007 року і становить у 2011 р. 18,78%, що свідчить про менш прибуткову діяльність та неефективне управління виробництвом.

Характеризуючи економічний стан підприємства з даних таблиці 1 можна зробити висновок, що діяльність ТОВ «Полянецьке» за останні роки є менш ефективною, оскільки зменшилася норма прибутку, яка в 2011 році становила 11,1%, а у 2007 році –

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Саковська О.М.

16,3%. Середньорічна вартість основних фондів збільшилася на 80,13% або на 1266,6 тис. грн. Чисельність працівників має тенденцію до зменшення. Так, у 2007 році чисельність працівників становила 67 осіб, що на 18 чоловік менше, ніж у 2011 році.

Структура управління виробництвом у ТОВ «Полянецьке» є лінійно-функціональною. Дана структура характеризується поєднанням лінійного підпорядкування всіх питань, пов'язаних з управлінням підприємством з функціональним управлінням. Лінійно-функціональна структура управління забезпечує поєднання переваг лінійної та функціональної засад і сприяє створенню структури, в якій одні органи приймають рішення і владно проводять їх у життя, а інші забезпечують їх інформацією.

У ТОВ «Полянецьке» при управлінні виробництвом застосовуються різноманітні економічні методи управління, а саме: планування, економічне стимулювання виробництва, фінансування та кредитування, ціноутворення, господарський розрахунок, організація праці та управління.

Аналіз результатів виробництва ТОВ «Полянецьке» засвідчив, що ефективність діяльності роботи управлінського персоналу зростає. Так, прибуток на 1 управлінського працівника в 2009 році склав 81,75 тис. грн., в той час як у 2007 році він становив 36,03 тис. грн. При цьому економічність управління також зростає. Якщо у 2007 році на 1 грн. затрат на управління було вироблено 9,49 тис. грн. валової продукції, то у 2008 році – 30,71 тис. грн. Водночас при стабільній кількості управлінського персоналу та зростанні ефективності їх роботи підвищується частка оплати праці управлінського персоналу в загальному фонді заробітної плати на підприємстві. У 2009 році її частка складала 10,39% проти 8,78% у 2007 році.

Проте, у ТОВ «Полянецьке» є ще багато недоліків, які можливо мінімізувати за допомогою вдосконалення управління виробництвом. Основними напрямками вдосконалення управління виробництвом на підприємстві можуть бути: удосконалення організаційної структури управління підприємством; запровадження нових економічних методів управління виробництвом, які б базувалися на комп'ютерних технологіях; удосконалення мотивації праці на підприємстві; удосконалення системи планування шляхом застосування комп'ютерної техніки при економічному аналізі, обліку, збору інформації, обробки даних.

Результати дослідження засвідчили, що управління виробництвом у ТОВ «Полянецьке» є недостатньо ефективним. Широко використовуються економічні методи управління, проте є ще багато проблем, вирішення яких може суттєво підвищити ефективність управління виробництвом на досліджуваному підприємстві.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ЗЕРНА В ПрАТ «ЗЕРНОПРОДУКТ МХП» ТЕПЛИЦЬКОЇ ФІЛІЇ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.О. ПАНЧОХА, магістр*

Уманський національний університет садівництва

Зернове господарство – основа аграрного сектора економіки України. Зерно є і буде в майбутньому головним джерелом грошових надходжень в Україну, фінансовим фундаментом аграрних підприємств, від якого залежить розвиток усього сільського господарства та соціальної сфери села.

---

* Науковий керівник – к. е. н., доц. Саковська О.М.

Об'єктом дослідження є ПрАТ «Зернопродукт МХП» Теплицької філії Вінницької області, яке знаходиться в селі Кивачівка Теплицького району Вінницької області. Площа сільськогосподарських угідь у 2012 році становила 2496 га (всю площу сільськогосподарських угідь займає рілля), і в порівнянні з 2008 роком вона зменшилась на 530,5 га, або на 17,5%.

ПрАТ «Зернопродукт МХП» спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. Основними зерновими культурами є озима пшениця, озимий ячмінь, ярий ячмінь, овес, а головною технічною культурою – соняшник. Це прибуткове підприємство, середній рівень рентабельності за досліджуваний період становив 41%, а середній одержаний прибуток у рік – 236,20 тис. грн.

Розглянемо економічну ефективність виробництва зернових культур в ПрАТ «Зернопродукт МХП» в таблиці 1.

1. Економічна ефективність виробництва зерна
в ПрАТ «Зернопродукт МХП» Теплицької філії Вінницької області

Показники	Рік					Відхилення 2012 р. від 2008 р.	
	2008	2009	2010	2011	2012	+/-	%
Посівна площа, га	1495	1517	1733	1432	1289	-206	-14
Валовий збір, ц	39454	18468	40864	30163	29685	-9769	-25
Урожайність, ц/га	29	14	24	21	23	-6	-21
Реалізовано, ц	31775	14601	29702	20309	23638	-8137	-26
Товарність, %	87	83	80	74	84	-3	-4
Прямі затрати праці на 1 ц, грн.	0,30	0,28	0,54	0,66	0,65	0,35	52
Собівартість 1 ц, грн.	18,79	21,47	27,30	29,20	40,99	22,20	118
Ціна 1ц, грн.	25,43	43,83	34,37	40,28	41,37	15,94	63
Прибуток на 1 ц, грн.	6,64	22,36	7,07	11,08	0,38	-6,26	94
Одержано прибутку, тис. грн.	211	526	210	225	9	-202	-96
Рівень рентабельності, %	35	104	26	38	1	-34	-97

З даних таблиці 1 видно, що посівні площі в 2012 році зменшилися в порівнянні з 2008 роком на 206 га, за рахунок цього зменшились валові збори на 25%. Урожайність зернових культур в 2012 році зменшилась в порівнянні з 2008 роком на 21%. Найвищих показників було досягнуто в 2008 році, коли підприємство отримало урожайність на рівні 29 ц/га. Рівень товарності в ПрАТ «Зернопродукт МХП» в 2008 році становив 87%, в порівнянні з 2012 роком він знизився на 4%, тобто підприємство майже всю вироблену продукцію реалізує.

Середній прибуток в ПрАТ «Зернопродукт МХП» є достатнім – 236,2 тис. грн. на рік, середній рівень рентабельності становив 41%. Але в 2012 році спостерігається різке зменшення усіх показників ефективності в порівнянні з попередніми роками через диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію.

В ПрАТ «Зернопродукт МХП» в 2009 році була найнижча урожайність, вона становила 14 ц/га. Зменшення пропозиції зерна на ринку спричинило різке зростання попиту і ціни на продукцію, що дало змогу одержати найбільші прибутки. Товариство в 2009 році отримало 526 тис. грн. прибутку.

Для ПрАТ «Зернопродукт МХП» Теплицької філії Вінницької області головне

завдання – одержання інвестицій для фінансування ефективного виробництва, застосування інтенсивних технологій при вирощуванні зернових культур та відновлення основних та оборотних фондів. Також для збільшення обсягів виробництва необхідно забезпечити підприємство необхідними трудовими ресурсами, раціонально їх використовувати та збільшувати продуктивність праці.

Резервом збільшення прибутковості ПрАТ «Зернопродукт МХП» є збільшення виробництва зерна, якого можна досягти дотримуючись таких заходів:

- внесення оптимальної кількості органічних і мінеральних добрив, які забезпечують найбільш повне використання потенційних можливостей високоврожайних сортів та гібридів зернових культур;
- введення на підприємстві високоврожайних сортів і гібридів, стійких проти хвороб;
- застосування пестицидів для боротьби з шкідниками, хворобами рослин і бур'янами;
- розширення посівів високопродуктивних сортів і гібридів, використання якісного насіння;
- застосування сівозмін;
- проведення сільськогосподарських робіт в оптимальні періоди;
- запобігання втратам врожаю під час збирання, перевезення та зберігання зерна.

Всі ці заходи призведуть до збільшення кількості та якості зернової продукції, а зерно достатньої споживчої якості користується на ринку підвищеним попитом, його ціна на 12-15% вища зерна понижених якостей. Отже, збільшиться і прибуток ПрАТ «Зернопродукт МХП» Теплицької філії Вінницької області, що буде використовуватися не тільки для функціонування підприємства, а й для розширеного відтворення та поліпшення соціальних умов працівників аграрної сфери.

ВПЛИВ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Н.О. ПЕТРЕНКО, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Сучасний розвиток бізнесу в Україні характеризується досить високим і постійно зростаючим рівнем конкуренції практично в усіх галузях економіки. При цьому саме середовище бізнесу характеризується високим ступенем невизначеності й ризику. Це в першу чергу вимагає використання ресурсів, додаткових до тих, що можуть бути одержані з прибутку. Однак, не всі підприємства, що потребують позикові кошти, можуть їх одержати, тому що кредитна організація висуває певні вимоги до фінансового стану підприємства, що є важливим, але не єдиним критерієм, на який зважає власник інвестиційного капіталу. Очевидно, що для успішного залучення ресурсів, підприємствам необхідно мати інвестиційну привабливість, що включає ряд важливих аспектів. Найважливішим додатковим фактором, що впливає на рішення позичальника про надання коштів, є практика управління ризиками, що розглядається як інструмент, застосування якого у високому ступені гарантує повернення позики. Тому можна сказати, що налагоджений ризик-менеджмент може бути розглянутий як фактор, що підвищує інвестиційну привабливість підприємств.

Такі вчені як В.М. Гранатуров, В.В. Глушенко, И.Т. Балабанов, Е.А. Уткін, О.Л. Устенко, О.В. Оліфіров, Г.В. Чернова та ін., що присвятили свої роботи виявленню

сутності й природи економічного ризику, а також проблемам управління ризиками на підприємстві, залишили за межами своїх досліджень вплив ризик-менеджменту на інвестиційну привабливість підприємства. У той же час економісти, що досліджували теоретичні й практичні аспекти інвестиційної привабливості різних економічних суб'єктів – Т.В.Майорова, І. Мейо, А.А. Пересаду, А.А. Садеков, В.Г. Федоренко, Д.М. Черваньов, У. Шарп, А.І. Яковлев, О.М. Ястремська та ін., через складність і багатовекторність поняття зосередили увагу на проблемах оцінки інвестиційної привабливості, недостатньо уваги приділивши ризик-менеджменту, що має прямий вплив на інвестиційну привабливість.

Природою бізнесу обумовлено, що будь-яка господарська діяльність поєднана з ризиком. Причинами ризику є зовнішня і внутрішня, стосовно підприємства, невизначеності.

Аналіз сутності ризику дав підставу для визначення терміну “економічний ризик”, це – можливість негативної реакції навколишнього середовища на поведінку суб'єкта господарювання.

Ризик-менеджмент залежно від ступеня передбачуваності майбутнього пропонується представляти у вигляді різних систем управління: управління на основі контролю; управління на основі екстраполяції; управління на основі передбачення змін; управління на основі гнучких негайних рішень.

Очевидно, що основна мета управління ризиками – стабілізувати одержання підприємством запланованого прибутку, що позитивно впливає на його інвестиційну привабливість.

Тому пропонуємо таке визначення інвестиційної привабливості підприємства – це ступінь готовності потенційного інвестора вкласти кошти в підприємство при певних характеристиках його господарської діяльності, що виражається у визначеному заздалегідь співвідношенні ризикованості й прибутковості інвестицій.

У різних методиках оцінки фінансового стану підприємства, як правило, пропонують чотири основні групи показників: показники ліквідності; показники фінансової стійкості; показники ділової активності; показники рентабельності. Більшість показників розраховуються на основі трьох основних форм бухгалтерської звітності. Інші показники розраховуються на основі статистичних даних і експертних оцінок. Отже, розрахунок усіх зазначених показників дає можливість інвестору оцінювати коротко – і середньострокові перспективи функціонування підприємства тобто його інвестиційну привабливість.

Фактори, що впливають на інвестиційну привабливість поділяють на дві групи – зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори розбиті на три основних класи – міжнародні, національні й ринкові.

Внутрішні фактори, що впливають на інвестиційну привабливість підприємства можна розбити на п'ять основних груп: конкурентна позиція підприємства; дотримання принципів діяльності підприємства; наявність необхідних ресурсів підприємства та ступінь використання наявних ресурсів; маркетингова політика; фінансове управління.

Отже, будь-який інтегральний показник інвестиційної привабливості підприємства повинен розраховуватись на основі системи показників, що відображають результати діяльності підприємства; повинен містити й узагальнювати дані з різних джерел; розраховуватись на основі порівняння значень показників із визначеним еквівалентом; синтезувати в собі результати кількісного та якісного аналізу підприємства.

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ АПК

Н.Я. ПТЕЛЬ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

В умовах глобалізації, інтернаціоналізації та диверсифікації міжнародних ринків дієвим напрямом завоювання Україною конкурентоспроможних позицій на світовій арені є активізація зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). З огляду на це особливої актуальності набуває вивчення основних проблем розвитку експортно-імпортних операцій підприємствами агропромислового комплексу.

Продукція АПК традиційно займає вагоме місце у формуванні експортного потенціалу країни, причому сальдо зовнішньоторговельного обороту по цих товарах завжди було позитивне. Аналіз динаміки показників експортно-імпортних операцій продукцією АПК, проведений за даними Держкомстату України, виявив позитивні зрушення останніх років: обсяг експорту зріс із 6,3 млрд. дол. США у 2007 р. до 12,8 у 2011 р., тоді як імпорт збільшився із 4,1 до 6,3 млрд. дол. США. В результаті за останні п'ять років зовнішньоторговельне сальдо залишалось позитивним і зросло із 2,2 до 6,5 млрд. дол. США. У 2011 р. частка продукції АПК у загальних обсягах експорту країни склала 18,8%, а питома вага імпорту – 7,8%. Нарощуванню обсягів експорту сприяли світова кон'юнктура цін на товари і висока внутрішня пропозиція.

Незважаючи на позитивні зрушення в обсягах експорту й імпорту, викликані певною стабілізацією економічних процесів, Україна не використовує належним чином свій експортний потенціал. Серед основних проблем, які ускладнюють розвиток зовнішньої торгівлі продукцією АПК доцільно виділити недосконалість зовнішньоекономічної політики України, посилення конкуренції на світовому ринку, дієву підтримку урядами високорозвинутих країн власного сільськогосподарського виробництва, підвищення вимог до якісних параметрів товарів, їх відповідності міжнародним стандартам. Крім того, українське агропромислове виробництво характеризується низьким рівнем технічної оснащеності, персонал підприємств не має достатнього багажу знань і навичок для здійснення експортних операцій, формування та узгодження умов зовнішньоекономічних контрактів, відсутні достатні обсяги фінансових ресурсів, які гарантували б виконання зобов'язань.

Однією із найскладніших проблем розвитку зовнішньоторговельної діяльності підприємств АПК в умовах інтернаціоналізації бізнесу є розробка механізмів адаптації, які сприяли б достатній гнучкості в поведінці суб'єктів господарювання на зовнішньому ринку та прийнятті ними раціональних управлінських рішень. Крім того, на ЗЕД суб'єктів АПК впливає занепад цієї галузі порівняно з іншими країнами; невідповідність структури українського експорту попиту інших країн на продукцію АПК; недотримання переважною більшістю підприємств міжнародних вимог виробництва; низька якість продукції внаслідок того, що її виробляють переважно дрібні підприємства, що, в свою чергу, обмежені в фінансових та інформаційних ресурсах.

З огляду на можливості і потенціал АПК сучасна зовнішньоекономічна політика країни в цій сфері має бути орієнтованою на освоєння національними виробниками та експортерами нових перспективних світових ринків, розширення асортименту конкурентоспроможних товарів, досягнення оптимальної структури зовнішньої торгівлі, поступове зменшення залежності від імпорту важливих факторів виробництва та збільшення в експорті частки товарів з високим ступенем обробки.

Особлива роль у нарощуванні обсягів зовнішньої торгівлі та підвищенні конкурентоспроможності аграрного виробництва належить дієвому управлінню

експортно-імпортними операціями. Адже саме ефективний менеджмент забезпечує системний вплив на об'єкт (виробничі структури, фірми, організації, колективи людей) для забезпечення їх життєздатності, узгодження в роботі і досягнення кінцевого результату.

На загальнодержавному рівні з метою активізації експортно-імпортних операцій слід запровадити будівництво модернізованих шляхів, ліній зв'язку, системи телекомунікацій. Необхідно формувати сучасне конкурентоспроможне сільськогосподарське виробництво шляхом створення в різних регіонах країни аграрних технополісів, що дозволять децентралізувати аграрний науково-технічний потенціал, об'єднати підприємства АПК різних форм власності з метою ефективної співпраці. Доцільно також сприяти розвитку неурядових організацій, що могли б надавати послуги з кредитування, виробничо-технічної допомоги, кооперування сільськогосподарської техніки тощо.

Можливими напрямками удосконалення менеджменту експортно-імпортних операцій та їх активізації є формування сучасної інфраструктури аграрного ринку та ЗЕД; узгодження вітчизняних стандартів на продукцію АПК із вимогами стандартів європейських країн, чії ринки привабливі для українських аграрних підприємств; впровадження систем управління якістю; виробництво екологічно чистої і безпечної продукції; співпраця з науково-дослідними установами; активна участь у міжнародних виставках, ярмарках, конференціях; вдосконалення маркетингу і стимулювання збуту; логістика; вивчення світового ринку з метою диверсифікації експортно-імпортних операцій та пошуку нових потенційних контрагентів для налагодження співпраці тощо.

Отже, серед основних факторів, які ускладнюють розвиток зовнішньої торгівлі продукцією АПК, доцільно виділити посилення конкуренції на світовому ринку, недосконалість зовнішньоекономічної політики України, підвищення вимог до якісних параметрів товарів, їх відповідності міжнародним стандартам. Наявність комплексу проблем українського АПК, серед яких низький рівень технічної оснащеності, відсутність висококваліфікованого персоналу, достатніх обсягів фінансових ресурсів, які гарантували б виконання зобов'язань також не сприяють підвищенню ефективності використання експортного потенціалу підприємств АПК.

Зважаючи на комплекс проблем для кожного підприємства – суб'єкта ЗЕД важливо розробити такий план заходів з удосконалення управління експортно-імпортними операціями, який би відповідав інтересам підприємства і сприяв підвищенню прибутковості ЗЕД.

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА

О. М. САКОВСЬКА, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Передумовою ефективного функціонування ринку зерна є ефективність та прогнозованість його державного регулювання. А стратегічний підхід до державного регулювання зернового ринку та вдосконалення законодавчої та нормативно-правової баз можуть істотно покращити результативність всіх суб'єктів даного ринку.

На даному етапі розвитку суспільства нерегульованого ринку у світі не існує. Кожна країна спрямовує свої зусилля на те, щоб розробити такі заходи корекції ринкового механізму, які, зберігаючи його позитивні якості, дозволили б звести до мінімуму властиві йому руйнівні сили. Державне регулювання економікою – це ефективна компенсація негативних дій ринкового механізму, недопущення небажаних соціально-економічних наслідків. Досвід країн з розвинутою економікою стверджує, що

державне регулювання є невід'ємною частиною сучасного ринку: держава через різні важелі впливає на процес саморегуляції попиту і пропозиції в інтересах сільськогосподарських товаровиробників і країни загалом. Можна виділити такі напрями державної підтримки сільськогосподарського виробництва: цінова політика, оподаткування, бюджетна підтримка, кредитне забезпечення, митно-тарифне регулювання, сприяння розвитку страхування, гарантії Уряду щодо інвестування зарубіжними установами, забезпечення доходності вітчизняних товаровиробників галузі, еквівалентності міжгалузевих відносин, формування рівних умов конкуренції з виробниками інших країн і ін.

Зерновий ринок – складова агропродовольчого ринку, найбільш соціально важливого ринку країни. Останнє зумовлює його чутливість до політичних впливів, насамперед, загроз застосування адміністративних методів регулювання. Відповідно до Закону України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" (від 24.06.2004 р. № 1877-IV) пріоритетом державної аграрної політики є гарантування продовольчої безпеки держави, а саме: забезпечення населення життєво необхідними продуктами харчування з власних джерел і доступність їх всім громадянам країни в обсягах і асортименті, що максимально задовольняють необхідні і корисні потреби. Йдеться не тільки про фізичну доступність продуктів харчування, яка досягається методами балансового регулювання, але і про економічну доступність, яка досягається засобами цінового регулювання. Як балансове, так і цінове регулювання здійснюються на сьогодні переважно адміністративними механізмами – через обмеження експорту зернових (заборони, квоти, ліцензії), обмеження рентабельності виробництва борошна першого та другого ґатунку, хліба та хлібобулочних виробів з нього.

У свою чергу, застосування адміністративних механізмів регулювання ще більше викривлює ринкову ситуацію на зерновому ринку – призводить до зменшення прибутків і зростання втрат учасників ринку, поглиблення нерівномірності у розподілі прибутків, стимулює чергові провали ринку, які знову врегульовуються адміністративними методами. Зокрема, неузгоджені з учасниками ринку і несподівані для них заходи по обмеженню експорту зерна зашкодили репутації країни на світових зернових ринках, адже найбільшими експортерами українського зерна є європейські, американські і російські компанії. Крім негативних короткострокових наслідків для учасників аграрного ринку, обмеження на експорт зерна матимуть негативний довгостроковий ефект. У довгостроковій перспективі українським експортерам доведеться відновлювати втрачені позиції на світових ринках, а державі – втрачену довіру учасників ринку.

Державне регулювання ринку зерна – це система економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних і соціальних заходів, здійснюваних державою з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку ринку зерна та повного забезпечення населення якісними продуктами переробки зерна за прийнятними цінами.

Державна політика щодо розвитку ринку зерна визначається відповідно до Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» № 37-IV від 04.07.2002 року. Цей Закон спрямований на створення правових, економічних та організаційних умов конкурентоспроможного виробництва і формування ринку зерна для забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому та фуражному зерні, нарощування його експортного потенціалу.

На наш погляд, державне регулювання економіки має бути збалансованим, не замінити ринковий механізм, а лише доповнювати його в межах дії економічних і правових важелів, як ціни і тарифи, відсотки, податки, кредити, цінні папери, амортизаційна політика, пільги, державне замовлення і контракт, резерви, субсидії, субвенції, державне мито.

Так, важливим напрямом державного регулювання є поєднання принципів вільного формування цін з економічним регулюванням їх державою, що повинно забезпечити ціновий паритет між зерновиробниками, постачальниками ресурсів, переробниками, трейдерами, продавцями. У нинішній ситуації у найгіршому стані знаходиться зерновиробник, для якого витрати виробництва нестримно зростають, ціни низькі, ефективність знижується, а отже, втрачається економічний інтерес до виробництва зерна. Тобто, нинішнє регулювання зводиться до зниження цін споживачів не враховуючи потреб зерно виробників не тільки для розширеного відтворення, а й для простого. Досвід розвинених країн свідчить про розроблені механізми ціноутворення на зерно, які б не тільки захищали споживачів, а й забезпечували б певний рівень прибутковості виробникам.

Враховуючи беззаперечну роль зерна у забезпеченні продовольчої безпеки країни пропонуємо гармонійно поєднувати механізм вільного ринку із методами державного регулювання на основі економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних і соціальних заходів.

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА СТВОРЕННЯ ДОДАТКОВОЇ ВАРТОСТІ У ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

О.М. СВІТОВИЙ, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

Однією із головних завдань управління виробництвом полягає у забезпеченні максимально прибуткової діяльності підприємства, яка досягається шляхом ефективного використання виробничих ресурсів на основі раціональної організації технологічного процесу. Додатковий продукт є результатом розвитку продуктивної діяльності людини, а також матеріальною основою прогресу суспільства. Формою його прояву виступає додаткова вартість.

В ринкових умовах господарювання додаткова вартість набуває форми прибутку, тобто прибуток є реалізованою додатковою вартістю. У практиці господарювання додаткова вартість також може реалізуватися і в таких формах, як позичковий процент, рента. Додаткова вартість завжди є частиною виробленого продукту незалежно від того, реалізували його на ринку чи ні. Прибуток підприємство може отримати тільки тоді, коли товар буде продано, іншими словами, нереалізований товар прибутку не приносить.

Особливість грошової форми додаткової вартості полягає в тому, що якщо ціна товару не збігається з його вартістю, то величина прибутку може бути вищою або нижчою за додаткову вартість. Підприємець може продавати товар нижче від вартості й отримувати прибуток тільки у тому випадку, коли ціна реалізації товару буде вищою за витрати на його виробництво. Інакше кажучи, прибуток є різницею між ціною реалізації товару і витратами на його виробництво та реалізацію. Прибуток використовується на розширене відтворення виробництва, забезпечує фінансовий захист від різного роду ризиків, пов'язаних з виробництвом продукції та її реалізацією.

Сезонність виробництва, несприятливі кліматичні умови, стихійні лиха зумовлюють нестабільність отримання високих врожаїв сільськогосподарських культур, і як наслідок, одержання низької реалізованої доданої вартості у рослинництві, а в окремі роки і збитку. В неврожайні роки, коли продукція рослинництва продається нижче собівартості, реалізована додана вартість рівна нулю, а отриманий збиток в даному випадку може поглинути навіть всю додану вартість та вартість використаних на виробництво матеріальних ресурсів.

Уникнути більшості таких ризиків можливо запровадивши у аграрних підприємствах інтенсивні ресурсоощадні технології вирощування сільськогосподарських культур, які дають можливість при невеликому збільшенні кількості використання виробничих ресурсів значно підвищити продуктивність поля. Крім того, за даних технологій можливо зберегти ту саму урожайність при зменшенні витрат на 1 га посіву, застосувавши комбіновані та широкозахватні агрегати, і виконувати мінімально допустиму кількість технологічних операцій. Використання ресурсоощадних (енергозберігаючих) технологій на задану урожайність при вирощуванні кукурудзи на зерно, наприклад, забезпечує зменшення виробничих витрат до 9%, порівняно з інтенсивною технологією. Запровадження даних технологій на вирощуванні соняшнику дає можливість зменшити витрати на 13%, на відміну від інтенсивної за однакової врожайності цієї культури за обох технологій – 25 ц/га. Такий результат забезпечується за рахунок зменшення таких статей витрат, як пально-мастильні матеріали, амортизаційні відрахування та ремонт основних засобів. За однакових цін реалізації це є одним із чинників збільшення додаткової вартості продукту, а в грошовому виразі – прибутку.

Також потрібно проводити страхування посівів, удосконалювати управління виробництвом продукції. Особливо необхідно забезпечити організацію вчасного проведення усіх технологічних операцій та нормативне використання виробничих ресурсів. В сільськогосподарських підприємствах необхідне застосування нормативного методу планування, обліку, аналізу та контролю виробничих витрат.

Підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва може забезпечити і запровадження внутрішньогосподарського розрахунку, організацію виробничих підрозділів на основі самокупності і самофінансування, тим самим залучити до управління виробництвом усіх членів колективу. Госпрозрахункові відносини потрібно побудувати так, щоб кожен працівник відчував відповідальність за раціональне витрачання ввірених йому виробничих ресурсів. Це усе повинно підкріплюватися їх матеріальною зацікавленістю. Якісно проведені технологічні операції кожним членом виробничого підрозділу є запорукою одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур з мінімальними виробничими витратами, що в кінцевому підсумку збільшить додаткову вартість продукції.

Отже, збільшення додаткової вартості продукції рослинництва у значній мірі залежить від удосконалення управління виробництвом. Особливу увагу у даному питанні потрібно приділити, насамперед, застосуванню інтенсивних ресурсоощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур, запровадженню у аграрних підприємствах нормативного методу та внутрішньогосподарського розрахунку.

ЕКСПОРТНІ МОЖЛИВОСТІ РИНКУ ЛІСОПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

С.В. ТИМЧУК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Деревина є стратегічно важливим видом сировинних ресурсів нашої держави, раціональне використання якого є важливою складовою частиною екологічної безпеки країни. Складна екологічна ситуація, гострий дефіцит лісосировинних ресурсів завжди породжували два протилежних інтереси – охорони та споживання. Нині в країні обсяг заготівель ліквідної деревини не змінився, використання щорічного приросту (близько 45%) є вдвічі меншим за європейські країни, а річний обсяг заготівель становить 0,9% запасу, що майже в три рази менше, ніж в Швеції і Фінляндії.

Дослідженню питань зовнішньої торгівлі на ринку лісопродукції присвячено праці вітчизняних вчених, таких як Гунчак Н.В., Дишко І.Ю., Карпук А., Овчарук В.В., Стегній О. та інших. Проте їх дослідження були спрямовані на розгляд питань конкурентоздатності лісопродукції на зовнішньому ринку та аналізу поточних тенденцій експортно-імпоротної діяльності. Проте подальший розвиток ринку лісопродукції України на світовій арені потребує докладного дослідження тенденцій у всіх сегментах.

Експорт є структуроутворюючим чинником, стимулятором економічного зростання на базі міжнародної спеціалізації, анти циклічним засобом для подолання кон'юнктурного падіння економіки. Збереження і розширення експортного потенціалу є головним пріоритетом економічного розвитку.

За роки незалежності Україна перетворилася з великого імпортера продукції деревини в її експортера. Значна різниця в ціні і відсутність експортних мит сприяли підвищенню привабливості експорту деревини вітчизняного виробництва.

Експорт продукції лісового господарства у 2007 р. більш як у 2 рази перевищував імпорт (експорт деревини та виробів з неї, у 2007 р. становить більше, ніж 780 млн. дол. США, тобто 2% всього експорту). Обсяг експорту необробленої деревини державними лісогосподарськими підприємствами за січень-травень 2008 р. досяг рівня 1203,3 тис. м³, що на,7% менше. Ніж за аналогічний період минулого року. Структура експорту представлена таким чином: техсировина і баланси – 57,1%, пиловник – 42,7%, фансировина – 0,2%. Породний склад експорту необробленої деревини різноманітний і в межах груп порід характеризується частками: хвойні – 47,9%, тверді листяні – 41,2%, інші породи – 10 [6]. Україна вступивши до СОТ, прийняла зобов'язання стосовно зниження імпортного мита до нульового рівня практично на всі види продукції за 44 групою УКТ ЗЕД, що відбилась на показниках зовнішньої торгівлі деревинною продукцією за 2008-2010 рр..

Експорт української деревини у 2011 р. перевищує імпорт майже у 3 рази. У 2011 р. було експортовано деревини і виробів з неї на суму 1078,55 млн. дол. США, що на 251 млн. дол. США перевищило експорт 2007 р. У товарній структурі найбільшу частку становлять лісоматеріали розпиляні або розколоті – 26%; лісоматеріали необроблені – 22%; плити деревостружкові – 11% та столярні вироби – 10%.

У 2007-2011 рр. експорт необроблених лісоматеріалів з України зріс на 69109,4 тис. дол. США. Протягом цього ж періоду знизився продаж на зовнішній ринок лісоматеріалів розпиляних або розколотих на 34217,4 тис. дол. США, що свідчить про загальну тенденцію зниження обсягів експорту обробленої продукції.

У динаміці експорту продукції лісового господарства України у 2009 р. спостерігається спад, пов'язаний з кризовими явищами у світовій економіці. У цьому році обсяг експорту знизився на 136 млн. дол. США відносно попереднього періоду, але вже у 2010 р. коли спостерігалась тенденція оздоровлення світової економічної системи, обсяги експорту збільшились навіть відносно до кризового періоду.

Основними покупцями вітчизняної деревини залишаються Туреччина, Румунія, Польща, Німеччина. Основним імпортером українських необроблених лісоматеріалів є Туреччина – 43%. Обсяг експорту у 2011 р. зріс майже у 1,5 рази порівняно з 2007 р. Протягом останніх років Україна налагодила більш тісні партнерські зв'язки з Великою Британією та Китаєм. До останньої країни у звітному році необробленої деревини на експорт було реалізовано на 30 млн. дол. США більше, ніж у базовому періоді.

Зовнішня торгівля України деревинною та виробами з неї динамічно розвивається. Основними торговельними партнерами України виступають країни ЄС-27 і Туреччини. У товарній структурі експорту продукції групи 44 УКТ ЗЕД основна частка припадає на лісоматеріали необроблені (22%) та оброблені (28%). Імпортує Україна переважно плитну продукцію (40%), вироби столярні та теслярні будівельні деталі (36%).

Україна має порівняльні торговельні переваги порівняно з ЄС-27 у виробництві круглого лісу, лісоматеріалів оброблених, шпону, фанери клеєної. Водночас у торгівлі продукцією з вищим ступенем обробітку (плитна продукція, вироби столярні та теслярні будівельні вироби) Україна таких переваг не має.

Перспективи розвитку вітчизняного сектору переробки деревини та експорту деревинної продукції з високою доданою вартістю залежить від лісо ресурсної бази та залучення інвестицій, що, в свою чергу, залежить від інституційного облаштування лісоуправління, а також підвищення платоспроможного попиту на кінцевої продукцію з деревини.

Перехід від розподільної економіки до ринкової викликав ряд принципових змін у господарському механізмі лісового сектору України. Найважливішим з них виявилася відмова від державної монополії на експорт лісопродукції. В результаті державні лісогосподарські підприємства отримали можливість виходу на зовнішні ринки. Загалом експортні поставки лісопродукції з України зросли у 1,3 рази, а імпорту у 1,05 рази. Основними партнерами вітчизняних підприємств при здійсненні експортних операцій є Туреччина, Китай, Казахстан та Російська Федерація, а імпортерами – Румунія, Німеччина, Польща.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ТОВ «НВП «АГРО-РИТМ»

С. В. ТИМЧУК, кандидат економічних наук

Д. В. СІНЬКО, магістрант

Уманський національний університет садівництва

Теорія фінансової стратегії, досліджуючи об'єктивні економічні закономірності ринкових відносин, розробляє форми та способи виживання й розвитку за нових умов. Фінансова стратегія включає методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування та забезпечення фінансової стійкості підприємства за ринкових умов господарювання. Фінансова стратегія охоплює всі форми фінансової діяльності підприємства: оптимізацію основних та оборотних засобів, формування та розподіл прибутку, грошові розрахунки, інвестиційну політику.

Реалізації фінансової стратегії на рівні підприємства досліджувались такими науковцями, як: Белолипецький В. Г., Бородіна О. І., Бланк І. А., Брігхем Е. Ф., Василик О. Д., Діденко М. М., Калина А. В., Ковальова А. М., Николенко Ю. В., Пашута М. Т., Шегда А. В. та інші.

За умов ринкової економіки, самостійності підприємств, їхньої відповідальності за результати діяльності виникає об'єктивна необхідність визначення тенденцій розвитку фінансового стану та перспективних фінансових можливостей, на що спрямована фінансова стратегія підприємства.

Фінансово-господарська діагностика ТОВ «НВП «Агро-Ритм» виявила певні негативні та позитивні аспекти у його діяльності. Зокрема за період з 2009 р. по 2011 р. спостерігається чітка тенденція до збільшення коефіцієнта платоспроможності, який при оптимальному значенні більше 0,5 у 2011 р. становив лише 1. Стосовно коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами, то за досліджуваний період цей показник має дуже низькі значення. При оптимальному значенні більше 1 він становить у 2011 р. – 0,24 а у 2009 р. – 1. Така тенденція коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами показує, що на підприємстві зменшується частина оборотного капіталу профінансована за рахунок власних коштів, що є негативним для його діяльності. Зниження коефіцієнта маневреності власного капіталу свідчить про те, що

зменшується частина власного капіталу, яка забезпечує операційну діяльність підприємства. Також спостерігається негативна тенденція рентабельності оборотних активів за 2009 р. становить – 1,74%, за 2011р. збільшилась до – 0,89%.

Нестійка ситуація на підприємстві пояснюється тим, що воно неефективно використовує свої фінансові ресурси. Оскільки величина показника ще далека до його оптимального значення, то це свідчить про неефективне використання підприємством своїх власних коштів. Коефіцієнт оборотності кредиторської та дебіторської заборгованостей має чітку тенденцію до зменшення, що є негативним фактором для фінансової активності об'єкта дослідження.

Результати проведеної фінансово-господарської діагностики ТОВ «НВП «Агро-Ритм» засвідчили необхідність впровадження фінансової стратегії на підприємстві.

Реалізація фінансової стратегії, згідно зі стратегічною ціллю, забезпечить на ТОВ «НВП «Агро-Ритм»:

- формування та ефективного використання фінансових ресурсів;
- виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках;
- відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;
- визначення головної загрози з боку конкурентів (СТОВ «КОЛОС», ПП «Юхимівське», ТОВ «Хорол-Агро»), правильний вибір напрямків фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

На підставі фінансової стратегії визначатиметься фінансова політика підприємства за основними напрямками фінансової діяльності: податкова, цінова, амортизаційна, дивідендна, інвестиційна. Процес формування фінансової стратегії ТОВ «НВП «Агро-Ритм» включатиме наступні основні етапи: визначення періоду реалізації стратегії; аналіз факторів зовнішнього фінансового середовища підприємства; формування стратегічної мети фінансової діяльності; розроблення фінансової політики даного підприємства; розроблення системи заходів по забезпеченню реалізації фінансової стратегії; оцінка розробленої фінансової стратегії підприємства.

У процесі формування фінансової стратегії об'єкта дослідження значна увага приділятиметься аналізу факторів зовнішнього середовища, вивченню економіко-правових умов фінансової діяльності підприємства та врахуванню факторів ризику.

ТОВ «НВП «Агро-Ритм» повинно формувати фінансову політику під впливом трьох груп факторів:

- I група – фактори мікроекономічного характеру;
- II група – фактори макроекономічного характеру;
- III група – специфічні фінансові фактори.

Розробка фінансової стратегії на підприємстві відіграє важливу роль в розвитку його діяльності. Проаналізувавши в цілому вищезгаданий матеріал, можна зробити деякі висновки. Перш за все необхідно відмітити, що досліджуване підприємство повинне формувати власні фінансові механізми та інструменти, виходячи з особливостей як кожного контракту, так і конкретних умов ринкового середовища, законодавчої бази, кон'юнктури ринку та інших факторів. Для цього в складі економічних структур підприємства повинні створюватися підрозділи фінансової інженерії, які призначені самим тісним чином взаємодіяти з службами стратегічного планування і управління підприємством.

Отже, за рахунок впровадження фінансової стратегії на ТОВ «НВП «Агро-Ритм» можна досягти зростання рентабельності та збільшення прибутку підприємства. Крім цього ефективна фінансова стратегія дозволить виявити найефективніші напрямки інвестування для підприємства і визначити головні загрози з боку конкурентів.

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ІНДЕКСУ (GII)

П.П. СЕМЧЕНКО, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Останнім часом важливого значення в економічному розвитку країн набуває порівняння, аналіз та синтез основних показників економічної ефективності діяльності підприємств, що впливає на рейтинг країни в цілому. Відповідно до чого в 2007 році міжнародною бізнес школою INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності WIPO, було закладено дослідження показників інноваційного розвитку, що отримало назву Глобального Інноваційного Індексу (GII).

В 2012 році до цього дослідження увійшли економічні дані із 141-ї країни, що представляли близько 94,9% всього населення світу, і майже 99,4% світового валового національного продукту (в доларах США).

За рейтингом Global Innovation Index Україна має досить низьку позицію серед своїх сусідів. Порівнюючи Україну із Російської федерацією та Польщею. Відповідно до чого можемо констатувати той факт, що загальний індекс України підвищився на 3 пункти, що свідчить про зниження застосування інновацій в країні (рис).

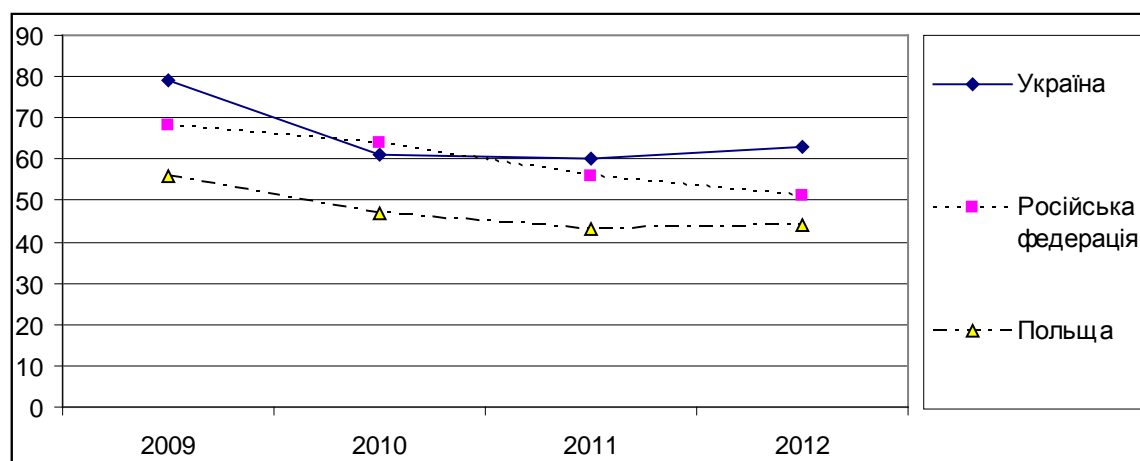

Рис. Порівняльний аналіз динаміки ГІІ по країнам

Відповідно до приведенного рисунку, та згідно аналітичних даних проведених досліджень потрібно зазначити, що Україна має досить сприятливі умови для формування ефективної інноваційної діяльності, та впровадження нових інноваційних розробок, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності не лише вітчизняних підприємств, але й країни в цілому.

* Науковий керівник – д.е.н., професор Дудченко М.А.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ УЧЕНИХ
(до 60-річчя утворення Черкаської області)**

Тези наукової конференції / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. —
Уманський НУС: Редакційно-видавничий відділ, 2013. —
Ч. 1.: Сільськогосподарські, біологічні та технічні науки. — 244 с.

Адреса редакції:

*м. Умань, Черкаської обл., вул. Інститутська, 1
Уманський національний університет садівництва, тел.: 4-69-77*

Підписано до друку 21.02.2013 р. Формат 60x84 1/16. Друк офсет.
Умов. – друк. арк. 19,15. Наклад 190 екз. Зам. № 26.

Надруковано: Редакційно-видавничий відділ
Свідоцтво ДК № 2499 від 18.05.2006 р.
Уманського державного аграрного університету
вул. Інтернаціональна 2, м. Умань, Черкаська обл., 20305